



2014-2023 ÇUKUROVA BÖLGE PLANI



İçindekiler

YÖNETİCİ ÖZETİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
HARİTALAR LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	2
2. ÇUKUROVA BÖLGESİNİN TÜRKİYE VE DÜNYA'DAKİ YERİ	7
3. BÖLGESEL VİZYON VE STRATEJİK AMAÇLAR.....	15
4. STRATEJİK AMAÇ, ÖNCELİK VE TEDBİRLER	17
4.1. STRATEJİK AMAÇ 1: ULUSLARARASI ÇEKİM MERKEZİ VE ÜRETİM ÜSSÜ OLMAK.....	17
4.1.1. Öncelik 1: Enerji Üretim ve Dağıtım Merkezi Olmak	17
Durum Analizi	17
Tedbirler	21
4.1.2. Öncelik 2: Bölgenin Stratejik Konumunu Lojistik Avantaja Dönüştürmek	22
Durum Analizi	22
Tedbirler	31
4.1.3. Öncelik 3: İmalat Sanayinde Rekabet Gücünü Arttırmak	32
Durum Analizi	33
Tedbirler	41
4.1.4. Öncelik 4: Tarımdan Elde Edilen Katma Değeri Yükseltmek.....	43
Durum Analizi	44
Tedbirler	52
4.1.5. Öncelik 5: Bölgenin Turizm Potansiyelini Harekete Geçirmek	57
Durum Analizi	57
Tedbirler	60
4.1.6. Öncelik 6: Bölgenin Ar-Ge ve Yenilik Kapasitesini Geliştirmek ve Girişimcilik Ortamını İyileştirmek	63
Durum Analizi	63
Tedbirler	68
4.2. STRATEJİK AMAÇ 2: BÖLGE İÇİ GELİŞMİŞLİK FARKLARINI AZALTMAK.....	70
4.2.1. Öncelik 1: İlçelerin İçsel Potansiyelini Harekete Geçirerek Doğal Kaynakları Endüstriye Kazandırmak ve Kırsal Ekonomiye Çeşitlendirmek.....	70
Durum Analizi	71
Tedbirler	83
4.2.2. Öncelik 2: Kırsal Alanlarda Fiziki Altyapıyı İyileştirmek	91

Durum Analizi	92
Tedbirler	94
4.3. STRATEJİK AMAÇ 3: SOSYAL UYUM SORUNLARINI ÇÖZMEK.....	98
4.3.1. Öncelik 1: Göçle Gelen Nüfusun Sosyal ve Mekânsal Bütünleşmesini Sağlamak.....	98
Durum Analizi	98
Tedbirler	108
4.3.2. Öncelik 2: Sosyal İçermeye Yönelik Politikaları Etkinleştirmek ve Yaygınlaştırmak	114
Durum Analizi	115
Tedbirler	118
4.3.3. Öncelik 3. Sosyal Sermayeyi Geliştirmek.....	120
Durum Analizi	121
Tedbirler	124
4.4. STRATEJİK AMAÇ 4: BEŞERİ SERMAYEYİ GELİŞTİRMEK.....	126
4.4.1. Öncelik 1: Eğitimde Erişilebilirliği ve Kaliteyi Artırmak.....	126
Durum Analizi	126
Tedbirler	132
4.4.2. Öncelik 2: Mesleki ve Teknik Eğitimin Altyapı ve Kalitesini İyileştirmek	135
Durum Analizi	135
Tedbirler	139
4.4.3. Öncelik 3: Kaliteli İstihdamı Sağlamak.....	142
Durum Analizi	142
Tedbirler	150
4.5. STRATEJİK AMAÇ 5: YEŞİL BÜYÜMEK VE ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ SAĞLAMAK	152
4.5.1. Öncelik 1: Çevresel Altyapıyı Geliştirmek	152
Durum Analizi	152
Tedbirler	155
4.5.2. Öncelik 2: Çevre Dostu Teknoloji ve Yenilikçi Uygulamalar Yoluyla Temiz Üretimi Geliştirmek	156
Durum Analizi	157
Tedbirler	158
4.5.3. Öncelik 3: İklim Değişikliğine Adaptasyonu Sağlamak.....	159
Durum Analizi	160
Tedbirler	161
4.5.4. Öncelik 4: Koruma-Kullanma Dengesini Sağlamak.....	162

Durum Analizi	163
Tedbirler	164
4.6. STRATEJİK AMAÇ 6: KENTSEL YAŞAM KALİTESİ YÜKSEK CAZİP METROPOLLER OLUŞTURMAK	166
4.6.1. Öncelik 1: Kentlerde Fiziki Çevre Kalitesini Yükseltmek	166
Durum Analizi	166
Tedbirler	174
4.6.2. Öncelik 2: İnsan Odaklı Planlama Yaklaşımıyla Yaşanabilir Kentleri Oluşturmak	177
Durum Analizi	178
Tedbirler	181
5. PERFORMANS GÖSTERGELERİ	185
6. KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME	187
7. FİNANSMAN	189
8. KAYNAKÇA	192
9. EKLER	198

YÖNETİCİ ÖZETİ

2014 – 2023 Çukurova Bölge Planı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılı hedefleri ile 2014 – 2018 Onuncu Kalkınma Planı (OKP) ve 2014 – 2023 Bölgesel Gelişme Ulusal Strateji (BGUS) taslağı çerçevesinde, yerel paydaşların görüş ve önerileri de göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Onuncu Kalkınma Planı'nda ulusal öncelikler, “nitelikli insan; güçlü toplum”, “yenilikçi üretim; istikrarlı yüksek büyüme”, “yaşanabilir mekânlar; sürdürülebilir çevre” ve “kalkınma için uluslararası işbirliği” başlıkları altında özetlenmektedir. Bölgesel Gelişme Ulusal Strateji belgesinin 2023 yılı hedefi ise, “sosyo-ekonomik ve mekânsal olarak bütünleşmiş, rekabet gücü ve refah düzeyi yüksek bölgelerden oluşan topyekûn kalkınmış bir Türkiye yaratmak” olarak belirlenmiştir.

Bölge planında, ulusal ölçekte tespit edilmiş olan bu temel hedeflerin yanında 2014-2020 Çok Yıllı Mali Çerçeve Belgesi ile Türkiye'nin üyelik müzakerelerini sürdürdüğü Avrupa Birliğinin aynı döneme ilişkin kalkınma önceliklerini görmek mümkündür. Çerçeve belgesinde temel öncelikler, “büyüme ve istihdam için rekabet edebilirlik; ekonomik, sosyal ve bölgesel uyum; sürdürülebilir büyüme ve doğal kaynaklar; güvenlik ve vatandaşlık” olarak ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere uluslararası ve ulusal strateji belgelerinde rekabet gücü, istihdam, sürdürülebilir büyüme, ekonomik ve sosyal uyum veya bütünleşme ile yaşanabilir mekânlar ve çevre gibi konular ortak biçimde öne çıkmaktadır.

Bölgesel ölçekte hazırlanmış olan 2014-2023 Çukurova Bölge Planı'nda da ulusal ve uluslararası hedefler dikkate alınmış ve Planın genel çerçevesi stratejik amaçlar ile tematik eksenlerde oluşturulmuştur. Bölgedeki kamu ve özel kesim temsilcileri ile sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımıyla belirlenmiş olan yerel öncelikler, Plan dokümanına öncelik ve tedbir düzeylerinde yansıtılmıştır.

Plan hazırlanırken uygulanan katılımcı stratejik planlama yöntemi kapsamında bölgede mümkün olan en geniş katılımın sağlanması amaçlanmış ve katılımcılık coğrafi, tematik ve sektörel eksenlerde tasarlanmıştır. Bu üç eksenin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan hedef ve stratejilerin bölgenin tüm coğrafi ve yapısal özelliklerini ortaya koyması hedeflenmiştir. Bölge Planı kapsamında gerçekleştirilen tüm çalıştay ve toplantılara yaklaşık 800 yerel paydaş aktif biçimde katılım sağlamıştır. Katılımcı çalıştaylar ve teknik analizler sonucunda oluşturulan Bölge Planı taslağı Ajans web sitesinde yayınlanmış ve tüm diğer paydaşların görüş ve önerilerini iletmeleri sağlanmıştır. Ayrıca, Ajans web sitesinde yayınlanan vizyon anketine yaklaşık 300 yerel paydaş katılmış ve görüşlerini belirtmiştir. Böylelikle, Bölge Planı toplumun tüm kesimlerinin görüş ve önerilerini mümkün olduğunca yansıtmaya çalışan bir doküman olarak yüksek bir sahiplenme yaratmıştır.

Bölge Planı, ulusal plan ve strateji belgelerine paralel olarak Çukurova Bölgesinin Türkiye için stratejik önemine vurgu yaparak başlamaktadır. Türkiye'de İstanbul, Ankara ve İzmir'den sonra önemli bir metropol merkez ve gelişme odağı konumunda olan bölgenin pek çok sosyo-ekonomik ilişkinin kesişme noktasında olduğu görülmektedir. Önümüzdeki dönemde gerçekleşecek olan ulaşım, lojistik, sağlık ve

turizm alanlarındaki büyük ölçekli altyapı yatırımları sayesinde bölgenin bu çekim merkezi özelliğinin daha da belirginleşeceği öngörülmektedir.

Ulusal plan ve programlarda bölgeye biçilen diğer bir temel rol ise, bölgenin mevcut ve planlanan boru hatlarıyla, dünyanın önemli enerji dağıtım üslerinden biri olmasıdır. Petrol ve doğalgazın Akdeniz üzerinden dünyaya ulaştırılabileceği Adana'nın Ceyhan ilçesi, Ortadoğu ile Avrupa'nın enerji köprüsü konumundadır. Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesinin tamamlanmasıyla bölgenin sanayi gelişimi anlamında önemli kazanımlar elde edeceği öngörülmektedir.

Ulusal ölçekte belirlenen bu temel öngörüler çerçevesinde Çukurova Bölgesi için ortaya konulan vizyon; *“stratejik konumunu ve zengin kaynaklarını değere dönüştüren, Doğu Akdeniz'in lider bölgesi olmak”* tır.

Bu bölgesel vizyona ulaşmak için Planın ana eksenlerini oluşturan altı stratejik amaç ise;

- *uluslararası çekim merkezi ve üretim üssü olmak,*
- *bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak,*
- *sosyal uyum sorunlarını çözmek,*
- *beşeri sermayeyi geliştirmek,*
- *yeşil büyümek ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak,*
- *kentsel yaşam kalitesi yüksek cazip metropollere sahip olmaktır.*

Bölge Planı kapsamında belirlenen ilk stratejik amaç, *“uluslararası çekim merkezi ve üretim üssü olmak”* tır. İktisadi kalkınmanın gerçekleştirilmesi için önümüzdeki 10 yıllık dönemde bölgenin hedef ve tedbirlerinin yer aldığı bu temel eksen altındaki öncelikler; enerji üretim ve dağıtım merkezi olmak, bölgenin stratejik konumunu lojistik avantaja dönüştürmek, imalat sanayinde rekabet gücünü artırmak, tarımdan elde edilen katma değeri yükseltmek, bölgenin turizm potansiyelini harekete geçirmek ve bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmektir. Orta gelir tuzağı riski taşıyan bölgeler arasında sayılan Çukurova Bölgesinde orta ve yüksek teknoloji sektörlerin üretim ve ihracat içerisindeki paylarının artırılması, uluslararası çekim merkezi ve üretim üssü olmak amacına yönelik en önemli tedbir alanlarından biri olarak belirlenmiştir.

“Bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması” stratejik amacıyla, Çukurova Bölgesinde ilçeler ve alt-bölgeler arasında var olan sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarının en aza indirilmesi hedeflenmektedir. Bunun gerçekleştirilmesi için belirlenen iki öncelik, ilçelerin içsel potansiyelini harekete geçirerek doğal kaynakların endüstriye kazandırılması yoluyla kırsal ekonomiyi çeşitlendirmek ve kırsal alanlarda fiziki altyapıyı iyileştirmektir. Bu stratejik amaç ile bölgenin kırsal kesiminde gelir getirici ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve kırsal yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Planın üçüncü stratejik amacı, *“sosyal uyum sorunlarını çözmek”* olarak belirlenmiştir. Bölgenin sosyal kalkınma alanındaki hedeflerini ortaya koyan bu temel eksen çerçevesinde üç öncelik alanı tespit edilmiştir. Bu öncelik alanları, sosyal bütünleşmeyi sağlamak, sosyal içermeye yönelik politikaları

etkinleştirmek ve sosyal sermayeyi geliştirmektir. Göçle bölgeye gelen nüfusun sosyo-ekonomik ve kültürel uyumu, mevsimlik tarım işçilerinin sosyal ve mekânsal bütünleşmesi bu stratejik amaç altında ele alınan önemli tedbir alanları arasındadır.

Onuncu Kalkınma Planı'nda ortaya konulmuş olan ulusal önceliklerden biri nitelikli insan ve güçlü toplumdur. Ulusal Planda belirlenen bu önceliğin bölgesel düzeyde yansıması olarak ifade edilebilecek olan Planın dördüncü stratejik amacı, "beşeri sermayeyi geliştirmek"tir. Nitelikli insan yetiştirmeyi ve bölgenin ihtiyacına yönelik özelliklerde istihdam sağlamayı hedefleyen bu stratejik amaç altında belirlenen öncelikler, eğitimde erişilebilirliği ve kaliteyi artırmak, mesleki ve teknik eğitimin altyapı ve kalitesini iyileştirmek ile kaliteli istihdamı sağlamaktır. Diğer bir deyişle, beşeri sermayeyi geliştirmek temel eksen, eğitim ve istihdam alanında niteliksel ve niceliksel gelişmeyi öngörmektedir.

Bölge Planı kapsamında tespit edilen beşinci temel eksen, "yeşil büyümek ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak"tır. Bölgesel iktisadi ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesi sürecinde çevresel faktörlerin de dikkate alınmasını hedefleyen bu stratejik amaç çerçevesinde belirlenen öncelikler, çevresel altyapıyı iyileştirmek, çevre dostu teknoloji ve yenilikçi uygulamalar yoluyla yeşil üretimi geliştirmek, iklim değişikliğine adaptasyonu sağlamak ve koruma-kullanma dengesini gözetmektir. Yeşil büyümek ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak stratejik amacı çerçevesinde özellikle çevresel altyapının iyileştirilmesine yönelik bölgesel ve bütüncül bir yaklaşımın izlenmesi hedeflenmektedir.

Planın altıncı ve son stratejik amacı, "kentsel yaşam kalitesi yüksek cazip metropoller oluşturmak" olarak belirlenmiştir. Bölgedeki metropolleri daha yaşanabilir kılmayı hedefleyen bu stratejik amaç altında belirlenmiş olan öncelikler, kentlerde fiziki çevre kalitesini yükseltmek ve insan odaklı planlama yaklaşımıyla yaşanabilir kentleri oluşturmaktır. Bu temel gelişme eksenini ile bölgede yaşam kalitesini azaltan kentsel altyapı sorunlarının çözümü hedeflenmektedir.

Bölge Planı kapsamında altı başlık altında özetlenen ve tüm gelişme eksenlerini içine alan temel politikalar ile "Sosyo- Ekonomik Olarak Bütünleşmiş Rekabet Gücü ve Refah Düzeyi Yüksek Bölgelerden Oluşan Topyekûn Kalkınmış Bir Türkiye" şeklinde belirlenen Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2023 vizyonuna bölgenin azami biçimde katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Planda 2023 yılı için ifade edilen 10 milyar dolar ihracat, 15 milyar TL bitkisel üretim değeri, %5 işsizlik, %40 kadınlarda işgücüne katılım oranı, ortalama 7,5 yıl eğitim süresi gibi performans hedeflerine ulaşmada ulusal ve bölgesel kurum ve kuruluşların işbirliği içerisinde hareket etmesi ve elde edilen sonuçların yakından izlenmesi belirleyici etken olacaktır.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Plan Hazırlık Süreci	3
Şekil 1.2: Planlama Yaklaşımı.....	4
Şekil 1.3: Katılım Stratejisi	4
Şekil 1.4: Katılımcı Çalıştaylar	5
Şekil 2.1: Türkiye'de Mekânsal Dinamikler ve Çukurova.....	11
Şekil 4.1: Adana Havalimanı Uçak Ve Yolcu Trafığı İle Yük Taşımacılığı	26
Şekil 4.2: Elleçlenen Toplam Yük Miktarına Göre Türkiye'deki İlk 10 Liman.....	27
Şekil 4.3: Mersin Limanı'nda Elleçlenen Yükün Dağılımı (2012).....	28
Şekil 4.4: Mersin Limanı'ndan Çukurova Bölgesinin Dış Ekonomik Coğrafyasına Taşınan Yük (2012)..	29
Şekil 4.5: Doğu Akdeniz Limanları Büyüme Hızları	29
Şekil 4.6: TR62 Bölge Dış Ticaretinin Türkiye Dış Ticareti İçerisindeki Payı	35
Şekil 4.7: TR62 Bölgesi ve Türkiye İthalatının Teknoloji Düzeyi.....	35
Şekil 4.8: 2011 Yılında TR62 Bölgesi ve Türkiye İhracatının Teknoloji Düzeyi	36
Şekil 4.9: TR62 Bölgesinde İmalat Sanayi İhracatının Gelişimi	36
Şekil 4.10: TR62 Bölgesindeki İhracatta Kritik Öneme Sahip Ülke Sayıları	37
Şekil 4.11: İhracatın Sıradanlığı ve Çeşitliliği.....	38
Şekil 4.12: Tarımsal Gayri Safi Katma Değerde Seçilmiş Bölgelerin Türkiye İçindeki Payları	44
Şekil 4.13: Seçilmiş Bölgelerde Bitkisel Üretim Değerlerindeki Değişim(2007-2012)	46
Şekil 4.14: TR61 – TR62 Bölgelerinin Örtü Altı Tarım Alanı Dağılımları (Dekar)	47
Şekil 4.15: Yıllara göre TR62 Bölgesi Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünler Değerleri (1000TL)	50
Şekil 4.16: Turizm İşletme Belgeli Tesis Niteliği.....	58
Şekil 4.17: Yüz Öğretim Üyesi Başına Ar-Ge Projesi Sayılarının Karşılaştırması	63
Şekil 4.18: Dünya Bankası İş Yapma Endeksinde Türkiye'nin Sıralaması.....	66
Şekil 4.19: Organik Tarım Üretim Alanlarının Değişimi -Geçiş Süreci Ürünleri Dâhil (Ha).....	71
Şekil 4.20: Organik Tarım Üretim Miktarının Değişimi - Geçiş Süreci Dâhil (Ton).....	72
Şekil 4.21: Seçilmiş Organik Ürünlerin Türkiye İçindeki Payı - Adana (Geçiş Ürünleri Dâhil)	73
Şekil 4.22: Seçilmiş Organik Ürünlerin Türkiye İçindeki Payı (Geçiş Süreci Ürünleri Dâhil).....	73
Şekil 4.23: Kırsal Nüfus Oranında Yıllar İçerisindeki Değişim	92
Şekil 4.24: Kırsal Yolların Türlerine Göre Dağılımı	93
Şekil 4.25: Kırsal Yerleşimlerin İçme Suyu Durumu	93
Şekil 4.26: Yıllara Göre Adana İl Nüfusu	99
Şekil 4.27: 2008-2012 Yılları Arasında Adana Göç Rakamları.....	101
Şekil 4.28: Yıllara Göre Mersin İl Nüfusu	103
Şekil 4.29: 2008-2012 Yılları Arasında Mersin Göç Rakamları.....	104
Şekil 4.30: Eğitim Durumuna Göre Alınan Göçün Verilen Göçe Oranı (15+, 2008-2012).....	107
Şekil 4.31: Adana ve Mersin'de ortaöğretimde okul terk oranları (%).....	131
Şekil 4.32: Adana ve Mersin'de ortaöğretimde sınıf tekrar oranları (%).....	132
Şekil 4.33: Mesleki-Teknik Ortaöğretimde Öğrenci Başına Düşen Harcama (TL).....	137
Şekil 4.34: Adana ve Mersin'de mesleki ve teknik liselerde okul terk oranları (%).....	138
Şekil 4.35: İşverenlerin, çalışanların mesleki bilgilerini iş için yeterli bulma durumu (%).....	139
Şekil 4.36: Eğitim Düzeyine Göre İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı	143
Şekil 4.37: Bölgede ve Türkiye'de İstihdamın Sektörel Gelişimi.....	144
Şekil 4.38: Kadın İstihdamının Sektörlere Göre İşteki Durumu	146

Şekil 4.39: Türkiye’de ve TR62 Bölgesinde Genç İşsizliğin Gelişimi	146
Şekil 4.40: Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İşyeri Büyüklüğüne Göre İstihdam Edilenler.....	149
Şekil 4.41: Çukurova Bölgesinde Uygulanabilecek Bir Endüstriyel Simbiyoz Ağı Örneği.....	158
Şekil 4.42: Nüfus artış hızları (binde) ve şehirleşme oranları (yüzde)	167
Şekil 4.43: Adana ve Mersin’de Metropolitan Alan Nüfusları	168
Şekil 4.44: Net Göç Hızı (binde)	170
Şekil 4.45: Tarsus Tarihi Kent Merkezi ile Adana Tepebağ Mahallesi Şematik Gösterimleri	176
Şekil 4.46: İller Arası Rekabetçilik Endeksi (2009-2010)	178
Şekil 4.47: Türkiye İçin Rekabet Endeksi (2009)	179

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1: TR62 Bölgesi İmalat Sanayinde Üç Yıldız Alan Sektörler.....	39
Tablo 4.2: Adana ve Mersin'de Üç Yıldız Alan İmalat Sanayi Sektörleri	39
Tablo 4.3: TR62 Bölgesindeki Mevcut ve Potansiyel Kümeler.....	39
Tablo 4.4: 1954 – 2011 Yılları Arasındaki Uluslararası Sermayeli Şirket Sayısı.....	40
Tablo 4.5: Düzey 2 Bölgelerine Göre Örtü Altı Sebze ve Meyve Üretim Miktarları (Ton).....	47
Tablo 4.6: TR62 Bölgesindeki Büyükbaş Hayvan Sayıları.....	48
Tablo 4.7: TR62 Bölgesindeki Küçükbaş Hayvan Sayıları	49
Tablo 4.8: TR62 Bölgesindeki Kümes Hayvanı Sayıları	49
Tablo 4.9: Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Sektöründe Dış Ticaret Verileri (Dolar)	51
Tablo 4.10: Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Performans Endeksi, 2011	64
Tablo 4.11: Üniversiteler Arası Yenilikçilik ve Girişimcilik Endeksi 2012 Sıralaması.....	66
Tablo 4.12: 2009-2012 Yılları Arasında Açılan-Kapanan Şirket Sayıları	67
Tablo 4.13: Adana Eko-turizm Türüne Göre Öne Çıkan Alanlar	75
Tablo 4.14: Mersin Eko-turizm Türüne Göre Öne Çıkan Alanlar	76
Tablo 4.15: TR62 Bölgesinde Türlerine Göre Avlanan Tatlısu Ürünleri (ton), 2011	77
Tablo 4.16: Bal Üretim Miktarlarına Göre Dünya'daki İlk 15 Ülke (2011)	78
Tablo 4.17: Düzey 2 Bölgelerine Göre Kovan Sayıları, Bal Üretim Miktarları ve Verimlilikleri (2012) ..	79
Tablo 4.18: Bal Üretim Miktarlarına Göre Türkiye'deki İlk 20 İlçe (2012)	79
Tablo 4.19: TR62 Bölgesindeki Küçükbaş Hayvan Süt Üretim Miktarları (2012).....	81
Tablo 4.20: TR62 Bölgesindeki Büyükbaş Hayvan Süt Üretim Miktarları (2012).....	82
Tablo 4.21: ÖZVERİ Sistemine Kayıtlı Olan Engellilerin Engel Grubuna Göre Sayısı.....	115
Tablo 4.22: Anne Yaşının 19'dan Küçük Olduğu Doğumların Oranı (2012)	116
Tablo 4.23: Gelişmiş ülkelerin 2010 yılı ortalama eğitim süreleri (yıl)	126
Tablo 4.24: Türkiye ve TR62 Bölgesi illerinde ortalama eğitim süresi (yıl).....	127
Tablo 4.25: TR62 illerinde okuma-yazma bilen oranları (%).....	129
Tablo 4.26: İlkokul, ortaokul ve ortaöğretimde net okullaşma oranları (%)	129
Tablo 4.27: Okul öncesi eğitimde net okullaşma oranları (%).....	129
Tablo 4.28: Öğrenme ortamları.....	130
Tablo 4.29: Adana ve Mersin ilçelerinde derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları.....	130
Tablo 4.30: Mesleki-Teknik ortaöğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı	135
Tablo 4.31: Mesleki ve teknik ortaöğretimde rehber öğretmen başına düşen öğrenci sayıları	136
Tablo 4.32: Türkiye ortaöğretimde okul türlerine göre öğrenci ebeveynlerinin eğitim düzeyi(%).....	138
Tablo 4.33: 15 + Nüfusta İşgücünün Eğitim Düzeyi	142
Tablo 4.34: 15+ Nüfusta İstihdamın Eğitim Düzeyi	143
Tablo 4.35: Düzey 2 Bölgeleri Tiyatro Koltuk Ve Seyirci Sayıları	172
Tablo 4.36: Düzey 2 Bölgeleri Sinema Koltuk Ve Seyirci Sayıları	172

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 2.1: Çukurova Bölgesinin Dış Ekonomik Coğrafyası.....	9
Harita 2.2: Çukurova Bölgesinde Metropol Merkez Ve Alt-Bölgeler.....	13
Harita 4.1: TR62 Bölgesi Enerji Santralleri ve Gelişim Alanları Haritası.....	19
Harita 4.2: Türkiye'deki Doğalgaz ve Ham Petrol Boru Hatları	20
Harita 4.3: Türkiye'deki Mevcut ve Planlanan Otoyollar.....	23
Harita 4.4: Türkiye'deki Ulusal ve Uluslararası Ulaşım Aksları	24
Harita 4.5: Türkiye'deki Demiryolları.....	25
Harita 4.6: Karayolu Ağına Göre Liman Etki Alanları	27
Harita 4.7: Türkiye'deki Lojistik Merkezler.....	31
Harita 4.8: Bölgeler Arası Lojistik İlişkiler Haritası.....	31
Harita 4.9: Düzey 2 Bölgelerinde Kişi Başına Düşen Gayrisafi Katma Değer (2008).....	33
Harita 4.10: Tarım, Sanayi Ve Turizm Yoğunlaşma Alanları Mekânsal Dağılımı	34
Harita 4.11: Uluslararası Sermayeli Şirketlerin Sektörel Dağılımı	41
Harita 4.12: İşletme Belgeli Tesis Yatak Sayısı.....	58
Harita 4.13: TR62 Bölgesinde Turizm	59
Harita 4.14: Çukurova Bölgesinin Çevre Bölgeler İle Turizm İlişkileri.....	60
Harita 4.15: Yüz Bin Kişi Başına Düşen Patent Başvuru Sayısı	65
Harita 4.16: Yüz Bin Kişi Başına Düşen Endüstriyel Tasarım Başvuru Sayısı.....	65
Harita 4.17:Yüz Bin Kişi Başına Düşen Faydalı Model Başvuru Sayısı.....	65
Harita 4.18: Çukurova Bölgesinde İlçeler Arası Kademelenme	70
Harita 4.19: TR62 İlçe Bazlı Bal Üretim Miktarları (Ton) (2012)	80
Harita 4.20: TR62 Bölgesi Köylerin Dağılımı	92
Harita 4.21: Köy Yollarında Asfalt Oranı	93
Harita 4.22: Kırsal Alana Erişim	94
Harita 4.23: Bölgede Kırsal Erişilebilirlik.....	96
Harita 4.24: 2007-2012 Yılları Arasında Adana'nın Göç Verdiği İller.....	101
Harita 4.25: 2007-2012 Yılları Arasında Adana'nın Göç Aldığı İller	102
Harita 4.26: 2007-2012 Yılları Arasında Mersin'in Göç Verdiği İller.....	105
Harita 4.27: 2007-2012 Yılları Arasında Mersin'in Göç Aldığı İller	105
Harita 4.28: TR62 Bölgesinde Genç Yaş ve Yaşlı Nüfus Bağımlılık Oranları	115
Harita 4.29: TR62 Bölgesinde Okuma Yazma Bilmeyen Kadın Nüfus Oranı	116
Harita 4.30: GSS Primi Hazineden Ödenenler ve Geliri Asgari Ücretin 1/3'ü Kadar Olanların Oranı ..	117
Harita 4.31: Düzey 2 Bölgelerinin Sosyal Sermaye Seviyelerine Göre Gruplandırılması.....	121
Harita 4.32: İllere Göre On Bin Kişi Başına Düşen Faal Dernek Sayısı	122
Harita 4.33: TR62 Bölgesinde İlçelere Göre Faal Dernek Sayıları	122
Harita 4.34: TR62 Bölgesi ilçelerinde ortalama eğitim süresi (yıl).....	128
Harita 4.35: TR62 Bölgesi ilçelerinde kadınların ortalama eğitim süresi (yıl).....	128
Harita 4.36: Düzey 2 Bölgelerinde İşsizlik Oranı,2012.....	142
Harita 4.37: Düzey 2 Bölgelerinde Tarım Dışı İşsizlik Oranı.....	142
Harita 4.38: Düzey 2 Bölgelerinde 15+ Kadın Nüfusta Göreli İşsizlik Oranı.....	145
Harita 4.39: Düzey 2 Bölgelerinde Tarım Dışı İstihdamda Kayıt Dışı Çalışma Oranı	148
Harita 4.40: Düzey 2 Bölgelerinde İmalat Sanayinde Çalışan Başına Maaş ve Ücretler.....	149

Harita 4.41: TR62 Bölgesi Çevresel Altyapı Haritası	154
Harita 4.42: TR62 Bölgesi Korunan Alanlar	164
Harita 4.43: Türkiye’de Kentsel Nüfus Oranı İle Yıllık Nüfus Artış Hızlarının Dağılımı	167
Harita 4.44: Bölgedeki Sanayi ve Kentsel Gelişme Koridorları	168
Harita 4.45: TR62 Bölgesinde Kentsel Nüfus Oranı İle Yıllık Nüfus Artış Hızlarının Dağılımı (2012)....	169
Harita 4.46: Çukurova Bölgesinde Metropol Merkez Ve Alt-Bölgeler.....	170
Harita 4.47: Adana ve Mersin Deprem Haritası	180
Harita 4.48: Çukurova Bölgesinin Jeomorfolojik Yapısı	181
Harita 4.49: Mersin Büyükşehir 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı (2008)	182

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
AAT	Atıksu Arıtma Tesisi
BGUS	Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi
BM	Birleşmiş Milletler
BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.
BPIK	Bölge Planı İzleme Komitesi
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇKA	Çukurova Kalkınma Ajansı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
EDAM	Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ETBK	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
GOPP	Goal Oriented Participatory Planning (Hedef Odaklı Katılımcı Planlama)
GSKD	Gayri Safi Katma Değer
GSS	Genel Sağlık Sigortası
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
İSKEN	İskenderun Enerji Üretim ve Ticaret A.Ş.
İŞKUR	Türkiye Çalışma ve İş Kurumu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MTA	Maden Tetkik Araştırma Genel Müdürlüğü
NGS	Nükleer Güç Santrali
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OKP	Onuncu Kalkınma Planı
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
ÖZVERİ	Ulusal Özürlüler Veritabanı
SODES	Sosyal Destek Programı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
STA	Serbest Ticaret Anlaşması
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
TEİAŞ	Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
TEN-T	Trans-Avrupa Ulaştırma Ağları
TEU	Twenty-Foot Equivalent Unit

TRACECA	Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru
TR62	Adana ve Mersin İllerini kapsayan Düzey 2 Bölgesi
TTGV	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
URAK	Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu

1

GİRİŞ

1. GİRİŞ

2014-2023 Çukurova Bölge Planı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılı hedef alınarak 10 yıllık perspektifle hazırlanmış bir çalışmadır. Plan, ulusal ölçekte iki ana strateji belgesi temel alınarak hazırlanmıştır. Bunlardan ilki 2014-2018 Onuncu Kalkınma Planı (OKP), diğeri 2014-2023 Bölgesel Gelişme Ulusal Strateji (BGUS) belgesidir.

İnsanların refahını artırmak, hayat standartlarını yükseltmek, temel hak ve özgürlüklerini güçlendirerek adil, güvenli ve huzurlu bir yaşam ortamı tesis etmek ve bunu kalıcı kılmak amacını güden bir kalkınmanın sürdürülebilirliğini merkeze alan yaklaşımla hazırlanmış olan Onuncu Kalkınma Planı, dört ana başlıktan oluşmaktadır: “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum” başlığı altında insan için ve insanla beraber kalkınma anlayışının hayata geçirilmesi ve gelişmişliğin toplumun farklı kesimlerine yayılması amacıyla uygulanacak politikalara yer verilmektedir. “Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme” başlığı altında üretimde yapısal dönüşüme ve refah artışına yönelik hedef ve politikalar ele alınmaktadır. “Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre” başlığı altında çevreye duyarlı yaklaşımların sosyal ve ekonomik faydalarının artırılması, insanımızın şehirlerde ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin sürdürülebilir bir şekilde yükseltilmesi ile bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması kapsamındaki hedef ve politikalara yer verilmektedir. Son olarak “Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği” başlığı altında ise kalkınmanın dış dinamikleri ile ülkemizin ikili, bölgesel ve çok taraflı ilişkilerindeki temel öncelikler ve politikalar ele alınmaktadır. (OKP, 2013)

Bölgesel Gelişme Ulusal Strateji belgesinin 2023 vizyonu, “sosyo-ekonomik ve mekânsal olarak bütünleşmiş, rekabet gücü ve refah düzeyi yüksek bölgelerden oluşan topyekûn kalkınmış bir Türkiye” olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede tespit edilmiş olan 4 genel amaç ise, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılarak refahın ülke sathına daha dengeli yayılması; tüm bölgelerin, potansiyellerinin değerlendirilmesi ve rekabet güçlerinin artırılması suretiyle ulusal kalkınmaya azami düzeyde katkı sağlaması; ekonomik ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi; ülke genelinde daha dengeli bir yerleşim düzeni oluşturulmasıdır. (BGUS, 2013)

Bu iki ulusal strateji belgesinin yanında bir diğeri önemli belge, 7-8 Şubat 2013 tarihli devlet ve hükümet başkanları zirvesinde onaylanan Avrupa Birliği 2014-2020 Çok Yıllı Mali Çerçeve belgesidir. Bu çerçeve belgesi kapsamındaki temel öncelikler arasında “büyüme ve istihdam için rekabet edebilirlik; ekonomik, sosyal ve bölgesel uyum; sürdürülebilir büyüme ve doğal kaynaklar; güvenlik ve vatandaşlık” bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere uluslar üstü ve ulusal tüm strateji belgelerinde rekabet gücü, istihdam, sürdürülebilir büyüme, ekonomik ve sosyal uyum veya bütünleşme ile yaşanabilir mekânlar ve çevre gibi konular ortak biçimde öne çıkmaktadır.

Bölgesel ölçekte hazırlanmış olan 2014-2023 Çukurova Bölge Planı'nda da yukarıda genel olarak ifade edilmiş olan ulus üstü ve ulusal hedef ve amaçlar dikkate alınmış ve Planın genel çerçevesi ve tematik

eksenleri oluşturulmuştur. Bölgede yer alan kamu ve özel kesim temsilcileri ile sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımıyla belirlenmiş olan yerel öncelikler Plan dokümanına öncelik ve tedbir düzeylerinde yansıtılmıştır.

Planlama Yaklaşımı

Çukurova Bölge Planı Adana ve Mersin illerinin oluşturduğu TR62 Düzey 2 Bölgesinin önümüzdeki 10 yılına ilişkin temel hedef ve stratejileri belirlemektedir. Bölgeye ilişkin bu hedef ve stratejilerin belirlenmesi sürecinde gözetilen temel planlama prensipleri;

- Katılımcılık,
- Hedef odaklılık,
- Özgünlük,
- Sürdürülebilirlik,
- Eşitlikçilik olarak tanımlanabilir.

2012 yılının Ağustos ayı ile 2013 yılının Temmuz ayı arasında devam etmiş olan Bölge Planı hazırlık süreci dört başlık altında özetlenebilir: 1.Onuncu Kalkınma Planı ve Bölgesel Gelişme Ulusal Strateji (BGUS) belgesi başta olmak üzere ulusal ölçekte hazırlanmış olan tüm sektörel ve tematik strateji belgelerinin incelenmesi ve bölge planı üst çerçevesinin oluşturulması, 2.Yerel düzeyde katılımcı toplantıların düzenlenmesi ve kamu ve özel kesim ile sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin planlama sürecine katılımlarının sağlanması, 3.Veritoplama ve analiz çalışmalarının tamamlanması, 4.Plan taslağının hazırlanması, ulusal ve yerel paydaşlarla paylaşılması.

Şekil 1.1: Plan Hazırlık Süreci

SÜREÇ	GERÇEKLEŞTİRİLEN FAALİYETLER	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
PLAN ÜST ÇERÇEVESİNİN OLUŞTURULMASI	SEKTÖREL VE TEMATİK STRATEJİ BELGELERİNİN İNCELENMESİ												
	10.KALKINMA PLANI VE BGUS'UN İNCELENMESİ												
ANALİZ ÇALIŞMALARI	VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ												
YEREL ÇALIŞTAYLAR	İLÇE ÇALIŞTAYLARI												
	SEKTÖREL ÇALIŞTAYLAR												
	TEMATİK ÇALIŞTAYLAR												
DANIŞMA	VİZYON ANKETİ												
	KALKINMA KURULU VE ALT KOMİTE GÖRÜŞLERİ												
	KURUMSAL GÖRÜŞLER												

Diğer yandan, coğrafi bilgi sistemleri (CBS) çalışması ile Plan kapsamındaki mekânsal analizler gerçekleştirilmiş ve tematik haritalar hazırlanmıştır. İnternet üzerinden gerçekleştirilen bir anket ile 2023 vizyonuna ilişkin yerel paydaşların katkıları sağlanmıştır. TRC1, TRC2, TRC3 ve TR63 Düzey-2 Bölgeleri Kalkınma Ajanslarının katılımlarıyla bölgeler arası işbirliği toplantıları gerçekleştirilerek ortak bölgesel stratejiler üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

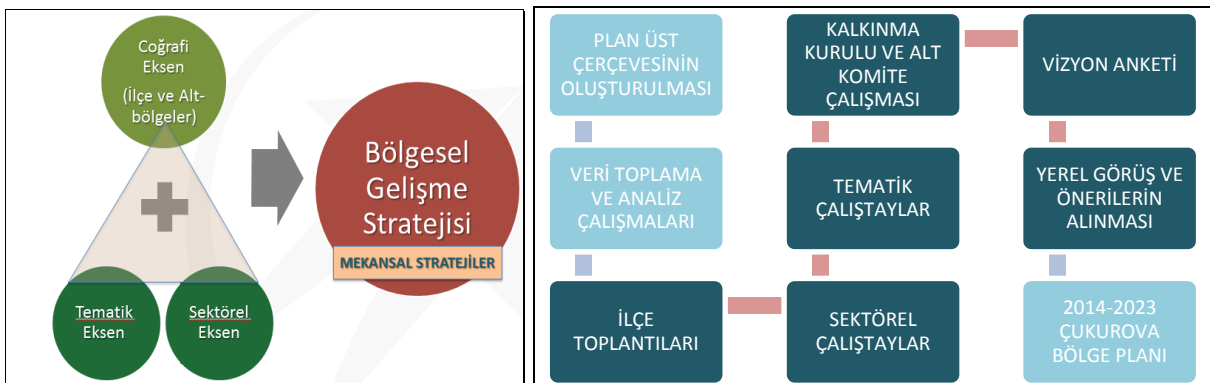
Şekil 1.2: Planlama Yaklaşımı



Katılım Stratejisi

Bölge Planı çalışmalarında izlenen yöntem, 1980'lerden beri tüm dünyada geniş bir kullanım alanına sahip olan, interaktif bir katılımcı anlayışı hedefleyen ve yenilikçi bir proje yönetim aracı olarak da kullanılan GOPP (Goal Oriented Project or Participatory Planning-Hedef Odaklı Katılımcı Planlama) olarak adlandırılmaktadır. Anahtar kişi, kuruluş ve ortakların katılımı ile farklı çıkar ve ihtiyaçlar karşısında problemlerin ortak paydada buluşularak çözümlenmesini amaçlayan GOPP yöntemi sayesinde hedef ve stratejiler üzerinde uzlaşma sağlanması ve böylece yerelde bir sahiplenme duygusunun yaratılması amaçlanmıştır.

Şekil 1.3: Katılım Stratejisi



Çukurova Bölge Planı hazırlanırken ifade edilen GOPP yöntemi kapsamında belirlenen hedefe yönelik olarak bölgede mümkün olan en geniş katılımın sağlanması amaçlanmış ve katılımçılık üç ayrı eksende tasarlanmıştır. Coğrafi eksen, bölge içinde ilçeler arasında var olan gelişmişlik farklılıklarının bölgesel stratejiye en doğru biçimde aktarılması amacıyla oluşturulmuştur. Tematik eksen, rekabet gücü, sosyal uyum, göç, kırsal kalkınma, çevre ve sürdürülebilirlik, eğitim, kentsel yaşam kalitesi ve altyapı, tarım gibi bölgenin belirli başlıklarda kategorize edilebilen sorun alanlarının derinlemesine araştırılması ve genel strateji çerçevesinin oluşturulması maksadıyla ortaya konulmuştur. Üçüncü eksen olan sektörel eksen ise, bölgede istihdam, firma sayısı ve ihracat değerleriyle öne çıkan sektörlerle (gıda-içecek, kimya-plastik, makine-metal eşya, lojistik, hazır giyim-konfeksiyon, turizm, mobilya ve yenilenebilir enerji) ilişkin temel sorun alanlarını belirleyerek bir gelecek öngörüsü ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu üç eksenin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan hedef ve stratejilerin bölgenin tüm coğrafi ve yapısal özelliklerini ortaya koyması amaçlanmıştır.

Şekil 1.4: Katılımcı Çalıştaylar



Bölge Planı kapsamında gerçekleştirilen ilçe/alt bölge toplantılarına 200 yerel paydaş, sektörel çalıştaylara 120 sektör temsilcisi, tematik çalıştaylara 280 kamu ve sivil toplum temsilcisi, Kalkınma Kurulu toplantıları ile Kalkınma Kurulu üyeleri arasından gönüllülük esasına göre oluşturulan alt-komite toplantılarına toplam 175 paydaş katılım sağlamıştır. Bu kapsamda, Plan çalışmalarına aktif katılım sağlayan toplam kişi sayısı 775'i bulmuştur. Katılımcı çalıştaylar ve teknik analizler sonucunda oluşturulan Bölge Planı taslağı Ajans web sitesinde yayınlanmış ve tüm diğer paydaşların görüş ve değerlendirmelerini iletmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Ajans web sitesinde 2 ay boyunca devam eden bir anket çalışmasına katılan yaklaşık 300 yerel paydaş 2023 Bölge Vizyonu çalışmasına katkı sağlamıştır. Bölge Planı bu haliyle, toplumun tüm kesimlerinin görüş ve önerilerini mümkün olduğunca yansıtmaya çalışan bir doküman olarak yüksek bir sahiplenme yaratmış bulunmaktadır.

2

ÇUKUROVA BÖLGESİNİN DÜNYA VE TÜRKİYE'DEKİ YERİ

2. ÇUKUROVA BÖLGESİNİN DÜNYA VE TÜRKİYE'DEKİ YERİ

Çukurova Bölgesine Genel Bakış

Ulusal hedefler için önemli bir konumda bulunan Çukurova Bölgesi, özellikle uluslararası büyüme merkezlerinin doğuya kaydığı bir süreçte ülkemizin güneyindeki yerleşimlere yönelik ve etkisi orta doğuda da hissedilecek potansiyel metropol bölge konumundadır.

Gayrisafi Katma Değer (GSKD) bölgesel gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan temel göstergelerin başında gelmektedir. TR62 Bölgesi Türkiye'de yaratılan katma değer 2004 yılında %4,1'ini oluştururken 2010 yılına gelindiğinde oransal olarak bir değişiklik olmamasına rağmen bölgeler arasında 6. sıradan 7. sıraya gerilemiştir. Kişi başına düşen Gayri Safi Katma Değer'de ise 10.734 TL ile düzey 2 bölgeleri içerisinde 12. sırada yer almaktadır.

Çukurova Bölgesi, Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan 2011 yılına ait İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na göre 9. sırada yer almaktadır. Aynı çalışmada iller arasında Adana 16. sırada, Mersin 24. sırada yer almıştır. Bu açıdan Adana ikinci kademe, Mersin üçüncü kademe iller arasında bulunmaktadır.

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK) tarafından en son 2009-2010 dönemi için yapılan Türkiye iller arası rekabetçilik endeksinde Adana 9. ve Mersin 14. sırada yer alırken, aynı çalışmada yer alan beşeri sermaye ve yaşam kalitesi alt endeksinde Adana 18. ve Mersin 22. sırada yer almaktadır. Bu veriler, bölge illerindeki yaşam kalitesi ve beşeri sermayenin, sanayi, üretim ve rekabetçilik ile karşılaştırıldığında göreceli olarak daha kötü durumda olduğunu göstermektedir.

Sosyal Yapı

TÜİK tahminlerine göre, 2023 yılında 84,3 milyona ulaşması beklenen Türkiye nüfusu, 2050 yılına kadar artış hızı yavaşlamakla birlikte 93,5 milyona ulaşacaktır. 2050 yılından itibaren düşmeye başlayan nüfusumuzun 2075 yılında 89,2 milyon olması tahmin edilmektedir. Demografik göstergelerdeki mevcut eğilimler devam ettiği takdirde Türkiye nüfusu yaşlanmaya devam edecektir. Bu çerçevede önümüzdeki on yıllık dönem, genç nüfus yapısından kaynaklanan avantajların kullanılabilmesi için dönemin sonu olması nedeniyle oldukça önemli olup, ülke için "demografik fırsat penceresi" oluşturmaktadır.

Çukurova Bölgesi, 2012 yılı itibarıyla yaklaşık 3,8 milyon nüfus ile Türkiye nüfusunun yaklaşık %5'ini oluşturmaktadır. Bölgenin nüfus artış hızı binde 6,6 ile Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. 2023 yılı nüfus projeksiyonuna göre Adana 2,3 milyon ile iller sıralamasında 7. ve Mersin 1,8 milyon ile 11. sırada yer alırken, Çukurova Bölgesi yaklaşık 4,1 milyon nüfusa sahip bir metropol bölge olmaktadır. Nüfustaki yaşlanmanın özellikle 2023 sonrasında hissedileceği Çukurova Bölgesi için, Türkiye genelinde olduğu gibi önümüzdeki 10 yıllık dönemin önemi büyüktür.

Çukurova Bölgesi 1970'lerden itibaren yoğun göç alan bölgelerin başında gelmektedir. 2008 sonrası süreçte ise Çukurova Bölgesi göç veren bir bölge konumuna gelmiş, net göç eksi yönde artarak ilerleme eğilimi göstermiştir. Bununla birlikte Çukurova Bölgesinde 2000'li yıllardan itibaren kırdan kente yoğun bir göç yaşanmış ve günümüzde Adana'nın sadece %11,2'si, Mersin'in ise %21,1'i kırsal alanlarda yaşamaktadır. Bu dönemde kentleşme hızlı ve düzensiz bir şekilde artmış, kırsal alanlar gitgide boşalmıştır.

TÜİK 2012 yılı verilerine göre TR62 Bölgesi, Türkiye'deki aktif nüfusun ve toplam işgücünün %4,9'unu barındırmaktadır. Ülke istihdamının %4,9'u bölgede gerçekleşirken, toplam işsizlerin %5,7'si bölgede yer almaktadır. Kriz yıllarında %22'ye kadar yükselen işsizlik oranı daha sonra düşüşe geçerek %10,6'ya gerilemiştir. Bölgenin istihdam düzeyi nüfus ve işgücü ile orantılı iken işsizlik oranının yüksekliği dikkat çekicidir.

Çukurova Bölgesinde özellikle Adana'da eğitimde erişilebilirlik ve kalite alanlarında eksiklikler göze çarpmaktadır. Ortalama eğitim süresi, okur-yazar oranı, okul öncesi eğitimde okullaşma oranı, derslik başına düşen öğrenci sayıları gibi değişkenlerde Adana, Türkiye ortalamalarına göre geridedir. Eğitimde kaliteyi ve başarıyı ölçen önemli göstergelerden ortaöğretimde okul terk oranı, sınıf tekrar oranı gibi değişkenlerde de Adana Türkiye ortalamalarının üstünde yer alırken 2012 yılı SBS sınav sonuçlarına göre Adana 47. ve Mersin 9. sırada yer almıştır.

Ekonomik Yapı

Bölge, 2011 yılında 7 milyar doların üzerindeki dış ticaret hacmi ile öne çıkmaktadır. Bölgeden gerçekleşen ihracat 2003-2011 döneminde 3 kattan fazla artarak 3 milyar doların üzerine çıkmıştır. Buna karşın en fazla ihracat gerçekleştiren bölgeler arasında 7. sıradan 9. sıraya gerilemiştir. TR62 Bölgesi ihracatının Türkiye içindeki payı 2011 yılında %1,75'e ulaşmış olup bu oran bölge ithalatının Türkiye içindeki payından daha büyüktür. Bölgenin orta-ileri teknoloji ürünler ithal ederken, düşük teknoloji ürünler ihraç ettiği görülmektedir.

TR62 Bölgesi, 2010 yılında Türkiye'de tarımdan elde edilen katma değer % 6,8'ini; sanayiden elde edilen katma değer % 3,2'sini; hizmetlerden elde edilen katma değer %4'ünü üretmektedir. Bölgede rekabet gücü açısından dikkat çeken sektörler, gıda ürünleri imalatı, makine ve ekipman imalatı, metalik olmayan mineraller imalatı, kimyasal ürünler imalatıdır.

Çukurova Bölgesi uygun iklim koşulları, coğrafi özellikleri, toprak verimliliği ve sulama imkânlarıyla tarımsal üretimde Türkiye'de önemli bir yere sahiptir. Birçok ürünün üretim miktarı, çeşitliliği ve verimliliğinde Türkiye genelinde ilk sırada yer almaktadır. Tarımda gelişmiş olan Çukurova Bölgesinin sanayisi de, hammaddeye erişim kolaylığı sayesinde tarımdan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen gıda ürünleri içecek imalatı ve tekstil ürünleri imalatı gibi sanayi alt kollarına dayanmaktadır. Bölgede hâlen tarımda ve tarıma dayalı sanayide istihdam edilenlerin oranları yüksektir.

Çukurova Bölgesinin turizm çeşitliliği yüksek olmasına rağmen, çok az türde Türkiye genelinde öne çıkabilmektedir. Adana'da kent turizmi yoğunlaşırken, Mersin'de kent, kıyı ve inanç turizmi yoğunlaşmaktadır. Ayrıca Çukurova Bölgesi Doğu Akdeniz ve Güneydoğu inanç ve gastronomi turizmi aksında yer almaktadır.

Dış Ekonomik Coğrafya

Çukurova Bölgesinin dış ekonomik coğrafya alanı, bölgeden Akdeniz'e doğru çizilen bin km yarıçaplı bir dairenin içerisinde bulunan ve deniz yoluyla doğrudan ulaşılabilen komşu ülkelerden oluşmaktadır. Aşağıdaki haritada görüldüğü üzere bu dairenin kapsamına Doğu Akdeniz'de bulunan Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs girmektedir.

Harita 2.1: Çukurova Bölgesinin Dış Ekonomik Coğrafyası



Kaynak: ÇKA tarafından hazırlanmıştır.

Bölgenin dış ekonomik coğrafyasını oluşturan ülkelere Türkiye'nin 2012 yılında gerçekleştirdiği toplam ihracat miktarı 8 milyar doların üzerindedir. Bu miktar içinde ilk sırayı 3,6 milyar dolar ihracat ile İstanbul almaktadır. Çukurova Bölgesi ise 243,6 milyon dolar ihracat ile yedinci sıradadır. Bu açıdan Çukurova Bölgesi için bölgesel yakınlık ve ekonomik ilişkiler arasında açık bir paralellik kurulamadığı görülmektedir.

Çukurova Bölgesinin ihracat rakamları incelendiğinde, 725 milyon dolar ihracat rakamıyla ilk sırada Irak gelmekte, onu Almanya, Rusya Federasyonu, İtalya ve İspanya izlemektedir. Bu beş ülkeye yapılan ihracat bölgenin toplam ihracatının yaklaşık %44'ünü oluşturmaktadır. Çukurova Bölgesinin gerek ihracatında gerekse ithalatında ilk beş sırada dış ekonomik coğrafyası içerisinde yer alan herhangi bir ülke bulunmamaktadır.

Dış ticaret ilişkileri incelenirken ülkeler arası serbest ticaret anlaşmalarının önemini de vurgulamak gerekir. Mevcut durumda Türkiye'nin Filistin, İsrail, Suriye ve Mısır ile serbest ticaret anlaşması (STA) bulunmaktadır. Suriye ile imzalanan STA, Aralık 2011'den bu yana askıya alınmış bulunmaktadır. Lübnan ile 2010 yılı sonunda imzalanan STA'nın yürürlüğe girmesi için ise iç onay sürecinin tamamlanması beklenmektedir.

Türkiye'nin imzaladığı serbest ticaret anlaşmalarının Çukurova Bölgesinin dış ekonomik coğrafyası ile ticari ilişkilerini geliştirmesi beklenmekle birlikte, bölgenin dış ekonomik coğrafya içerisindeki pozisyonuna Mersin Limanı ve limanın hinterlandının bölgeye sunduğu stratejik avantajlar açısından bakılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Çukurova Bölgesinin Jeo-Stratejik Konumu

Türkiye'nin yükselen ticaret ve ekonomik gelişimi Avrupa, Orta Asya ve Akdeniz havzasında ulaştırma talebinde büyüme oluşturmaktadır. AB, Orta Asya, Kafkaslar, Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan bir köprü rolü oynayan Türkiye bu anlamda çok uygun bir coğrafi konuma sahiptir. Çukurova Bölgesi; Türkiye içindeki coğrafi konumu, üretim kapasitesi, geniş hinterlandının yanı sıra yurtiçi ve yurtdışına olan çok-modlu ulaşım kolaylığının sağladığı avantajlarla yalnız Türkiye'nin değil aynı zamanda Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in önemli bir ulaştırma ve lojistik merkezi olma potansiyelini taşımaktadır.

Bölge bir yandan limanı, serbest bölgeleri, demiryolu ulaşımı, güçlü tır filosu ve uluslararası havalimanıyla, diğer yandan geçmişten gelen sanayileşme kültürü ve bu yönde gelişmiş insan kaynakları yapısıyla hem lojistik hem de diğer endüstriyel üretim faaliyetleri için bütün imkânlarla sahiptir. Üniversiteleri, iş geliştirme merkezleri, teknoloji parkları, organize sanayi bölgeleri, etkin sivil toplum kuruluşları ve bu kurumların arasında gelişmekte olan işbirliği bölge için diğer önemli avantajlar olarak sayılabilir.

Onuncu Kalkınma Planı, Türkiye'nin jeo-stratejik konumundan hareketle Çukurova Bölgesinin önümüzdeki dönemde sahip olacağı önemden bahsederek, bu konumunun etkin bir biçimde kullanılmasıyla Türkiye'nin enerji üreticisi ve tüketicisi ülkeler arasında transit ve terminal ülke olmasının hedeflendiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda, 'Ceyhan'ın uluslararası petrol piyasasında ana dağıtım noktalarından ve petrol fiyatlarının teşekkülünde önemli merkezlerden biri olması' yolundaki çalışmaların sürdürüleceği Planda belirtilmektedir. Ayrıca, AB'nin Trans-Avrupa Ulaştırma Ağlarının (TEN-T) Türkiye ile bütünleşmesini sağlayacak projeler başta olmak üzere Kafkas ülkeleri, Orta Asya ve Ortadoğu ile bağlantıları güçlendiren projelerin gerçekleştirilmesinin sağlanacağına vurgu yapılan Planda, Akdeniz Bölgesinin Doğu Akdeniz'in önemli bir lojistik merkezi olmasının destekleneceği ifade edilmektedir. Özellikle yük taşımacılığında demiryolu ve denizyoluna ağırlık verilmesiyle, iç bölge bağlantılarının geliştirilerek limanların kombine taşımacılık yapılabilen lojistik merkezler haline getirilmesi hedeflenmektedir.

Özetle, ulusal kalkınma plan ve programlarında belirlenen temel hedeflerden biri, Çukurova Bölgesinin Türkiye ve Doğu Akdeniz'in lojistik merkezi olmasıdır. Mersin limanı ile bağlantılı olan lojistik sektörünün bölgedeki gelişmişliği kadar, AB Ulaştırma Ağı Genişleme Planı'nda Deniz Otobanları Projesi'ne Mersin'in de eklenmiş olmasının buna önemli katkı sağlayacağı açıktır. Öte yandan, halihazırda Mersin'e deniz yolu ile gelen transit yükler demiryolu ile Ortadoğu ülkeleri ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne taşınmaktadır. Bu noktada, temeli atılan Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu Hattının Akdeniz'e açılan en önemli ayağını Mersin Limanının oluşturacağına da altı çizilmelidir.

Çukurova Bölgesinin sanayi ve ticaret merkezi olarak öne çıkmasında önemli rol oynayan gelişmelerdir. Bu süreçlere bölgenin enerji hatlarının kesişim noktasında olması ve artan liman kapasitesi gibi etkenler ilave edildiğinde, bölgenin Türkiye'nin güneyinde bir dış ticaret ve lojistik merkezi, enerji ve sanayi odağı olması sürecinin önümüzdeki dönemde hızlanacağı öngörülebilir.

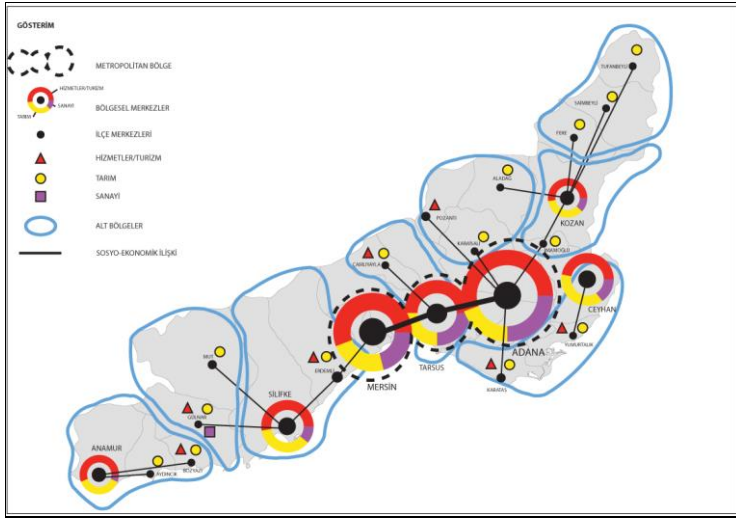
Özetle, Çukurova Bölgesinin ülke için önemli bir gelişme odağı ve pek çok sosyo-ekonomik ilişkinin kesişme noktası olduğu görülmektedir. Ulusal ölçekte alınmış olan kararlar neticesinde önümüzdeki dönemde gerçekleşecek olan ulaşım, lojistik ve enerji ile ilgili büyük ölçekli altyapı yatırımları sayesinde bölgenin özellikle çevre bölgeler için çekim merkezi olma özelliğinin daha da belirginleşeceği öngörülmektedir. Bu açıdan Çukurova Bölgesinin, BGUS mekânsal amaçlarında belirlenen Metropol Alan ve Büyüme Odakları kapsamına girdiği değerlendirilerek buna uygun politikalara Bölge Planında yer verilmiştir.

İlçeler ve Alt-Bölgeler

Çukurova Bölgesinin Türkiye içindeki yerinin tespiti kadar bölge içindeki sosyo-ekonomik yapının da çözümlenmesi bölgesel kalkınma politikalarının yönlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu amaçla, bölge içinde farklı karakterlere sahip alt bölgeler belirlenmiştir. Alt bölgelerin tespit edilmesinde sosyo-ekonomik benzerlik ve coğrafi yakınlık kriterleri temel alınmıştır. Ayrıca ilçeler arası ilişkiler, ilçelerin ölçülemeyen karakterleri ve alt bölgelerin yönetilebilir ölçekte olması da önemli etmenler arasında yer almaktadır. Bu açıdan istatistiksel, mekânsal çalışmalar ve ilçelere ilişkin niteliksel bilgiler neticesinde oluşturulan alt bölgeler, batıdan doğuya doğru aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

- I. Alt Bölge: Anamur, Bozyazı, Aydınçık
- II. Alt Bölge: Mut, Gülnar
- III. Alt Bölge: Silifke, Erdemli
- IV. Alt Bölge: Tarsus, Çamlıyayla
- V. Alt Bölge: Pozantı, Aladağ, Karaisalı
- VI. Alt Bölge: Ceyhan Yumurtalık, Karataş
- VII. Alt Bölge: Kozan, İmamoğlu
- VIII. Alt Bölge: Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli

Harita 2.2: Çukurova Bölgesinde Metropol Merkez Ve Alt-Bölgeler



Kaynak: ÇKA tarafından kavramsallaştırılmıştır.

Plan kapsamında belirlenen stratejilere mekânsal olarak anlam katan bu alt bölgelere Adana ve Mersin kentlerinin merkez ilçeleri dahil edilmemiştir. Adana ve Mersin kent merkezleri arasında kalan Tarsus ilçesi metropol merkezin bir parçası olmakla birlikte aynı zamanda birinci derece bölgesel alt merkez konumundadır. Metropol merkezin dışında sanayinin göreceli olarak gelişmiş olduğu Ceyhan ve Silifke ilçeleri de bölgede alt merkez özelliği göstermektedir. Anamur ve Kozan ilçeleri tarihsel özelliklerinin yanı sıra yerel sosyo-ekonomik ilişkilerin sonucu olarak da öne çıkmışlar ve yerel düzeyde merkez özelliği gösteren üçüncü kademe merkezler olarak tespit edilmişlerdir. Bölge içi gelişmişlik farkları açısından Adana'nın Tufanbeyli, Saimbeyli, Feke, Aladağ, Yumurtalık, Karataş ilçeleri ve Mersin'in Bozyazı, Aydıncık, Gülnar, Çamlıyayla ilçelerinin diğer ilçelere göre önemli gelişmişlik farkları bulunduğu görülmektedir. Kırsal özellikteki bu ilçelerde ana ekonomik faaliyet alanı tarımdır.

3

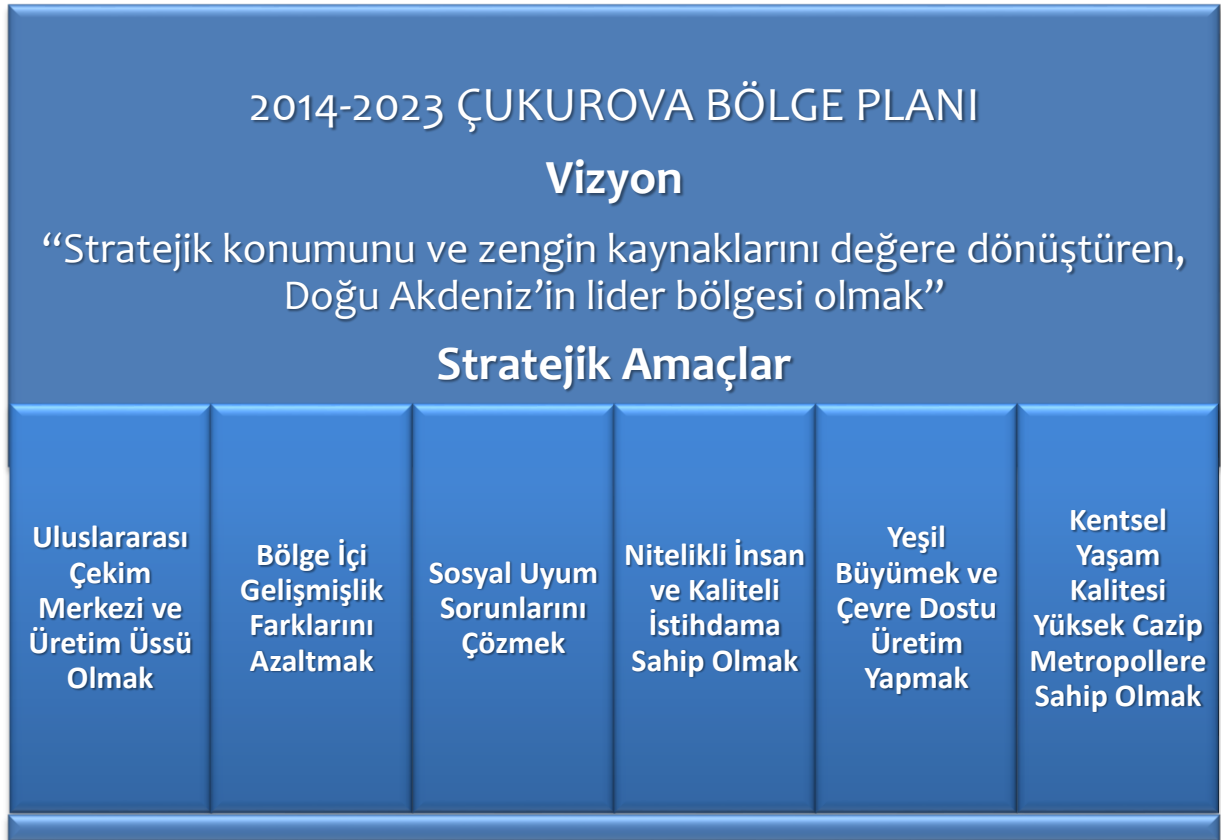
BÖLGESEL VİZYON VE STRATEJİK AMAÇLAR

3. BÖLGESEL VİZYON VE STRATEJİK AMAÇLAR

2014-2023 Çukurova Bölge Planı kapsamında, bölgesel olarak ulaşılmaması hedeflenen bir vizyon; bu vizyona erişmek için kullanılacak müdahale alanlarını oluşturan “stratejik amaçlar veya “gelişme eksenleri”, bu eksenler çerçevesinde belirlenen öncelikler, bu önceliklere yönelik olarak geliştirilen tedbirler ortaya konulmuştur. Bölgesel ölçekte saptanmış olan stratejik amaç, öncelik ve tedbirler, 10. Kalkınma Planı’ndaki ulusal hedef ve öncelikler ile Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi’nde düzey-2 bölgeleri için tespit edilmiş olan bölgesel gelişme ana çerçevesi ile uyumlu olarak belirlenmiştir.

Çukurova Bölgesinin vizyonu, “stratejik konumunu ve zengin kaynaklarını değere dönüştüren, Doğu Akdeniz’in lider bölgesi olmak” tır. İnternet üzerinden bir anket uygulaması gerçekleştirilmiş ve anket ile yerel paydaşlara 2023 yılı itibariyle, Çukurova Bölgesini nasıl hayal ettikleri sorulmuştur. Belirlenen tematik alanlardan tercihlerde bulunma yöntemiyle uygulanan anket sonunda, bölge paydaşlarının genel olarak bu vizyonu destekleyen tema ve bölgesel öncelikler etrafında mutabık kaldıkları gözlenmiştir.

Bölge Planında ifade edilen vizyona ulaşmak için Planın ana eksenlerini oluşturan stratejik amaçlar aşağıda ifade edilmektedir. İzleyen bölümde, bu stratejik amaçlar altında yer alan öncelik ve tedbirler ayrıntılı biçimde yer almaktadır.



4

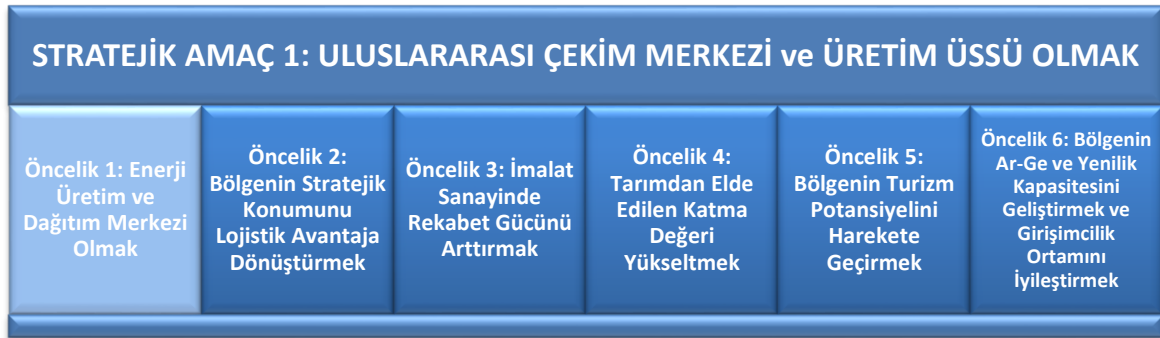
STRATEJİK AMAÇ, ÖNCELİK VE TEDBİRLER

4. STRATEJİK AMAÇ, ÖNCELİK VE TEDBİRLER

4.1. STRATEJİK AMAÇ 1: ULUSLARARASI ÇEKİM MERKEZİ VE ÜRETİM ÜSSÜ OLMAK

Planda “uluslararası çekim merkezi ve üretim üssü olmak” stratejik amacına yönelik olarak TR62 Bölgesi için “enerji üretim ve dağıtım merkezi olmak”, “bölgenin stratejik konumunu lojistik avantaja dönüştürmek”, “imalat sanayinde rekabet gücünü arttırmak”, “tarımdan elde edilen katma değeri yükseltmek”, “bölgenin turizm potansiyelini harekete geçirmek” ve “bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek” öncelik alanları belirlenmiştir.

4.1.1. Öncelik 1: Enerji Üretim ve Dağıtım Merkezi Olmak



Hızla artan nüfus ve büyüyen ekonomilere paralel olarak dünyadaki ve Türkiye’deki enerji ihtiyacı ve tüketimi artmaktadır. Küresel eğilimlere bakıldığında fosil kaynaklara dayalı enerji üretiminin yanında yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı da gittikçe artmaktadır.

Çukurova Bölgesinin yerli, yabancı ve yenilenebilir kaynaklara dayalı enerji üretim potansiyeli oldukça yüksektir. Ayrıca Türkiye’deki önemli petrol boru hatlarının kesişme noktası olma özelliği ile bölge, bir enerji koridoru haline gelmiştir. Mersin’de Türkiye’nin ilk nükleer enerji santrali ve Adana’da Ceyhan Enerji Endüstri İhtisas Bölgesi kurulacağı düşünüldüğünde TR62 Bölgesinin enerji konusunda dikkat çekici hale gelmektedir. Bu durum sadece Çukurova Bölgesinin değil Türkiye’nin de rekabet gücünün yükselmesine katkıda bulunacaktır.

Durum Analizi

Dünyadaki elektrik üretiminin yaklaşık %67’si fosil yakıtlardan elde edilirken Türkiye’deki elektrik üretiminin %73’ü fosil kaynaklara dayalı termik santrallerden, kalan kısmın büyük çoğunluğu da hidroelektrik santrallerden elde edilmektedir. Hidroelektrik dışında diğer yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretim oranı dünyada % 3,7 iken, ülkemizde yaklaşık % 3,1’dir.

Dışa bağımlılık, arz güvenliği ve iklim değişikliği ile mücadele ülkemizdeki enerji politikalarını yönlendiren öncelikli temalardır. Türkiye’nin temel enerji politikası; yerli kaynaklara öncelik vermek suretiyle kaynak çeşitliliğini sağlamak, yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji arzı içindeki payını arttırmak, enerji verimliliğini artırmak, ülkemizi enerji koridoru ve terminali haline getirmek, enerji ihtiyacını güvenli, sürekli ve en az çevresel etki ile karşılayacak tedbirleri hayata geçirmek şeklinde özetlenebilir (ETKB, 2012).

Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi'ne göre, 2023'e kadar elektrik üretiminde doğalgazın payının % 30'a çekilmesi, hidrolik dahil yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik enerjisi üretimindeki payının % 30'un üzerine ve rüzgâr enerjisi kurulu gücünün 20 bin MW'ye çıkarılması hedeflenmiştir. Nükleer enerji santrallerinin elektrik enerjisi üretimindeki payının 2020 yılına kadar en az %5 seviyesine ulaşması, teknolojik gelişmeler takip edilerek güneş enerjisi kullanımının yaygınlaştırılması ve ülke potansiyelinin azami ölçüde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Çukurova Bölgesinin Enerji Üretim Potansiyeli

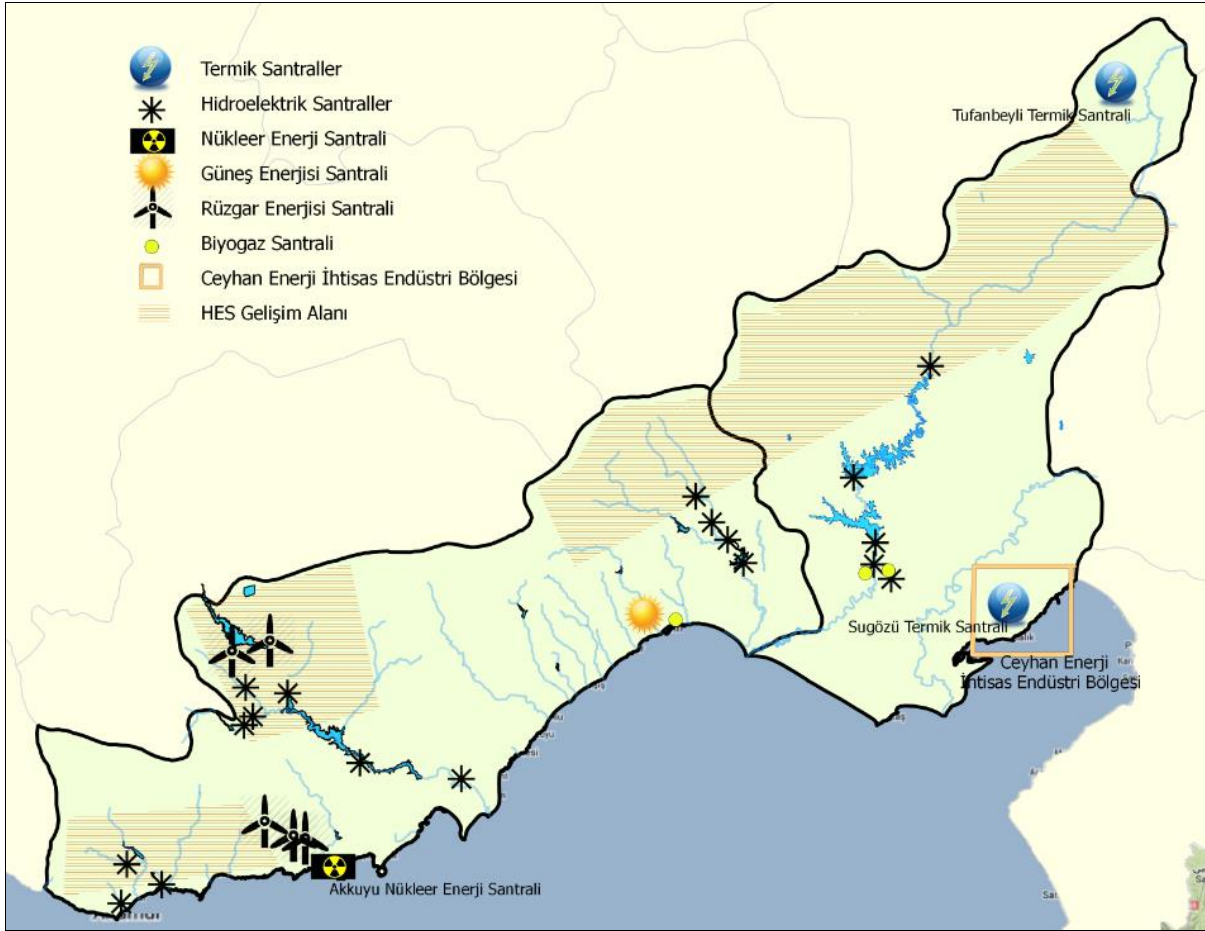
Yerli linyit ve taşkömürü ile kaliteli ithal kömür ve doğalgaza dayalı santral yatırımları son yıllarda hız kazanmıştır. TR62 Bölgesinde özellikle Adana'nın Yumurtalık, Ceyhan ve Tufanbeyli ilçeleri termik, Mersin'in Gülnar, Mut ve Silifke ilçeleri rüzgâr enerji santrali yatırımları ile dikkat çekerken Silifke ilçesi ayrıca Akkuyu Nükleer Güç Santrali ile öne çıkmaktadır. Hidroelektrik santral (HES) yatırımları Adana'nın kuzeyi ile Mersin'in tamamına yayılmış durumdadır. Bölge, Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi ile Yumurtalık – Ceyhan ilçeleri arasındaki hat üzerindeki enerji yatırım talepleri ve Hatay ili İskenderun, Dört Yol ve Erzin ilçeleri ile birlikte düşünüldüğünde bir enerji üretim merkezi olma yolunda ilerlemektedir.

TR62 Bölgesi yenilenebilir enerji alanında HES'lerin yanında güneş, rüzgâr ve biyokütle enerjisi üretme potansiyeline de sahiptir. Mersin ili Adana'ya kıyasla rüzgâr enerji santrali (RES) kurulması için daha elverişlidir. Bölgede RES kurulabilir alanlar incelendiğinde, Mersin ili Silifke, Gülnar ve Mut ilçeleri ile Adana ili Pozantı ilçesinin bir kısmının uygun olduğu görülmektedir. Mersin'e kurulabilecek rüzgâr enerji santrali güç kapasitesi 3.531,20 MW iken Adana'ya kurulabilecek rüzgâr enerjisi santrali güç kapasitesi 898,72 MW'dir. Adana'da rüzgâr enerji santrali henüz bulunmazken, Mersin'de rüzgâr enerji santrali yatırımları hızla artmaktadır.

Mersin ve Adana illerine ait global güneş radyasyon dağılımları ve güneşlenme süreleri incelendiğinde, TR62 Bölgesinin özellikle de Mersin'in, güneş enerjisi yatırımları için elverişli olduğu görülmektedir. Bölgenin güneşlenme süresi değerleri yıl boyu Türkiye ortalamasının üzerinde kalırken; global radyasyon değerleri de genel olarak Türkiye değerlerinin üzerinde yer almaktadır.

Tarım ve hayvancılığın gelişmiş olduğu TR62 Bölgesinde biyo-kütle potansiyeli de oldukça yüksektir. Toplam 1,6 MW kurulu kapasitedeki Adana Doğu ve Batı Atıksu Arıtma Tesisleri ile 1,9 MW kurulu kapasitedeki Mersin Karaduvar Atıksu Arıtma Tesisinde bulunan biyogaz santralleri yanında özel sektörün girişimi ile kurulmuş biyogaz santralleri de mevcuttur. Ancak bu alandaki yatırımların artırılması ve mevcut potansiyelden daha fazla yararlanılması gerekmektedir.

Harita 4.1: TR62 Bölgesi Enerji Santralleri ve Gelişim Alanları Haritası



Kaynak: Farklı kaynaklardan derlenen veriler ÇKA tarafından haritalandırılmıştır, 2013.

Bölge'de yerli kömür, ithal kömür ve diğer yakıt kaynakları ile çalışan önemli santral yatırımları bulunmaktadır. Adana'nın Yumurtalık ilçesinde yer alan Sugözü Enerji Santrali 1210 MW kurulu kapasite ile Türkiye'nin elektrik ihtiyacının %4'ünü karşılamakta ve yılda yaklaşık 9 milyar kWh elektrik üretmektedir. (İSKEN) 450 MW kurulu güç ile yıllık 3 milyar kWh elektrik üreterek Türkiye'nin elektrik enerjisi ihtiyacının %2'sini karşılaması planlanan Tufanbeyli Enerji Santrali yapım aşamasındadır (ENERJISA, 2007). Ayrıca Adana Yumurtalık'ta Ayas Enerji Santrali (625 MWe) ve Mersin'de Mersin Kombine Doğalgaz Santrali (570MWe) yatırımları devam etmektedir (EPDK). Bunların yanında özellikle Yumurtalık'ta kurulmak üzere değerlendirmeye alınmış birçok enerji santrali lisans başvurusu bulunmaktadır.

Akkuyu nükleer güç santrali

Türkiye'de, 2023 yılına kadar iki nükleer güç santralinin devreye alınması, üçüncü santral inşasına başlanması ve nükleer enerjinin elektrik enerjisi üretimi içerisindeki payının giderek yükselmesi hedeflenmektedir.

Bu amaçla; Mersin ili Akkuyu Bölgesi'nde nükleer güç santrali kurulmasına yönelik Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu Hükümeti arasında yapılan anlaşma çerçevesinde projenin yürütülmesi için

Akkuyu Nükleer Güç Santrali Elektrik Üretim A.Ş. adı ile proje şirketi kurulmuştur. Akkuyu NGS Mersin Limanına 140 km uzaklıktaki Akkuyu mevkiinde inşa edilecek ve her biri 1200 MW kurulu güce sahip 4 üniteden oluşacaktır. Tesisin tamamının 2023 yılında işletmeye alınması planlanmaktadır. Akkuyu NGS'nin inşaatı tamamlandıktan sonra yılda yaklaşık 35 milyar kWh elektrik enerjisinin üretilmesi öngörülmektedir. Santralin çalışma süresi 60 yıldır.

Enerji koridoru ve terminali

Orta Doğu ve Orta Asya'nın üretiminin dünya pazarlarına ulaşmasında hem bir köprü hem de bir terminal olma hedefi doğrultusunda Bakü'den başlayıp, Ceyhan'da son bulan Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı ile Azeri petrolünün Ceyhan'a taşınması ve buradan uluslararası pazarlara ulaştırılması sağlanmaktadır. Kerkük'ten başlayıp Yumurtalık'ta son bulan Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı ile Irak petrolü dünya pazarlarına ulaştırılmaktadır. Ceyhan-Kırıkkale Ham Petrol Boru Hattı, Kırıkkale Orta Anadolu Rafinerisi'nin ham petrol ihtiyacını karşılamaktadır. Ancak Kazakistan petrolünü Boğazlar'dan geçirmeden Karadeniz'den Akdeniz'e indirmeyi hedefleyen Samsun-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı henüz hayata geçmemiştir. Ayrıca bölge dışında yer alan Batman-Dörtyol Ham Petrol Boru Hattı ile Batman ve çevresinden çıkarılan petrol, tüketim noktalarına ulaştırılmaktadır. Tüm bu gelişmeler Ceyhan, Yumurtalık, Dörtyol bölgesini enerji alanında stratejik öneme haiz kılmıştır.

Harita 4.2: Türkiye'deki Doğalgaz ve Ham Petrol Boru Hatları



Kaynak: BOTAŞ, 2013.

Tedbirler



Enerji üretim ve dağıtım merkezi olmak önceliği altında “Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi ve Akkuyu NGS gibi büyük ölçekli enerji yatırımlarının tamamlanarak faaliyete geçmesi” ve “yenilenebilir kaynaklara dayalı enerji üretiminin artırılması” tedbirleri belirlenmiştir.

Tedbir 1. Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi ve Akkuyu NGS gibi büyük ölçekli enerji yatırımlarının tamamlanarak faaliyete geçmesi

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın 2010-2014 Stratejik Planı'na göre Ceyhan'a gelen petrol miktarının 2015 yılına kadar 500 milyon varile çıkarılması hedeflenmektedir. Bu çerçevede Ceyhan Bölgesi, farklı özelliklerdeki ham petrolün uluslararası piyasalara sunulabildiği ve rafineri, petrokimya tesisleri ile sıvılaştırılmış doğalgaz ihraç terminalinin bulunduğu, entegre bir enerji merkezi haline getirilecektir.

Küresel bir oyuncu olarak Türkiye nükleer enerji santralleri kurarak dışa bağımlılığını azaltacak ve enerjide kaynak çeşitlendirmesi sağlayacaktır. Türkiye için stratejik önem taşıyan ve bir ilk olma özelliği gösteren Mersin Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin dört üniteden oluşması planlanmıştır. Birinci güç ünitesi 2020 yılında, son güç ünitesi ise 2023 yılında işletmeye alınarak yatırım tamamlanacaktır.

Bölgede Ceyhan ve Akkuyu'nun yanı sıra Yumurtalık ve Tufanbeyli ilçelerinde de büyük enerji yatırımları söz konusudur. Enerji üretim kapasitesinin artışıyla birlikte sektörde oluşacak insan kaynağı ihtiyacını karşılamaya yönelik çalışmalar yapılacaktır. Ayrıca termik santraller ve diğer enerji yatırımları insan sağlığına, çevreye ve tarım alanlarına zarar vermeyecek şekilde uluslararası standartların gerekliliklerine uygun yapılacaktır.

Tedbir 2. Yenilenebilir kaynaklara dayalı enerji üretiminin artırılması

Yenilenebilir enerjinin, doğal gaz ve kömür gibi birincil enerji kaynaklarına alternatif olmasından ziyade, bu kaynaklarla bir arada gelişecek ve artan enerji talebinin karşılanmasında bütünleyici olacak şekilde ele alınacaktır. Çukurova Bölgesi yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli açısından oldukça zengin bir bölge olmasına rağmen henüz bu potansiyeli yeterince kullanamamaktadır. Silifke, Gülnar ve Mut ilçelerinde rüzgâr enerjisine dayalı, Mersin'in kuzey kesimleri ve Adana'nın kuzey kesiminde güneş enerjisine dayalı, enerji elde edilmesi sağlanacaktır. Ayrıca bölgedeki tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerde biyogazdan enerji üretilmesi teşvik edilecektir. Bununla birlikte, yenilenebilir

enerji sektörünün bölgede geliştirilmesine yönelik teknoloji geliştirme ve Ar-Ge kapasitesi üniversitelerle işbirliği içerisinde güçlendirilecektir.

Özellikle nehir tipi HES'lerin giderek artan bir şekilde çevreci örgütlerin baskısı altında kalmasından hareketle, ÇED raporu, yatırım aşamasında yöre halkının bilgilendirilmesi gibi yükümlülükler halk ve yatırımcı arasında en az ihtilafa neden olacak şekilde titizlikle tasarlanacak ve bu konuda gerekli farkındalık yaratma çalışmaları yürütülecektir.

İletim altyapısının yeterliliği, elektrik arz güvenliğinin sağlanması ve iyi işleyen bir elektrik piyasasının oluşması için gereken en önemli faktörlerden biridir. Bu bağlamda özellikle yenilenebilir enerji alanında yeni yatırımların şebekeye bağlanabilmesi için iletim planlaması doğrultusunda mevcut iletim altyapısı güçlendirilecektir.

4.1.2. Öncelik 2: Bölgenin Stratejik Konumunu Lojistik Avantaja Dönüştürmek



Uluslararası çekim merkezi ve üretim üssü olabilmenin en önemli tamamlayıcı unsuru bölgenin erişilebilirliğini arttırmaktır. Bölgenin uluslararası bağlantı noktasında en önemli stratejik avantajını oluşturan limanların, karayolu, demiryolu ve boru hatları ile bütünleştirilmesi içeriye ve dışarıya ürün taşımacılığını kolaylaştırarak bölgenin stratejik konumunu güçlendirecektir.

Durum Analizi

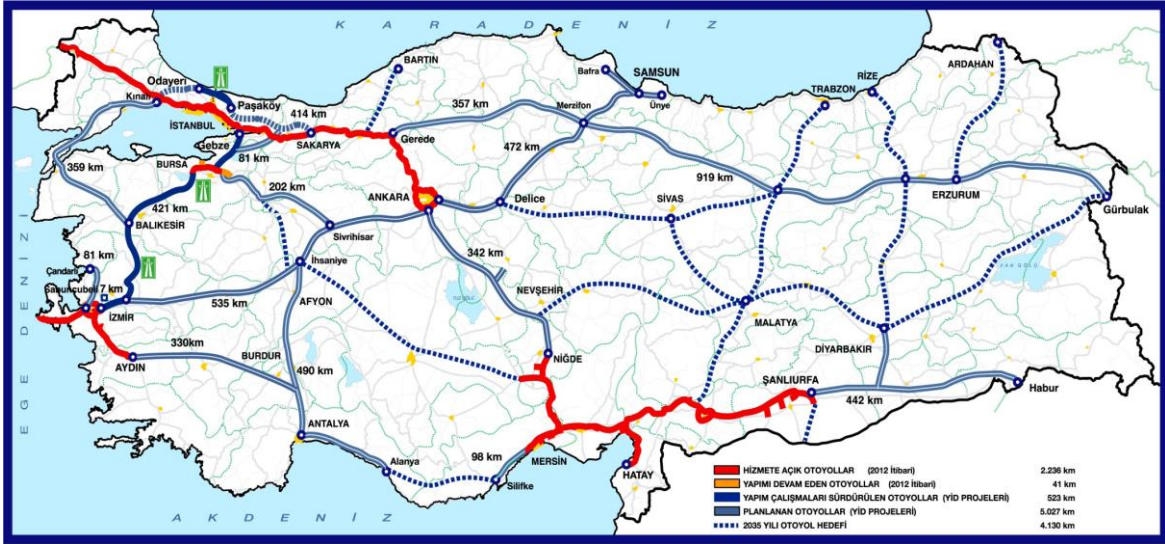
Çukurova Bölgesinin güneydoğusunda Irak'ı da kapsayan Ortadoğu coğrafyası, Doğu Akdeniz'de yer alan Suriye, Lübnan, İsrail ve Filistin; güneyinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs'ı barındıran Kıbrıs adası ve Kuzey Afrika bulunmaktadır. Çukurova Bölgesinin dış ekonomik coğrafyası olarak belirlenen ülkelerdeki nüfusun toplamı yaklaşık 120 milyondur. 120 milyonluk bu komşu coğrafyanın ekonomik büyüklüğü (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla toplamı) ise yaklaşık 600 milyar dolardır.

Bölgenin dış ekonomik coğrafya analizi yapılırken belirtildiği üzere, Çukurova Bölgesi yakın ekonomik coğrafyası ile beklenen düzeyde yoğun ve derin bir ekonomik ilişki geliştirebilmiş değildir. Ancak bu yakın coğrafyanın Çukurova Bölgesi açısından bir önem ifade etmediği anlamına gelmemektedir. Çukurova Bölgesi sahip olduğu ulaşım ağı ve lojistik imkânları sayesinde Türkiye'deki bölgeler içinde, hinterlandı ile dış ekonomik coğrafyası arasındaki ticarî ilişkilerde taşıyıcı rolü oynamaya ve bir "hub" teşkil etmeye en yakın bölgedir. Bu avantajın kaynakları Çukurova Bölgesinin sahip olduğu karayolu, demiryolu, limanı, boru hatları ile inşa edilmekte olan havalimanı ve lojistik köydür. Tüm bunlara aşağıda sırası ile değinilmektedir.

Karayolu

Çukurova Bölgesi, Türkiye'nin güneydoğu ve doğusuna çift yönlü D-400 karayolu ve Şanlıurfa'ya kadar uzanan bir otoyol (E-90) ile bağlanmakta ve bu yollar İskenderun ve Hatay üzerinden Suriye'ye uzanarak Habur üzerinden Irak'a ulaşmaktadır. Otoyol kuzey yönünde Toros Dağları'nı aşarak İç Anadolu'ya bağlanmakta, batı yönünde ise Mersin'e uzanmaktadır. Otoyola paralel olarak Adana ile Mersin arasında çift yönlü bir karayolu da bulunmaktadır. Mersin–Antalya arasında Akdeniz sahili boyunca çift yönlü yol ve tünel inşası çalışmaları, büyük oranda tamamlanmakla birlikte devam etmektedir. Çalışmaların 2015 yılında tamamlanması hedeflenmektedir. Silifke üzerinden kuzeyde Karaman ve Konya'ya uzanan yolun da çift yönlü hale getirilmesi için çalışmalar devam etmektedir. Sözü edilen bu çalışmalar Çukurova Bölgesinin diğer bölgelerle bağlantısını kuvvetlendirmekte, Mersin Limanı'nın hinterlandı ile arasındaki erişebilirlik kapasitesini artırmakta ve bölge ekonomisini canlandırmaktadır.

Harita 4.3: Türkiye'deki Mevcut ve Planlanan Otoyollar



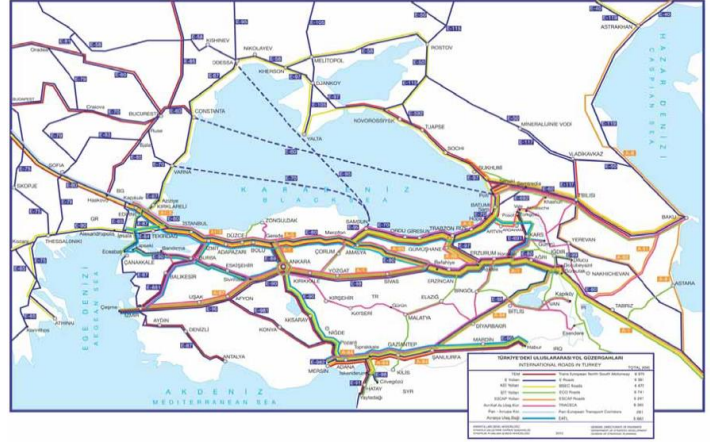
Kaynak: T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı.

Harita 4.3'de Türkiye'nin 2023 ve 2035 yılı otoyol hedefleri gösterilmektedir. Sürekli mavi çizgi 2023 yılı, kesikli mavi çizgi ise 2035 yılı hedeflerini göstermektedir. Haritadaki tüm otoyolların Yap-İşlet-Devret modeli ile yapılması öngörülmektedir. Hali hazırda Şanlıurfa'dan gelen ve Adana'dan geçerek Mersin'e ulaşan otoyolun 2023 yılında Silifke'ye ulaşması planlanmaktadır. 2023 yılı itibarıyla Antalya–Alanya ve Şanlıurfa–Habur arasında da otoyol inşa edilmesi planlanmaktadır. 2035 itibarıyla ise Alanya–Silifke arası otoyolun tamamlanması planlanmakta olup tüm bunların sonucunda batıda Antalya'ya ve doğuda Irak ve Suriye sınırlarına, Kuzeyde İç Anadolu'ya otoyol bağlantısı sağlanmış olacaktır.

Türkiye'nin merkezi düzeyde ulaşım stratejisinin önemli parçalarından biri de kuzey-güney akslarıdır. Kuzey ile güney illeri arasında mevcut yol ağında yapılan iyileştirme ve ilavelerle daha sıkı ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Kuzey-güney aksları ile Çukurova Bölgesi, Karadeniz kıyısında bulunan Zonguldak, Kastamonu, Sinop, Samsun, Ordu ve Giresun'a bağlanmış olacaktır. Harita 4.4'te görüleceği üzere bu akslar aracılığı ile bölgenin İç Anadolu'daki birçok ille

bağlantısı güçlenmektedir. Aşağıda yer alan ikinci harita, Türkiye karayollarının uluslararası karayolu ağı ile bağlantısını göstermektedir. Türkiye'nin Avrupa-Asya ve Avrupa-Ortadoğu aksındaki kilit konumu açıkça görülmektedir.

Harita 4.4: Türkiye'deki Ulusal ve Uluslararası Ulaşım Akları



Kaynak: T.C.Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı.

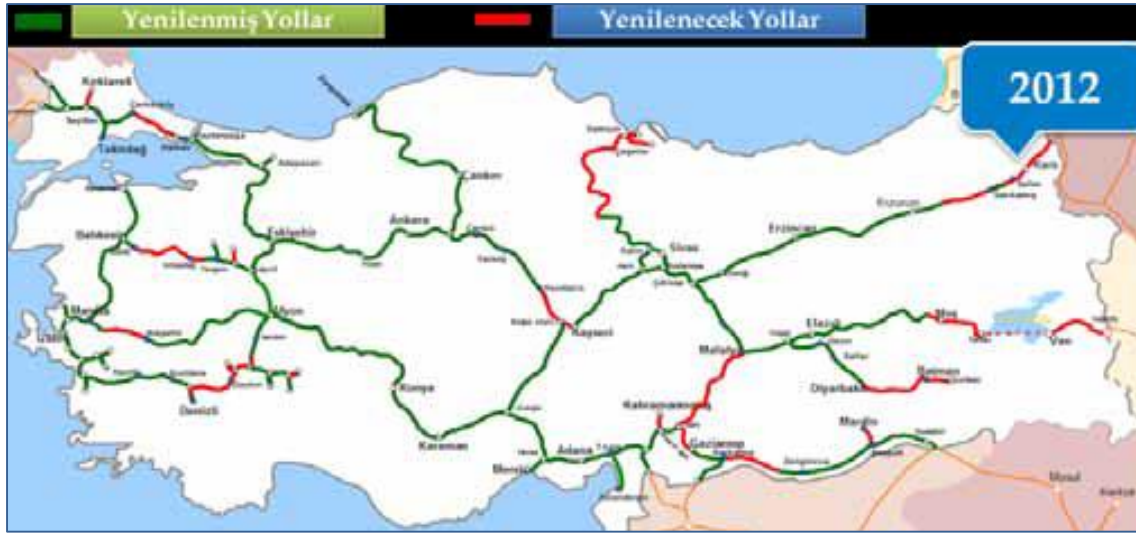
Çukurova Bölgesi Avrupa'dan gelen ana ulaşım yolunun Ortadoğu'ya uzanan kesiminde önemli bir geçiş noktasıdır. Bölgenin sahip olduğu diğer bağlantı modları (liman, havayolu, demiryolu, boru hatları) ve bölgenin tarım ve sanayi potansiyeli, bölgeyi yol ağı üzerindeki en stratejik merkezlerden biri haline getirmektedir.

Doğu-batı yönünde otoyola paralel olarak uzanan D-400 karayolu, Çukurova Bölgesinin iki büyük şehri Adana ve Mersin'in kent merkezinden geçmektedir. Mersin'in liman trafiği ve Adana'ya batıdan ve kuzeyden gelip doğu yönünde giden trafik her iki şehrin de trafiğini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca yaz mevsiminde Adana'dan Mersin'e yönelen deniz turizminin yarattığı trafik, Mersin-Erdemli karayolunu ciddi şekilde yoğunlaştırmaktadır. Adana'da kent içi trafiğini rahatlatmak için güney çevre yolu projelendirilmiştir. Mersin'de ise özellikle Erdemli yönünde ve liman çevresindeki trafiği rahatlatmaya dönük olarak sürdürülen bir proje çalışması mevcut değildir.

Demiryolu

Çukurova Bölgesinin stratejik konumunu vurgulayan bir diğer konu bölgenin mevcut demiryolu bağlantısı ve geleceğe yönelik olarak kurgulanan bağlantılardır. Türkiye'de 2003 yılından itibaren adeta bir demiryolu seferberliği başlatılmış olup geride kalan 10 yılda mevcut demiryolu hatları büyük oranda yenilenmiştir. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'ndan alınan aşağıdaki harita 2012 yılı itibariyle Türkiye'nin demiryolu hatlarını göstermektedir. 2012 yılı itibariyle Çukurova Bölgesindeki hatlar da yenilenmiş durumdadır.

Harita 4.5: Türkiye'deki Demiryolları



Kaynak: T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2012.

Harita 4.5'de görüldüğü üzere, gerek Adana gerekse Mersin ili Türkiye'nin Batı Akdeniz hariç tüm bölgelerine demiryolu ile bağlıdır. Bölge açısından en stratejik bağlantılar Gaziantep üzerinden güneydoğuya, Malatya üzerinden Kuzeydoğu Anadolu'ya ve Doğu Anadolu'ya, Kayseri-Sivas üzerinden Samsun'a giden bağlantılardır. Bu bağlantıların stratejik niteliği, Çukurova Bölgesini ulusal sınırların ötesine taşımaktadır.

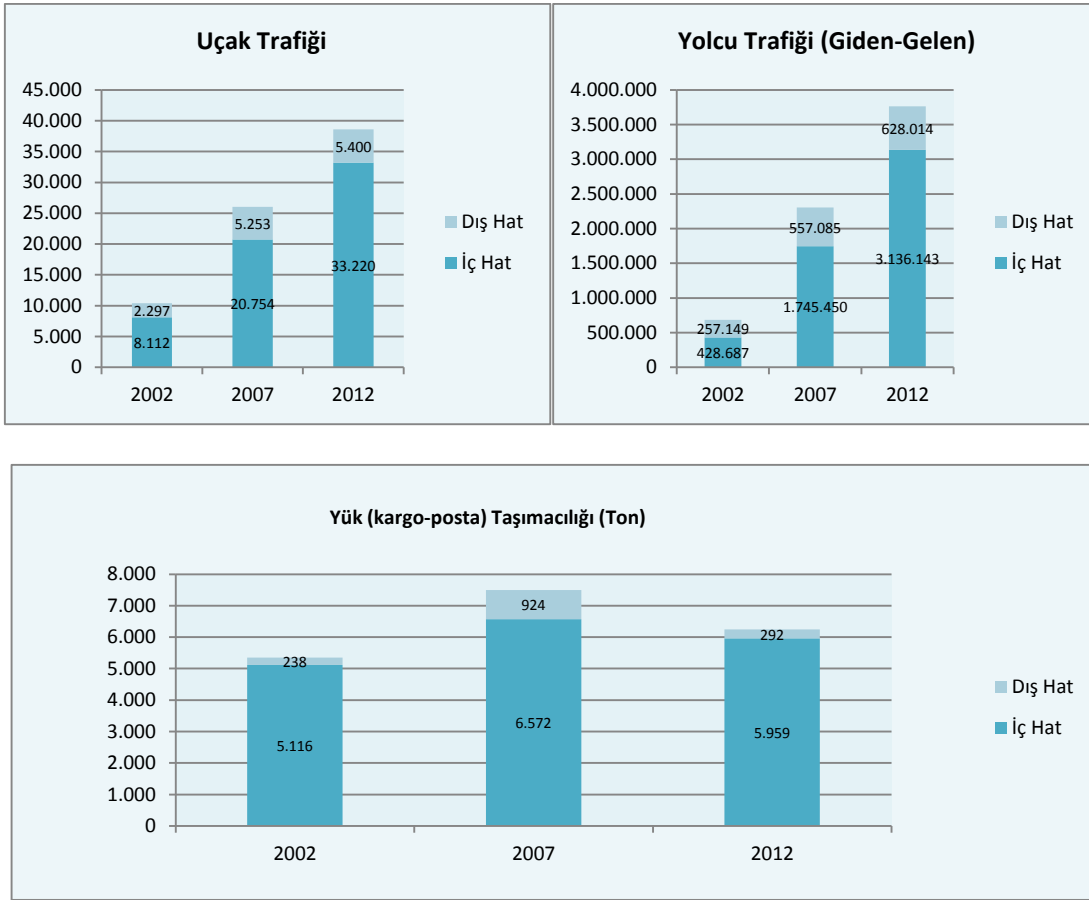
Güneydoğu yönüne giden hat bölgeyi bir yandan tarımsal üretim yönünden yüksek potansiyele sahip GAP havzasına, diğer yandan Suriye ve Irak'a bağlamaktadır. Doğu Anadolu yönündeki hat bölgeyi İran ve ötesindeki Asya ülkeleri ile birleştirmektedir. Kuzeydoğu Anadolu yönündeki hat ise Gürcistan ve Orta Asya ile bağlantı kurmaktadır. Aynı hat tarihi ipek yolunu canlandırma projesi olan TRACECA kapsamında Gürcistan'a bağlanmakta olup demiryolunun inşaat çalışmaları devam etmektedir.

Samsun'a giden hat ise Samsun limanı üzerinden Karadeniz'in kuzey kıyısındaki Kavkaz'dan Rusya'ya bağlanmaktadır. Rusya üzerinden Orta Asya ve Orta Doğu'ya kombine yük taşımacılığını Türkiye üzerinden yapmak üzere Samsun – Kavkaz Tren Feri Hattı 19 Şubat 2013 tarihinde açılmıştır. Bu hat ile Kavkaz limanından ferilere yüklenen vagonların Samsun üzerinden Akdeniz ve Ortadoğu'ya da transit olarak taşınması mümkün hale gelmiştir. Kavkaz ferri hattına benzer şekilde Samsun ile Gürcistan Poti Limanı ve Bulgaristan Varna Limanı arasında da bağlantı kurulması planlanmaktadır. Bu hatlardan da Akdeniz ve Ortadoğu'ya demiryolu bağlantısı ile transit taşımacılık olanağı doğacak ve daha önemlisi Samsun–Kavkaz, Samsun–Poti ve Samsun–Varna tren ferri hatlarından gelen transit yük demiryolu ile Mersin Limanı'na ulaşacaktır.

Havayolu

Çukurova Bölgesine havayolu ile ulaşım Adana Havalimanı aracılığı ile yapılmaktadır. Mersin'de havalimanı bulunmadığından Adana Havalimanı her iki şehre ve bölgeye hizmet vermektedir.

Şekil 4.1: Adana Havalimanı Uçak Ve Yolcu Trafiği İle Yük Taşımacılığı



Kaynak: Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü.

Şekil 4.1’de Adana Havalimanının 2002 yılından bu yana uçak ve yolcu trafiğine ilişkin bilgiler gösterilmiştir. 2002 yılında 10 bin civarında olan gelen-giden uçak trafiği 2012 yılsonu itibariyle 40 bine yaklaşmıştır. Gelen giden yolcu trafiği ise 2002 yılında 685 bin dolayından 2012 yılında 4 milyona yakın bir rakama ulaşmıştır. Hava trafiğindeki bu çarpıcı gelişme iç hatlar lehine olup Türkiye’de, geride kalan 10 yılda havayolu ulaşımındaki büyük gelişmeyle paralellik göstermektedir. Adana Havalimanının 2002 yılından bu yana kargo ve posta yük trafiğine ilişkin gelişmeler soldaki grafikte gösterilmektedir. Yük trafiği 2002 yılı itibariyle 5.500 ton civarında olup çok düşük miktardadır. Son yıllarda dış hatlarda yük taşımacılığında önemli bir değişiklik olmazken iç hatlardaki artış da yolcu trafiğindeki artışa nispetle düşük düzeyde kalmıştır.

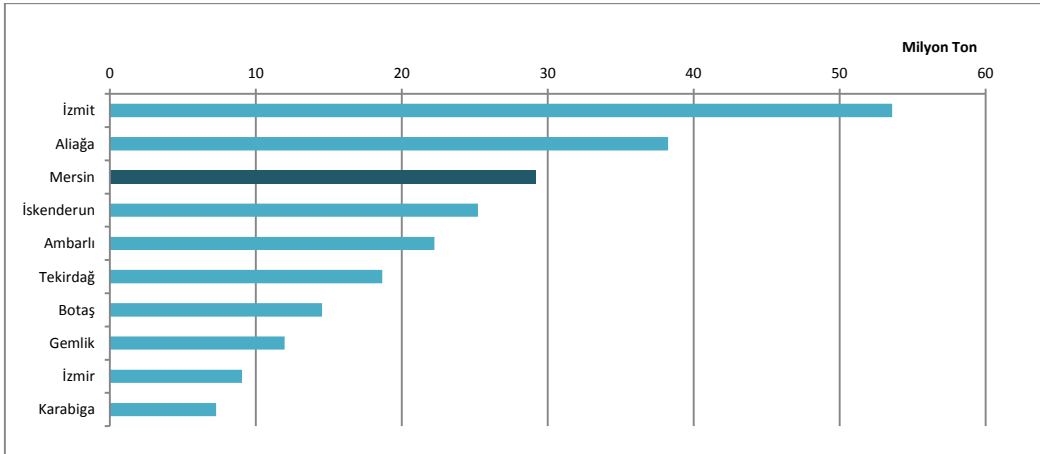
Adana Havalimanındaki gelen-giden yolcu trafiğindeki çarpıcı artış ve havalimanının Mersin’e uzaklığı her iki ile hizmet verecek büyük ve bölgesel yeni bir havalimanının yapılmasını gündeme getirmiştir. Bölgenin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçları da göz önüne alınarak Tarsus-Yenice’de Çukurova Bölgesel Havalimanı yapılmasına karar verilmiştir. Yap-İşlet-Devret modeliyle ihalesi yapılan ve Mayıs 2013’te temeli atılan havalimanı 15 milyon yolcu kapasitesinin yanı sıra kargo ulaşımına elverişli olacaktır.

Denizyolu

Doğu Akdeniz kıyısında bulunan Çukurova Bölgesine gerek komşu bölgeler düzeyinde gerekse ulusal düzeyde en büyük avantaj sağlayan husus deniz ulaşımında sahip olduğu potansiyeldir. Bölgenin liman kenti Mersin, Türkiye'nin en büyük limanlarından birine sahiptir. Adana-Ceyhan'da bulunan BOTAŞ Limanı, Irak ve Azerbaycan'dan gelen ham petrolün yurtdışına sevk limanı olarak hâlihazırda bölgeye stratejik bir önem kazandırmakla birlikte, ekonomik etkisi kayda değer değildir. Bu limanın ve gelen boru hatlarının, ham petrolün bölgede işlenmeye başlanması halinde Çukurova'ya ekonomik yönden katkı sunması beklenmektedir.

Bölgede Mersin ve BOTAŞ Limanlarının yanında Mersin-Taşucu Limanı ve Toros Ceyhan Terminali bulunmaktadır. Ancak Çukurova Bölgesinin en büyük ve stratejik limanı, hinterlandı ve etki alanı açısından Mersin Limanıdır. Şekil 4.2'de elleçlenen ihracat ve ithalat yük miktarı bakımından Türkiye'nin ilk 10 limanı gösterilmiştir. Buna göre Mersin Limanı üçüncü sıradadır. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Ulaştırma Kıyı Yapıları Master Plan Çalışması Sonuç Raporu'na göre Mersin Limanı'nın hinterlandı Harita 4.6'da gösterilmektedir.

Şekil 4.2: Elleçlenen Toplam Yük Miktarına Göre Türkiye'deki İlk 10 Liman



Kaynak: T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2012.

Harita 4.6: Karayolu Ağına Göre Liman Etki Alanları

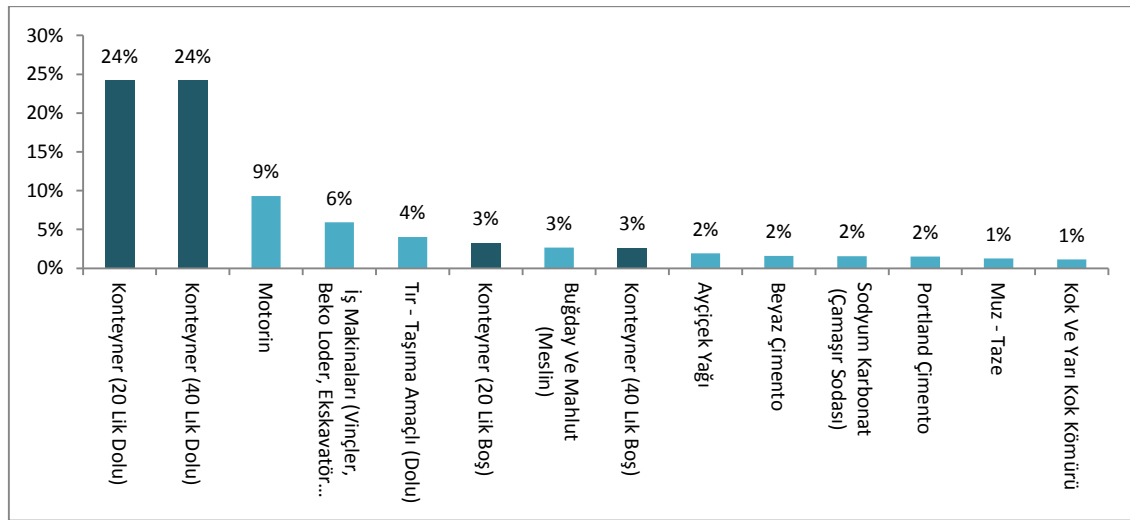


Kaynak: T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Ulaştırma Kıyı Yapıları Master Plan Çalışması Sonuç Raporu.

Mersin Limanının etki alanı İç Anadolu bölgesi ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya uzanmaktadır. Çukurova Bölgesinin karayolu ve demiryolu bağlantıları düşünüldüğünde ekonomik gelişme ilerledikçe bu art alanların doğu ve kuzeydoğuya doğru yayılması muhtemeldir. Ayrıca Türkiye'nin uluslararası lojistik "hub" hedefine yönelik komşu ülkeler ve bölgelerle işbirliği geliştikçe Mersin Limanı etki ve art alanı bir yandan Orta Asya'ya doğru derinleşecek öte yandan Samsun Limanı'ndan Orta Doğu ve Afrika'ya yönelen yükler, demiryolu aracılığıyla Mersin'e gelecek ve buradan dünyaya açılacaktır.

Mersin Limanının esas ihtisas alanı konteyner taşımacılığıdır. Toplam yük kapasitesinde Türkiye'de üçüncü sırada olan Mersin Limanı, konteyner taşımacılığında bir sıra ilerleyerek Ambarlı Limanı'ndan sonra ikinci sırada gelmektedir. Şekil 4.3'te Mersin Limanı'nda 2012 yılında elleçlenen yük türü ve oranları büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Grafikte konteyner tipi yükler koyu renkle gösterilmiştir.

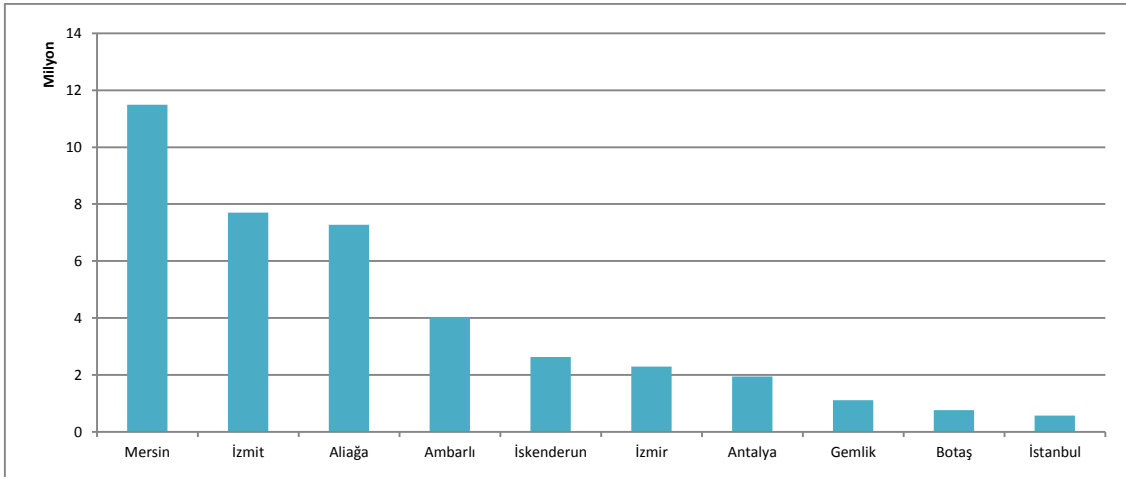
Şekil 4.3: Mersin Limanı'nda Elleçlenen Yükün Dağılımı (2012)



Kaynak: T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü.

Sahip olduğu potansiyelle Mersin Limanı mevcut durumda Çukurova Bölgesinin dış ekonomik coğrafyasına yük taşımacılığında birinci sıradadır. Aşağıdaki grafikte Türkiye ve Çukurova Bölgesinin dış ekonomik coğrafyası arasında yük taşımacılığında limanlar sıralanmıştır. Mersin Limanı'nın yakın takipçileri İzmit ve Aliğa Limanları olup Akdeniz Limanları oldukça geridedir. Mersin'in gerek dünyaya gerekse yakın coğrafyaya açılmada Türkiye'nin önemli çıkış kapılarından biri olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin dış ticaretinde Afrika ve Orta Doğu'nun ağırlığı arttıkça Mersin Limanı'nın öneminin de artması beklenmektedir.

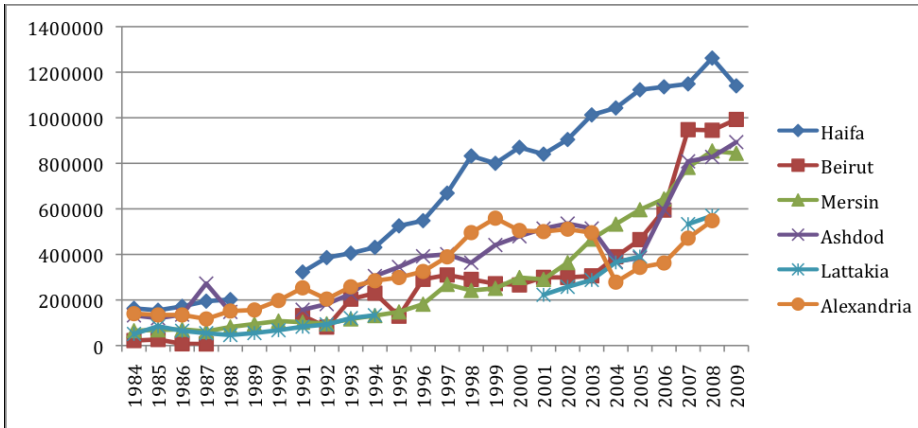
Şekil 4.4: Mersin Limanı'ndan Çukurova Bölgesinin Dış Ekonomik Coğrafyasına Taşınan Yük (2012)



Kaynak: T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü.

Mersin Limanı yalnızca Türkiye limanları arasında değil Akdeniz Limanları içinde de iddialı bir konumda bulunmaktadır. OECD, Global Liman Şehirleri Rekabetçilik Araştırması kapsamında Mersin Limanı'nı incelemiştir. OECD uzmanlarının geniş bir veri tabanı ve detaylı analizlerle yaptığı çalışma sonucunda Mersin Limanı'nın Akdeniz Limanları içindeki konumu ortaya konulmuştur. Bu çalışmadan elde edilen Şekil 4.5'e göre Doğu Akdeniz limanlarının 1984-2009 yılları arasında büyüme oranları gösterilmiştir. Doğu Akdeniz'deki tüm limanlar ilgili zaman periyodunda büyümüş olsa da Mersin Limanı'nın gösterdiği istikrarlı büyüme diğer limanların dalgalı büyümesi arasında göze çarpmaktadır.

Şekil 4.5: Doğu Akdeniz Limanları Büyüme Hızları



Kaynak: OECD, "The Competitiveness of Global Port Cities: The Case of Mersin", 2013.

Aynı çalışmada Mersin Limanı'nın Akdeniz Limanları içindeki rekabet gücü denizyolu bağlantıları, liman verimliliği, hinterland bağlantıları, limanlar arası ve liman içi rekabet bakımından da incelenmiştir. OECD raporunda ulaşılan sonuçlar aşağıda özetlenmiştir:

Denizyolu Bağlantıları: Mersin Limanı'nın kıtalar arası denizyolu ulaşımında rolü çok kısıtlıdır. Mersin Limanı Asya-Avrupa arası deniz taşımacılığı yapan en büyük 11 uluslararası şirketin yalnızca bir

tanisinin güzergâhında bir uğrak noktasıdır. Kuzey Amerika, Afrika ve Latin Amerika hatlarında ise Mersin yoktur. Bu bakımdan Mersin Limanı gerek Akdeniz'deki diğer ülke limanlarından gerekse Türkiye'nin diğer şehir limanlarından geride bulunmaktadır.

Uluslararası hatlarda yer bulamamasına rağmen Doğu Akdeniz limanları içinde merkezi bir konuma sahiptir. Bir limanın merkezî konumunu ölçmeye yarayan teknik analizler sonucunda hazırlanan OECD raporuna göre *merkezi olma* bakımından Mersin Limanı, Doğu Akdeniz'de Pire ve İskenderiye limanlarından sonra üçüncü sırada bulunmaktadır. Mersin Limanı, hâlen İskenderun, Beyrut, Lazkiye ve Antalya Limanı gibi limanlar arasında bir düğüm noktası durumundadır.

Verimlilik: Liman verimliliği bir geminin yanaşma limanında kalma süresini kısaltarak bir yandan taşımacılık maliyetlerini düşürür bir yandan da limanın işlem hacmi kapasitesini arttırır. Liman verimliliği 1000 TEU yükün ortalama elleçleme süresi üzerinden hesaplanmış ve Mersin Limanı'nın Akdeniz limanları içinde görece verimli limanlardan bir tanesi olduğu ortaya çıkmıştır. Mersin Limanı Dimyat, Marsilya ve Napoli gibi önemli limanları geride bırakmıştır.

Hinterland Bağlantısı: Mersin Limanı işlem hacminin üçte biri Adana ve Mersin'den; yarısı 300 km yarıçap içindeki diğer şehirlerden gelen yükten oluşmaktadır. Hinterlandında çoğunlukla doğu illeri ve kısmen de Irak bulunmaktadır. Bu bölgelerde Mersin Limanı'na rakip olabilecek bir liman mevcut değildir. Ancak İskenderun Limanına bir konteyner limanı inşa edilmesi ve Taşucu Limanının özelleştirilmesi Mersin Limanının rekabet gücünü kısıtlayabilir.

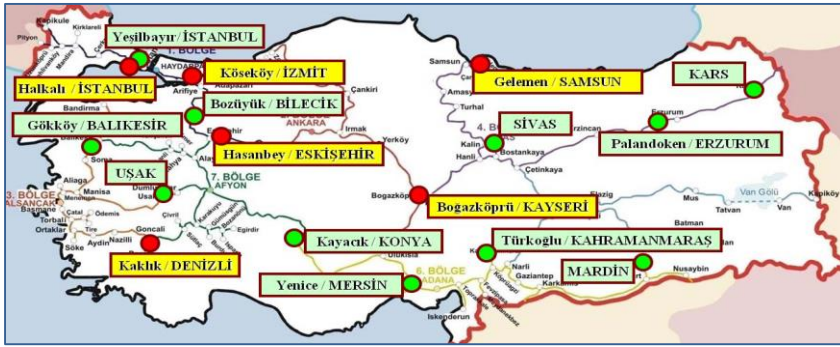
Mersin Konteyner Limanı'nın yıllık 1.687.000 TEU olan kapasitesini büyük bir artışla 12 milyon TEU'ya çıkarmak için Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından çalışmalar sürdürülmektedir.

Lojistik Merkez

Lojistik merkez, taşımacılık, dağıtım, depolama ve ilgili tüm hizmetlerin yapıldığı alanlardır. Sahip olduğu bağlantılar ölçüsünde karayolu, denizyolu, demiryolu ve havayolu arasında kombine taşımacılığa da imkân vermektedir. Uluslararası ticaretin gelişmesi, yük taşımacılığında müşteri taleplerinin artması ve özellikle kombine taşımacılığın getirdiği rekabet avantajı ülkemizde de lojistik merkezler yapılmasını gündeme getirmiştir. Bu kapsamda Türkiye genelinde 16 lojistik merkez yapılmasına karar verilmiştir. Söz konusu 16 lojistik merkez Harita 4.7'de gösterilmektedir. Bunlardan biri de Çukurova Bölgesinde, Tarsus'a bağlı Yenice'de TCDD tarafından yapılması planlanan lojistik merkezdir.

Öte yandan, ağırlıklı olarak demiryolu taşımacılığına yönelik olarak düşünülen Yenice lojistik merkezinin dışında, Mersin'de lojistik platformunun ön çalışmalarını yaptığı ve liman bağlantılı depolama, dağıtım ve kombine taşımacılığı hedefleyen bir lojistik merkez projesi de bulunmaktadır.

Harita 4.7: Türkiye'deki Lojistik Merkezler



Kaynak: TCDD.

Çukurova Bölgesi lojistik anlamda Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin büyük kısmına hizmet etmektedir. Bölge illerinin hemen tamamının Mersin limanı ve Çukurova Bölgesi ile lojistik ilişkisi bulunmaktadır. Bu ilişki Harita 4.8'de net biçimde görülmektedir.

Harita 4.8: Bölgeler Arası Lojistik İlişkiler Haritası



Kaynak: ÇKA tarafından ilgili bölgelerle işbirliği içerisinde hazırlanmıştır.

Tedbirler

Öncelik 2: Bölgenin Stratejik Konumunu Lojistik Avantaja Dönüştürmek

Tedbir 1. Bölgeler arası ve bölge içi ulaşım entegrasyonunun sağlanması

Tedbir 2. Bölgeler arası ve bölge içi lojistik ağının güçlendirilmesi

Ulusal düzeyde planlanan ve aşama aşama hayata geçirilen demiryolu, karayolu, havayolu ve liman yatırımları ile Çukurova Bölgesine ulaşım ve lojistikte bir üs olma misyonu yüklediği gözlenmektedir. Bu projelerin faydasının ve bölgenin rekabet gücüne katkısının artırılması için gerekli tedbirlere aşağıda değinilmiştir.

Tedbir 1. Bölgelerarası ve bölge içi ulaşım entegrasyonunun sağlanması

Bölgenin lojistik üs olma misyonunu yerine getirebilmesi ve bunu bir rekabet avantajına dönüştürebilmesi için farklı taşıma modları arasında entegrasyon sağlanacaktır. Bu kapsamda, farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan planlama ve strateji çalışmaları bir araya getirilecek, devam eden proje ve çalışmaları da dikkate alan yeni bir bölgesel ulaştırma stratejisi oluşturulacaktır. Özellikle limana gerek yurtiçinden gerekse yurtdışından gelen yükün kesintisiz ve en kısa sürede hedef noktaya aktarılabilmesi için havayolu-demiryolu-karayolu-denizyolu bağlantıları sistematik bir biçimde ve yüksek teknolojiye sahip bir altyapı ile entegre edilecektir.

Tedbir 2. Bölge içi ve bölgeler arası lojistik ağının güçlendirilmesi

Merkezi yönetim tarafından hayata geçirilen büyük ulaşım projelerinin bölgenin yurtiçi ve yurtdışı erişilebilirliğine katkısı lojistiğin diğer unsurlarının da katkısı ile takviye edilecektir. Ulaşım ağının etkisini en üst düzeye çıkarabilmek için özellikle depolama, muhafaza, yükleme ve boşaltma istasyonları güçlendirilecektir. Bu çerçevede, yalnızca Çukurova Bölgesi içinde değil, özellikle Mersin limanını bir çıkış kapısı olarak kullanan Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu'daki düzey-2 bölgeleriyle birlikte çalışarak bir lojistik ağ planlaması yapılacak ve bölgesel lojistik stratejisi oluşturulacaktır.

4.1.3. Öncelik 3: İmalat Sanayinde Rekabet Gücünü Arttırmak



İmalat sanayi oluşturduğu katma değer, bölgede yarattığı istihdam ve ihracat içindeki payının yüksekliği nedeniyle bölgesel kalkınma politikaları açısından önem taşımaktadır. Uluslararası bağlantıları güçlü, küresel düzeyde rekabet edebilen, ihracata dayalı, yenilikçi ve çeşitliliği yüksek üretim yapan bir imalat sanayi, bölgenin uluslararası çekim merkezi ve üretim üssü olma amacına katkı sağlayacaktır.

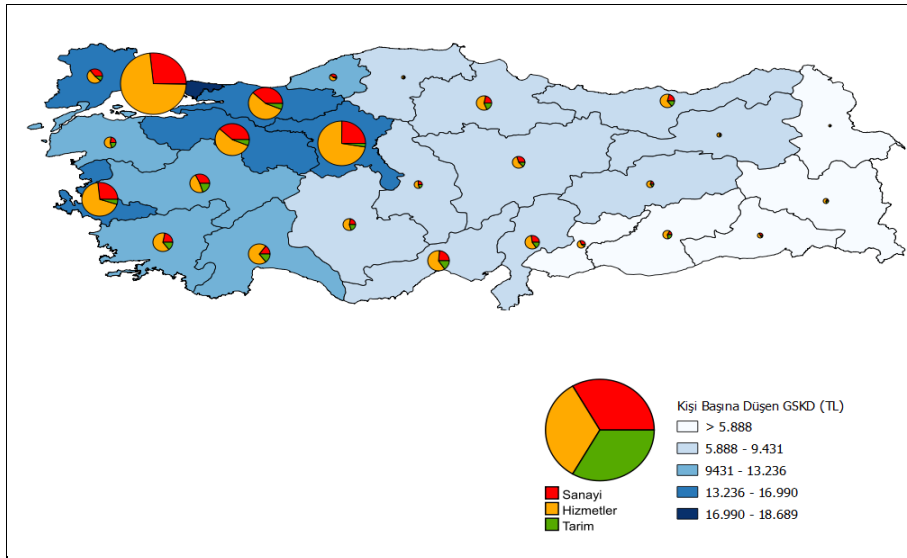
Durum Analizi

Genel Ekonomik Görünüm ve Sektörlerin Gelişimi

Türkiye'nin genel ekonomik görünümüne bakıldığında doğu – batı arasında gelir farklılaşması dikkati çekmektedir. Genel olarak hizmetler sektörünün GSKD içindeki payı tarım ve sanayiye göre daha yüksektir. Bununla birlikte düşük gelirli bölgelerde sanayinin payı, yüksek gelirli bölgelerde ise tarımın payı düşüktür.

TR62 Bölgesi diğer yüksek gelirli bölgelerle kıyaslandığında tarımın GSKD içindeki payı oldukça yüksektir. Nitekim tarımın bölgesel ekonomi içindeki ağırlığı istihdam oranlarında da görülmektedir. 2011 yılında tarımın istihdamdaki payı %30 ile Türkiye ortalaması olan %26'nın üzerindedir. Buna karşılık sanayi istihdamı %20 ile Türkiye ortalaması olan %26 düzeyinin altında kalmaktadır. Bölge, sanayi istihdam oranında tüm düzey 2 bölgeleri içinde 16. olup, kişi başına düşen GSKD sıralamasında 12. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin sanayileşme süreci açısından bölgenin tarihsel konumu göz önüne alındığında istihdam ve GSKD içinde tarımın payının yüksek olması dikkat çekicidir.

Harita 4.9: Düzey 2 Bölgelerinde Kişi Başına Düşen Gayrisafi Katma Değer (2008)



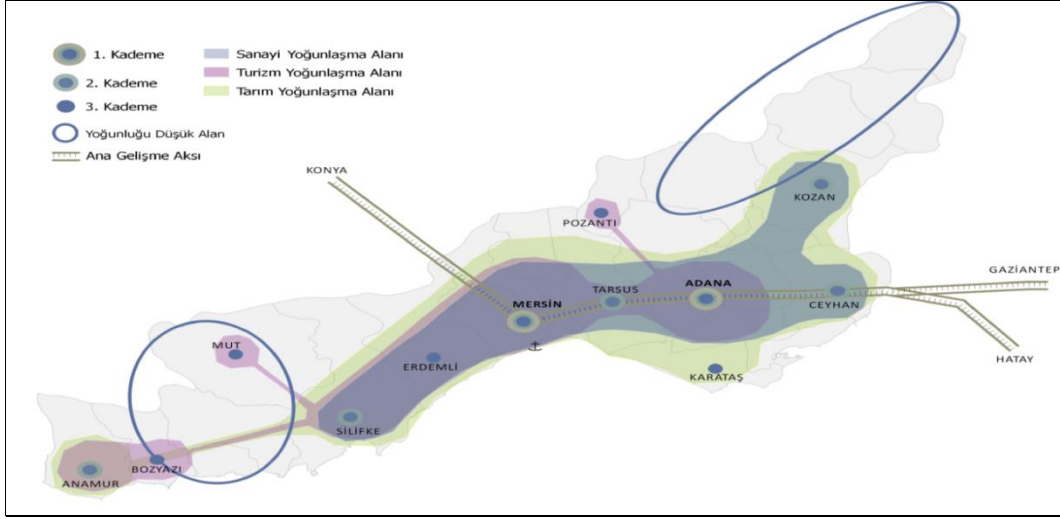
Kaynak: TÜİK 2008.

Bölgede ekonomik faaliyetlerin mekânsal dağılımı incelendiğinde; Adana-Tarsus-Mersin metropol alanında tarım, sanayi ve turizmin; Adana'nın Kozan ve Ceyhan ilçelerinde tarım ve sanayinin; Mersin'in Erdemli, Silifke ve Anamur ilçelerinde tarım ve turizmin yoğunlaştığı görülmektedir. Ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşma alanları ve Çukurova Bölgesi kademelenme haritası karşılaştırılarak elde edilen haritada coğrafik yapının sebep olduğu kuzey-güney ayrımının etkisi net bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Adana'nın kuzey ilçeleri ve Mersin'in Anamur haricindeki merkeze uzak ilçeleri ile merkez ilçelerin kuzey kısımları dağlık yapıda olup, bu bölgelerde toprak verimliliği düşük ve tarımsal üretim geçimlik tarım şeklindedir. Sanayi tesislerinin de yok denecek kadar az olması ve turizm faaliyetlerinin henüz

yaygınlaşmamış olması sebepleriyle bu alanlarda nüfus yoğunluğu da ekonomik faaliyetlere paralel olarak oldukça düşüktür.

Harita 4.10: Tarım, Sanayi Ve Turizm Yoğunlaşma Alanları Mekânsal Dağılımı



Kaynak: ÇKA tarafından hazırlanmıştır.

Bölgenin ekonomik yapısının daha iyi anlaşılabilmesi için bölge içerisindeki sektörlerin gelişiminin değerlendirilmesi gerekmektedir. Şüphesiz bir sektördeki gelişim, sektörün kendi içerisindeki gelişmeler yanında ülkede meydana gelen değişimlerden de etkilenmektedir. Bu nedenle, bir bölgedeki sektörlerin belirli bir zaman aralığındaki gelişimini, ülke ve sektördeki değişimler ile bölgenin kendisine özgü özellikleri sonucu ortaya çıkan gelişmelerden ayırmak gerekmektedir. Bunu sağlamak için SGK 2008–2011 yılları sigortalı çalışan sayıları Shift Share Analizi¹ yöntemi ile incelenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre TR62 Bölgesinde istihdam bakımından ülke ekonomisi büyüme oranının üzerinde büyüyen ve aynı zamanda bölgedeki büyüme oranı, sektörün ulusal büyüme oranından daha yüksek olan sektörler şunlardır; ormancılık ve tomrukçuluk, deri ürünleri imalatı, temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı, kauçuk ve plastik ürünleri imalatı, mobilya imalatı.

Yükselen sektörler olarak nitelendirebileceğimiz bu sektörlerde 2008–2011 yılları arasında TR62 Bölgesi önemli bir çekim merkezi niteliği taşımaktadır. Bunun yanında bölgede gıda, tekstil, metalik olmayan ürünler, makine ekipman ve metal ürünleri imalatı sektörleri bölgede en fazla istihdam artışı sağlayan sektörlerdir. Bölge bahsi geçen sektörlerde önemli bir rekabet avantajı taşımakla birlikte 2008–2011 yılları arasında bu sektörlerdeki büyüme oranı ülke ekonomisi büyüme oranının altında kalmıştır.

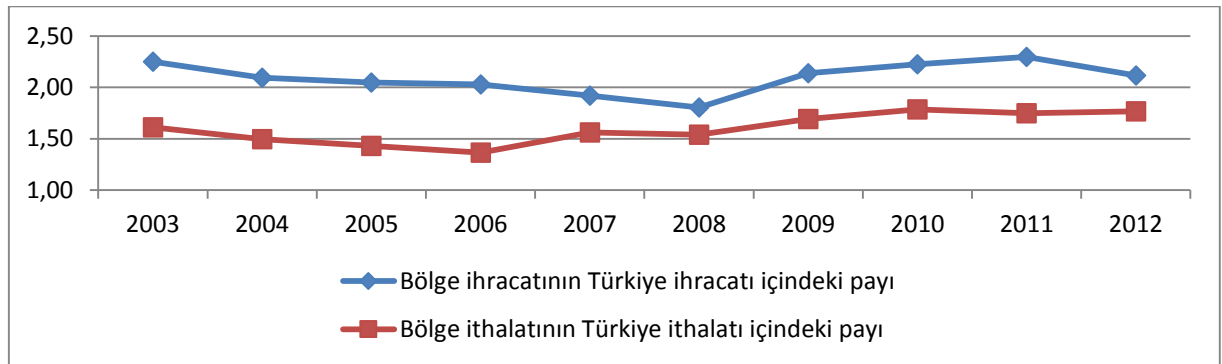
¹ Analiz yöntemi hakkında detaylı bilgi için EK-4'e bakınız.

Dış Ticaretin Gelişimi

Bölgenin uluslararası rekabetçiliğinin temel göstergelerinden birisi de dış ticaretteki gelişimdir. TR62 Bölgesi sahip olduğu güçlü üretim yapısı ve lojistik avantajları açısından dış ticarete önemli rekabet avantajlarına sahiptir.

Bölge 2011 yılında, 7 milyar doların üzerindeki dış ticaret hacmi ile öne çıkmaktadır. Bölgeden gerçekleşen ihracat 2003-2011 döneminde 3 kattan fazla artarak 3 milyar doların üzerine çıkmıştır. Buna karşın en fazla ihracat gerçekleştiren bölgeler arasında 7. sıradan 9. sıraya gerilemiştir. Bölgenin ihracat sıralamasında gerilemesinin temel nedeni TRC1 ve TR33 bölgelerinin geçtiğimiz on yılda ihracatta daha iyi performans sergileyerek ihracat sıralamasında bölgenin önüne geçmesidir.

Şekil 4.6: TR62 Bölge Dış Ticaretinin Türkiye Dış Ticareti İçerisindeki Payı

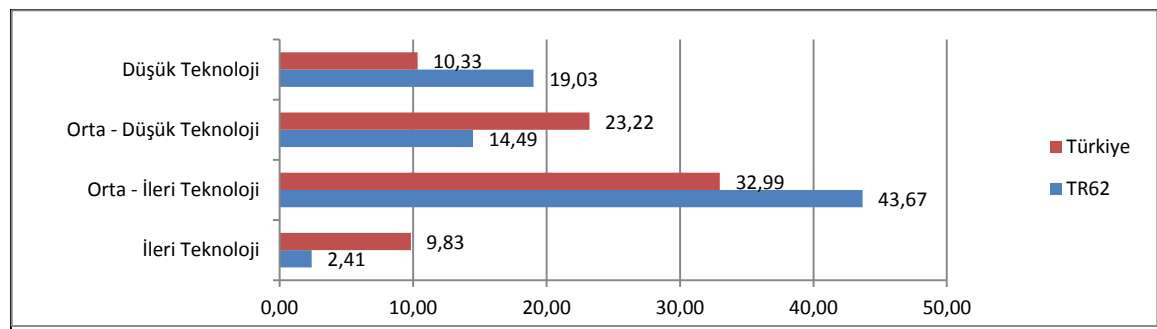


Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri 2003 – 2011

Dış ticarete bölgenin payının gelişimine bakıldığında bölgenin dış ticaretteki payının kriz yılı olan 2008 yılına kadar azaldığı, krizle birlikte yeniden yükselişe geçtiğidir. Buradan bölge ekonomisinin kriz yıllarında ülke dış ticaretine oranla daha az etkilendiği yorumu yapılabilir.

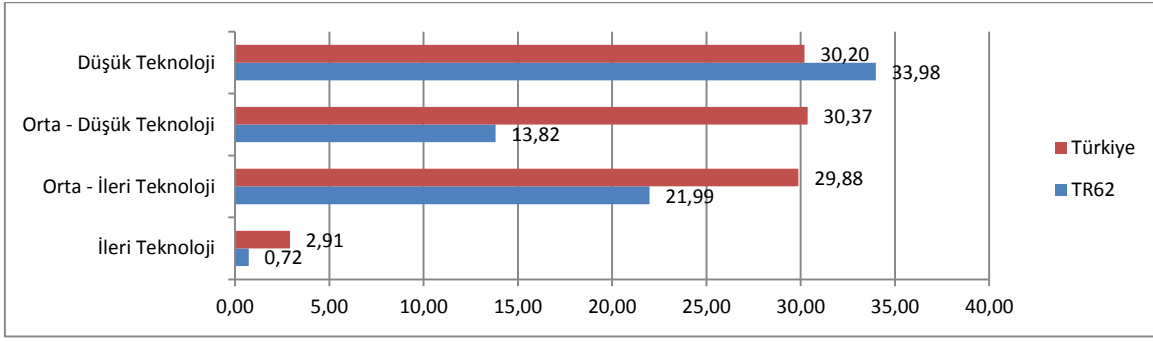
2011 yılında bölgeden gerçekleştirilen ihracatın %71'i, ithalatın %80'i imalat sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Bölge dış ticaretinde imalat sanayinin önemli bir yer tutması nedeniyle, dış ticaretin teknoloji düzeyi önem kazanmaktadır.

Şekil 4.7: TR62 Bölgesi ve Türkiye İthalatının Teknoloji Düzeyi



Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, 2011

Şekil 4.8: 2011 Yılında TR62 Bölgesi ve Türkiye İhracatının Teknoloji Düzeyi

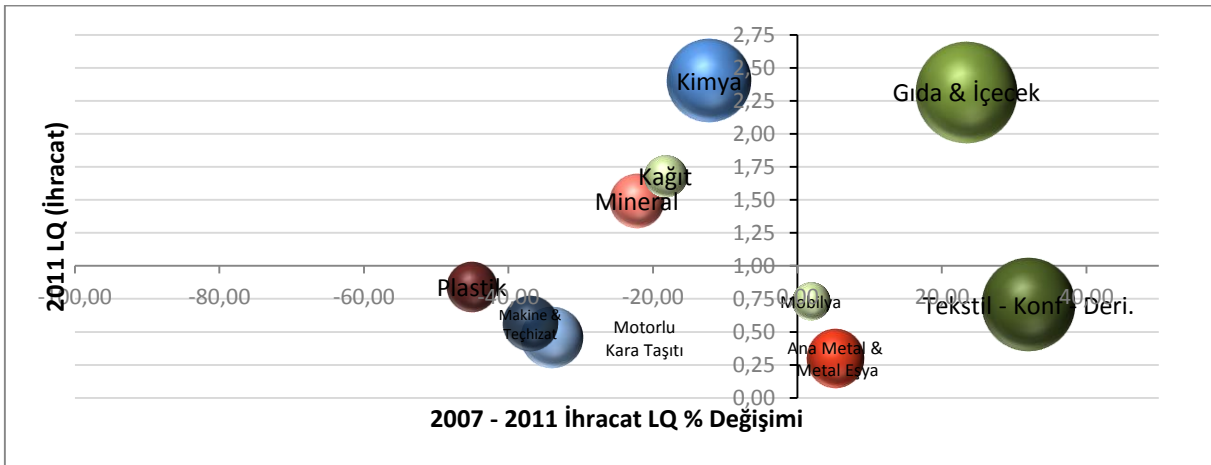


Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, 2011

Bölgenin dış ticareti teknoloji düzeyine² göre incelendiğinde bölgenin orta-ileri teknoloji ürünler ithal ederken düşük teknoloji ürünler ihraç ettiği görülmektedir. Bu durum bölgenin ihracat yapısının yüksek katma değerli ve ileri teknolojiye dayalı ürünler yerine çoğunlukla ucuz insan kaynağına dayalı, emek yoğun ve katma değeri düşük ürünlere dayalı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle bölgede ileri teknolojiye dayalı sektörlerin dış ticaret içerisindeki payının artırılması ve düşük teknoloji sektörlerde yüksek katma değerli ürünlere geçişin sağlanması imalat sanayinin rekabet gücünün yükseltilmesi için önem kazanmaktadır.

Bölgenin imalat sanayi ihracatında hangi sektörlerde uzmanlaştığı “Yoğunlaşma Katsayısı (Location Quotient) Analizi”³ yardımıyla incelenmiştir. Şekil 4.9’da yeşil tonlu renkler düşük teknoloji sektörleri, kırmızı tonlu renkler orta-düşük teknoloji sektörleri, mavi tonlu renkler orta-ileri teknoloji sektörleri simgelemektedir.⁴ Baloncukların büyüklüğü ise ihracat miktarını ifade etmektedir.

Şekil 4.9: TR62 Bölgesinde İmalat Sanayi İhracatının Gelişimi⁵



Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri 2007 - 2011

² Sektörlerin teknoloji düzeyine ilişkin bakınız: Hatzichronoglou, T. (1997/02). “Revision of the High-Technology Sector and Product Classification”. OECD STI Working Papers. Paris

³ Analiz yöntemi hakkında detaylı bilgi için EK-3’e bakınız.

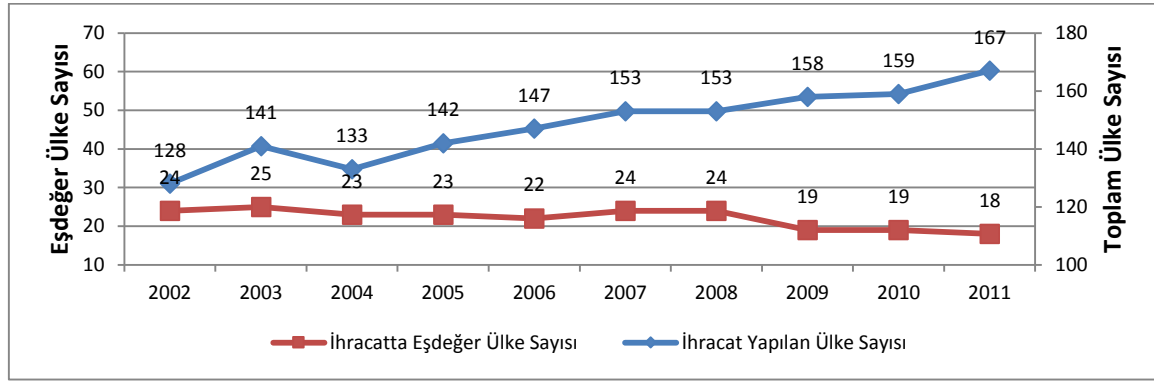
⁴ Bölgedeki ileri teknoloji sektörlerin ihracat miktarı ve yoğunlaşması çok düşük olduğu için gösterimde yer verilmemiştir.

⁵ Grafiğin okunmasını kolaylaştırmak amacıyla ihracat oranı düşük sektörler kapsam dışı bırakılmıştır.

Bölgenin ihracat yapısına bakıldığında gıda-içecek imalatı, kimya, kâğıt ürünleri ve metalik olmayan mineral ürünler sektörlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu sektörlerde bölgenin uzmanlaştığı söylenebilir. 2007-2011 yılları arasındaki ihracat değişimlerine bakıldığında bölge yalnızca gıda-içecek imalatı sektöründe yoğunlaşmasını artırmıştır. Buna karşılık kimya, kâğıt ürünleri ve metalik olmayan mineral ürünler imalatı sektörlerinin ihracat yoğunlaşmaları azalmaktadır. Tekstil, konfeksiyon ve deri sektörlerinin ihracat içindeki payının büyüklüğü ve ihracat yoğunlaşmasını artırmaları nedeniyle bu sektörler bölgenin imalat sanayi yapısı içerisinde önem taşıyan sektörler arasındadır.

Sektörlerin ihracat kapasitesi haricinde bölgenin dış ticaret hacmi açısından bir diğer önemli nokta bölgenin ihracat yaptığı ülkelerin çeşitliliğidir. İhracatta pazar çeşitliliğinin fazla olması bölge ihracatının ihracat yapılan pazarlardaki siyasi ve ekonomik gelişmelere duyarlılığını azaltacaktır. Bu nedenle TR62 Bölgesinin yıllar içerisinde ihracat yaptığı ülke sayısı ve Herfindahl–Hirschman endeksi yardımıyla hesaplanan Eşdeğer Ülke Sayısının⁶ yıllar içerisindeki gelişimi, bölge ihracatının değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Şekil 4.10: TR62 Bölgesindeki İhracatta Kritik Öneme Sahip Ülke Sayıları



Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, 2002-2011

TR62 Bölgesi ihracatının gelişimine bakıldığında 2002 yılında 128 ülkeye ihracat gerçekleştirilirken 2011 yılında ihracat gerçekleştirilen ülke sayısının 167'ye yükseldiği görülmektedir. İhracat yapılan ülke sayısının yıllar içerisinde artış göstermesi önemli olmakla birlikte, ihracatta pazar çeşitliliğini göstermesi açısından anlamlı olmayabilir. Zira yıllar içerisinde eklenen yeni pazarlara düşük oran ve pek de anlamlı olmayan miktarlarda ihracat yapılıyor olabilir. Bu nedenle bölge ihracatında kritik öneme sahip ülke sayısını gösteren Eşdeğer ülke sayısının gelişimine bakıldığında 2002 yılında sayı 24 iken 2011 yılına gelindiğinde rakamın 18'e gerilediği görülmektedir. Bu durum bölge ihracatının belirli pazarlarda daha fazla yoğunlaştığını göstermekte olup bu durum söz konusu pazarlardaki herhangi bir ekonomik ya da siyasi kriz karşısında bölge ihracatının kırılganlığının yükseldiğini göstermektedir. Bu nedene bölge ihracatında pazar çeşitlenmesinin artırılması önemli bir ihtiyaçtır.

Bölgenin dış ticaret performansında bir diğer önemli gösterge de ihracatta çeşitlilik ve sıradanlık kavramlarıdır. Çeşitlilik, çok sayıda ürünün rekabetçi bir şekilde üretilip ihraç edilmesi anlamına gelirken, sıradanlık ihraç edilen ürünlerin başka illerde de üretilip ihraç edildiği anlamına gelmektedir.

⁶ Eşdeğer Ülke Sayısı Hesaplamasında kullanılan formül için EK-6'ya bakınız.

Tablo 4.1: TR62 Bölgesi İmalat Sanayinde Üç Yıldız Alan Sektörler

Nace Rev. 2	Sektör
10	Gıda Ürünlerinin İmalatı
23	Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı
28	Makine ve Ekipman İmalatı

Kaynak: ÇKA tarafından hazırlanmıştır.

Üç Yıldız Analiz sonuçlarına göre, TR62 Bölgesinde üç yıldız alan sektörler, gıda ürünlerinin imalatı, metalik olmayan minerallerin imalatı ile makine ve ekipman imalatı sektörleridir.

Tablo 4.2: Adana ve Mersin'de Üç Yıldız Alan İmalat Sanayi Sektörleri

Nace Rev. 2	Adana'da Üç Yıldız Alan Sektörler	Nace Rev. 2	Mersin'de Üç Yıldız Alan Sektörler
13	Tekstil ürünleri imalatı	23	Metalik olmayan minerallerin imalatı
28	Makine ve ekipman imalatı		
33	Makine ve ekipmanların kurulumu		

Kaynak: ÇKA tarafından hazırlanmıştır.

Üç Yıldız Analizinin Adana ve Mersin için sonuçları incelendiğinde, Adana'da makine ve ekipman imalatı, makine ve ekipman kurulumu ve onarımı, tekstil ürünleri imalatı sektörleri ön plana çıkarken, Mersin'de metalik olmayan minerallerin imalatı sektörü öne çıkmaktadır.

Kümelenme konusunda yapılan çalışmalar, analiz sonuçları ve sektörlerin yapıları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, TR62 Bölgesinde hâlihazırda kümelenme çalışmaları devam eden ve kümelenme potansiyeli olan sektörler aşağıda özetlenmiştir.

Tablo 4.3: TR62 Bölgesindeki Mevcut ve Potansiyel Kümeler

Bölgede Kümeler	Mevcut Olan Kümelenme Öncelikli Sektörler	Çalışmalarında Ele Alınacak Diğer Sektörler	Potansiyeli Taşıyan Diğer Sektörler
Mersin Yaş Meyve Sebze Kümesi	Tarım-Gıda Ürünleri İmalatı		Tekstil, Giyim, Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı
Mersin Süs Bitkileri Kümesi	Makine ve Ekipman İmalatı		Atık Maddelerin Değerlendirilmesi
Mersin Lojistik Kümesi	Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı		Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı
Adana Sağlık Turizmi Kümesi	Otomotiv Yan Sanayii		
	Mobilya İmalatı		

Kaynak: ÇKA tarafından hazırlanmıştır.

TR62 Bölgesinde, Mersin'de yaş meyve ve sebze kümesi, süs bitkileri ve lojistik kümesi, Adana'da ise sağlık turizmi kümesi olmak üzere dört adet küme mevcuttur. Bölge içerisinde yüksek kümelenme

potansiyeli taşıyan sektörler arasında makine ve ekipman imalatı, kimyasallar ve kimyasal ürünlerin imalatı, tarım–gıda ürünleri imalatı, otomotiv yan sanayi ve mobilya sektörleri bulunmaktadır. Bu sektörler, bölgedeki yoğunlaşmalarının yanında yıllar içerisinde yükselen ve stratejik konumları ve teknoloji düzeyleri ile kümelenme potansiyeli taşıyan diğer sektörlerden ayrılmaktadır. Bu durumu doğrulayan nitelikte M. PORTER’ın temelini attığı Türkiye’nin Rekabet Avantajı Projesi (CAT) üzerine yapılan bir röportajda %47’si Mersin’de üretilen ve ihraç edilen çilek sektöründe ihracat ve katma değer artışı için kümelenme modeli önerilmiştir (RUDKOVSKAYA, 1999).

Uluslararası Doğrudan Yatırım

Gelişmekte olan ülkelerdeki uluslararası doğrudan yatırımlar istikrarlı bir seyir izleyerek yükselirken, 2008 krizi etkisi ile düşen yatırımların toparlanması sonucu gelişmiş ülkelerdeki yatırımları ilk kez aşmıştır. Uluslararası doğrudan yatırımlar bölge ekonomisinin dünya ekonomisi ile bütünleşmesi ve istihdam yaratılması açısından önemli bir araç olup teknoloji ve bilgiyi beraberinde getirerek rekabet gücünün yükseltilmesine katkıda bulunmaktadır.

Ekonomi Bakanlığı verilerine göre Çukurova Bölgesinde uluslararası doğrudan yatırım girişleri bakımından Adana öne çıkmaktadır. Adana 2007-2011 döneminde 2 milyar 106 milyon dolarlık yatırımla Türkiye genelinde 4. sırada bulunmaktadır. Mersin aynı dönemde uluslararası doğrudan yatırım girişlerine göre ilk 20 il içerisinde yer almamaktadır.

Uluslararası sermayeli şirket sayısı açısından değerlendirildiğinde bölgenin her iki ili de ilk 10 içerisinde girmekte olup Mersin 496 uluslararası sermayeli şirketle 8. sırada, Adana 218 şirketle 10. sıradadır. Türkiye genelinde toplam 29 bin 399 uluslararası sermayeli şirket bulunmaktadır. Mersin’in toplam içindeki payı %1,7; Adana’nın payı %0,7’dir. Bölgenin toplam payı %2,4 olarak gerçekleşmiştir.

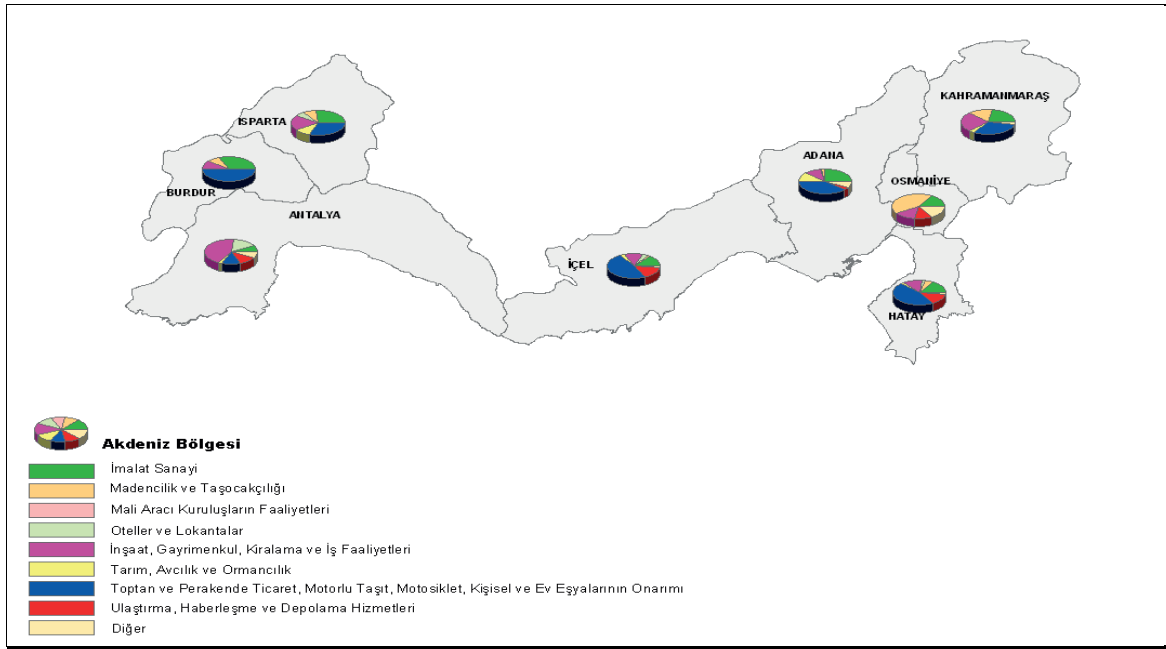
Tablo 4.4: 1954 – 2011 Yılları Arasındaki Uluslararası Sermayeli Şirket Sayısı

Sıra	İller	Şirket Sayısı	Toplam İçindeki Payı (%)
1	İstanbul	16.641	56,6
2	Antalya	3.498	11,9
3	Ankara	1.919	6,5
4	İzmir	1.667	5,7
5	Muğla	1.409	4,8
6	Bursa	576	2
7	Aydın	514	1,7
8	Mersin	496	1,7
9	Kocaeli	338	1,1
10	Adana	218	0,7
	Diğer	2.123	7,2
	Toplam	29.399	100

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2011.

Uluslararası sermayeli şirketlerin sektörel dağılımına bakıldığında, Mersin ulaştırma, haberleşme ve depolama, toptan ve perakende ticaret, imalat sanayi, inşaat, gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetlerinde; Adana imalat sanayi ile tarım, avcılık ve ormancılıkta öne çıkmaktadır.

Harita 4.11: Uluslararası Sermayeli Şirketlerin Sektörel Dağılımı



Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2011

Tedbirler



İmalat sanayinde rekabet gücünü artırmak önceliğine yönelik olarak TR62 Bölgesi için “orta ve yüksek teknoloji sektörlerinin üretim ve ihracat içindeki paylarının artırılması”, “düşük teknoloji sektörlerde katma değeri yüksek ürünlere geçişin sağlanması”, “kümelenme faaliyetlerinin desteklenmesi, işbirliği ve güçbirliği platformlarının oluşturulması”, “yerli firmaların çok uluslu şirketlerle ortaklıklarının teknoloji transferine imkân sağlayacak biçimde teşvik edilmesi” ve “tanıtım, pazarlama ve markalaşmanın desteklenmesi” tedbirleri belirlenmiştir.

Tedbir 1. Orta ve yüksek teknoloji sektörlerinin üretim ve ihracat içindeki paylarının artırılması

TR62 Bölgesinde öne çıkan orta ve yüksek teknoloji sektörler kimyasal madde ve ürünler, makine ve teçhizat imalatı ve motorlu kara taşıtları imalatı sektörleridir. Bölgede orta ve yüksek teknoloji sektörlerinin 2007 yılına göre ihracat yoğunlaşmaları azalan konumdadır. Bu nedenle bu sektörlerin üretim ve ihracat içerisindeki paylarının artırılması desteklenecektir.

Orta ve yüksek teknolojili sektörlerde ihracatta ürün ve ülke çeşitlendirmesine dönük faaliyetler teşvik edilecektir. Pazar araştırması, marka, kalite ve tanıtım odaklı ihracatı artırmaya yönelik faaliyetler ile bölge ihracatında düşük paya sahip olan Asya, Doğu Avrupa ve Amerika pazarlarına yönelik pazar ağlarının geliştirilmesi ve sektör bazında ortak pazarlama çalışmaları desteklenecektir.

Orta ve yüksek teknolojili ürünlerin uluslararası standartlarda üretimi ve ihracatına dönük sertifikasyon gereksinimleri giderilecek, ithalata bağımlı üretim yapısının değiştirilmesine yönelik çalışmalar desteklenecektir.

Tedbir 2. Düşük teknolojili sektörlerde katma değeri yüksek ürünlere geçişin sağlanması

TR62 Bölgesinde plastik ve kauçuk, metalik olmayan mineraller, ana metal ve metal eşya sanayileri orta–düşük teknolojili sektörler; gıda ve içecek, tekstil ve giyim eşyaları, mobilya ve kâğıt ürünleri imalatı sektörleri düşük teknolojili sektörler arasındadır.

Orta ve düşük teknolojili sektörlerde katma değeri yüksek ürünlerin üretimi teşvik edilecektir. Kümelenme potansiyeli olan sektörlerde kümelenme çalışmalarının yanında, ortak tasarım ve yenilik merkezlerinin oluşturulması, yüksek verimlilik ve markalaşmayı teşvik edecek teknoloji merkezlerinin kurulması desteklenecektir. Sektörlerde katma değer artırılması ve rekabetçiliğin geliştirilmesi için üretimde süreç yönetimi ve iyileştirme çalışmaları teşvik edilecektir.

Tedbir 3. Kümelenme faaliyetlerinin desteklenmesi, işbirliği ve güç birliği platformlarının oluşturulması

Rekabet gücünün artırılmasında bir araç olarak kullanılan kümelenme, ilişki ağı içindeki firmaların temelde verimliliğini ve inovasyon yeteneğini artırır. Ayrıca kümeler yeni firma oluşumunda ve uluslararası firmaları yani yabancı sermayeyi bölgeye çekmekte de etkilidir.

Kümelenme kavramının ve sağladığı avantajların bölge ekonomisi içindeki kümelenme potansiyeli taşıyan sektörlerde bilinirliği sağlanacak ve kümelenme çalışmaları yaygınlaştırılacaktır. Bölgede mevcut olan lojistik, süs bitkileri, yaş meyve sebze ve sağlık turizmi kümelerinin kapasiteleri güçlendirilecek ve olgun küme aşamasına geçmeleri sağlanacaktır.

Bunun yanında kimya, makine, otomotiv ve mobilya gibi kümelenme potansiyeli taşıyan sektörlerde derinlemesine analizler yapılacak ve ortak ihtiyaçlar tespit edilecektir. Sektörlerin, çeşitli kurum ve kuruluşlarca sağlanan mali ve teknik destek programlarından yararlanmaları teşvik edilecek ve uygun sektörlerin kümelenmeleri sağlanacaktır.

Tedbir 4. Yerli firmaların çok uluslu şirketlerle ortaklıklarının teknoloji transferine imkân sağlayacak şekilde teşvik edilmesi

Ekonomik büyümenin sağlanmasında uluslararası şirketlerin yatırımları küresel düzeyde istenmekte ve teşvik edilmektedir. Ancak büyümenin sağlanması kadar sürdürülebilirliği de önemlidir. Geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilen üretim faaliyetleri bölgenin ucuz insan kaynağına yönelmekte ve bölge

kalkınmasının sürdürülebilirliğine katkısı az olmaktadır. Katma değerini yeni üretim yöntemleri ve teknolojide olduğu herkesçe bilinen bir husustur. Bu bakımdan uluslararası şirketlerin yatırımlarıyla üretim artışının sürdürülebilirliğinin sağlanması, yatırımların diğer firma ve sektörlerle doğru derinleşmesine imkân sağlayacak şekilde üretim bilgisi ile teknolojisini de getirmesi önemlidir.

Plan döneminde, ileri teknolojiye dayalı ve yüksek katma değerli ürün üretimine yönelik olarak yabancı yatırımın çekilmesine odaklanılacaktır. Bu kapsamda bölge aktörleri ile işbirliği içinde Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi oluşturulacaktır. Üretimde ithal edilen ara malı ve hammaddelerin bölgede üretilmesine yönelik ve yerli girdi oranının artırılmasına yönelik faaliyetler desteklenecektir. Bölge firmalarının çok uluslu şirketlerle ortaklıkları teşvik edilecek, firmalar arasında küresel düzeyde işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar teşvik edilecektir.

Tedbir 5. Tanıtım, pazarlama ve markalaşmanın desteklenmesi

Küreselleşen dünyadaki artan rekabet ortamında sadece ürünü üretmek yeterli olmayıp pazarlanması da önem kazanmıştır. Ayrıca, güçlü markalar işletmelere fayda sağlarken buldukları bölgenin tanınırlığına da katkıda buldukları için bölgesel kalkınmada önemlidir. Bölgenin rekabet gücünün yükseltilmesi için bölgesel tanıtım ve markalaşma stratejisi oluşturulacaktır. Bölgenin sunduğu fırsatların ulusal ve uluslararası tanıtımı yapılacak, buna yönelik araçlar tasarlanacak ve tanıtım materyalleri geliştirilecektir. Ayrıca işletme ölçeğinde bölgede mal ve hizmet sunanların modern pazarlama teknikleri ve etkin tanıtım metotları kullanmaları teşvik edilerek iş hacimlerinin artması ve büyümelerinin hızlanması desteklenecektir. Bunlara ek olarak markalaşmanın önemine ve sağlayacağı faydalara yönelik bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yapılacaktır.

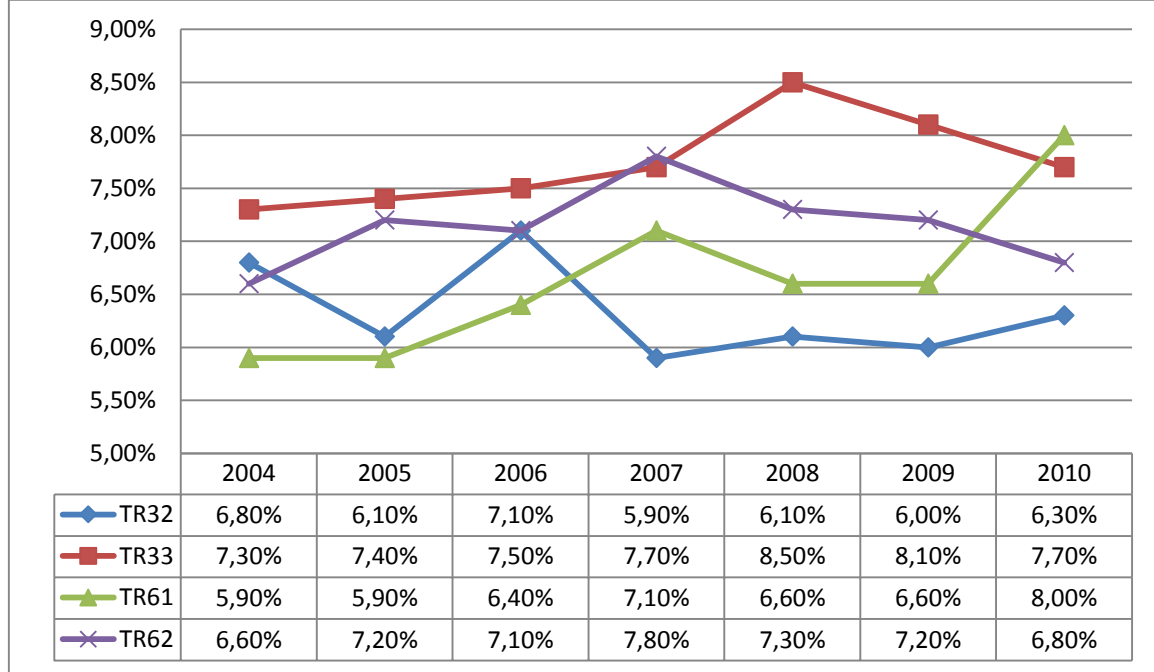
4.1.4. Öncelik 4: Tarımdan Elde Edilen Katma Değeri Yükseltmek



Çukurova Bölgesi uygun iklim koşulları, coğrafi özellikleri, toprak verimliliği ve sulama imkânlarıyla tarımsal üretimde Türkiye’de önemli bir yere sahiptir. Birçok ürünün üretim miktarı, çeşitliliği ve verimliliğinde Türkiye genelinde ilk sırada yer almaktadır. Tarımda gelişmiş olan Çukurova Bölgesinin sanayisi de, hammaddeye erişim kolaylığı sayesinde tarımdan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen gıda ürünleri içecek imalatı ve tekstil ürünleri imalatı gibi sanayi alt kollarına dayanmaktadır. Tarım, bölgede aynı zamanda makine ve metal işleri gibi imalat sanayinin farklı alt kollarının da gelişmesini tetiklemiştir. Bölgede hâlen tarımda ve tarıma dayalı sanayide istihdam edilenlerin oranları yüksektir.

Türkiye’deki tarımsal faaliyetlerde önemli bir üretim merkezi olan TR62 Bölgesi, bu alanda daha fazla katma değer elde etme potansiyeline sahiptir. 2004-2010 yılları arasında bölgenin tarımdan elde ettiği katma değer 3,8 Milyar TL’den 7,1 Milyar TL’ye yükselmiştir. Ancak, belirtilen yıllar arasında Türkiye’nin tarımdan elde ettiği katma değerde TR62 Bölgesinin payı, tarımsal üretimin güçlü olduğu TR61 ve TR33 gibi diğer bölgelere kıyasla daha az oranda yükselmiştir.

Şekil 4.12: Tarımsal Gayri Safi Katma Değerde Seçilmiş Bölgelerin Türkiye İçindeki Payları



Kaynak: TÜİK; Bölgesel Gayri Safi Katma Değer, 2004-2010.

Bu sebeple “Uluslararası Çekim Merkezi ve Üretim Üssü Olmak” stratejik amacına sahip olan TR62 Bölgesi için bölge ekonomisinde önemli yer tutan tarım ve tarıma dayalı sanayiyle alakalı belirlenen en önemli öncelik bu alandan elde edilen katma değeri artırmaktır.

Durum Analizi

TR62 Bölgesinin tarımsal üretiminde bitkisel üretim ve örtü altı üretim ön plana çıkmaktadır. Hayvansal üretim ise diğer bölgelerle kıyaslandığında bitkisel üretim ve örtü altı üretim kadar avantajlı bir pozisyona sahip değildir. Hayvansal üretim daha çok küçükbaş hayvancılığa dayanmaktadır. Arıcılık ve bal üretiminde TR62 Bölgesi Türkiye içerisinde önemli bir konumdadır.⁷

TR62 Bölgesindeki imalat sanayinin alt kolları içinde hammaddesi doğrudan tarım tarafından sağlanmakta olan gıda ürünleri ve içecek imalatı sanayi; işletme sayısı, istihdam, ciro ve dış ticaret gibi alanlarda bölgede 1. sırada yer almaktadır. Tarımsal üretim ve tarıma dayalı sanayinin bölge istihdamının temelini oluşturduğu görülmektedir.

⁷ Arıcılık ve Süt Üretimi her ne kadar tarım ve hayvancılığın alt kolları olsa da; bölgenin kırsal özellik gösteren alanlarında yoğunlaştıkları için, bu konulardan “Bölge İçi Gelişmişlik Farklılıklarını Azaltmak” stratejik amacının altında bahsedilmektedir.

TÜİK Hane Halkı İşgücü İstatistiklerine göre 2012 yılında bölgede istihdam edilenlerin %26,3'ü tarım, %21,1'i sanayi ve %52,6'sı hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Bölgede hâlen tarımda istihdam edilenlerin oranının Türkiye ortalamasından (%24,6) yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca sanayinin önemli bir kısmının da tarıma dayalı ya da tarımdan dolayı olarak etkilenen sanayi alt kollarında çalıştığı düşünüldüğünde, bölge için tarımsal üretim vazgeçilmez ve çarpan etkisi yüksek olan bir alan olduğu görülmektedir.

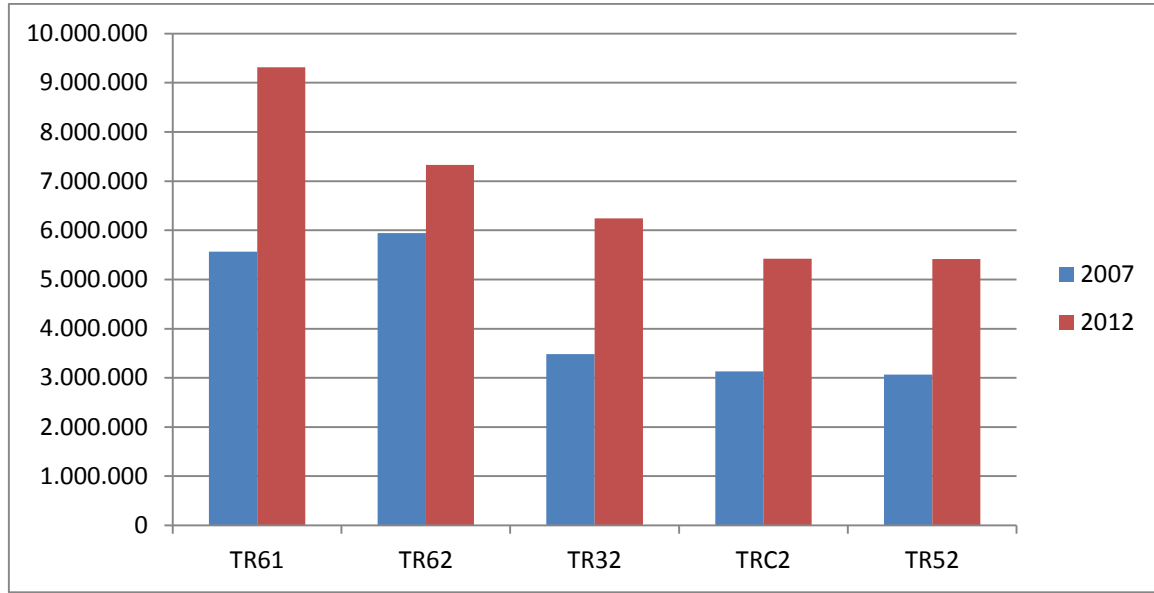
Bitkisel Üretim

TR62 Bölgesinin tarımsal üretiminde en büyük pay bitkisel üretimdedir. Uygun iklim koşulları, sulama imkânları ve toprak verimliliğinden dolayı bölgede ürün çeşitliliği çok fazladır. TR62 Bölgesi diğer bölgelerle kıyaslandığında ürün çeşitliliğinin yanı sıra birçok ürünün üretim miktarında ilk sıralarda yer almaktadır. Greyfurt, limon, mandalina, portakal, turunç gibi narenciye ürünleri, muz, çilek, sofralık-çekirdekli üzüm, trabzon hurması gibi meyveler, soya, susam, yerfıstığı, mısır(dane) gibi tarla ürünleri, bakla, göbekli marul, karpuz, sakız kabak, pırasa gibi sebzeler Türkiye içinde en çok TR62 Bölgesinde üretilmektedir. (TÜİK, 2012) Bölgede öne çıkan ürünlerin mekânsal dağılımı incelendiğinde bazı ilçelerin bazı ürünlerin yetiştiriciliğinde Türkiye genelinde öne çıktığı görülmektedir. Narenciye ürünlerinden greyfurt, turunç ve mandalina üretimi Yüreğir'de, portakal üretimi Kozan'da yoğunlaşmaktadır. Sebzelerden karpuz Karataş ve Ceyhan'da, göbekli marul Seyhan'da, sivri biber Akdeniz'de, kabak Tarsus ve Silifke'de, pırasa Tarsus'ta yoğunlukla yetiştirilmektedir. Meyvelerden trabzon hurması Kozan'da, çilek Anamur ve Silifke'de, limon Erdemli, Tarsus ve Silifke'de, muz Anamur ve Bozyazı'da yoğun olarak üretilmektedir. Tarla bitkilerinden soya Karataş ve Yüreğir'de, yerfıstığı Ceyhan'da, mısır Ceyhan ve Yüreğir'de, susam Yüreğir ve Karataş'ta daha çok yetiştirilmektedir.

Üretim miktarlarına ek olarak, birçok ürünün üretim verimliliği de Çukurova Bölgesinde yüksektir. Susam, soya, pamuk, yer fıstığı ve mısır gibi tarla ürünlerinden, greyfurt, sofralık zeytin, limon, mandalina, trabzon hurması, şeftali, muz, sofralık-çekirdekli üzüm, portakal gibi meyvelerden elde edilen verimlilikle TR62 Bölgesi Türkiye genelinde ilk sıralardadır.

Üretim miktarı ve verimliliğinde Türkiye genelinde görece avantajlı olan TR62 Bölgesi, bitkisel üretim değerlerinde ise son yıllarda güç kaybetmektedir. TR62 Bölgesi bitkisel üretim değerlerine göre 2007 yılında düzey 2 bölgeleri arasında ilk sıradayken, aradan geçen 5 yıllık süre zarfında bu değeri artırmış olsa da 2. sıraya gerilemiştir. Özellikle TR61 ve TR32 gibi tarımsal verimliliğin yüksek olduğu diğer bölgeler bu süreçte, bitkisel üretimden elde ettikleri katma değeri TR62 Bölgesine göre daha yüksek miktarlarda ve oranlarda artırmışlardır. Bu noktadan hareketle, TR62 Bölgesinin bitkisel üretimde dönüşüme giderek, sektörün teknoloji düzeyini arttırarak katma değeri yüksek ve arz açığı olan ürünlere yönelmesi gerekmektedir.

Şekil 4.13: Seçilmiş Bölgelerde Bitkisel Üretim Değerlerindeki Değişim(2007-2012)



Kaynak: TÜİK; Bölgesel İstatistikler, Bitkisel Üretim Değerleri, 2012.

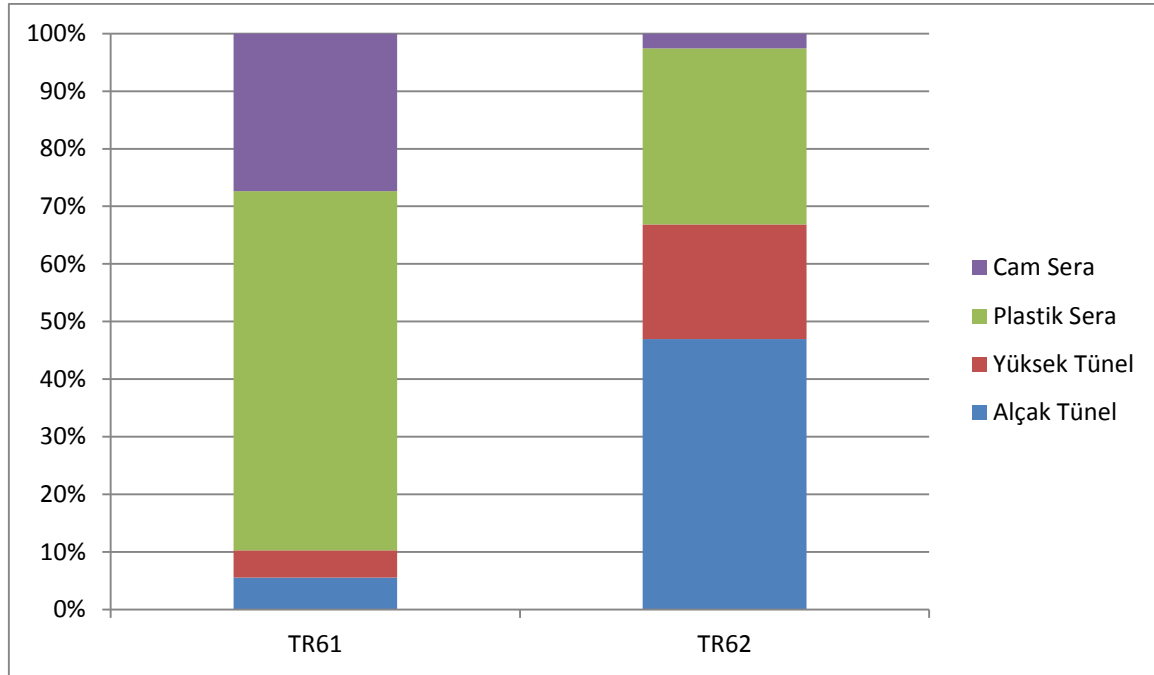
TR62 Bölgesi bitkisel ürünlerin ihracatında ise 722,8 milyon dolarla TR31 ve TR90 bölgelerinden sonra Türkiye genelinde 3. sırada yer almaktadır. Bölgenin bu alandaki ithalatı 865 milyon dolar olup, ihracatı karşılayamamaktadır(TÜİK; Dış Ticaret İstatistikleri, 2012). Ancak, dış ticaret rakamlarının bitkisel üretimin bölge içindeki konumunu tek başına açıklayamayacağı da unutulmamalıdır. Örneğin, bitkisel üretim değeri en az olan TR10 Bölgesi, bu ürünlerin ihracatında 4. sıradadır. Bu durum İstanbul'un lojistik imkânları ve dış ticaretteki konumuyla ilgilidir. Benzer bir durum TR62 Bölgesi için de geçerlidir. Bölgenin lojistik olanakları ve Mersin Limanı'nın geniş hinterlandı dış ticaret hacminin büyümesini sağlamaktadır.

Örtü Altı Üretim

Örtü altı yetiştiriciliği diğer tarım kolları arasında, yüksek tesis ve işletme giderleri gerektiren, daha fazla teknik bilgi ve beceriyle, sürekli ve daha çok uğraşı isteyen bir işletme biçimidir. Ancak bu üretim yöntemi uygulandığında tarımdan elde edilen ürün miktarı ve katma değer önemli oranda artmaktadır.

Türkiye'de örtü altı yetiştiriciliği TR61 ve TR62 Bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu iki bölge Türkiye'deki toplam örtü altı tarım alanlarının %80,5'ine sahiptir. 254 bin dekar örtü altı tarım alanıyla Çukurova Bölgesi, 243 bin dekarlık örtü altı tarım alanına sahip olan TR61 Bölgesinin az farkla da olsa önünde birinci sırada yer almaktadır. Buna karşın, TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) bölgesinde cam ve plastik sera kurulumu, TR62 Bölgesinin çok üzerindedir. TR62 Bölgesinde seracılıktan çok yüksek ve alçak tünel örtü altı yetiştiriciliği yoğun yapılmaktadır. Sera ortamında dış iklim faktörleri daha etkili bir şekilde kontrol edilebildiği için TR61 Bölgesi, Çukurova Bölgesine kıyasla daha fazla katma değer sağlamaktadır.

Şekil 4.14: TR61 – TR62 Bölgelerinin Örtü Altı Tarım Alanı Dağılımları (Dekar)



Kaynak: TÜİK; Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2012.

TR62 Bölgesinde örtü altı tarım alanlarının dağılımına göre Mersin daha önde görünmektedir. Örtü altı tarım Mersin’de çoğunlukla Tarsus, Akdeniz, Anamur ve Erdemli gibi ilçelerde yapılmaktadır. Cam sera kurulumu şehrin örtü altı tarımında çok az paya sahip olmakla beraber Anamur, Bozyazı ve Aydıncık gibi ilçelerde görülmektedir. Bunun yanında, şehrin örtü altı tarımında en çok payı oluşturan plastik seralar Anamur, Erdemli, Tarsus, Akdeniz ve Bozyazı’da bulunmaktadır. Yüksek tünelde örtü altı tarımı Akdeniz ve Anamur’da, alçak tünel yetiştiriciliği ise Tarsus’ta yoğunlaşmaktadır. Adana’nın örtü altı tarımının tamamına yakını alçak tünel yetiştiriciliği vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Adana’nın örtü altı tarım alanlarının yarıya yakını Karataş’ta bulunurken, bu ilçeyi Seyhan, Yüreğir ve Yumurtalık ilçeleri takip etmektedir.

Örtü altı tarım alanlarına paralel olarak örtü altı sebze ve meyve üretim miktarları da TR61 ve TR62 Bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye’deki toplam üretimin %79,1’i bu iki bölgede yapılırken, TR62 Bölgesi tek başına Türkiye üretiminin sadece %28,1’ini karşılayabilmektedir. TR62 Bölgesi muz, karpuz, kavun, kabak, sivri biber, çilek, patlıcan gibi ürünlerin örtü altı yetiştiriciliğinde hem üretim miktarı hem de üretimin Türkiye içindeki payında öne çıkmaktadır.

Tablo 4.5: Düzey 2 Bölgelerine Göre Örtü Altı Sebze ve Meyve Üretim Miktarları (Ton)

	Bölge Kodu	Bölge Adı	Toplam Üretim Ton (2012)	Toplam Üretim Ton (2007)
1	TR61	Antalya, Isparta, Burdur	3.144.959	2.659.959
2	TR62	Adana, Mersin	1.730.520	1.467.888
3	TR32	Aydın, Denizli, Muğla	602.456	425.624

		TR TOPLAM	6.170.827	5.067.406

Kaynak: TÜİK; Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2012.

Ancak, örtü altı tarımda daha fazla alana sahip olan TR62 Bölgesinin üretim miktarları TR61 Bölgesine göre düşüktür. Sektördeki üretim miktarlarının, verimliliğin ve üretimden elde ettiği katma değer artırılabilmesi için bölgede daha modern teknoloji ve bilgi isteyen seracılığın yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Hayvansal Üretim

TR62 Bölgesi, hayvansal üretimde bitkisel üretimde olduğu kadar Türkiye genelinde pay sahibi değildir. Bölgenin toplam hayvan varlığında küçükbaş hayvan ağırlığı göze çarpmaktadır.

TR62 Bölgesi büyükbaş hayvan varlığında düzey 2 bölgeleri arasında 17. sıradadır. Büyükbaş hayvancılık Adana'da daha çok öne çıkmaktadır. Yüreğir, Kozan ve Sarıçam büyükbaş hayvancılığın Adana'da yoğunlaştığı ilçelerdir. Mersin'de büyükbaş hayvan varlığının en çok bulunduğu ilçeler Tarsus ve Mut ilçeleridir.

Tablo 4.6: TR62 Bölgesindeki Büyükbaş Hayvan Sayıları

Sıra No	Hayvan Türleri	Türkiye Toplam Miktarı (Adet)	TR62 Toplam Miktarı (Adet)	Bölgedeki Büyükbaş Hayvan Miktarının Türkiye İçindeki Oranı(%)	Bölgedeki Büyükbaş Hayvan Miktarının Düzey 2 Bölgeleri Arasındaki Sıralaması
1	Sığır (Yerli)	2.459.400	26.941	1,1%	20.
2	Sığır(Kültür)	5.679.484	130.412	2,3%	14.
3	Sığır(Melez)	5.776.028	251.725	4,3%	7.
4	Manda	107.435	266	0,2%	22.
	Büyükbaş Toplamı	14.022.347	409.344	2,9%	17.

Kaynak: TÜİK; Hayvancılık İstatistikleri, 2012.

Bölge, toplam küçükbaş hayvan varlığında düzey 2 bölgeleri arasında 7. sıradadır. Özellikle kıl keçisi yetiştiriciliğinde, TR62 Bölgesi Türkiye genelinde ilk sıradadır. Küçükbaş hayvancılık genel olarak hem Adana, hem de Mersin'de yaygın olarak yapılmaktadır. Adana'nın küçükbaş hayvan varlığında Kozan ilçesi öne çıkmaktadır. Yerli koyun varlığı Kozan başta olmak üzere Sarıçam, Ceyhan, Aladağ ve Feke ilçelerinde bulunurken, kıl keçisi Kozan başta olmak üzere, Saimbeyli, Aladağ, Karaisalı ve Feke gibi ilçelerde yoğunlaşmaktadır. Mersin'deyse koyun varlığına Tarsus, Mut ve Toroslar başta olmak üzere Erdemli, Akdeniz ve Silifke'de rastlanmaktadır. Kıl keçisi ise Silifke ve Tarsus başta olmak üzere, Mut, Erdemli ve Toroslar ilçelerinde yetiştirilmektedir.

Tablo 4.7: TR62 Bölgesindeki Küçükbaş Hayvan Sayıları

Sıra No	Hayvan Türleri	Türkiye Toplam Miktarı (Adet)	TR62 Toplam Miktarı (Adet)	Bölgedeki Küçükbaş Hayvan Miktarının Türkiye İçindeki Oranı(%)	Bölgedeki Küçükbaş Hayvan Miktarının Düzey 2 Bölgeleri Arasındaki Sıralaması
1	Koyun(Yerli)	25.892.582	696.776	2,6%	13.
2	Koyun(Merinos)	1.532.651	6.337	0,4%	14.
3	Keçi(Kıl)	8.199.184	1.009.053	12,3%	1.
4	Keçi(Tiftik)	158.102	-	-	-
	Küçükbaş Toplamı	35.782.519	1.712.166	4,7%	7.

Kaynak: TÜİK; Hayvancılık İstatistikleri, 2012.

Kümes hayvanı varlığında, TR62 Bölgesi Türkiye genelinde 7. sıradadır. Bölgede özellikle et tavuğu yetiştiriciliği yaygındır. Et tavuğu yetiştiriciliği, Mersin’de Tarsus başta olmak üzere Akdeniz ve Çamlıyayla; Adana’da Seyhan ve Yüreğir ilçelerinde öne çıkmaktadır.

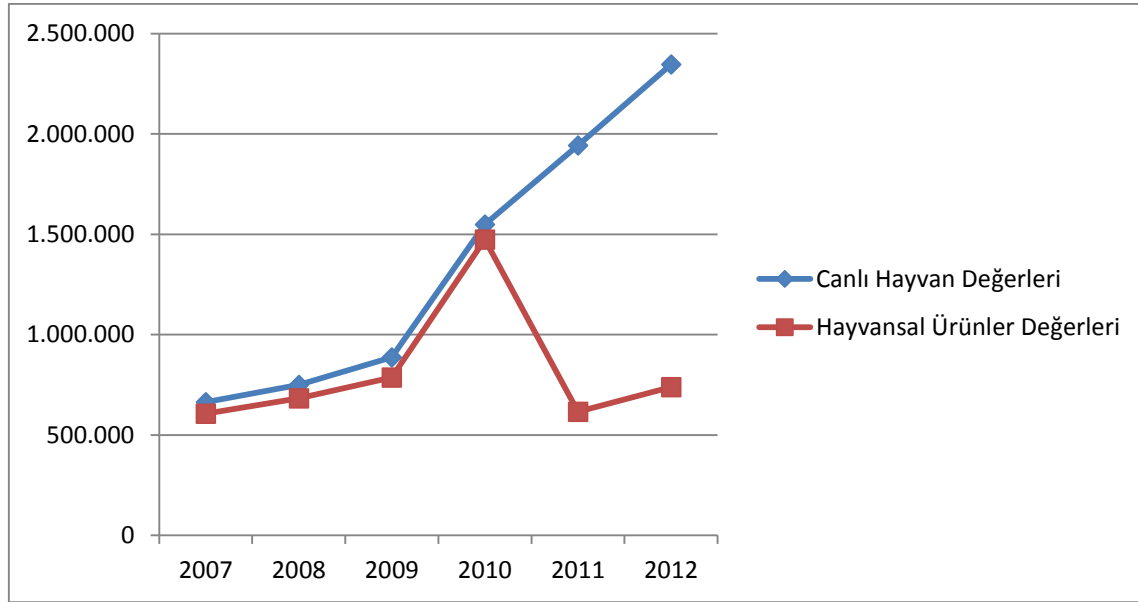
Tablo 4.8: TR62 Bölgesindeki Kümes Hayvanı Sayıları

Sıra No	Hayvan Türleri	Türkiye Toplam Miktarı (Adet)	TR62 Toplam Miktarı (Adet)	Bölgedeki Kümes Hayvanı Miktarının Türkiye İçindeki Oranı(%)	Bölgedeki Kümes Hayvanı Miktarının Düzey 2 Bölgeleri Arasındaki Sıralaması
1	Et Tavuğu	169.034.283	8.940.356	5,2%	6.
2	Yumurta Tavuğu	84.677.290	1.168.165	1,3%	14.
3	Hindi	2.760.859	10.675	0,3%	24.
4	Kaz	676.179	3.772	0,5%	22.
5	Ördek	356.730	7.559	2,1%	17.
	Toplam	257.505.341	10.130.527	3,9%	7.

Kaynak: TÜİK; Hayvancılık İstatistikleri, 2012

Son yıllarda canlı hayvan değerlerinde Türkiye’de ciddi bir gelişim görülmektedir. 2007 yılında yaklaşık 24,7 milyar TL olan Türkiye toplam canlı hayvan değeri, 2012 yılında %127 artarak yaklaşık 59,2 milyar TL’ye ulaşmıştır. Aynı yıllar arasında TR62 Bölgesinde canlı hayvan değerleri %253 artış göstererek yaklaşık 664 milyon TL’den yaklaşık 2,35 milyar TL’ye yükselmiştir. Canlı hayvan değerlerindeki bu gelişimle birlikte 2007 yılında düzey 2 bölgeleri arasında 20. sırada olan TR62 Bölgesi, 2012 yılında 15. sırada yer almıştır.

Şekil 4.15: Yıllara göre TR62 Bölgesi Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünler Değerleri (1000TL)



Kaynak: TÜİK; Bölgesel İstatistikler, Tarımsal Üretim Değerleri, 2012.

Canlı hayvan değerlerinde belirtilen yıllar arasında Türkiye genelinde ciddi bir artış yaşanırken, bu durum hayvansal ürünlerin değerlerine yansımamıştır. 2007 yılında Türkiye genelinde yaklaşık 22,9 milyar TL olan hayvansal ürünler değeri, 2012 yılına gelindiğinde yaklaşık 19 milyar TL'ye gerilemiştir. Ancak aynı süre zarfında TR62 Bölgesi hayvansal ürünler değerini %21,8 oranında artırarak yaklaşık 740 milyon TL'ye getirmiş, bu alanda düzey 2 bölgeleri arasında 18.'likten 15.'liğe yükselmiştir. Özetle, TR62 Bölgesi son yıllarda hem canlı hayvan hem de hayvansal ürün değerlerinde ilerleme kaydetmiştir. Ancak bu artışa rağmen bölge, hâlihazırda Türkiye canlı hayvan ve hayvansal ürün değerlerinin sadece %3,9'unu oluşturabilmekte ve diğer Düzey 2 bölgeleriyle kıyaslandığında görece bir üstünlüğe sahip bulunmamaktadır.

Bölgenin hayvansal üretimde Türkiye genelinde görece avantajlı bir pozisyonu bulunmamasına rağmen, hali hazırda elinde geliştirilebilecek bir potansiyel mevcuttur. Bu alanda öncelikli olarak hayvansal üretim miktarlarının artırılması, aynı zamanda da verimlilik artışı gerçekleştirilmesi, görece avantaja sahip olunan kıl keçisi gibi türlerden daha fazla yararlanılması gerekmektedir.

Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Sektörü

Tarımdan elde edilen katma değer artırılması, sektörün girdi sağladığı en önemli sanayi kolu olan gıda ürünleri ve içecek imalatının gelişmesi ile yakından ilişkilidir. Bu bakış açısından hareketle TR62 Bölgesinde gıda ürünleri ve içecek imalatı sektörünün bölgesel boyutta durumunun anlaşılması, tarımdan elde edilecek katma değer artırılması stratejik amacı için önerilecek tedbirler açısından önemlidir. Çukurova Bölgesinin tarihsel gelişimi incelendiğinde, sanayinin, özellikle tarıma dayalı sanayinin Türkiye'nin birçok yöresine nazaran çok daha erken dönemlerde oluştuğu görülmektedir. Aynı zamanda TR62 Bölgesi bu sektörde Türkiye içinde önemli bir paya sahiptir.

Tablo 4.9: Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Sektöründe Dış Ticaret Verileri (Dolar)

Sıra	Bölge Kodu	Bölge Adı	İhracat Dolar	İthalat Dolar	Dış Ticaret Hacmi Dolar
1	TR10	İstanbul	2.477.154.966	2.511.407.940	4.988.562.906
2	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	1.604.499.840	782.086.176	2.386.586.016
3	TR31	İzmir	901.749.286	676.377.564	1.578.126.850
4	TR62	Adana, Mersin	534.682.455	230.987.199	765.669.654
5	TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	523.926.588	125.795.412	649.722.000

		TR TOPLAM	9.514.578.016	5.122.552.644	14.637.130.660

Kaynak: TÜİK; Dış Ticaret İstatistikleri; ISIC Rev 3 Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı, 2012.

2012 yılı dış ticaret verilerine göre, TR62 Bölgesi gıda ürünleri ve içecek imalatı sektörü dış ticaret hacminde 26 düzey 2 bölgesi arasında 4. sıradadır. Sektördeki Türkiye ihracatının %5,6'sını karşılayarak bölgeler arasında 6. sırada bulunan Çukurova Bölgesi, ithalatta ise Türkiye genelinde %4,5 pay ile 4. sırada yer almaktadır.

TR62 Bölgesinin dış ticaretinin iktisadi faaliyet gruplarına dağılımına göreyse, TR62 Bölgesinin toplam ihracatının %23'ü tarım ve hayvancılık sektörü, %16,6'sı ise gıda ürünleri ve içecek imalatı sektörü tarafından karşılanmaktadır. Tekstil sektörünün temel hammaddesinin de pamuk olduğu düşünüldüğünde bölge ihracatının yaklaşık %51,2'sinin doğrudan ya da dolaylı olarak tarımsal üretimden etkilendiği görülmektedir. (TÜİK, 2012)

TR62 Bölgesindeki imalat sanayi işletme sayılarının sektörel dağılımı incelendiğinde; gıda ürünleri ve içecek imalatı sektöründe faaliyet gösteren firmaların, imalat sanayinde faaliyet gösteren firmalar arasında en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. İşletme sayılarına göre Adana'da %21'lik payıyla ilk sırada bulunan gıda ürünleri ve içecek imalatı sektörü, Mersin'de bu oranı daha da artırarak %33'lük payıyla lider konumdadır. (T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012)

Gıda ve içecek imalatı sektörünün bölge için önemini belirlemek adına incelenmesi gereken bir diğer değişken istihdam verileridir. TÜİK Hane Halkı İşgücü İstatistiklerine göre TR62 Bölgesinde 2012 yılında istihdam edilenlerin %30,3'ü tarım, %19,6'sı sanayi ve %50,2'si hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Sanayi içinde çalışanların en fazla istihdam edildikleri alt sektör %18'lik payıyla gıda ürünleri ve içecek imalatı sektörüdür. (T.C. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 2012)

Son olarak, imalat sanayi alt sektörlerinin bölgede yarattığı katma değer rakamlarını göstermek açısından sektörel ciro oranlarına bakmak yararlı olacaktır. TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistiklerine göre 2009 yılında gıda ürünleri ve içecek imalatı sektörü %31'lik ciro payıyla tüm alt sektörler arasında ilk sırada yer almaktadır. (TÜİK, 2009)

Bütün bu veriler ışığında; ihracat, istihdam, ciro, işletme sayısı gibi değişkenlerde TR62 Bölgesinin imalat sanayi içinde lider sektör olan Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı sektöründen elde edilen katma değer artırılması için sektörün teknolojik altyapısının geliştirilmesi, kurumsal kapasitesinin artırılması ve işletmelerin modernize edilmesi gerekmektedir.

Tedbirler



Durum analizinde de detaylıca üzeri çizildiği üzere tarım sektörü Çukurova Bölgesinin ekonomik faaliyetlerinde öncelikli bir alandır. Gerek toprak verimliliğinde, gerekse üretim miktarları ve üretim değerlerinde Çukurova Bölgesi Türkiye genelinde görece avantajlı bir konumdadır. Tarım sektörü genellikle emek yoğun ve düşük teknoloji bir alan olması nedeniyle dünyada az gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmaktadır. Ancak İsrail ve Brezilya örneklerinde olduğu gibi tarımsal üretimin teknolojik altyapısının güçlendirilmesi yoluyla tarıma dayalı sanayi, ekonomik gelişmenin en önemli unsuru haline dönüştürülebilir. TR62 Bölgesi de tarım-sanayi ilişkisini güçlendirmek suretiyle tarımın modernizasyonunu sağlamayı ve elde edilen katma değeri yükseltmeyi bir öncelik olarak görmektedir. Bu öncelik doğrultusunda 5 temel tedbir belirlenmiştir.

Tedbir 1. Güvenli Gıda ve İyi Tarım Uygulamalarının Yaygınlaştırılması

Tarımsal üretimden katma değer sağlamanın ilk şartı tarım yapılan alanların olumsuz çevresel etkilerden arındırılmasıdır. Özellikle son yıllarda artan çevre sorunları, doğal kaynakların kirlenmesi, artan hastalıklar, GDO'lu ürün tartışmaları ve sağlık bilincinin gelişmesi gibi etmenlerden ötürü tarımsal alanların korunması ve sağlıklı beslenme gibi konular global gündemde ön sıralarda yer almaktadır. TR62 Bölgesinde insan sağlığını korumak, tarımsal alanların sürdürülebilirliğini sağlamak, tarımsal verimliliği ve tarımdan elde edilen katma değeri artırmak için alınması gereken ilk tedbir, güvenli gıda ve iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması olacaktır.

Güvenli gıda uygulamaları kapsamında gıda ürünleri üreten ve satan işletmelere yönelik ilgili kurum ve kuruluşlarca yapılan kontroller artırılabilecek, kayıtlı olmayan işletmelerin kayıt altına alınması yönünde çalışmalar hızlandırılacaktır. Bölgede yeni gıda analiz ve kontrol laboratuvarları yapılacak, mevcut gıda kontrol laboratuvarlarının ise modernizasyonu gerçekleştirilecektir. Et üretiminde gıda güvenliğinin sağlanması için mezbahalar ve hayvan pazarları teknolojik altyapısı yüksek, AB standartlarına uygun mekânlar haline dönüştürülecektir. Hayvancılıkta gıda güvenliğinin sağlanmasıyla ilgili bir başka konu hayvanların tamamının kayıt altına alınması, aşılarının tamamlanması ve hastalıkların kontrol altına alınmasıdır. Güvenli gıda konusunda atılması gereken bir diğer adım konuyla ilgili eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasıdır. Gıda ürünleri üreten ya da satan işletmelere yönelik gıda güvenliği eğitimleri verilecektir. Aynı zamanda gıda güvenliği konusunda toplumsal farkındalık artırılabilecektir. Gıda ürünlerinde sertifikasyon ve standardizasyona dayalı üretim artırılabilecektir.

Güvenli gıda uygulamalarının yanı sıra tarımda sürdürülebilirliği sağlamak için başvurulması gereken bir diğer yöntem de iyi tarım uygulamalarıdır. İyi tarım yapılan alanların artırılabilmesi için daha çok çiftçiye destek verilmesi gerekmektedir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın iyi tarıma yönelik destekleri sebze ve meyve üretimine yöneliktir. Bu desteklerin tarla bitkilerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi iyi tarım yapılan ürün çeşidini ve üretim alanını artırmak adına önemlidir.

Destekleme faaliyetlerinin yanında iyi tarım uygulamalarının önemi ve nasıl yapılacağı hakkında çiftçi ve büyük üreticilere yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapılacak ve eğitimler düzenlenecektir. İlgili kurum ve kuruluşlarca gerçekleştirilecek fizibilite çalışmaları sonucu belirlenecek alanlarda iyi tarımın yaygınlaştırılması için çeşitli destek mekanizmaları oluşturulacaktır. Diğer yandan, pazar ağlarının geliştirilmesine yönelik fuar, konferans, sanal ağlar gibi platformlar oluşturularak iyi tarımın öneminin anlatılması ve ürünlerin tanıtılması sağlanacaktır.

Tedbir 2. Hayvansal Üretimde Üretim Miktarlarının ve Verimliliğin Artırılması

Bölgede hayvancılıktan sağlanan katma değer artırılması için üretim miktarlarının ve verimliliğin artırılması gerekmektedir.

Hayvancılıkta üretim miktarlarını ve verimliliği yükseltecek önemli bir yöntem, küçük ve büyükbaş hayvanlara yönelik ıslah çalışmalarının yaygınlaştırılmasıdır. TR62 Bölgesi, küçükbaş hayvancılıkta büyükbaşa göre düzey 2 bölgeleri arasında avantajlı bir konuma sahiptir. Küçükbaş hayvancılığın Tarsus, Mut, Toroslar, Erdemli, Silifke, Kozan, Aladağ, Feke, Saimbeyli, Ceyhan gibi ilçelerin kırsal özellik gösteren yerleşim yerlerinde yoğunlaştığı düşünüldüğünde bu alandaki verim artışı aynı zamanda kırsal ekonominin canlanmasına da etki edecektir. Kıl keçisi varlığının ıslah edilmesi bu noktada önem taşımaktadır. Bundan önceki dönemlerde ıslah çalışmalarında sıkça kullanılan Saanen keçisi, bölge koşullarına kolay adapte olamadığı için verimlilikte önemli bir artış gerçekleşmemiştir. Bu nedenle Kilis ve Halep keçisi gibi bölgeye uygun türlerin desteklenmesi verimlilik açısından önemlidir. Ayrıca Yüreğir, Kozan, Sarıçam, Tarsus, Mut gibi ilçelerde yoğunlaşan büyükbaş hayvan varlığının ıslah edilmesine yönelik olarak suni tohumlama ve damızlık hayvan yetiştiriciliği yöntemlerinin uygulanması büyük katkı sağlamaktadır. Bu yöndeki uygulamalar daha da yaygınlaştırılacaktır.

Hayvancılıkta verimi artırmak için yapılacak ıslah çalışmalarında bir diğer husus meraların ıslahıdır. ıslah edilen mera alanlarının artması, hayvansal verimliliğe özellikle süt üretim miktarlarına olumlu yansıtacaktır.

Bölgede hayvancılığın geliştirilmesi için atılması gereken bir diğer adım, kaba yem açığının azaltılmasıdır. Kaba yem arzında yaşanan düşüş ve dönemsel değişimler, fiyatların artmasına ve işletme maliyetlerinin yükselmesine sebep olmaktadır. İşletme maliyetleri artan çiftçi, kaba yemi ikame etmek için saman gibi daha geleneksel besleme modellerine yönelmektedir. Bu durum hayvansal verimliliği ve üretim miktarını olumsuz etkilemektedir.

TR62 Bölgesinde hayvansal üretim kalitesinin artırılmasına yönelik olarak kent merkezlerinde canlı hayvan kurulması konusunda çalışmalar yapılacaktır. Canlı hayvan borsası hayvan sağlığının güvence altına alınması, kontrol ve denetimlerin daha etkili yapılması, hayvan kesimlerinin hijyenik ortamlarda

gerçekleştirilmesi, soğuk hava depoları kurulması, hayvancılıkta teknolojik altyapının oluşturulması gibi konularda bölge hayvancılığına önemli katkılar sunacaktır.

Öte yandan, süt ürünleri üretiminin ve verimliliğin artması hayvancılığın gelişmesini ciddi anlamda etkilemektedir. Bunun için süt ürünlerinde verimliliğin artırılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.⁸

Tedbir 3. Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Sanayinin Teknolojik Altyapısının Geliştirilmesi ve Kurumsal Kapasitesinin Artırılması

Gıda ürünleri ve içecek imalatı sektöründen elde edilen katma değer, karlılık ve verimliliğin artırılması için sektörün teknoloji seviyesi yükseltilecek; Adana ve Mersin kent merkezleri, Tarsus, Ceyhan, Kozan, Mut, Anamur gibi ilçelerde yoğunlaşan mevcut işletmelerin modernizasyonu sağlanacak ve sektördeki kurumsal kapasite artırılacaktır.

Bölgenin iklim koşulları göz önünde bulundurulduğunda raf ömrü kısa olan tarımsal ürünlerin bozulmaması için modern teknolojiye sahip soğuk hava depoları yaygınlaştırılacaktır. Bununla birlikte gıda ürünleri ve içecek imalatı sektöründeki ürünlerin raf ömrünün uzatılmasına yönelik Ar-Ge çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Tarıma dayalı sanayiden elde edilen katma değer için bölgedeki tesisler entegre hale getirilecektir. Tarım ürünlerinin depolanması, işlenmesi, ambalajlanması ve pazarlanmasının yapılabildiği, üründen maksimum faydanın sağlandığı bir sanayi yapısına geçilmesi teşvik edilecektir. Ayrıca et ve süt ürünleri gibi birbiriyle yakın ilişkili alt sektörlerde entegre tesislerin oluşturulması rekabet gücünün artırılmasına katkı sağlayacaktır.

Sektörde işbirliği kültürünün geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Gıda ürünleri ve içecek imalatı sektöründe küme oluşumları desteklenecek ve kamu, özel sektör, STK ve üniversitelerin katkılarıyla bir işbirliği platformu oluşturulması yönünde çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Son olarak, sektörün gelişmesi ve dış pazarlara daha rahat açılabilmesi için yabancı yatırımcının bölgeye çekilmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle, tarım sektöründe bölgenin öne çıkan ürünlerinde tamamlayıcı ülkelerdeki firmalarla ortaklıklar kurulması, “joint venture” işletmelere yönelim sağlanması sektörün kurumsal kapasitesini artıracaktır. Krizden etkilenen ve sektörel küçülmeye giden AB ülkelerindeki bilgi birikimi yüksek şirketlerin bölgeye çekilmesi, TR62 Bölgesinin hem bir üretim merkezi hem de önemli bir pazar olmasına katkı sağlayacaktır.

Tedbir 4. Tarımsal Ürünlerin Pazarlamasının Geliştirilmesi ve Pazar Çeşitlendirme Çalışmaları Yapılması

2023'e giden süreçte, merkezi hükümetin bölgede lojistik ve ulaştırma alanında ciddi yatırımları bulunmaktadır. Tarsus'a yapılmakta olan kargo taşımacılığına uygun uluslararası havalimanı, Mersin

⁸ Süt Ürünleri Üretimi kırsal alanlarda yoğunlaştığı için Bölge Planı'nın “Bölge İçi Gelişmişlik Farklılıklarını Azaltmak Stratejik Amacının - İlçelerin içsel potansiyelini harekete geçirmek ve doğal kaynakların endüstriye kazandırılması yoluyla kırsal ekonomiyi çeşitlendirmek önceliği” kısmında daha detaylıca incelenmektedir.

konteyner limanı, TCDD Yenice lojistik köyü gibi büyük ölçekli projeler sayesinde ilerleyen yıllarda bölgede intermodal taşımacılık gelişecektir. Artan lojistik imkânlarla birlikte tarım ve tarıma dayalı sanayi ürünlerinin üreticiden tüketiciye daha kısa zamanda ulaştırılması mümkün olacaktır. Bölge sektördeki ihracatının çok önemli bir kısmını Irak ve Ortadoğu ülkelerine yapmaktadır. Yaş sebze meyve ithalatında AB ülkelerinin yüksek talebi göz önünde bulundurulduğunda ilerleyen dönemlerde AB ülkelerine ihracat yapabilmek için pazar çeşitlendirilmesine gidilmesi gerekmektedir.

Tarım ve tarıma dayalı sanayi ürünlerinin dış ticaretinin ve pazar çeşitlendirilmesinin artırılması için gıda ve tarım ürünlerine yönelik ihtisas limanı açılması yararlı olacaktır. Modern teknolojik altyapısı, sektörün ihtiyaçlarına göre tasarlanmış fiziksel alanları ve sektörde uzman elemanlarıyla böyle bir limanın varlığı bölgenin sektörde dış pazarlara açılmasını kolaylaştıracaktır.

Bölgenin artan lojistik imkânları sektörün gelişmesine ciddi katkı sunsa da tek başına yeterli değildir. Bir ürünün pazarlarda rekabet gücünü belirleyen en önemli faktör ürün kalitesidir. Ürün kalitesinin yükseltilmesi için ürünlerde markalaşmaya gidilecek ve standardizasyona yönelik girişimlerde bulunulacaktır. Ürünlerin standardizasyonu noktasında sertifikasyon ve kalite yönetim sistemleri önemli rol oynamaktadır. HACCP gibi sertifikalar, ürün güvenilirliğinin ve ürünlerin hijyen ve kalite standartlarına uygunluğunun kanıtlanmasında etkilidir. Helal ve Koşer gibi sertifikaların varlığıysa dini öncelikleri gözetilen ülkelere ihracat yapabilmek için gerekli belgelerdir.

Ürünlerin iç ve dış piyasada daha hızlı ve yüksek fiyata alıcı bulmasında işleme, ambalajlama, paketleme, etiketleme gibi yöntemler kullanılması etkili olmaktadır. Tarıma dayalı sanayi kuruluşlarının mümkün olduğu kadar entegre yapıda olması, tarım ürünlerinin de çeşitli işlemlere tabi tutulduktan sonra tüketiciye sunulması sektörün bölge ekonomisine katkısını artıracaktır.

Tarımsal pazarlama, tarımsal üretimde tarladan sofraya varıncaya kadar olan hizmet akışının tamamını kapsayan bir süreçtir. Türkiye’de tarım işletmeleri genelde küçük ölçekli olduğu için pazarlama kanallarını etkin bir şekilde kullanmaları da pek mümkün olamamaktadır. Pazarlama sistemi genel itibarıyla ürün bazlı olup kamu kuruluşları, borsalar ve tarım satış kooperatifleri ürünlerin pazarlanmasında hali hazırda etkin konumdadır. Tarımsal örgütlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, özellikle pazarlama konusunda yetersiz olan küçük ölçekli çiftçinin ürünlerinin daha iyi pazarlanmasında aktif rol oynayacaktır.

Türkiye’de genel itibarıyla pazarlama kanalları uzun olup, tarımdaki aracı sayısı da fazladır. Bu da ürünlerin fiyatlarının artmasına ve üreticiden çok aracılardan gelir sağlanmasına neden olmaktadır. Bu sorunu çözmek için alternatif pazarlama yöntemlerine yönelmek maliyetin azalmasına ve etkinliğin artmasına yardımcı olacaktır. Özellikle e-ticaret, pazarlama bilgi sistemleri, elektronik bülten, üyelik programları gibi yöntemler ürünlerin daha fazla kişiye ve daha geniş alana sunulmasına imkân sağlayacaktır.

Bölgede pazarlama sorunlarının giderilmesinde uygulanabilecek bir diğer yöntem tarımda sözleşmeli üretimin teşvik edilmesidir. Daha önce bahsedildiği üzere Türkiye’de tarımsal yapı ağırlıklı küçük aile işletmelerine dayanmaktadır. Tarım yapılan alan küçük, ürün miktarları ise düşüktür. Küçük ölçekli alanlarda yapılan tarımsal üretimde üreticinin yaşadığı en büyük problem, ürünlerin pazarlanması ve

satışıdır. Bu durum üreticiyi, satışında risk almayacağı ürünlere yönlendirmektedir. Bu sistemde satış garantisi olması sebebiyle üreticinin alternatif ve katma değeri yüksek ürünlere yönelmesi sağlanacaktır. Sistem aynı zamanda sanayicinin hammaddeye erişimi önündeki sıkıntıyı da bertaraf edecek, hem tarım üreticisinin hem de tarıma dayalı sanayinin rahat nefes almasını sağlayacaktır. Bütün bu faydaları göz önünde bulundurulduğunda, bölgede sözleşmeli üretim sisteminin yaygınlaştırılması ve kamu desteklerinin bu anlayış çerçevesinde sunulması gerekmektedir.

Tedbir 5. Tarımsal Üretimde Arz Açığı Yüksek, Katma Değeri Fazla Ürünlere Yönelinmesi

Stratejik öneme sahip olan tarım sektöründen bölge ekonomisinin daha fazla yararlanması için ticari değeri fazla, arz açığı yüksek ürünlere yönelmek yararlı olacaktır.

Bu tedbir doğrultusunda, bölgede yapılabilecek olan niş ürünler belirlenecektir. Bu ürünlere yönelik fizibilite çalışmaları yapılacak, Coğrafi Bilgi Sistemleri yardımıyla envanterleri çıkarılacaktır. Ürünlerin yetiştirildiği alanlarda hastalık ve zararlıların tespiti için mekânsal haritalar oluşturulacaktır. Hangi çeşit ürünün, hangi alanlarda daha verimli yetiştirildiğini belirlemek için ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla ürün deseni oluşturmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bu çalışmalar sonucunda iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması için demonstrasyon alanlar oluşturulacaktır. Ayrıca tarımsal verimliliğin artmasında etkisi olan sulama tekniklerine yönelik çiftçi eğitimleri düzenlenecektir.

Tarımda verimliliği ve karlılığı artıran önemli bir üretim şekli de örtü altı yetiştiriciliğidir. Örtü altı tarımı yapılan toplam alan bakımından TR62 Bölgesi Türkiye genelinde ilk sırada olmasına rağmen, bunun içerisinde seracılık yapılan alanların oranı düşük, alçak ve yüksek tünel örtü altı yetiştiriciliği alanları ise yoğunluktadır. Seracılık gerek çevresel koşulların üretim üzerindeki etkisini azaltması, gerekse teknolojik altyapısı güçlü üretim imkânı sunması nedeniyle örtü altı yetiştiriciliği içerisinde en verimli yöntemdir. Seracılık sayesinde bütün yıla yayılan üretim süreci ile üretim miktarı ve ürün verimlilikleri artış göstermektedir. Bu sebeplerden ötürü, TR62 Bölgesinde Anamur, Erdemli, Akdeniz, Bozyazı, Aydıncık gibi ilçelerde cam ve plastik sera kurulumları artırılarak örtü altı yetiştiriciliğine daha çok önem verilecek, hali hazırdaki sistemler modernize edilecek, karlılığı artıracak birleşik örtü altı tarım alanları oluşturulacaktır.

Diğer yandan, giderek artan sağlıklı yaşam ve güvenli gıda bilinciyle birlikte önümüzdeki yıllarda tıbbi aromatik bitkilere olan talebin artacağı öngörülmektedir. Bölgede Aladağ, Pozantı, Feke, Mut, Gülnar, Çamlıyayla, Kozan, Saimbeyli, Tufanbeyli gibi kuzey ilçelerde yoğunlaşan tıbbi aromatik ürünlere yönelik envanter çalışmaları tamamlanacak, belirli bir üretim planlaması dahilinde ve sürdürülebilir bir anlayışla bu ürünlerin üretimi gerçekleştirilerek elde edilen katma değer artırılabilecektir. Bu kaynakların işleme, kurutma, ambalajlama ve markalaşma gibi süreçlerden geçerek kullanılması, ekonomik değerlerini yükseltecektir.

Son olarak, ürün çeşitlendirme konusunda erkenci sebze ve meyve üretimi önemli katkılar sağlayabilir. Araştırma çalışmaları sonunda oluşturulacak ürün ve üretim desenleriyle birlikte bölgede bu yöntemin uygulanması, birçok ürünün daha verimli bir şekilde yetiştirilmesini mümkün kılacaktır.

4.1.5. Öncelik 5: Bölgenin Turizm Potansiyelini Harekete Geçirmek



Turizm sektörü dünyada en hızlı büyüyen sektörlerden biri olmasının yanında en fazla istihdam sağlayan sektörler arasındadır. Türkiye turist sayısı ve turizm gelirleri açısından dünyada önde gelen ülkelerden biri olup turizm sektörü yükselme trendi göstermektedir. Adana ve Mersin sahillerinin ülkenin kitleselel kıyı turizmine uygun son alanlar olması, zengin doğal kaynakları ve kültürel değerleri ile yüksek potansiyel taşıması, inanç ve gurme aksı üzerinde yer alması sebebiyle bölgede turizmin gelişme potansiyeli yüksektir.

Durum Analizi

Dünya Turizm Örgütü'nün verilerine göre, 2012 yılında uluslararası turist sayısı 1 milyarı aşarken, turizm gelirleri ise 1 trilyon doları aşmıştır. Türkiye turist sayısı bakımından 2011 yılında 29,3 milyon turist ile dünyada 6. sırada yer almaktadır. Turizm gelirleri bakımından ise 12. sırada yer alan Türkiye'nin 2012 yılında turizm gelirleri 29,4 milyar dolara ulaşmıştır.

TR62 Bölgesinde 2011 yılında tesislere geliş sayısı; belediye belgeli tesislere 430.972, turizm işletme belgeli tesislere 606.317 olmak üzere toplam 1.037.289 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılı turizm hedefleri ve bölgedeki yatak kapasitesi artışı birlikte değerlendirildiğinde bölgeye gelen turist sayısının 2023 yılında 1,5 milyonu aşacağı tahmin edilmektedir. Çoğunlukla yerli turiste hitap eden Çukurova Bölgesinde konaklayan yabancı turist oranı yaklaşık % 11'dir. Ortalama geceleme süreleri ise her iki il için de Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

Konaklama tesislerinde geceleme yapan yabancı uyruklu turistlerin dağılımına bakıldığında Bölge'nin dış ticaret yaptığı ülkelerle paralellik gösterdiği ve Almanya ile Irak'ın en üst sırada yer aldığı dikkat çekmektedir. Bu da bölgedeki ekonomik hareketliliğin turizm ile olan yakın ilişkisini ortaya koymaktadır.

Bölge'de yatak kapasitesi en fazla il merkezlerinde oluşmuştur ve Mersin'in toplam yatak sayısı Adana'dan daha fazladır. İlçeler bazında ise, bölgede kıyı turizminin en fazla görüldüğü Erdemli ve Silifke ilçelerinde yatak kapasitesi yüksektir. Bölgedeki tesis sayılarında 2012 yılında yaşanan dikkat

Harita 4.13: TR62 Bölgesinde Turizm

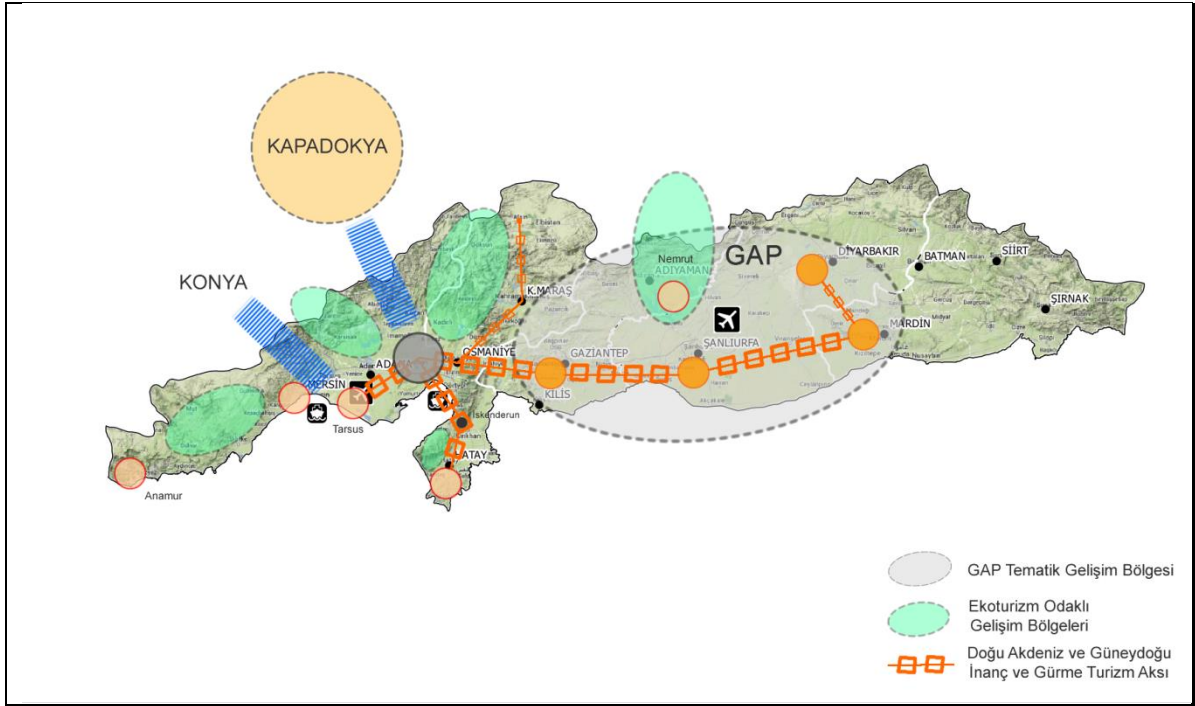


Kaynak: ÇKA tarafından hazırlanmıştır.

TR62 Bölgesinin çeşitli doğal kaynakları ve kültürel değerleri farklı turizm türleri için potansiyel oluştursa da Bölge turizmden yeterince pay alamamaktadır. Sağlık turizmi, kongre ve fuar turizmi, kıyı ve kruvaziyer turizmi, gençlik ve spor turizmi, kültür ve inanç turizmi, gastronomi turizmi, eko turizm Bölge'de geliştirilebilecek alanlar arasındadır. Adana'da iş, sağlık, fuar, etkinlik, kültür gibi alt dallardan oluşan şehir turizmi yoğunlaşmaktadır. Mersin ise turizmde en büyük payı deniz turizmi ve inanç turizminden (özellikle Tarsus) almaktadır.

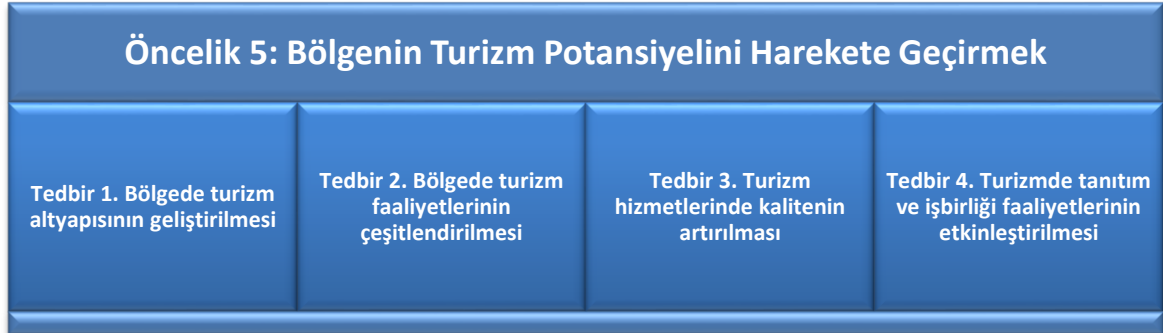
Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı'nda Mersin'den başlayıp Mardin'de son bulan Doğu Akdeniz ve Güneydoğu inanç ve gurme turizmi aksı belirlenmiştir. Bölgedeki zengin yemek kültürü ile ulusal ve uluslararası düzeyde bilinen bazı yemekler bölge için bir çekim ögesi olmaktadır. Mersin, Adana, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Diyarbakır aksı gastronomi turizmi açısından büyük potansiyel taşımaktadır. Ayrıca, Tarsus ilçesinden başlayarak Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinden oluşan inanç koridoru da yerli ve yabancı turizme yönelik önemli kültür ve inanç merkezlerini bünyesinde barındırmaktadır.

Harita 4.14: Çukurova Bölgesinin Çevre Bölgeler İle Turizm İlişkileri



Kaynak: ÇKA tarafından hazırlanmıştır.

Tedbirler



Bölgenin turizm potansiyelini harekete geçirmek önceliği altında “bölgede turizm altyapısının geliştirilmesi”, “bölgede turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi”, “turizm hizmetlerinde kalitenin artırılması” ve “turizmde tanıtım ve işbirliği faaliyetlerinin etkinleştirilmesi” tedbirleri belirlenmiştir.

Tedbir 1. Bölgede turizm altyapısının geliştirilmesi

Doğal, tarihi ve kültürel açıdan çok zengin olan Çukurova Bölgesinde bu değerlerin turizme kazandırılması ile bölge ekonomisi içinde turizmin payı artacak ve yeni istihdam olanakları yaratılmış olacaktır. Bölgede turizmin geliştirilmesi için, insanların rahatlıkla vakit geçirebileceği ve ihtiyaçlarını karşılayabileceği destinasyonlar oluşturmaya çalışılacak ve turistik değerlerin turizm ürünü haline dönüştürülmesine yönelik altyapı çalışmaları yapılacaktır.

Bölgedeki konaklama tesislerinin kentsel alanda yoğunlaşması sebebiyle şehir merkezindeki turistik unsurların turizme kazandırılması önemlidir. Adana, Mersin ve Tarsus kent turizmine katkı sağlayacak büyük ölçekli projeler hayata geçirilecektir. Adana müze kompleksi projesi, Tarsus tarihi ticaret merkezi ile Adana (Tepebağ) ve Mersin tarihi kent merkezi canlandırma projeleri tamamlanacaktır.

Adana ve Mersin'in turizm potansiyelini karşılayacak ölçüde yatak kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda Yumurtalık Turizm Merkezi'nde yatak kapasitesi oluşturulacak ve Tarsus KTKGB Kazanlı Sahil Bandı Projesi tamamlanacaktır. Planlama alanı içerisinde öngörülmüş olan toplam 7.600 yatak sayısının yanında golf sahası, sağlıklı yaşam tesisi, kongre ve sergi merkezi ile günübirlik tesis kurulacaktır. Bölgenin diğer bir projesi olan Tarsus Gülek-Karboğazı KTKGB'de kayak merkezi altyapı çalışmaları tamamlanacaktır. Karataş-Yumurtalık KTKGB'de ise kıyı turizmi ve eko-turizme yönelik altyapı geliştirilecektir. Ayrıca, Silifke – Anamur arasında bulunan turizm merkezlerinin gelişmesine yönelik olarak ihtiyaç duyulan gerekli altyapı çalışmaları yapılacaktır.

Bölgesel havalimanı, bölünmüş yol çalışmaları ve hızlı tren projesi ile bölgeye ulaşım daha hızlı ve kolay olacaktır. Bunu tamamlayıcı olarak bölge içindeki turistik noktalara erişime yönelik ulaşım geliştirilecektir.

Kırsal alanlarda eko turizme yönelik yürüyüş parkuru belirleme, sosyal donatılar oluşturma, güvenliği sağlama gibi çalışmalar yoluyla kırsal turizm altyapısı güçlendirilecektir. Ayrıca bölge genelinde bilgilendirme ve yönlendirme levhaları çoğaltılacak ve yenilenecektir.

Tedbir 2. Bölgede turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi

Turizm gelirlerinin artması ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması hedeflerine yönelik olarak uygulanan en yaygın stratejilerden biri turizmin çeşitlendirilmesidir. Bölgenin kırsal ve kentsel alanları farklı turizm çeşitleri için büyük potansiyel taşımaktadır. Bu potansiyeli değerlendirebilmek için Mersin için yapılan planlama çalışmaları bölgenin tümü için yapılacaktır. Planlama aşamasında hedef kitle net olarak belirlenecek ve farklı gelir gruplarına yönelik tasarımlar yapılacaktır. Ayrıca üst bölgesel ilişki de gözetilerek çevre illerin tamamlayıcı rolleri belirlenecektir.

Mersin'de kıyı turizminin yanında kruvaziyer ve kongre turizmi geliştirilirken, Tarsus'ta inanç turizminin yanında Kazanlı Bölgesi'nde kıyı turizmi ve Karboğazı'nda kış turizmi geliştirilecektir. Adana'da kentsel alanda şehir turizmi (gurme, fuar, etkinlik vb.), Karataş ve Yumurtalık'ta ise kıyı ve eko turizm güçlendirilecektir.

2013 Akdeniz Oyunları ile altyapısı güçlenen spor turizmi Mersin'de ve Adana'da (su sporları) gelişme potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca büyük yatırımlar ve uygun iklim özellikleri sayesinde sağlık turizmi bölgede gelişmesi beklenen türler arasındadır. Bölgedeki turizm potansiyeli harekete geçirilerek turizmden daha fazla pay alınması sağlanacaktır.

Tedbir 3. Turizm hizmetlerinde kalitenin artırılması

Gelen turist sayısının artması turizm hizmetlerinin kalitesi ile doğru orantılıdır. Yalnızca konaklama tesislerindeki kalitenin değil turizm sektöründe hizmet gösteren birimlerin hizmet kalitesinin de

arttırılması gerekmektedir. Ayrıca, hizmet kalitesinin tamamlayıcı unsurları olan genel fiziki çevre düzeni ile turizm bilincine sahip toplum yapısı Bölge’de güçlendirilecektir. Bu şekilde yüksek gelir düzeyine sahip turistler bölgeyi daha fazla tercih edecek ve bölgenin turizm geliri artacaktır.

Turizm sektöründe yerli ve yabancı turistlere yönelik nitelikli insan kaynağı yetiştirilecek, mesleki eğitim seviyeleri yükseltilecektir. Ayrıca bölgedeki turizm tesislerinde sunulan hizmetler çeşitlendirilerek turistlerin taleplerini karşılama düzeyi artırılacaktır. Böylece bölgenin turizm alanında rekabet etme gücü yükselecektir. Bunlara ek olarak yerel el sanatlarının pazarlanması, tur operatörlerinin düzenleyecekleri ören yeri gezileri, günübirlik turlar ve doğa sporları gibi aktiviteler arttırılarak turistlerin memnuniyet düzeyleri yükseltilecektir.

Tedbir 4. Turizmde tanıtım ve işbirliği faaliyetlerinin etkinleştirilmesi

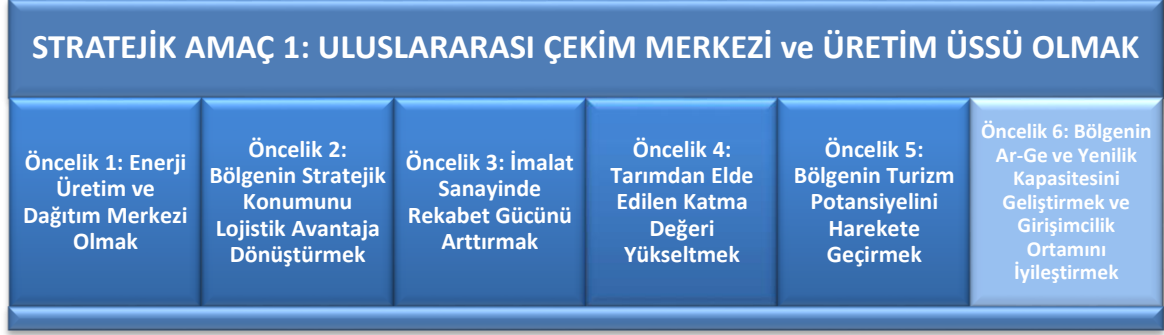
Her sektörde olduğu gibi turizmde de tanıtım ve pazarlama çok önemlidir. Öncelikle bölgeye özgü bir imaj çalışması yapılması gerekmektedir. Yerli ve yabancı tur operatörleri, seyahat acenteleri ve turizm yatırımcılarına yönelik olarak bölgede tanıtım organizasyonları yapılacak; ulusal ve uluslararası yazılı, görsel ve işitsel tanıtım araçlarının etkin kullanımı sağlanacaktır. Ayrıca, Adana ve Mersin’i simgeleyebilecek figürler belirlenerek günümüzde oldukça talep gören magnet, poster, t-shirt gibi hediyelik eşyalar oluşturulacaktır.

Mersin Bölgesel İnovasyon Projesi çerçevesinde kurulan Mersin Turizm Platformu gibi oluşumlar desteklenecek ve bölgede yaygınlaştırılarak organizasyonel kapasite arttırılacaktır. Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla oluşturulacak çalışma grupları ve turizm lobisi gibi girişimlerle bölge turizminin ileri taşınması için çalışılacaktır.

Altın Koza Film Festivali, Sabancı Uluslararası Tiyatro Festivali, Mersin Uluslararası Müzik Festivali gibi festivallerin uluslararası boyutu güçlendirilecektir. Adana Portakal Çiçeği Karnavalı ve Mersin Narenciye Festivali gibi organizasyonlar bölgesel imaj oluşturmada araç olarak kullanılacaktır.

Adana ve Mersin’in tekil olarak kendi turistik potansiyellerini kullanmalarının yanında hem bölge içi hem de yakın coğrafyadaki diğer bölgelerle işbirliği fırsatlarının bütünsellik ve tamamlayıcılık yaklaşımı içerisinde değerlendirilmesi bölge turizmine değer katacaktır. Bu kapsamda Doğu Akdeniz ve Güneydoğu inaç ve gurme turizmi aksındaki illerle işbirliği geliştirilecektir.

4.1.6. Öncelik 6: Bölgenin Ar-Ge ve Yenilik Kapasitesini Geliştirmek ve Girişimcilik Ortamını İyileştirmek



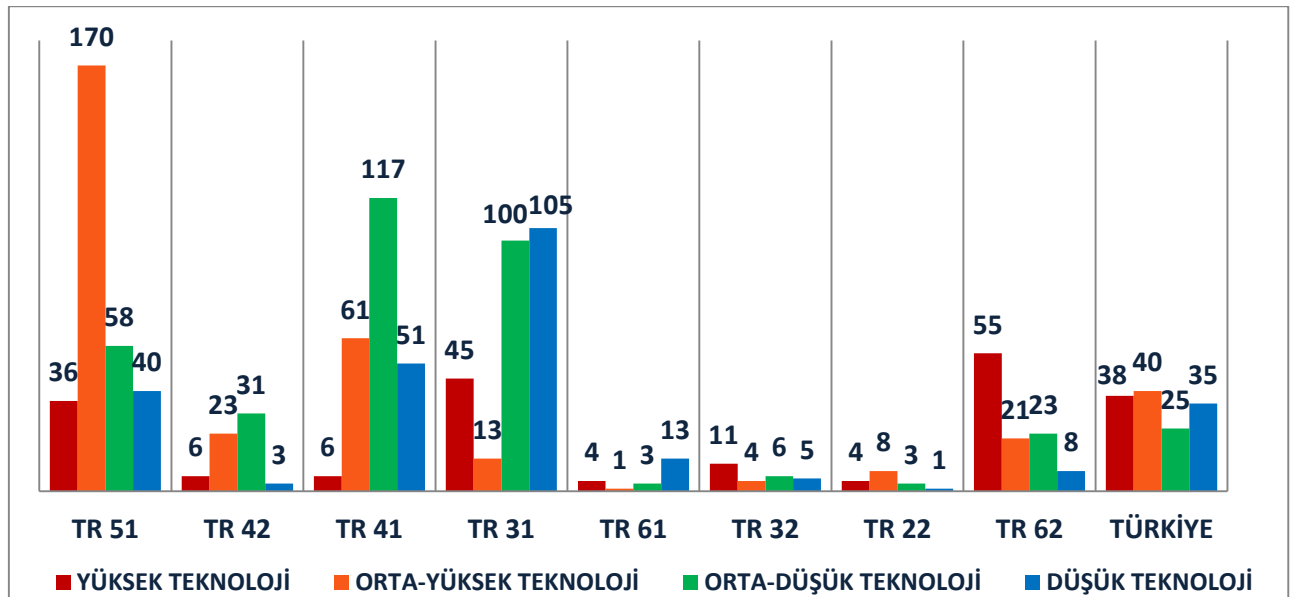
Ulusal ve uluslararası düzeydeki artan rekabet, birbirine benzer ürün üreten ve ucuz insan kaynağına dayalı ekonomilerin rekabetçiliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bölgenin rekabet gücünün artırılması, uluslararası çekim merkezi ve üretim üssü olabilmesi için üretim süreçlerinin ileri teknolojiye dayalı ve yüksek katma değerli ürünler üreten bir yapıya dönüşmesi gerekmektedir. Bu dönüşüm sürecinde Ar-Ge ve yenilikçiliğe ilişkin politikalar ile bölgenin yenilikçi girişimcilğe ilişkin sunduğu ortam önem kazanmaktadır.

Durum Analizi

Ar-Ge ve Yenilikçilik Kapasitesi

Üniversitelerin gerçekleştirdiği Ar-Ge projeleri, özel sektöre ait Ar-Ge merkezleri ve teknoloji geliştirme bölgelerinin(TGB) performansı bölgenin Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesinin temel belirleyicileri arasındadır. Bölgede gerçekleştirilen Ar-Ge çalışmalarının ticari değere dönüştürülebilmesi, bölgenin teknoloji üreten ve ihraç eden bir konuma gelebilmesi için Ar-Ge ve yenilikçiliğe ilişkin kurumsal alt yapının geliştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 4.17: Yüz Öğretim Üyesi Başına Ar-Ge Projesi Sayılarının Karşılaştırması



Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği Bölgesel Toplantısı, 18 Mayıs 2013.

TR62 Bölgesindeki üniversitelerin Ar-Ge proje sayılarının teknoloji düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde, yalnızca ileri teknoloji alanındaki Ar-Ge proje sayısının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Bölge üniversitelerinin orta–ileri, orta–düşük ve düşük teknoloji sektörlere Ar-Ge proje sayıları ortalamasının altında yer almaktadır. Bölgenin imalat sanayi yapısının çoğunlukla düşük teknolojiye dayalı olması göz önüne alındığında üniversitelerin ileri teknolojiye dayanan Ar-Ge çalışmaları dikkat çekicidir. Bu bakımdan bölgede gerçekleştirilen Ar-Ge faaliyetlerinin bölge imalat sanayi yapısı ile uyumsuz olduğu söylenebilir.

Bölgedeki Ar-Ge ve yenilik alt yapısında bir diğer önemli mekanizma Ar-Ge merkezleri ve TGB’lerdir. Adana’da TEMSA ve BOSSA’ya ait 2 adet Ar-Ge merkezi bulunmakta olup Mersin’de herhangi bir Ar-Ge merkezi bulunmamaktadır. Buna karşılık Adana ve Mersin’de birer adet TGB bulunmaktadır. Bölgedeki TGB’lerde toplam 88 firma yer almaktadır. Firmaların %57’si yazılım ve bilişim, %9’u tasarım ve %5’i tıp ve bio-teknoloji alanında faaliyet yürütmektedir.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen araştırma kapsamında TGB’ler, devlet destekleri ve yönetici şirket harcamaları, Ar-Ge yetkinliği, ihracat ve firma kompozisyonu, kuluçka ve teknoloji transfer ofisi hizmetleri ile işbirliği ve etkileşim başlıklarında değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Mersin TGB 22. sırada yer alırken Çukurova TGB 24. sırada yer almıştır.

Tablo 4.10: Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Performans Endeksi, 2011

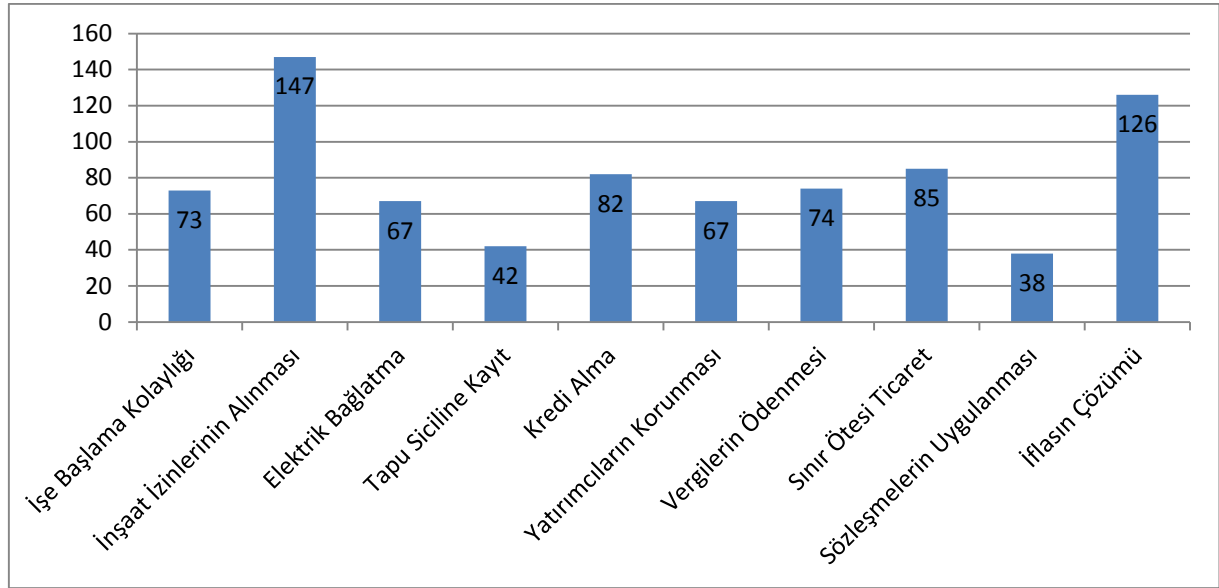
Sıra	Teknoloji Geliştirme Bölgeleri	Toplam Puan	Devlet Destekleri ve Yönetici Şirket Harcamaları	Ar-Ge Yetkinliği	Firma Kompozisyonu	Fikri Mülkiyet Hakları	TTO Kuluçka ve Hizmetleri	İşbirliği ve Etkileşim
1	ODTÜ	57,39	9,34	14,46	13,9	7,18	4,98	7,53
2	İTÜ	54,56	9,17	11,71	14,97	7,66	2,39	8,66
3	Batı Akdeniz Antalya	53,03	8,72	17,58	10,38	9,49	2,43	4,44
22	Mersin	31,62	6,01	6,53	10,61	3,85	1,52	3,09
24	Çukurova Adana	29,04	8,21	13,06	3,15	0	1,11	3,51

Kaynak: (T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Mayıs, 2013)

Araştırma sonuçlarına detaylı olarak bakıldığında Mersin TGB’nin ihracat ve firma kompozisyonu bakımından öne çıktığı görülmektedir. Bu durum Mersin’in sahip olduğu ihracata yönelik lojistik alt yapıyı avantaja çevirdiğini göstermektedir. Buna karşılık Çukurova TGB, Ar-Ge yetkinliği konusunda uzmanlaşmış görünmektedir. Çukurova TGB Ar-Ge projeleri, firmaların Ar-Ge harcamaları ve gelirleri bakımından öne çıkmış gözükse de, bölgenin fikri mülkiyet haklarındaki düşük performansı dikkat çekicidir. Bu durum yapılan Ar-Ge çalışmalarının uygulamaya yönelik olmadığı ya da geçerlilik kazanamadığı şeklinde yorumlanabilir.

Üniversite – sanayi işbirliği, firmalar arası etkileşim ve uluslararası işbirlikleri bölgedeki her iki TGB için de geliştirilmeye açık alanlar olarak gözükmektedir. TGB’lerin işbirliği ve etkileşim alanındaki düşük

Şekil 4.18: Dünya Bankası İş Yapma Endeksinde Türkiye'nin Sıralaması



Kaynak: World Bank DBI, 2013

Endeks sonuçlarına detaylı olarak bakıldığında Türkiye'nin inşaat izinlerinin alınması ve iflas – tasfiye işlemlerinde oldukça geri sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bunun haricinde Türkiye'nin diğer alanlardaki performansı orta düzeydedir.

Ülkelerin girişimcilik için performanslarını kıyaslayan bir diğer çalışma Küresel Girişimcilik ve Kalkınma Endeksi (GEDI)'dir. 2014 GEDI sonuçlarına göre Türkiye 121 ülke içerisinde 44. sırada yer almaktadır. Her iki endeks sonuçları da göstermektedir ki Türkiye girişimcilik alanında dünya genelinde pek çok ülkeden ileri olmakla birlikte sahip olduğu potansiyel göz önüne alındığında mevcut performansı arzulanan düzeyde değildir. Ayrıca Türkiye'de girişimciliğin daha çok İstanbul ve Ankara gibi metropol alanlarda sıkıştığı göz önüne alındığında uluslararası kıyaslamalar, girişimcilikte bölgeler arası farklılıkları göstermemektedir. Genel olarak girişimciliğin ve yenilikçi girişimciliğin geliştirilmesinde temel itici güç bölgedeki üniversitelerdir. Bilimsel bilginin üretildiği, araştırma ve geliştirme çalışmalarının yürütüldüğü temel mekanizma olarak üniversiteler buldukları bölgelerde yenilikçi girişimciliğin gelişimi için en önemli aktör konumunda yer almaktadır.

Tablo 4.11: Üniversiteler Arası Yenilikçilik ve Girişimcilik Endeksi 2012 Sıralaması

Sıra	Üniversite	Toplam	Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Yetkinliği	Fikri Mülkiyet Havuzu	İşbirliği ve Etkileşim	Girişimcilik ve Yenilikçilik Kültürü	Ekonomik Katkı ve Ticarileşme
1	SABANCI ÜNİVERSİTESİ	84	19,2	9,2	25	12,5	18,3
2	ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	83	18,9	10,6	22,2	12,2	18,8
3	İHSAN DOĞRAMACI BİLKENT ÜNİVERSİTESİ	70	18,3	6,5	22,8	4,5	18,2
20	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	41	10,9	0,9	14,5	5	9,3
29	MERSİN ÜNİVERSİTESİ	33	7,9	3,5	4,9	6,2	10,7

Kaynak: (T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı)

Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi; üniversitelerin ve YÖK, TÜBİTAK, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Türk Patent Enstitüsü, KOSGEB, TTGV ve TÜBA olmak üzere 8 kurumun katkısıyla hazırlanmıştır. Endeks ile üniversiteler, bilimsel ve teknolojik araştırma yetkinliği, fikri mülkiyet havuzu, işbirliği ve etkileşim, girişimcilik ve yenilikçilik kültürü ile ekonomik katkı ve ticarileşme boyutları altında 23 göstergeye göre sıralanmıştır. Türkiye’deki 50 üniversiteyi kapsayan endeks sonuçlarına göre bölge üniversitelerinden Çukurova Üniversitesi 20. sırada yer alırken Mersin Üniversitesi 29. sırada yer almaktadır.

Araştırma sonuçları detaylı olarak incelendiğinde bölge üniversitelerinin girişimcilik ve yenilikçilik alanındaki performanslarının düşük olduğu görülmektedir. Yenilikçi girişim fikirlerinin iyi eğitim almış bireylerin etkileşiminden doğduğu düşünüldüğünde bölge üniversitelerinin bu alandaki politikalarını oluşturmaları ve uygulamalarını etkinleştirmeleri gerekmektedir.

Ulusal ve bölgesel düzeyde girişimciliğin mevcut durumu açılan ve kapanan şirket sayılarından da anlaşılmaktadır. 2009–2012 yılları arasında Türkiye’deki şirket stoku ortalama olarak her yıl 33.457 adet artmış görünmektedir. Buna karşılık kapanan şirketlerin açılan şirketlere oranı 2009 yılında %28 seviyesindeyken, 2012 yılında %40 seviyesine yükselmiştir. Kapanan şirket sayılarındaki bu artışın temel sebebinin kriz nedeniyle kapanan şirketlerin ertelenen etkisi olduğu söylenebilir.

Tablo 4.12: 2009-2012 Yılları Arasında Açılan-Kapanan Şirket Sayıları

2009 - 2012 Yılları Arasında Açılan - Kapanan Şirket Sayıları				
	2009	2010	2011	2012
Türkiye				
Açılan	44.391	51.970	54.442	39.764
Kapanan	12.243	13.442	14.991	16.063
Fark (Açılan - Kapanan)	32.148	38.528	39.451	23.701
Kapanan/Açılan %	28	26	28	40
TR62				
Açılan	1.804	2.012	2.166	1.397
Kapanan	491	510	614	627
Fark (Açılan - Kapanan)	1.313	1.502	1.552	770
Kapanan/Açılan %	28	25	28	45
Adana				
Açılan	1.031	1.089	1.183	745
Kapanan	296	307	404	354
Fark (Açılan - Kapanan)	735	782	779	391
Kapanan/Açılan %	29	28	34	48
Mersin				
Açılan	773	923	983	652
Kapanan	195	203	210	273
Fark (Açılan - Kapanan)	578	720	773	379
Kapanan/Açılan %	25	22	21	42

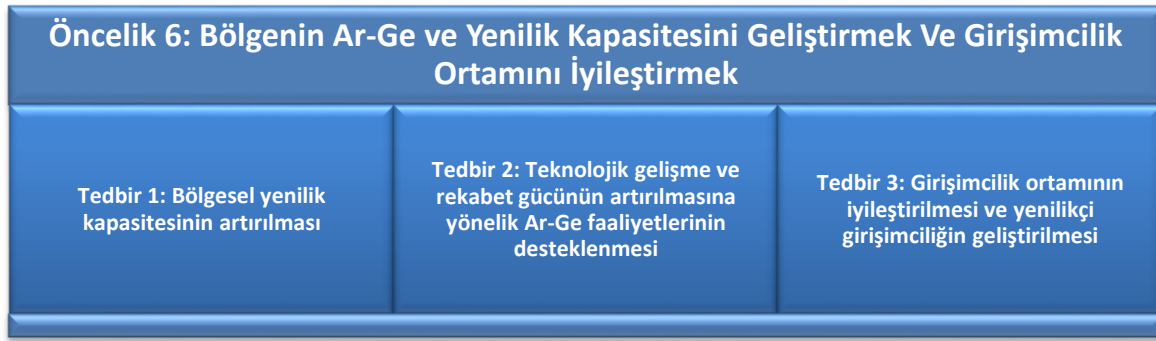
Kaynak: TÜİK - TOBB İstatistikleri(2009-2012)

TR62 Bölgesine bakıldığında 2009–2012 yılları arasında şirket stoku yılda ortalama 1.284 adet artmış gözükmektedir. Bölgedeki açılan şirketlerin kapanan şirketlere oranı 2009 yılında %28 ile Türkiye

ortalaması düzeyindeyken bu oran 2012 yılında %45 seviyesine yükselerek Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır. Kriz yıllarının ulusal düzeydeki erteleme etkisinin bölgesel düzeyde de geçerli olduğu söylenebilir.

Bölgenin Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesi ve girişimciliğe ilişkin çerçeve koşulları bir bütün olarak değerlendirildiğinde üniversitelerin söz konusu alanlarda temel itici güç konumunda yer aldıkları görülmektedir. Bu nedenle bölgede bilim, sanayi ve teknoloji politikaları arasında uyumun sağlanmasına yönelik olarak ortak bir stratejinin oluşturulması ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca bilimsel araştırmaların ürüne dönüşüm süreçleri, fikri mülkiyet hakları ve üniversite – sanayi işbirliği geliştirilmesi gereken alanlar arasında yer almaktadır.

Tedbirler



Bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek önceliğine yönelik olarak TR62 Bölgesi için “bölgesel yenilik kapasitesinin artırılması”, “teknolojik gelişme ve rekabet gücünün artırılmasına yönelik Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi” ve “girişimcilik ortamının iyileştirilmesi ve yenilikçi girişimciliğin geliştirilmesi” tedbirleri belirlenmiştir.

Tedbir 1. Bölgesel yenilik kapasitesinin artırılması

Bölge ekonomisinin güç kazanması için küresel eğilimlere paralel olarak bölgenin yenilik kapasitesi artırılabilecektir. Bu kapsamda öncelikle bölgesel amaçların tanımlandığı, bölgedeki yenilik aktörlerinin ve rollerinin belirlendiği bölgesel bir yenilik stratejisi oluşturulacak ve bu doğrultuda yenilik ortamının geliştirilmesi sağlanacaktır.

Bölgenin yaratıcılık ve tasarım kapasitesinin artması için bu alanlara yönelik bilinçlendirme faaliyetleri düzenlenecek ve yerel aktörler proje yapma konusunda teşvik edilecektir. Yenilik yaparak işletmesine değer katmış başarılı işletmelerin hikâyelerinin paylaşıldığı organizasyonlar yapılacaktır. Üniversite sanayi işbirliği başta olmak üzere yerel işbirliği ağları kurulacak ve güçlendirilecektir.

Aynı zamanda bölgede kümelenme ve girişimcilik faaliyetlerinin ivme kazanması yenilik atmosferinin gelişmesine katkıda bulunacağı için çalışmalar bütünleyici şekilde tasarlanacak ve tüm aktörlerle koordinasyon içinde yürütülecektir.

Tedbir 2. Teknolojik gelişme ve rekabet gücünün artırılmasına yönelik Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi

Bölgenin rekabet gücünün yükseltilmesi için ekonominin araştırma geliştirme odaklı ve yenilikçi bir yapıya dönüşmesi sağlanmalıdır. Türkiye, Ar-Ge harcamaları açısından OECD ülkeleri arasında son sıralardadır. Üretim yapısında dönüşümün gerçekleşmesi için Ar-Ge faaliyetlerine ayrılan bütçe payı artırılacak ve Ar-Ge personel sayısı yükseltilecektir.

Bunlara ek olarak, teknoloji ve bilgi üreten birimler ile sanayi arasında işbirliği sağlanacaktır. Ar-Ge ve yenileşme faaliyetlerini kendi bünyesinde gerçekleştiren işletmelerin üniversite ve araştırma kurumlarıyla ortak proje üretme kapasitesi artırılacaktır. Bilginin yayılımını ve ticarileşmesini artırmak amacıyla firmaların birbirleri ile ve diğer paydaşlarla etkileşimini arttıracak platformlar kurulacaktır. Akademik çalışmalar ile sanayi ihtiyaçlarının uyumlulaşması sağlanacak ve Ar-Ge merkezleri, teknoparklar, teknoloji transfer ofisleri gibi birimlerin sayıları ve kapasiteleri yükseltilecektir.

Ar-Ge çalışmaları teşvik edilirken Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu tarafından ulusal düzeyde öncelikli olarak belirlenmiş ve Çukurova Bölgesi için de öncelikli olan gıda, makine ve otomotiv sektörlerindeki Ar-Ge çalışmaları özellikle geliştirilecektir. Sanayiye yönelik Ar-Ge çalışmalarının yanı sıra tarımsal Ar-Ge ve çevre teknolojilerine yönelik Ar-Ge çalışmaları da yapılacaktır. Yapılan tüm çalışmaların patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım gibi sınai mülkiyet haklarının alınmasına özen gösterilecek ve Ar-Ge'ye yönelik insan kaynağı geliştirilecektir.

Tedbir 3. Girişimcilik ortamının iyileştirilmesi ve yenilikçi girişimciliğin geliştirilmesi

TR62 Bölgesinin girişimci bir ekonomiye dönüşümünün sağlanması bölgenin girişimci dostu bir kurumsal ve ekonomik altyapıya sahip olmasına bağlıdır. Bu nedenle girişimcilik alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon geliştirilecek, girişimcilere hizmet sağlayan kurum ve kuruluşların hizmet sunma kapasiteleri güçlendirilecektir. Bu bağlamda bölgedeki girişimcilik ortamının iyileştirilmesi için tüm paydaşların katılımı ile bölgenin girişimcilik alanındaki yol haritasını oluşturmaya yönelik Bölgesel Girişimcilik Stratejisi oluşturulacaktır. Bu kapsamda bölgesel düzeyde girişimcilik stratejisinin uygulamasına yönelik yönetim mekanizmalarının geliştirilmesi ve oluşturulması teşvik edilecektir.

Büyük firmalar ile girişimciler arasındaki teknolojik işbirliğinin geliştirilmesi, kadın girişimciliği, genç girişimciliği, eko girişimciliği gibi tematik alanlardaki girişimcilik uygulamalarının gelişimi teşvik edilecektir. Bölgesel düzeyde girişimciliğin desteklenmesine yönelik kuluçka merkezleri, hızlandırıcılar gibi kurumsal yapılanmaların kamu – sivil – özel ortaklığında oluşturulması desteklenecektir.

Girişimcilerin finansal olanaklara erişim imkân ve kabiliyetlerinin artırılmasına yönelik yenilikçi girişim modellerinin bölgesel düzeyde geliştirilmesi desteklenecek, erken aşama işletmelere yönelik finansal erişim modelleri geliştirilecektir.

Çevre ilçelerin en önemli ekonomik faaliyet türü olan tarım, büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olması sebebiyle kırsal bölgeler için ekonomik belirsizlik yaratmaktadır. Kırsaldaki ekonomik belirsizliğin azaltılması için alternatif geçim kaynakları geliştirilmesi gerekmektedir. Bölgede bulunan çeşitli doğal kaynakların kullanılması vasıtasıyla ilçelerin kendi içsel potansiyellerinin harekete geçirilmesi, kırsaldaki ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Durum Analizi

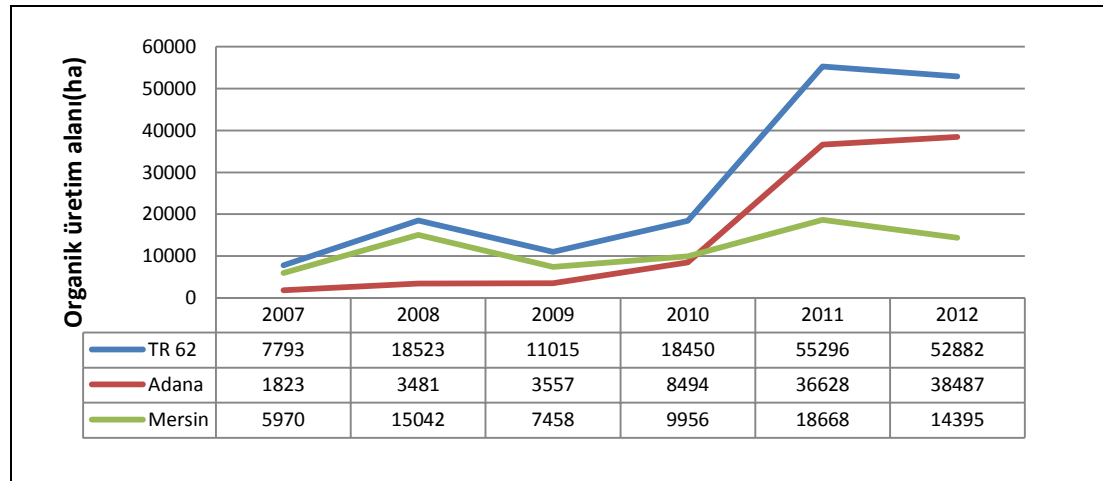
2014-2023 Çukurova Bölge Planı'nda "Bölge İçi Gelişmişlik Farklarının Azaltılması" stratejik amacı doğrultusunda "İlçelerin İçsel Potansiyellerinin Harekete Geçirilip Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi" önceliği altında TR62 Bölgesinin kırsalında yapılabilecek ve ekonomik potansiyel arz eden 7 temel alan belirlenmiştir. Bunlar organik tarım, odun dışı orman ürünleri, ekoturizm, su ürünleri, arıcılık, süt ve süt ürünleri ve madencilik ana başlıkları altında gruplandırılmaktadır. Bu bölümde, belirlenen 7 temel alanın bölgedeki potansiyelini ortaya koyan mevcut durum analizleri ve bu analizler doğrultusunda oluşturulan temel stratejiler yer almaktadır.

Organik Tarım

Organik tarım son yıllarda dünya ölçeğinde önem kazanmıştır. Özellikle kanser oranlarındaki artış ve GDO'lu gıda tartışmaları sağlık bilincinin yükselmesine ve insanların üretiminde kimyasal kullanılmayan organik ürünleri talep etmelerine yol açmıştır. Talebin yükselmesiyle birlikte Türkiye'de de organik üretim daha önemli hale gelmiş, organik tarım yapılan alan büyüklüğü kısa sürede artış göstermiştir. 2007-2012 yılları arasında Türkiye genelinde organik tarım yapılan alan büyüklüğü 4 kat artmıştır. Düzey 2 bölgeleri arasında 2007-2012 yılları arasında organik tarım yapılan alan büyüklüklerindeki değişimlere bakıldığında ibrenin doğu bölgelerine doğru kaydığı görülmektedir.

TR62 Bölgesi belirtilen süre zarfında organik tarım yapılan alan büyüklüğünü 7 kat artırarak, 26 bölge arasında organik tarım alanı en fazla olan 5. bölge haline gelmiştir. 2007-2012 yılları arasında Mersin'deki organik tarım arazisi inişli çıkışlı bir seyir izleyerek 2,5 kat artmıştır. Asıl büyük değişim Adana'da yaşanmıştır. Aynı yıllar içerisinde Adana'da organik tarım yapılan alan büyüklüğü 20 katına çıkmıştır. Özellikle 2010-2011 yılları arasında büyük bir artış söz konusudur.

Şekil 4.19: Organik Tarım Üretim Alanlarının Değişimi -Geçiş Süreci Ürünleri Dâhil (Ha)

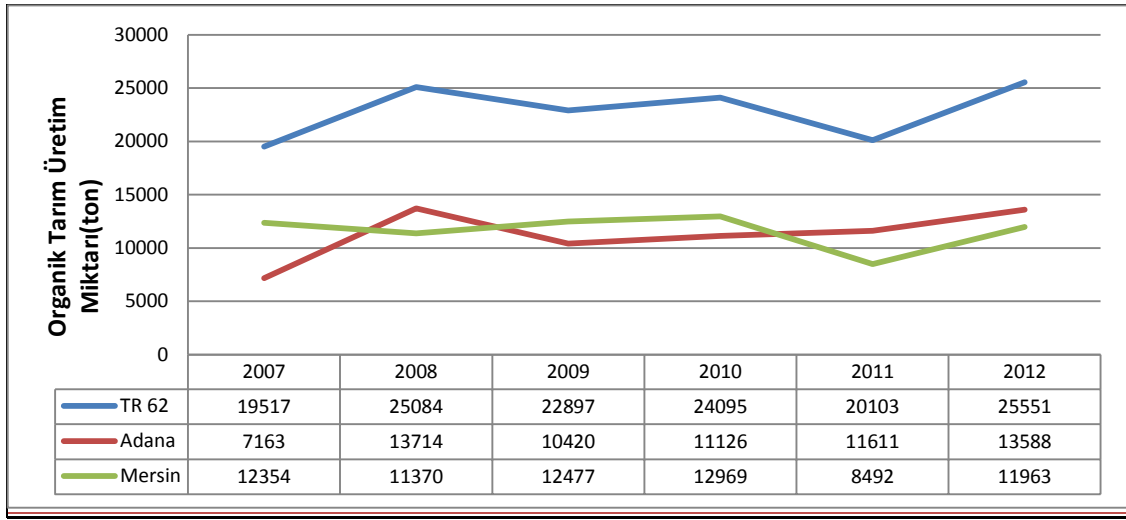


Kaynak:

TÜİK; Bölgesel İstatistikler, Organik Bitkisel Üretim, 2012

Üretim yapılan alan büyüklüğüne paralel olarak üretim miktarlarında da yükseliş gözlenmiştir. 2007-2012 yılları arasında Türkiye genelinde organik üretim miktarları 3 katın üzerinde artmıştır. Özellikle Türkiye'nin doğusundaki düzey 2 bölgelerinde, üretim alanlarındaki değişime paralel olarak üretim miktarlarında da büyük artışlar yaşanmıştır. Ancak, TR62 Bölgesinde üretim alanları artarken üretim miktarları aynı oranda yükselmektedir. Bu durum ürün yelpazesindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. TR62 Bölgesinde iklim koşulları sayesinde ürün çeşitlendirme mümkün olduğundan üreticiler hektar başına alınan miktarın az, ancak katma değer yüksek olduğu ürünlere yönelmişlerdir.

Şekil 4.20: Organik Tarım Üretim Miktarının Değişimi - Geçiş Süreci Dâhil (Ton)



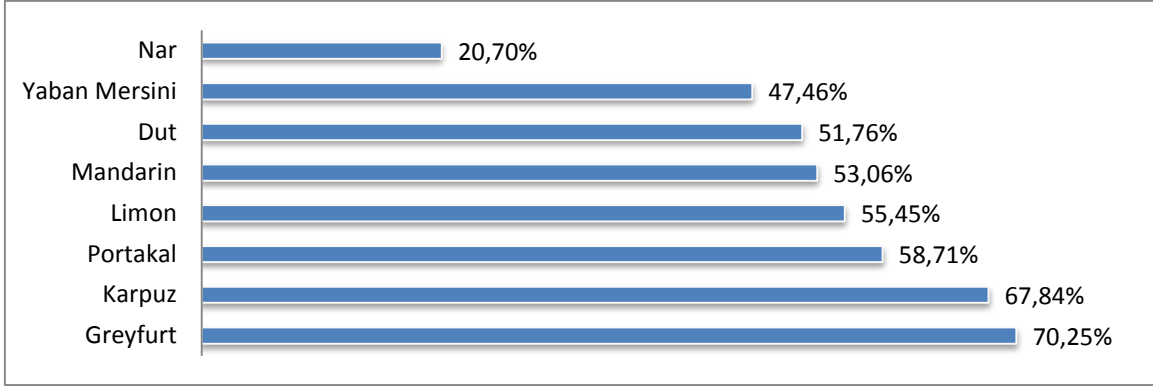
Kaynak: TÜİK; Bölgesel İstatistikler, Organik Bitkisel Üretim, 2012.

2012 yılında TR62 Bölgesinde üretilen organik ürünlerin dağılımına bakıldığında, ürünlerin çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Adana'da nar ve portakal başta olmak üzere, mandarin, limon, greyfurt, dut, yaban mersini, zeytin ve ayçiçeği gibi organik ürünler ağırlıklı olarak yetiştirilmektedir. Bunların dışında Adana'da 25'e yakın ürünün küçük miktarlarda da olsa organik üretimi yapılmaktadır.

Mersin'de ise üzüm, muz ve zeytin başta olmak üzere kocayemiş, limon, yaban mersini, kayısı, greyfurt ve keçiboynuzu gibi ürünler kentin organik tarımında ağırlıktadır. Bunların dışında Mersin'de 50'ye yakın organik ürün küçük miktarlarda da olsa yetiştirilmektedir.

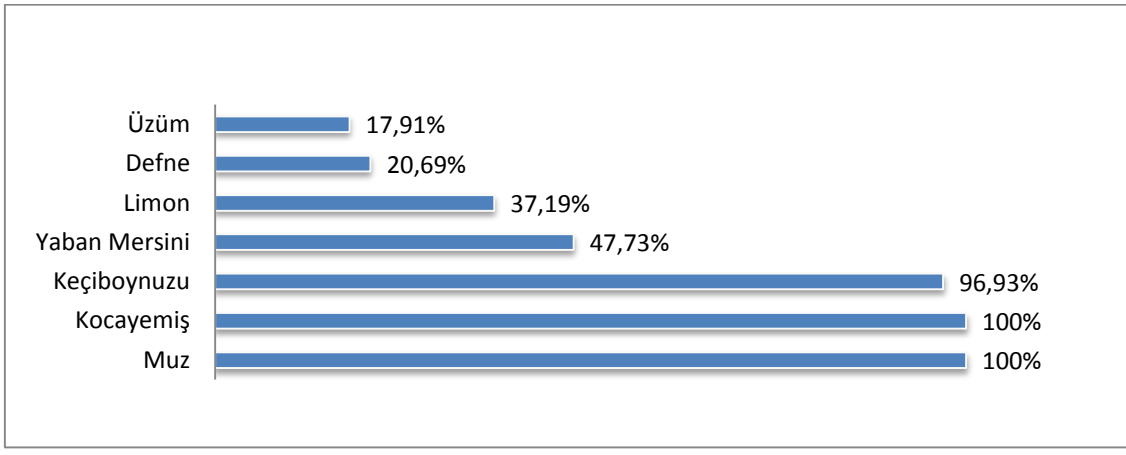
TR62 Bölgesinde üretilen başlıca organik ürünlerin Türkiye içindeki paylarına bakıldığında, bölgenin bazı kalemlerde öne çıktığı görülmektedir. Adana, Türkiye genelinde greyfurt, karpuz, portakal, limon, mandarin, dut ve yaban mersini üretiminde 1. sırada, nar üretiminde 2. sırada yer almaktadır. Mersin ise Türkiye'nin organik muz ve kocayemiş üretiminin tamamını, keçiboynuzu üretiminin %97'sini gerçekleştirmektedir. Organik limon üretiminde Adana ile Mersin birlikte değerlendirildiğinde TR62 Bölgesi toplam üretimin yaklaşık %92,6'sını karşılamaktadır. Bunların dışında son yıllarda organik üzüm ve zeytin yetiştiriciliği de şehirde hızla yaygınlaşmaktadır.

Şekil 4.21: Seçilmiş Organik Ürünlerin Türkiye İçindeki Payı - Adana (Geçiş Ürünleri Dâhil)



Kaynak: T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Organik Tarım Üretim Verileri ve Organik Tarım Geçiş Süreci Üretim Verileri, 2012 verilerinden hareketle tarafımızdan hesaplanmıştır.

Şekil 4.22: Seçilmiş Organik Ürünlerin Türkiye İçindeki Payı (Geçiş Süreci Ürünleri Dâhil)



Kaynak: T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Organik Tarım Üretim Verileri ve Organik Tarım Geçiş Süreci Üretim Verileri, 2012 verilerinden hareketle tarafımızdan hesaplanmıştır.

Bir alanda organik tarım yapılabilmesi için toprağın kimyasal maddelerden arındırılmış olması gerekmektedir. Bu arındırma işlemi için toprak, ortalama 2-3 yıl boyunca kimyasal ilaçlara maruz kalmamalı ve organik tarıma geçiş sürecine bırakılmalıdır. Çukurova'nın verimli ovalık arazilerinde böyle bir bekleme süresi üreticiler tarafından rasyonel bulunmamaktadır. Bundan dolayı organik tarım genellikle verimi görece daha düşük, ovalık olmayan, küçük ölçekli ve organik tarım için gereken bekleme süresine tahammülü olan alanlarda yoğunlaşmaktadır. Türkiye'de organik tarımın doğu bölgelerine kayması gibi, TR62 Bölgesinde de organik tarım bölgenin dağlık olan kuzey kısmına doğru gelişim göstermektedir. Bölgenin kuzeyinde yer alan az gelişmiş yöreleri için organik tarım, içsel potansiyele dayalı ekonomik faaliyet çeşitlendirmesi adına önemli bir alandır. Bu yörelerde organik tarımın gelişmesine yönelik tedbirler ve eylemler bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması adına kayda değer katkılar sağlayacaktır.

Odun Dışı Orman Ürünleri

Ormanlarının çok zengin biyolojik çeşitliliğe sahip olması nedeniyle Türkiye, zengin bir odun dışı orman ürünleri potansiyeline sahiptir. Bu ürünlerin bir çoğu tıbbi ve aromatik bitki olarak ilaç, gıda, boya, kozmetik ve deri sanayinde kullanılmaktadır. Türkiye’de tıbbi olarak kullanılan bitki sayısı 500 civarındadır. Doğadan toplanarak ticareti yapılan bitki türü sayısı 346 olup bunların 112 tanesi ihraç edilmektedir. (T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, 2012, s. 30) 2010 yılı verilerine göre ülkemizde 131.269 ton odun dışı orman ürünü üretilmiş olup 122,5 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır. En çok ihracat yapılan ilk 5 ülke sırasıyla Çin, ABD, Almanya, Vietnam ve İspanya’dır. Bu ürünlerden en fazla ihraç geliri sağlananlar sırası ile çam fıstığı, defneyaprağı, kekik ve doğal mantarlardır. (Balcı, 2012, s. 12)

Doğu - batı ekseninde uzanan Toros Dağları’ndaki orman varlığının sonucu olarak, TR62 Bölgesi de odun dışı orman ürünlerinin yoğun olduğu bir bitki örtüsüne sahiptir. Özellikle ekonomik değeri yüksek olan defneyaprağı, fıstık çamı kozalağı, sedir mantarı, kekik, biberiye, reçine, sumak ve okaliptüs bölgede sıklıkla rastlanan ürünlerdir.

Odun dışı orman ürünlerinin yıllık tahmini potansiyeline bakıldığında TR62 Bölgesi harnup, yaban zeytini, biberiye, sedir mantarı, mersin, okaliptüs, zakkum, ada soğanı, devetabanı arzında Türkiye genelinde ilk sıradadır. Bunların dışında ekonomik değeri yüksek olan defnenin yıllık tahmini potansiyelinin %26’sı, kekiğin %16’sı, reçinenin %18’i, sumanın %17’si bölgeden sağlanmaktadır. (Orman Genel Müdürlüğü, 2004) Bu geniş ürün desenine ve üretim potansiyeline rağmen odun dışı orman ürünlerinden, üretim miktarı ve elde edilen katma değer anlamında gerek ülke gerekse bölge ölçeğinde yeterince yararlanılamamaktadır. Örneğin, sedir mantarı dünya üzerinde çok az yerde bulunan ve ülkemizde sadece Toros Dağları’nda sedir ağaçlarının dibinde yetişen ihraç fiyatı yüksek bir mantar türüdür. Ancak bu ürünün doğal dağılım alanları yeterince korunamadığından yıllık sedir mantarı oluşumunun sadece %20’sinden yararlanılabilmektedir. Bu sebeple çok önemli bir ihraç kaleminde yeterince katma değer sağlanamamaktadır. TR62 Bölgesinde yetişen ve ekonomik değeri yüksek olan diğer bir ürün olan defnenin yetiştiği alanda hayvancılık yapılmaması gerekmektedir. Aksi takdirde defneden yeterince verim alınamamaktadır. Bu gerekliliğe uyulmadığı için yıllık defneyaprağı potansiyelinin ancak 1/3’ü toplanabilmektedir. Örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Özetle, TR62 Bölgesi Toroslar boyunca uzanan alanda ciddi bir odun dışı orman ürünleri potansiyeli barındırmasına rağmen, bugüne kadar ekonomik anlamda bu ürünlerden yeteri kadar yararlanılamamıştır. Bölgede bulunan bu ürünlerin sürdürülebilir bir anlayışla ekonomiye kazandırılması halinde, özellikle bölgenin kuzeyindeki kırsal ve daha az gelişmiş yöreler için katma değeri yüksek bir iktisadi faaliyet alanı açılacaktır. Bu doğrultuda alınacak tedbirler ve atılacak adımlar, bölge içi gelişmişlik farklarını azaltma amacına yardımcı olacaktır.

Ekoturizm

Sürdürülebilir kalkınma açısından ekoturizm; ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel değerlerin korunarak geliştirilmesi için büyük önem arz etmektedir. Biyolojik çeşitliliğin korunmasına ve toplumun çevre bilincinin yükselmesine yardımcı olan eko-turizm, aynı zamanda doğa ve tabiat zenginliklerinin

yoğun olduğu kırsal alanlarda iktisadi ve sosyal kalkınmaya da katkıda bulunmaktadır. Doğal kaynakların ekoturizm anlamında ürün haline getirilmesi, ulaşım ağlarının iyileşmesini ve sosyal donatı alanlarının artmasını da beraberinde getirmektedir. Bu da kırsal alanlardaki yöre halkının refah düzeyinin yükselmesini sağlamaktadır. Ayrıca kırsal alandaki kültürel zenginliklerin tanıtımında etkili olan eko-turizm, kır-kent arası iletişimi ve insan-çevre-doğa arasındaki etkileşimi güçlendirmektedir.

Bahsi geçen yararları ile kırsal kalkınmanın önemli bir bileşeni olan ekoturizm, TR62 Bölgesi için geliştirilmesi öncelikli alanların başında gelmektedir. Vadi ve kanyonları, yaylaları, mağaraları, şelaleleri, su havzaları, dalyan ve lagünleri, yaban hayatı geliştirme sahaları, endemik bitkileri, doğa turizmine yönelik koruma alanlarıyla TR62 Bölgesi, kırsal kalkınma hedefi doğrultusunda ekoturizm potansiyelinden önemli ölçüde yararlanabilir.

Adana; dağ ve doğa yürüyüşü, kuş, kelebek ve yaban hayat gözlemciliği, yaylacılık, bitki gözlemciliği, foto safari, tarih turizmi, sportif olta balıkçılığı, su sporları, kamp-karavan, izcilik ve bisiklet turizmi gibi türlerde önemli bir ekoturizm destinasyonu olma potansiyeli taşımaktadır. Adana'da ekoturizm türlerine göre öne çıkabilecek yöreler Tablo 4.13'te sunulmaktadır.

Tablo 4.13: Adana Eko-turizm Türüne Göre Öne Çıkan Alanlar

Eko Turizm Türü	Eko Turizm Alanı ve İlçesi
Doğa ve Dağ Yürüyüşü	Belemedik - Kıralan Yürüyüş Parkuru/Pozantı - Karaisalı Arası Kızıldağ – Armut oluğu Güzergâhı/Karaisalı - Pozantı Arası Seyhan Baraj Gölü – Çatalan – ÇÜ – Arboretum Güzergâhı
Mağara Turizmi	Biğbiği Mağarası/Aladağ Düden ve Yılanlıyurt Su batanı/Kozan
Kuş Gözlemciliği	Tuzla – Akyatan Lagünleri /Karataş Yumurtalık Lagünleri/Yumurtalık
Endemik Bitki Gözlemciliği	Tüm Toroslar Boyunca
Yaban Hayatı Gözlemciliği	Hançer Deresi YHGS/Saimbeyli Karanfil Dağı YHGS/Pozantı Akyatan YHGS/Karataş Tuzla YHGS/Karataş
Yayla Turizmi	Belemedik, Tekir, Fındıklı Köyü, Aşar, Armutoluğu Yaylaları/Pozantı Ağcakise, Başpınar, Bici, Kosurga, Meydan Yaylaları/Aladağ Harzum Yaylası, Çulluşağı, Göller Yaylası/Kozan Kızıldağ Yaylası/Karaisalı Çatak ve Obruk Yaylaları/Saimbeyli Kürebeli Yaylası/Tufanbeyli İnderesi Yaylası/Feke
Sportif Olta Bahkçılığı	Seyhan Baraj Gölü Gölcihan Gölü/Yumurtalık
Foto Safari	Akyatan – Tuzla Lagünleri/Karataş Alman Köprüsü, Berlin Bağdat Demiryolu, Alman Mezarlığı, Çakıt Kanyonu/Pozantı-Karaisalı Arası
Su Sporları	Seyhan Baraj Gölü
İzcilik	Tuzla İzcilik Kampı/Karataş
Kamp-Karavan	Kumluk Tabiat Parkı/Karataş
Kelebek Gözlemciliği	Obruk ve Çevresi/Saimbeyli
Bisiklet Turizmi	Kızıldağ-Armutoluğu Güzergâhı/Karaisalı – Pozantı Arası Seyhan Baraj Gölü – Çatalan – ÇÜ - Arboretum Güzergâhı Belemedik – Kıralan Güzergâhı/Pozantı Tuzla – Yumurtalık Güzergâhı/Karataş - Yumurtalık

(T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı, 2013)

Mersin’de dağ ve doğa yürüyüşü, mağara turizmi, kuş ve yaban hayatı gözlemciliği, yaylacılık, su altı dalış sporları, kamp-karavan turizmi, foto safari, tarih turizmi, şelale turizmi, su sporları ve yamaç paraşütü öne çıkarılabilecek ekoturizm türleridir. Mersin’de doğa turizmi türlerine göre öne çıkan yöreler Tablo 4.14’de sunulmaktadır.

Tablo 4.14: Mersin Eko-turizm Türüne Göre Öne Çıkan Alanlar

Eko Turizm Türü	Eko Turizm Alanı ve İlçesi
Doğa ve Dağ Yürüyüşü	Prencesin Ayak İzleri Parkuru/Silifke – Erdemli Arası Karakızderesi Parkuru, Lamas Kanyonu/Erdemli Kilikia – Afrodisias Parkuru, Göksu Kanyonu/Silifke Ayva Gediği – Namrun Parkuru/Toroslar – Çamlıyayla Arası Fındıkpınarı – Arslanköy Parkuru/Erdemli Toroslar Arası Cehennem Deresi Vadisi/Çamlıyayla Kadıncık Vadisi/Tarsus vb.
Mağara Turizmi	Aynalıgöl Mağarası/Aydıncık Cennet – Cehennem Obrukları, Astım Mağarası/Silifke Köşekbükü Mağarası/Anamur Eshab-ı Kehf/Tarsus
Kuş Gözlemciliği	Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi(Endemik Bitki ve Kuş Gözlem Alanı)/Silifke Tüm YHGS’ler
Yaban Hayatı Gözlemciliği	Kadıncık Vadisi YHGS/Tarsus Cehennem Deresi Vadisi YHGS/Çamlıyayla Hopur-Topaşır YHGS/Tarsus Hisardağı YHGS/Silifke Kestel Dağı YHGS/Mut
Yayla Turizmi	Ayvagediği, Gözne, Arslanköy, Soğucak, Güzelyayla/Toroslar Fındıkpınarı/Mezitli Gülek(Karboğazı)/Tarsus Namrun/Çamlıyayla Sertavul/Mut Uzuncaburç/Silifke, Güzeloluk/Erdemli vb.
Foto Safari	Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi(Endemik Bitki ve Kuş Gözlem Alanı)/Silifke Tüm YHGS’ler Yerköprü Şelalesi/Mut
Su Sporları	Dragon Çayı/Anamur Göksu Nehri/Silifke
Sualtı Dalış Sporları:	Akyar, Narlıkuyu, Susanoğlu, Taşucu, Boğsak/Silifke Kızalesi, Paşa Türbesi/Erdemli Büyükeceli/Gülнар Aydıncık
Kamp-Karavan	Erdemli Çamlığı Tabiat Parkı/Erdemli Akçakıl Kamp Alanı/Silifke Dragon Kamp Alanı, Pullu Kamp Alanı/Anamur
Şelale Turizmi	Berdan/Tarsus İlisu/Gülнар Yerköprü Şelalesi/Mut
Yamaç Paraşütü	Kartaltepe, Çanaktepe, Eshab-ı Kehf/Tarsus Gelincik Tepesi/Yenişehir Arslanköy Yaylacık Tepesi/Toroslar

(T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı, 2013)

Su Ürünleri

Su ürünleri üretimi ve yetiştiriciliği, Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü (FAO) tarafından dünya üzerinde en hızlı büyüyen gıda üretim alt sektörü olarak belirlenmiş olup, dünyanın hemen hemen her bölgesinde gelişim göstermektedir. (FAO, 2013) TÜİK kaynaklı veriler Türkiye’de de su ürünleri sektörünün gelişmekte olduğunu göstermektedir. Türkiye’de toplam su ürünleri üretimi 2011 yılında 703.545 tona ulaşmıştır. Bu miktar 2001 yılı üretimiyle kıyaslandığında %18,2’lik bir ilerleme kaydedildiği görülmektedir. Su ürünleri dış ticaret hacmi geçen 10 yıllık süre zarfında 4 katın üzerinde artış göstermiş, 2011 yılında ihracat ithalatı aşmıştır. (T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, 2013)

Dünya’da ve Türkiye’de ivme kazanan su ürünleri üretimi TR62 Bölgesi için de yüksek potansiyele sahip bir sektördür. 460 km uzunluğundaki sahil şeridi, bölgeyi kıyı balıkçılığı için elverişli konuma getirmektedir. Adana’da Karataş ve Yumurtalık, Mersin’de Silifke başta olmak üzere Erdemli, Aydıncık, Bozyazı ve Anamur ilçelerinde deniz balıkçılığı yaygındır. Sardalya, lagos, barbunya, kefal, lüfer, istavrit, kolyoz, palamut, torik, levrek, çipura, mercan, dil, istavrit, mezgit, karides, mürekkep balığı, kalamar, karagöz, izmarit, mırmır, kırlangıç, karakulak ve turna bölgede sıklıkla rastlanan balık türleridir. (T.C Mersin Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2011, s. 124)

Deniz balıkçılığının yanı sıra Ceyhan, Seyhan, Berdan ve Göksu nehirleri gibi önemli tatlı su kaynakları ve bu kaynakların üzerindeki baraj gölleri sayesinde TR62 Bölgesi tatlı su balıkçılığında da büyük bir potansiyele sahiptir. Türkiye’de avlanan tatlı su balığı türlerinin yaklaşık %5’ini karşılayan bölge, kurbağa ve salyangoz avcılığında Türkiye’de öne çıkmaktadır. Tatlı su balıkçılığında yayın ve karabalık (yörede bilinen adlarıyla gelebicin ve sekizbıyık) gibi balık türleri arzının önemli bir kısmı TR62 Bölgesi tarafından karşılanmaktadır. Bu balıklar devasa boyutları, yağlı ve bol proteinli yapılarıyla özellikle dış piyasada ekonomik değere sahiptirler.

Tablo 4.15: TR62 Bölgesinde Türlerine Göre Avlanan Tatlısu Ürünleri (ton), 2011

	Türkiye	Adana	Mersin	TR62/Türkiye
Toplam(Ton)	37 096,8	1 397	235	%4,4
Kadife	623,9	23	2,5	%4
Kara Balık	361,8	63	20,4	%23
Kurbağa	749,5	229,4	0	%28,8
Salyangoz	1 410	550,8	5	%39,4
Sazan	9 998	368,7	166,5	%5,3
Yayın	946,1	51,9	25,6	%8,1

Kaynak: TÜİK; Su Ürünleri İstatistikleri, 2011

Türkiye genelindeki payı çok yüksek olmamakla beraber bölgede su ürünleri yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Adana’da yetiştiricilik faaliyetleri daha çok alabalık üzerine yoğunlaşırken, Mersin’de alabalıkla birlikte çipura ve levrek gibi deniz balıkları da yetiştirilmektedir. Ancak, TR62 Bölgesinin hem tatlı su balığı hem de deniz balığı yetiştiriciliğinde henüz istenen seviyede olduğunu söylemek güçtür.

Uzun kıyı şeridi, akarsu ve diğer tatlı su kaynaklarına sahip olmasına rağmen; TR62 Bölgesi su ürünleri potansiyelini bugüne kadar yeterince kullanamamıştır. Ancak önümüzdeki yıllar için bölgenin önünde bu alanda bir fırsat penceresi bulunmaktadır. Sağlıklı beslenme ve güvenli gıda hassasiyetinin

artmasıyla birlikte su ürünlerine olan talepte paralel şekilde artmaktadır. Özellikle, AB ülkeleri 44,6 milyar dolarlık 2010 yılı ithalat rakamlarıyla su ürünleri sektöründe en büyük pazar konumundadırlar. (FAO, 2012, s. 16) Türkiye, AB'ye uyum sürecinde balıkçılık alanında yapacağı düzenlemelerle bu ülkelere yönelik ihracatını artırabilme, TR62 Bölgesi de artan lojistik imkânlarıyla birlikte bu pastadan daha fazla pay alabilme potansiyeline sahiptir. Bu sayede, TR62 Bölgesinin kıyı şeridindeki kırsal özelliği yoğun ilçeleri ve denize kıyısı olmamakla birlikte tatlı su kaynaklarına sahip olan kırsal yöreleri önemli bir gelir kaynağına kavuşabilecektir. Sürdürülebilir balık üretiminin artması için atılacak adımlar ve uygulanacak tedbirler, su kaynaklarına sahip kırsal yörelerde ekonomik çeşitliliğin artırılmasına ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına yardımcı olacaktır.

Arıcılık ve Bal Üretimi

Arıcılık, iklim ve bitki örtüsü gibi doğal koşullara bağlı bir ekonomik faaliyet türüdür. Bir bölgedeki nektar veren kaynakların dağılımı o bölgede yapılan arıcılığın şeklini, niteliğini ve üretim miktarını doğrudan etkilemektedir. Türkiye, 300'ün üzerinde nektarlı bitki çeşidiyle Dünya'da belirlenmiş ballı bitki türlerinin %75'ine sahiptir. (Sıralı, 2009, s. 16) Bununla birlikte Türkiye'de çiçeklenme farklı bölgelerde yılın değişik dönemlerinde gerçekleşmektedir. Bütün bu etkenler göz önüne alındığında Türkiye'nin arıcılık için uygun bir ekolojije sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 4.16: Bal Üretim Miktarlarına Göre Dünya'daki İlk 15 Ülke (2011)⁹

	Ülke Adı	Üretim Değeri (\$1000)	Bal üretimi (ton)	Toplam Kovan Sayısı	Kovan Başına Bal Verimliliği(Kg)
1	Çin	1.119.427	446.089	8.947.730	49,85
2	Türkiye	236.500	94.245	6.011.330	15,68
3	Ukrayna	176.412	70.300	2.920.000	24,08
4	Amerika Birleşik Devletleri	168.131	67.000	2.491.000	26,90
5	Rusya Federasyonu	150.590	60.010	3.049.320	19,68
6	Hindistan	150.565	60.000	10.600.000	5,66
7	Arjantin	148.056	59.000	2.970.000	19,87
8	Meksika	145.002	57.783	1.847.670	31,27
9	Etiyopya	134.693	53.675	5.130.320	10,46
10	İran	117.943	47.000	3.500.000	13,43
11	Brezilya	104.336	41.578	1.000.000	41,58
12	Kanada	89.134	35.520	617.264	57,54
13	Tanzanya	85.571	34.100	2.700.000	12,63
14	İspanya	85.320	34.000	2.420.000	14,05
15	Almanya	64.821	25.831	631.535	40,90

Kaynak: FAOSTAT. (2011). *Honey Production and Beehives Stocks*. FAO.

⁹ Ülkeler arasındaki sıralama bal üretim miktarlarına göre yapılmıştır. Tablo 4.16'da Dünya üzerindeki ülkelerin bal üretim miktar ve verimliliklerini kıyaslayabilmek için FAO'nun en son yayınladığı 2011 verileri kullanılmıştır. Arıcılık konusunda kullanılan sonraki tablolar Türkiye'deki üretim miktarları ve verimlilikle alakalı olduğu için TÜİK'in bu konuda yayınladığı en güncel istatistikler olan 2012 verileri kullanılmıştır. Türkiye'nin bal üretim miktar ve verimliliğinde bu tablo ve sonraki tablolar arasında görülen farklılıklar yukarıda bahsedilen durumdan kaynaklanmaktadır.

Önemli arı gen merkezlerinden biri olarak değerlendirilen Türkiye, FAO verilerine göre 2011 yılında 6 milyonun üzerinde kovan sayısı ve 95.000 ton civarında bal üretimiyle arıcılık alanında 2. sırada yer almaktadır. (FAOSTAT, 2011) Kovan başına bal verimliliğinde ise Türkiye, önemli bal üreticisi ülkeler içerisinde iyi bir konumda bulunmamaktadır. Çin, Ukrayna, ABD, Rusya, Arjantin, Meksika, Brezilya, Kanada ve Almanya gibi ülkeler bal üretiminde kovan başına elde edilen verimde Türkiye’den daha iyi durumdadırlar. Bütün bu veriler Türkiye’nin bal üretiminde üretim miktarı, üretim değeri ve kovan sayısına göre dünyada önemli bir tedarikçi olduğunu gösterirken, bal üretim verimliliğini artırması gerektiğine işaret etmektedir.

Türkiye’de bal üretiminde TR90, TR32 ve TR62 Bölgeleri öne çıkmaktadır. Bu üç Düzey 2 Bölgesi Türkiye toplam bal üretiminin %47,5’ini karşılamaktadır. Özellikle Ordu, Muğla ve Adana bal üretiminin Türkiye’de yoğunlaştığı illerdir. TR62 Bölgesi bal üretiminde yıllık 11.480 ton bal Türkiye içinde 3. sırada bulunurken, kovan başına bal verimliliğindeyse TRC2 Bölgesi’nden sonra 2. sırada yer almaktadır.

Tablo 4.17: Düzey 2 Bölgelerine Göre Kovan Sayıları, Bal Üretim Miktarları ve Verimlilikleri (2012)

	Düzey 2 Kodu	Düzey2 Adı	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)	Toplam Kovan Sayısı	Kovan Başına Bal Verimliliği(Kg)
1	TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize	15.560	495	903.535	17,22
2	TR32	Aydın, Denizli, Muğla	15.306	753	1.010.269	15,15
3	TR62	Adana, Mersin	11.480	656	642.580	17,86
4	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	3.956	191	329.037	12,02
5	TR22	Balıkesir, Çanakkale	3.534	129	197.966	17,85

		TR Toplam	89.162	4.222	6.348.009	14,04

Kaynak: TÜİK; Hayvancılık İstatistikleri, 2012

Türkiye’de bal üretiminin yoğunlaştığı ilk 15 ilçe içerisinde TR62 Bölgesinden 4 ilçenin yer aldığı görülmektedir. Adana’nın Kozan ilçesi Türkiye içindeki bal üretiminde açık ara 1. sırada olup tek başına Türkiye’deki 78 ilden daha fazla bal üretimi gerçekleştirmektedir. Kozan ile birlikte Yüreğir, İmamoğlu, Tarsus da bal üretiminin en çok yapıldığı ilçeler arasındadır. TR62 Bölgesindeki ilçeler bal verimliliğinde Türkiye ortalamasının üstünde olmalarına rağmen, dünya ölçeğinde elde edilen verimlilik rakamlarına ulaşabilmeleri için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Tablo 4.18: Bal Üretim Miktarlarına Göre Türkiye’deki İlk 20 İlçe (2012)¹⁰

	İlçe Adı	Toplam Kovan Sayısı	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)	Kovan Başına Bal Verimliliği(Kg)
1	Kozan/ADANA	210.000	3.780	210	18,00
2	Milas/MUĞLA	120.000	2.220	4	18,50
3	Ulubey/ORDU	78.429	2.100	43,8	26,78
4	Merkez/ORDU	73.065	2.041	71,3	27,93
5	Marmaris/MUĞLA	127.000	1.905	238	15,00

¹⁰ İlçeler arasındaki sıralama bal üretim miktarlarına göre yapılmıştır.

Süt ve Süt Ürünleri

TR62 Bölgesinin Türkiye geneli hayvansal üretim payı, bitkisel üretim payının gerisindedir. Hayvancılık daha çok küçükbaşta dayanmakta ve bölgenin kuzey kısımlarında yoğunlaşmaktadır. Bölge, toplam küçükbaş hayvan varlığında Düzey 2 bölgeleri arasında 7. sıradadır. Küçükbaş hayvan varlığı Mersin’de Tarsus, Silifke ve Mut; Adana’da Kozan, Aladağ, Sarıçam, Feke ve Saimbeyli gibi ilçelerde yoğunlaşmaktadır. Küçükbaş hayvanlar arasında kıl keçisi varlığı bölgede öne çıkmaktadır. TR62 Bölgesi kıl keçisi varlığında Düzey 2 bölgeleri arasında ilk sıradadır. Mevcut hayvan varlığıyla süt ve süt ürünleri üretim miktarları ve üretim değerleri paralellik göstermektedir. Küçükbaş hayvan süt üretim miktarlarında bölgeler arasında 6. sırada yer alan TR62 Bölgesi, kıl keçisinden süt üretiminde Türkiye genelinde lider konumdadır. Üretim miktarlarının yanında küçükbaş hayvan süt verimliliği de bölgede yüksektir. Bölge, yerli koyun ve kıl keçisi süt verimliliği Türkiye ortalamasının üstünde olup özellikle kıl keçisinden elde edilen süt verimliliğinde Türkiye genelinde ilk sıradadır.

Tablo 4.19: TR62 Bölgesindeki Küçükbaş Hayvan Süt Üretim Miktarları (2012)

Sıra No	Hayvan Türleri	Türkiye Yıllık Küçükbaş Hayvan Süt Üretimi (Ton)	TR62 Yıllık Küçükbaş Hayvan Süt Üretimi(Ton)	TR62 Bölgesinin Küçükbaş Hayvan Süt Üretiminin Türkiye İçindeki Oranı(%)	TR62 Bölgesinin Küçükbaş Hayvan Süt Üretiminin Düzey 2 Bölgeleri Arasındaki Sıralaması
1	Koyun(Yerli)	973.619	26.322	2,7%	13.
2	Koyun(Merinos)	33.387	255	0,7%	12.
3	Keçi(Kıl)	367.208	48.858	13,3%	1.
4	Keçi(Tiftik)	2.220	-	-	-
	Küçükbaş Hepsi:	1.376.435	75.437	5,4%	6.

TÜİK. (2012). *Hayvancılık İstatistikleri*.

TR62 Bölgesi büyükbaş süt üretim miktarlarında Türkiye genelinde görece avantajlı bir pozisyonda sahip değildir. Ancak bölgede büyükbaş hayvandan elde edilen süt miktarının küçükbaşta göre yaklaşık 6,5 kat fazla olduğu da unutulmamalıdır. Büyükbaş hayvancılık bölgede daha çok Adana’da yapılmaktadır. Yüreğir, Kozan ve Sarıçam büyükbaş hayvancılığın Adana’da yoğunlaştığı ilçelerdir. Mersin’de büyükbaş hayvan varlığının en çok bulunduğu ilçelerse Tarsus ve Mut’tur. Süt üretim miktarlarında olduğu gibi büyükbaş hayvandan elde edilen süt verimliliğinde de, TR62 Bölgesinin Türkiye genelinde görece dezavantajlı olduğu görülmektedir. Bölgede en çok süt üretimi melez sığırdan elde edilmesine rağmen verimliliği en yüksek olan grup kültür sığırlarıdır.

Tablo 4.20: TR62 Bölgesindeki Büyükbaş Hayvan Süt Üretim Miktarları (2012)

Sıra No	Hayvan Türleri	Türkiye Yıllık Büyükbaş Hayvan Süt Üretimi (Ton)	TR62 Yıllık Büyükbaş Hayvan Süt Üretimi(Ton)	TR62 Bölgesinin Büyükbaş Hayvan Süt Üretiminin Türkiye İçindeki Oranı(%)	TR62 Bölgesinin Büyükbaş Hayvan Süt Üretiminin Düzey 2 Bölgeleri Arasındaki Sıralaması
1	Sığır(Yerli)	1.256.673	11.652	0,9%	22.
2	Sığır(Kültür)	8.554.402	197.301	2,3%	14.
3	Sığır(Melez)	6.166.762	279.948	4,5%	7.
4	Manda	46.989	94	0,2%	23.
	Büyükbaş Hepsî:	16.024.826	488.995	3%	17.

TÜİK. (2012). *Hayvancılık İstatistikleri*.

Kırsal kalkınmanın önemli bir bileşeni olan hayvancılığın güçlenmesi, bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması hedefine katkı sağlayacaktır. Hayvancılığın güçlenmesi ise süt ve süt ürünleri üretimiyle doğrudan ilişkilidir. Bölgede süt ve süt ürünleri sektörünün gelişimine yönelik alınacak tedbirlerin hayvancılığa ve kırsal kalkınmaya ivme kazandırması öngörülmektedir.

Madencilik

Türkiye’de madenciliğin üretim değeri, ihracatı ve GSYH içerisindeki payı giderek artmaktadır. TR62 Bölgesinde yapılan çalışmalarda önemli metalik maden ve endüstriyel hammadde yatak ve zuhurları ortaya çıkarılmıştır. Adana’da metalik madenlerden krom, demir, bakır-kurşun-çinko, alüminyum, manganez; endüstriyel hammaddelerden kuvars, kuvarsit, fosfat, kum-çakıl yatak ve zuhurları bulunmaktadır. Mersin’de metalik madenlerden krom, demir ve bakır-kurşun-çinko; endüstriyel hammaddelerden dolomit, barit, çimento hammaddeleri, fosfat, kireçtaşı, manyezit yatak ve zuhurları bulunmaktadır.

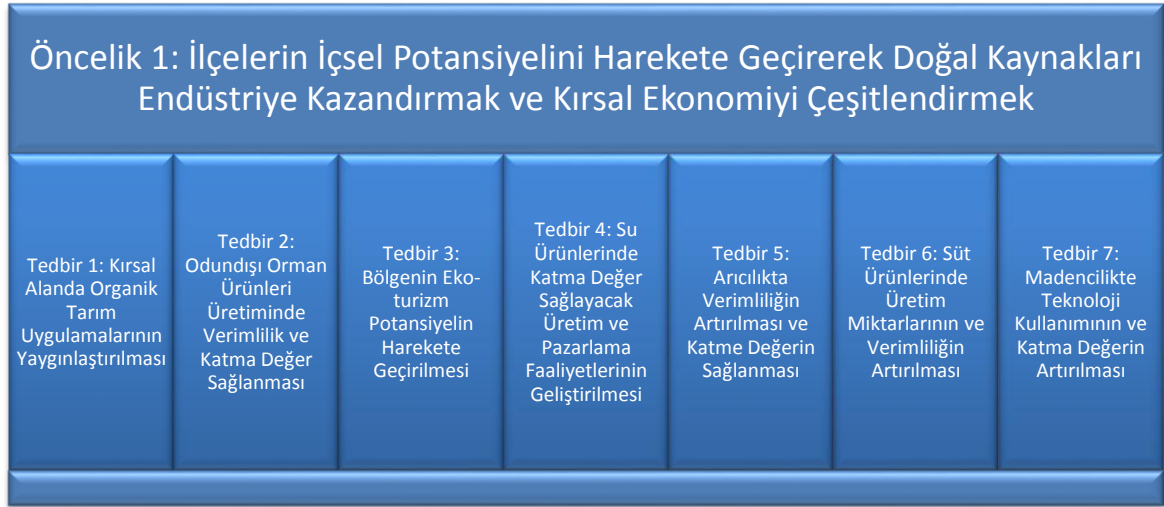
Bölgedeki en önemli ve en yoğun metalik madenler demir ve krom madenleridir. Adana-Kayseri yönünde dağılım gösteren demir rezervi ve üretim miktarları açısından Feke İlçesi Mansurlu yöresi, Sivas Divriği’den sonra ikinci önemli bölge konumundadır. Bunun yanında demir rezervi Adana’nın Saimbeyli ve Kozan ilçeleri ile Mersin’in Silifke, Gülnar ve Anamur ilçelerinde bulunmaktadır. Bölgede krom cevheri Adana Aladağ İlçesi’nde yoğunlaşmaktadır. MTA tarafından hazırlanan Adana İli Maden ve Enerji Kaynakları Raporuna göre Kızılyüksek Yatağı ofiyolitlere bağlı krom yatakları açısından dünyanın en büyük rezervine sahiptir. Krom rezervi Mersin maden varlığı içinde de önemli yere sahip olup il geneline yayılmış şekildedir.

Bölgedeki endüstriyel hammaddelerden en öne çıkanlar dolomit, barit ve kuvarsit olarak sayılabilir. Türkiye’deki 15,9 milyar ton dolomit rezervinin 9,7 milyar tonu Mersin Gülnar, Aydıncık ve Silifke sahalarında bulunmaktadır. Kuvarsit ise Adana Feke, Saimbeyli, Kozan’da ve Mersin Ovacık’ta bulunmaktadır. Bölgedeki dolomit ve kuvarsit, Türkiye’nin büyük tüketicilerinden olan Şişecam AŞ’nin Mersin’deki bağlı işletmeleri tarafından kullanılmaktadır. Barit rezervi Mersin Silifke ve Anamur ilçelerinde bulunmaktadır. MTA’nın kömür aramaları sonucu Adana Tufanbeyli İlçesi’nde linyit rezervi ortaya çıkarılmıştır. İlçedeki linyit sahalarından çıkarılan kömürü kullanmak üzere Tufanbeyli Termik

Santrali kurulmuştur. Mersin’de ise Çamlıyayla İlçesi Namrun bölgesinde kömür sahası ortaya çıkarılmıştır. Bunların yanında jeotermal kaynak olarak Mersin Güneyyolu’nda sıcaklığı 35 ile 37,5°C arasında 3 adet sıcak su kaynağı tespit edilmiştir.

TR62 Bölgesinin merkezden uzakta yer alan ve tarımsal faaliyetlere yoğunlaşan Bozyazı, Aydınçık, Gülnar, Çamlıyayla, Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli, Aladağ, Yumurtalık, Karataş gibi kırsal ağırlıklı ilçeleri ile Adana ve Mersin’in merkez ilçeleri arasında önemli gelişmişlik farkı bulunmaktadır. Harita 4.18’de görüldüğü üzere bölgede, coğrafi olarak merkezden uzakta yer alan ilçeler daha kırsal nitelikli olup çoğunlukla kendilerine en yakın büyük ilçelerle sosyo-ekonomik ilişkiler kurmaktadır. Çevre ilçelerin en önemli ekonomik faaliyet türü olan tarım, büyük ölçüde iklim koşullarına bağlıdır. İklim koşullarının etkisinin en aza indirilmesinde kullanılan modern tarımsal üretim yöntemleri yüksek maliyet gerektirdiği için bu ilçelerde yaşayanlarca çoğunlukla tercih edilmemektedir. Bu durum, tarımsal faaliyetlerle geçimini sağlayan aileler için belirsizlik yaratmaktadır. Kırsaldaki ailelerin yaşadığı ekonomik belirsizliğin azaltılması için alternatif geçim kaynakları geliştirilmesi gerekmektedir. Bölgede bulunan çeşitli doğal kaynakların kullanılmasıyla ilçelerin kendi içsel potansiyeli harekete geçirilebilecek ve kırsaldaki ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi sağlanabilecektir.

Tedbirler



Durum analizinde de detaylıca bahsedildiği gibi TR62 Bölgesinin kent merkezindeki ilçeleri ile diğer alt bölgeler arasında önemli sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları bulunmaktadır. Bu farkların azaltılması için ilçelerin içsel potansiyelinin harekete geçirilerek kaynakların endüstriye kazandırılması ve kırsal ekonominin bu yolla çeşitlendirilmesi, TR62 Bölgesi için önemli bir öncelik alanıdır. Bu kapsamda kırsal alanlarda potansiyel arz eden organik tarım, odun dışı orman ürünleri, eko-turizm, su ürünleri, arıcılık, süt ürünleri ve madencilik gibi yedi temel alan belirlenmiştir. Bu alanların geliştirilmesi için alınması gereken tedbirler şu şekilde belirtilmektedir.

Tedbir 1. Kırsal alanda organik tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması

TR62 Bölgesinde Mersin'in kuzey ilçelerinden Mut, Gülnar, Çamlıyayla ile sahil ilçelerinden Erdemli ve Silifke'nin kuzeyinde kalan köyleri; Adana'nın Pozantı, Aladağ, Tufanbeyli, Saimbeyli, Feke gibi kuzey ilçeleri ile güneyde Çatalan içme suyu havzası çevresi organik tarıma uygun alanlardır. Organik tarımın gelişmesi bu bölgelerde ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesine ve refah düzeyinin artırılmasına önemli katkı sunacaktır. Organik tarımda ürün miktarlarının, katma değer ve ihracatın artırılabilmesi için atılması gereken adımlara aşağıda değinilmiştir.

Bölgedeki havzalarda öncelikli olarak organik tarım konusunda fizibilite çalışmaları yapılacaktır. Bölgedeki organik tarım potansiyelinin belirlenmesi amacıyla fizibilite çalışmalarıyla birlikte havzalar detaylı bir şekilde incelenecek, uygun olan alanlarda ürün desenleri oluşturulacaktır.

Organik tarım konusunda karşılaşılan en büyük sorunlardan biri sertifika alımında yaşanan zorluklardır. Sertifika alım süreçlerinin hem yavaş işlemesi hem de pahalı olması çiftçinin organik tarıma yönelmesini engellemektedir. Organik tarımla ilgili ulusal ve uluslararası tüm standartlar, üretimin her aşamasında sertifikasyonu zorunlu kılmaktadır. Organik tarım için gerekli sertifika belgelerinin daha kolay ve ucuz bir şekilde alınabilmesi için merkezi yönetim düzeyinde adımlar atılması önemlidir.

Organik tarımın bölgede yaygınlaştırılması için uygulanması gereken bir diğer strateji, bölgede organik üretim konusunda iyi örnekler oluşturulmasıdır. Ekolojik şartların uygun olduğu bölgelerde organik demonstrasyon alanları kurulacaktır. Uygun yerlerde kurulacak demonstrasyon alanlarıyla organik üretim konusunda farkındalık ve bilinç oluşturulmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir. Organik tarım teknik bilgi ve deneyim isteyen bir alandır. Organik tarımdaki gelişmeler, sertifikasyon, bitki koruma, ekim nöbeti, organik ürünlerin pazarlanması gibi alanlarda çiftçi eğitimleri yaygınlaştırılacaktır.

Organik tarımsal ürünlerin daha çok tercih edilebilmesi için tüketici algısına yönelik özel tanıtım ve bilinçlendirme faaliyetleri yapılacaktır. Gıda alışverişinin genelde kadınlar tarafından yapılması, güvenli gıda ve hijyen önem seviyesinin kadınlarda yüksek olması gibi sebeplerden ötürü organik tarım konusunda özellikle kadınlara yönelik tanıtım ve bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Organik tarımsal üretimde sürekliliğin sağlanabilmesi bir diğer önemli husustur. Bu maksatla organik ürünlere yönelik pazar ağları güçlendirilecektir. Özellikle gelir seviyesi ve organik tarım bilinci yüksek olan AB ülkelerinin organik tarım ürünlerine yönelik talebinin karşılanmasında, Türkiye önemli bir üretim üssü olma potansiyeli taşımaktadır. Bu noktadan hareketle, organik tarım çeşitliliği ve potansiyeli yüksek olan TR62 Bölgesinin bu pastadan pay alabilmesi için üretim planlaması yapılacak ve AB ülkelerine yönelik pazarlama faaliyetleri artırılacaktır. Bölgede üretilen organik ürünlere olan talebi artırabilmek için satış kanalları geliştirilecektir. Bu hedef doğrultusunda büyük üreticiler, marketler, tüccarlar ve ihracatçılar arasında koordinasyon sağlanacaktır. Nihai tüketicinin organik ürünlere erişimini artırmak için Adana ve Mersin'de yerel yönetimler öncülüğünde organik tarım pazarları kurulacaktır.

Organik tarımda girdi maliyetlerini düşürmeye yönelik çeşitli teknoloji geliştirme çalışmaları organik tarımın gelişimi açısından önemlidir. Organik gübre ve tarımsal ilaçlara yönelik teknoloji temelli çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Organik tarım teknik bilgi isteyen bir üretim çeşidi olduğu için ihtiyaç duyulan insan kaynağının yetiştirilmesi ve sektördeki örgütlenme seviyesinin artırılması önemli bir önceliktir. Son yıllarda organik ürünlere yönelik talebin artması ve kamu politikası olarak bu ürünlerin üretiminin desteklenmesiyle birlikte önümüzdeki süreçte organik üretimin tarımsal üretim içindeki payının giderek artacağı öngörülmektedir. Bundan dolayı sektörün talep ettiği insan kaynağının hızla yetiştirilmesi gerekmektedir. Mersin Üniversitesi'nin Silifke'de, Çukurova Üniversitesi'nin Yumurtalık, Tufanbeyli ve Pozantı ilçelerinde organik tarım konusunda eğitim veren Meslek Yüksekokulları bulunmaktadır. Bu okulların sektörün talep ettiği insan kaynağını yetiştirebilmeleri için modern teknolojik altyapıya kavuşmaları sağlanacaktır.

Tedbir 2. Odun dışı orman ürünleri üretiminde verimlilik ve katma değer sağlanması

Odun dışı orman ürünlerinin TR62 Bölgesindeki yayılma alanı, tahmini potansiyeli ve ürün çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda orman köylerine yakın kırsal alanlarda yoğunlaşan bu ürünlerden sürdürülebilir bir anlayış çerçevesinde verimlilik ve katma değer sağlanabilmesi için çeşitli stratejiler uygulanacaktır.

Öncelikli olarak, bölgede odun dışı orman ürünleri kaynaklarının sürdürülebilir ve verimli kullanımı için bu ürünlere yönelik planlama ve envanter çalışmaları tamamlanacaktır. Ürünlerin sistematik bir şekilde kaydedildiği, üretim miktarlarının ve tahmini potansiyellerinin belirlenip güncellendiği bir veri tabanı oluşturulacaktır.

Birçok yörede odun dışı orman ürünlerinin ekonomik önemi ve kırsal kalkınmaya yapacağı katkı yerel halk tarafından yeterince bilinmemektedir. Bilgi eksikliği neticesinde ürünler yanlış değerlendirilmekte, bilinçsizce toplanmakta ve ürünlerin doğal yayılma alanları yeterince muhafaza edilememektedir. Bu sebepten ötürü özellikle ekonomik değeri yüksek olan odun dışı orman ürünlerine yönelik koruma alanları oluşturulacak, bu ürünlerin bulunduğu yörelerde hayvancılık faaliyetleri azaltılacak ve halkın bu gibi konularda bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bu ürünlerin ürün miktarını, kalitesini, çeşitliliğini ve üretim süresini artıracak araştırmalar ve teknik faaliyetler gerçekleştirilecektir. Ayrıca odun dışı orman ürün varlığının biyotik ve abiyotik tehditlerden korunması için çalışmalar yapılacaktır.

Odun dışı orman ürünlerinin hâlihazırdaki üretimi talebe bağlıdır. Bu konuda üretimin talebe bağlı olmaktan çıkarılıp belirli bir üretim planlaması dâhilinde yapılandırılması, elde edilecek katma değer artırılması için büyük önem arz etmektedir. Oluşturulacak üretim planlarıyla birlikte yöre halkının bu ürünlerin satışından daha fazla yararlanabilmesi için sağlıklı bir fiyatlandırma politikası oluşturulacaktır. Yeni pazar ağları araştırılacak, pazarlama faaliyetlerinde alternatif yöntemler izlenecektir. GDO, güvenli gıda, tamamlayıcı tıp ve sağlıklı yaşam tartışmalarının sıklıkla yaşandığı günümüzde, pazarlama faaliyetlerinde bu kavramların üzerine ısrarla vurgu yapılacaktır. Bölgemizde öne çıkan ve ekonomik değeri yüksek olan sedir mantarı, defneyaprağı, kekik, biberiye, fıstık çamı gibi ürünlerin yurtiçi ve

yurtdışında tanıtımları yapılacaktır. Üretimde standardizasyon sağlanacak, sertifikasyon sistemleri geliştirilecek, sektörün teknoloji düzeyi artırılabilecek, markalaşma ve Ar-Ge faaliyetlerine yoğunlaşılacaktır. Odun dışı orman ürünlerinin hammadde olarak değil işlenip mamul ve yarı mamul olarak ihraç edilmesi, bölgenin bu alandan katma değer sağlamasına yardımcı olacaktır.

Tedbir 3. Bölgede eko-turizmin geliştirilmesi

Gelişmekte olan çevre bilinci ve eko-turizm eğilimiyle birlikte TR62 bölgesi, mevcut doğal varlıklarıyla bu alanda bir cazibe merkezi haline dönüşebilme potansiyeline sahiptir. Eko-turizmin kırsal kalkınmayı tetikleyici etkisi de hesaba katıldığında, sürdürülebilir bir eko-turizmin bölge içindeki kır-kent gelişmişlik farklılıklarını azaltabileceği, bölge tanıtımına ve ekonomisine ciddi bir katma değer sağlayabileceği öngörülmektedir.

Eko-turizm potansiyelini harekete geçirebilmek için öncelikle çevre, kırsal kalkınma, turizm, orman, eğitim, yerel yönetimler gibi çeşitli paydaşlar arasında etkin bir işbirliği sağlanacaktır. Oluşturulan işbirlikleriyle birlikte eko-turizme yönelik envanter ve pazar araştırma çalışmaları yapılacaktır. Bölgenin eko-turizm için bir çekim merkezi olabilmesi amacıyla eko-turizm potansiyeli yüksek olan alanlarda altyapı ve üstyapı eksiklikleri giderilecektir. Ayrıca eko-turizme uygun yapıda ve mimaride restoran, sosyal alan, kamp alanları ve konaklama tesislerinin yapılması teşvik edilip, mevcut tesislerin imkânları iyileştirilecektir.

Bölgenin eko-turizm için önemli bir destinasyon olduğu algısının oluşturulabilmesi için yöresel ürünler geliştirilecek, bu ürünlerin pazarlama ve satış stratejileri oluşturulacaktır. Bölgenin bu alandaki zenginliğinin tanıtılması amacıyla fuar, organizasyon ve toplantılara katılım sağlanacak, tanıtım materyalleri, reklam ve broşürler oluşturulacaktır. Yöre halkı doğa turizmi ve çevre hakkında bilinçlendirilecek, yörede faaliyet gösteren işletmeler çevreye duyarlı hale getirilecektir. Eko-turizm algısını geliştirmek için bölgede konferanslar ve sempozyumlar organize edilecek, ulusal ve uluslararası turizm acenteleri ile bağlantılar sağlanacak, eko-turizm fuarları düzenlenecektir.

Eko-turizmden elde edilen katma değerinin artırılmasının önemli şartlarından biri de hizmet kalitesinin yükseltilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, eko-turizme yönelik işletmelerde istihdam edilmek üzere eğitilmiş ve nitelikli insan kaynağı oluşturulacaktır. Yurtiçinden ve yurtdışından gelecek misafirler için rehberlik hizmetleri artırılabilecektir. Kendini bu alanda geliştirmek isteyen gençler için sertifikasyon sağlayan eğitim ve dil kursları düzenlenecektir. Eko-turizm için gelen ziyaretçilerin geri bildirimleri ve bunların sonucunda oluşturulacak yönetim planları oluşturulacaktır. Bu anlayış çerçevesinde ziyaretçilerin öneri ve şikâyetlerini iletebilmeleri için anketler ve geri bildirim formları düzenlenecektir. Ziyaretçi talepleri dikkate alınarak eko-turizmde hizmet kalitesinin artırılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır. Ayrıca bölgedeki eko-turizm varlığının hitap edeceği potansiyel ziyaretçi profili belirlenecek ve buna uygun ürün ve hizmet çeşitlendirmesine gidilecektir. Yapılan bütün bu çalışmaların çıktılarında hareketle bölgedeki eko-turizm varlığının geliştirilmesi ve sürdürülebilir kullanımı için "Eko-turizm Yönetim Planları" oluşturulacaktır.

Tedbir 4. Su ürünleri potansiyelinin kullanılarak katma değer sağlayacak üretim ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi

TR62 Bölgesi, su ürünleri üretiminde kıyı balıkçılığı ve tatlı su balıkçılığı potansiyelini harekete geçirmesi halinde lojistik avantajlarıyla birlikte yurtiçi ve yurtdışı pazarlarda aktif bir şekilde yer alabilecektir. Adana'nın görece az gelişmiş Tufanbeyli, Saimbeyli, Aladağ, Pozantı, Feke, Karaisalı gibi ilçelerinde tatlı su kaynakları bulunmaktadır. Yine Adana'nın Karataş, Yumurtalık gibi ilçeleriyle Mersin'in görece az gelişmiş Bozyazı, Aydıncık, Gülnar gibi ilçelerinde kıyı balıkçılığı potansiyelinin yüksek olması, bölgede su ürünleri sektörünü geliştirmeye yönelik tedbirlerin aynı zamanda kırsal kalkınmaya da katkı sunabileceğini göstermektedir.

Bu hedeflere ulaşabilmek için öncelikle su ürünleri üretiminin sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilmesine özen gösterilecektir. Su ürünlerinin sürdürülebilir kullanımının sağlanabilmesi için AB müktesebatına uygun şekilde stok tespit çalışmaları yapılacaktır. Avcılık üretiminde tespit edilen kaynakların kullanım dengesi mutlaka göz önünde bulundurulacaktır. Su kaynaklarının temizliği numuneler alınarak sürekli kontrol altında tutulacak, kalite kriterleri denetlenecektir. Bunun yanında su ürünleri işletmelerinin çevreye duyarlılıklarıyla ilgili denetimler artırılacaktır. Etkili denetimlerle yasak avcılığın önüne geçilecektir. Ayrıca su ürünleri kaynaklarının tarımsal, evsel ve endüstriyel faaliyetler sonucunda kirlenmesi önlenerek, bunun için gerekli kontrol mekanizmaları oluşturulacaktır.

Bölgede su ürünleri sektörünün güçlendirilmesi için sektördeki üretim alanlarının fiziki altyapı ve üstyapı eksiklikleri tamamlanacaktır. Bu doğrultuda balıkçı barınakları modernize edilecek, balık üretim alanlarında ve nakliye araçlarında soğuk hava depoları artırılacaktır. Su kaynaklarının ve su ürünlerinin kalite standartlarını ölçmek, su ürünlerinde oluşabilecek potansiyel hastalıkları belirlemek için yeni analiz laboratuvarları açılacak, mevcutları varsa teknolojik altyapıları güçlendirilecektir. Bölgede hijyen ve kalite standartlarına uygun, modern donanıma sahip, soğuk hava depoları bulunan balıkçı halleri kurulacaktır.

Bölgenin potansiyel su ürünleri kaynaklarından daha iyi yararlanılabilmesi için su ürünleri üretim alanlarının çoğaltılması ve su ürünleri üretiminde ürün çeşitlendirme çalışmaları yapılması gerekmektedir. TR62 Bölgesi tarımsal üretimde Kıyı Akdeniz ve Fırat Havzası olarak ikiye ayrılmaktadır. Adana'nın Pozantı, Aladağ, Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli gibi kuzey ilçelerini içeren Fırat Havzası su kaynaklarının çokluğu sebebiyle tatlı su balığı yetiştiriciliği için daha uygundur. Bu ilçelerde uygun alanlarda alabalık üretim tesisleri kurulması yönünde çalışmalar yapılacaktır. Bu sayede yavru alabalık ve besi miktarları çoğaltılarak su ürünlerinde artan talebi karşılamaya yönelik adımlar atılmış olacaktır. Üretim alanlarının çoğaltılabilmesi için bölgedeki su kaynaklarının yapısı belirlenecektir. Ayrıca bölgede su ürünleri üretimini artırmak için alternatif üretim metotlarına uygun altyapı faaliyetleri geliştirilecektir. Örneğin; lagünlerde kanal şeklinde derinleştirme çalışmaları yapılacak, Adana ve Mersin'in kıyı ilçelerinde uygun yapay resif alanları oluşturulacaktır.

Bölgenin su ürünlerinde daha fazla katma değer sağlayabilmesi için ürün çeşitlendirme çalışmalarına gidilecektir. Balık yetiştiriciliğinde sadece alabalık, çipura ve levrek ile sınırlı kalınmayacak, katma değeri yüksek olan yeni türlerin yetiştirilmesi de özendirilecektir. Bu kapsamda özellikle yöreye özgü su ürünlerinin (yayın, karabalık vb.) üretimine ve yetiştiriciliğine ağırlık verilecek, ekolojik ve organik su

ürünleri yetiştiriciliği teşvik edilecektir. Ayrıca dış pazarlarda çok talep gören, ısı işlem görmüş ve tüketime hazır su ürünlerinin üretimine ağırlık verilecektir (fileto edilmiş füme alabalık, ısı işlem görmüş levrek ve çupra vb.).

Bölgede su ürünleri yetiştiriciliğinin geliştirilebilmesi için bu alanda ileri düzey teknoloji kullanımı yaygınlaştırılacak, Ar-Ge faaliyetleri desteklenecektir. Balıkçılık konularında kapsamlı verilerin toplanabilmesi için sektörün bilişim altyapısı güçlendirilecek ve veri sistemleri oluşturulacaktır.

Sektörün geliştirilebilmesi için atılması gereken bir diğer adım, su ürünleri tüketim bilincinin artırılmasına yönelik pazarlama stratejilerinin oluşturulmasıdır. Kaliteli ve sağlıklı beslenme sloganıyla su ürünleri tüketim bilincinin artırılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir. Özellikle yöreye özgü su ürünlerinin bilinirliğinin sağlanması adına çok çeşitli araçlar vasıtasıyla (fuar, kongre, reklam, broşür vb.) tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yürütülecek, markalaşma çabaları teşvik edilecektir.

Tedbir 5. Arıcılıkta verimliliğin artırılması ve katma değer sağlanması

Türkiye, bal üretiminde Çin'den sonra ikinci sırada yer almasına rağmen, kovan başına bal verimliliğinde aynı performansı gösterememektedir. Her ne kadar TR62 Bölgesi kovan başına bal verimliliğinde 17,86 kg ile Türkiye ortalamasının üstünde yer alsada, dünya ölçeğinde bu rakamların hayli düşük olduğu görülmektedir. Bu sebeple bölgede yapılan arıcılık faaliyetlerinde öncelikli olarak verimliliğin yükseltilmesine yönelik stratejiler geliştirilecektir.

Bal üretiminde düşük verimin nedenleri arasında mevcut popülasyonun ihtiyacını karşılayacak miktarda ana arı yetiştirilememesi ilk sırada yer almaktadır. Türkiye'nin yıllık ana arı ihtiyacı 1-1,5 milyon iken, yetiştirilen ana arı sayısı hâlihazırda 300 bin civarındadır. (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007, s. 21) Arıcılıktan daha fazla verim almak için ana arı sayılarının artırılması gerekmektedir. Bu yüzden damızlık ana arı üretimine ağırlık verilecektir.

Arıcılıkta verimi düşüren bir diğer etken gen kaynaklarının gereği gibi korunamamasından kaynaklanan arı ırklarının melezleşmesi durumudur. Bal üretiminde verimin artırılması için gen kaynakları korunacak, genlerin ıslah ve seleksiyonuna yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Bölgede nektarlı bitki sayısının artırılması da verimlilik artışını destekleyecektir. Bal arılarının özellikle çiçeklenmenin az olduğu dönemlerde nektar bulmalarını kolaylaştırmak için arı otu ekimi ve bal ormanı kurulumuna ağırlık verilecektir.

Arıcılığın sürekli bir iş kolu olarak görülmemesi de bal üretimindeki verimi etkilemektedir. Kovan başına düşen bal üretim miktarının artırılabilmesi için arıcılık daha profesyonel bir anlayışla sürekli bir iş kolu olarak yapılacak, bal üretiminde ileri teknolojiden ve gerekli teknik bilgilerden yararlanılacaktır.

Arıcılıkta kovan başına verim artırma çalışmalarının yanında bir diğer önemli husus, ürün çeşitlendirme çalışmalarına hız verilmesinin gerekliliğidir. Özellikle sağlıklı yaşam ve tamamlayıcı tıp hassasiyetinin olduğu günümüzde, arı ürünleri ile tedaviye (apiterapi) olan rağbet giderek artmaktadır. Arı sütü, polen, propolis, arı zehiri gibi arıcılıktaki alternatif ürünlerin birçok hastalığın tedavisinde tamamlayıcı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Kaliteli bal üretiminin yanı sıra bu tür ürünlere yönelmek, aynı

zamanda arıcılığın bölge ekonomisine olan katkısını da artıracaktır. Polen üretiminin yükseltilebilmesi için bölgede polen tuzaklı kovanlar temin edilecek, toplanan polenlerin muhafaza edilebilmesi için gerekli olan soğuk hava depolarının sayıları artırılacaktır. Soğuk hava depolarının yetersiz kaldığı ortamlarda polenlerin kurutularak muhafaza edilebilmesi için çeşitli teknik altyapı çalışmaları yapılacaktır. Propolis üretiminin artırılabilmesi için işleme ve depolama imkânların çoğaltılması faydalı olacaktır. Arı sütünde de muhafaza çok önemli olduğundan ihtiyaç duyulan soğuk hava depoları yaygınlaştırılacaktır.

Arıcılıkta gıda güvenliğinin sağlanması sektör için bir diğer öncelik alanıdır. Son dönemde sahte bal haberlerinden sonra kamuoyunda bal ürünlerinin kalitesiyle ilgili ciddi kaygılar yaşanmaktadır. Ürünlerin kalite ve hijyenine yönelik denetleme mekanizmaları artırılarak devam ettirilecektir. Kontrol laboratuvarları kurularak ürünlerin AB hijyen ve kalite standartlarına uygunluğu belirli periyodlarla test edilecektir. Mevcut arı kovanları hastalık ve zararlılara karşı düzenli periyodlarla taramadan geçirilecektir. Bal hijyeni ile ilgili olarak arıcılıkta kullanılan dinlendirme kazanı, sır sehпасı gibi malzemelerin hijyen standartlarına uygun olması sağlanacaktır.

Arıcılık sektöründe kurumsal kapasite ve örgütlenme seviyesi istenilen düzeyde değildir. Hâlbuki arıcılık teknik bilgi, beceri ve deneyim isteyen bir sektördür. Sektördeki teknik bilgi ve beceri açıklarının hızlıca kapatılabilmesi, pazar ağlarına daha rahat ulaşılabilmesi, sektördeki gelişmelerin daha yakından takip edilip paylaşılabilmesi için sektör temsilcilerinin kendi aralarındaki örgütlenme seviyelerini artırmaları desteklenecektir. Bölgede arıcılık alanında araştırma merkezleri kurulması teşvik edilecektir.

Tedbir 6. Süt ürünlerinde verimliliğin artırılması ve katma değer sağlanması

Süt ve süt ürünleri üretim miktarlarında dünya genelinde önemli bir üretici konumunda olan Türkiye'nin hayvan başına elde ettiği süt verimliliği düşüktür. Türkiye'de özellikle batıdan doğuya doğru gidildikçe hayvan başına süt verimliliği azalmaktadır. TR62 Bölgesi ise özellikle büyükbaş hayvancılıktan elde edilen süt miktarında ve büyükbaş hayvan başına süt veriminde diğer bölgelere göre gerilerdedir. Türkiye'de üretilen süt ve süt ürünleri miktarının %92'sinin büyükbaş hayvandan elde edildiği düşünüldüğünde, sektörün bölge ekonomisine katkısını artırabilmek için öncelikli olarak büyükbaş hayvan süt miktarı ve verimliliği yükseltilecektir. (Yasan Ataseven & Gülaç, 2011, s. 11)

Büyükbaş hayvancılıkta verimliliği yüksek olan kültür sığırı teşvik edilerek süt miktarları artırılacaktır. Yine süt verimliliğini artırmak için bölgedeki büyükbaş hayvanların gen kaynakları korunacak, suni tohumlamalar artırılacak, hayvan türlerine yönelik ıslah çalışmaları hızlandırılacaktır. Büyükbaş hayvancılıkta süt verimliliğini düşüren önemli bir etken sığırların yetersiz beslenmeleridir. Bu sorunun önüne geçebilmek için bölgedeki mera ıslah çalışmalarına öncelik verilecektir.

Küçükbaş hayvancılıkta hem süt üretim miktarında hem de süt verimliliğinde TR62 Bölgesi düzey 2 bölgeleri arasında görece üstünlüğe sahiptir. Bu üstünlüğün sürdürülebilmesi için büyükbaş hayvancılıkta olduğu gibi küçükbaş hayvancılıkta da hayvanların gen kaynaklarının korunmasına ve hayvan türlerinin ıslahına özen gösterilecektir. Bu çalışmalarda özellikle bölgenin coğrafi ve iklimsel koşullarıyla uyumlu olan keçi türlerinin (Kilis, Halep keçisi gibi) kullanılması yararlı olacaktır.

Küçükbaştan elde edilen süt ve süt ürünlerinde katma değer artırılması için de çeşitli çalışmalar yapılacaktır. Bölge özellikle kıl keçisi varlığında ve kıl keçisinden elde edilen süt verimliliğinde düzey 2 bölgeleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Eldeki bu önemli potansiyelden daha fazla yararlanabilmek için ürün ve pazar çeşitlendirmesine gidilecektir. Küçükbaş hayvan türlerinden elde edilen peynir, yoğurt ve dondurma gibi ürünlerin üretim miktarları artırılabilecek, önemli ihracat potansiyeline sahip olan süt tozu gibi ürünlere yönelim sağlanacaktır. Bölgenin lojistik avantajları sayesinde pazar olma potansiyeli yüksek Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yönelik ihracatın artırılması için tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde bulunulacaktır.

Süt ve süt ürünleri üretiminde temel zorlukların başında sütün muhafazası gelmektedir. Sütün çabuk bozulabilen bir ürün olması, bu alandaki gıda güvenliği hassasiyetinin artmasına neden olmaktadır. Sütün hijyenik koşullarda muhafaza edilebilmesi için süt soğutma tankları vasıtasıyla soğuk süt zincirleri oluşturulması bölge adına öncelikli konulardan biridir. Özellikle kırsal ilçelerde süt toplama merkezleri oluşturulacak ve süt toplama tanklarının sayıları artırılabilecektir. Bunun yanında AB standartlarına uygun otomatik süt sağım makinesi sistemlerine geçilecek, köylerde ortak sağım üniteleri oluşturularak çiğ sütün bulunduğu yerde soğutulması sağlanacak ve sıcak süt toplamanın önüne geçilecektir. Bu çalışmalar bir süt toplama ağının oluşturulmasına yönelik olacaktır. Yine süt üretiminde hijyen standartlarının sağlanması ve kayıt dışılığın önlenmesi için sokak sütüyle mücadeleye devam edilecektir. Son olarak süt ve süt ürünlerinde gıda güvenliğinin artırılması için bölgede süt analiz laboratuvarları oluşturulacaktır.

Gıda güvenliğinin yanında süt ve süt ürünleri sektörünün önemli sorunlarından biri de sektördeki işletmelerin küçük ölçekli olmalarıdır. Mevsimsel etkilerden dolayı dalgalanma gösteren süt üretim miktarının süt fiyatlarına yansımaları, küçük ölçekli üretici üzerinde daha sarsıcı etki yaratmaktadır. Ayrıca küçük aile işletmeciliği tarzında yapılan hayvancılık faaliyetleriyle kayıt dışılık çoğalmakta; standardizasyon, sertifikasyon, kalite ve hijyen gibi konularda tüketicinin beklentilerine cevap vermekte sıkıntılar yaşanmaktadır. Sektördeki karlılığın artırılması için işletme ölçekleri büyütülmesi gerekmektedir. Ayrıca hayvancılıkla uğraşan çiftçinin pazar ağlarına daha rahat erişebilmesi, ürünlerinin kalite ve hijyen standartlarını yükseltebilmesi, gerekli teknik bilgi ve donanımına daha hızlı ulaşabilmesi için sektördeki üreticilerin örgütlülük seviyeleri ve kurumsal kapasiteleri artırılabilecektir.

Süt ve süt ürünleri üretiminde bir diğer önemli konu sektörün rekabet gücünün artırılması ihtiyacıdır. Bu hedef doğrultusunda bölgede et ve süte dayalı gıda sanayinin modernizasyonuna önem verilecektir. Modern teknoloji kullanan entegre et ve süt tesislerinin kurulması bu hedefe katkıda bulunacaktır. Ayrıca sütte kalitenin ve standardizasyonun sağlanabilmesi için çiğ süt alan işletmelerin prim ve ceza sistemine geçmeleri, fiyatlandırmada kaliteli süte daha yüksek fiyat vermeleri çiğ süt kalitesinin artmasını sağlayacaktır.

Süt ürünlerinde karlılığı belirleyen ölçütlerden biri de süt-yem paritesidir. Yem fiyatlarının artması ve kolay depolanamayan bir ürün olan sütün fiyatındaki dalgalanmalar bu paritenin yıllar içinde düşmesine neden olmuştur. Paritenin yükseltilmesi amacıyla, merkezi yönetim düzeyinde yem arzının artırılması, süt fiyatlarında dalgalanmanın önüne geçilmesi gibi tedbirler alınması önemlidir.

Tedbir 7. Madencilik sektörünün geliştirilmesi

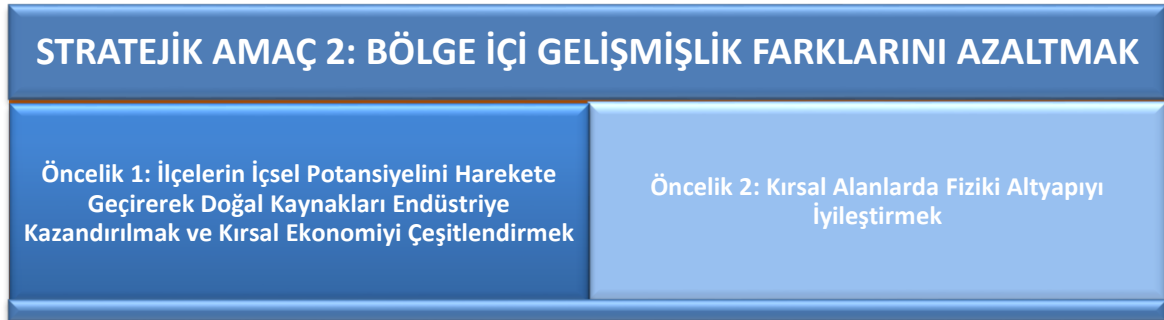
Adana ve Mersin'in görece az gelişmiş bölgelerindeki maden kaynakları sanayide girdi olarak kullanılmakta ve ihraç edilerek ekonomik getiri sağlamaktadır. Kırsal kesimde madencilik faaliyetlerinin gelişmesi hem kırdan kente göçün azaltılmasına hem de kırsal altyapının güçlendirilmesine katkıda bulunacaktır.

Metalik madenler ile endüstriyel ve enerji hammaddelerinin ham cevher olarak ihraç edilmesi yerine yarı mamul veya nihai mamule dönüştürülerek katma değeri yüksek ürünler üretilmesi teşvik edilecektir. Bu doğrultuda Ar-Ge çalışmaları artırılabilecek, kırma, öğütme ve eleme işlemlerinden geçirilen madenlerin özelliğine ve içeriğine göre fiziksel ve kimyasal süreçlerden geçirilerek ekonomik değeri yüksek ürünler elde edilecektir. Bu kapsamda Aladağ Kızılyüksek-Yataardıç krom yatağının bulunduğu bölgede entegre bir tesis kurularak krom cevherinden ferrokrom gibi katma değeri yüksek ürünler üretilmelidir. (Can, 2008, s. 67)

Madencilik sektörüyle ilgili diğer bir önemli husus, sektörde teknoloji kullanımını yaygınlaştırılması ve verimliliğin artırılmasıdır. Özellikle düşük verimli ve yüksek maliyetli maden sahalarının teknoloji kullanımı yoluyla daha etkin işletilmesi sağlanacaktır. Ayrıca maden artık/atıklarının değerlendirilerek ekonomiye kazandırılmasına yönelik teknoloji ve süreç tasarımları yapılacaktır.

Son olarak, sürdürülebilirlik ilkesi uyarınca madencilik faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel etkilerin belirlenmesi ve izleme sistemlerinin oluşturulması insan sağlığı ve çevrenin korunması açısından önemlidir. Madencilik faaliyetlerinin çevresel etkilerinin tespiti ve en aza indirilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacak ve önleyici tedbirler alınacaktır.

4.2.2. Öncelik 2: Kırsal Alanlarda Fiziki Altyapıyı İyileştirmek



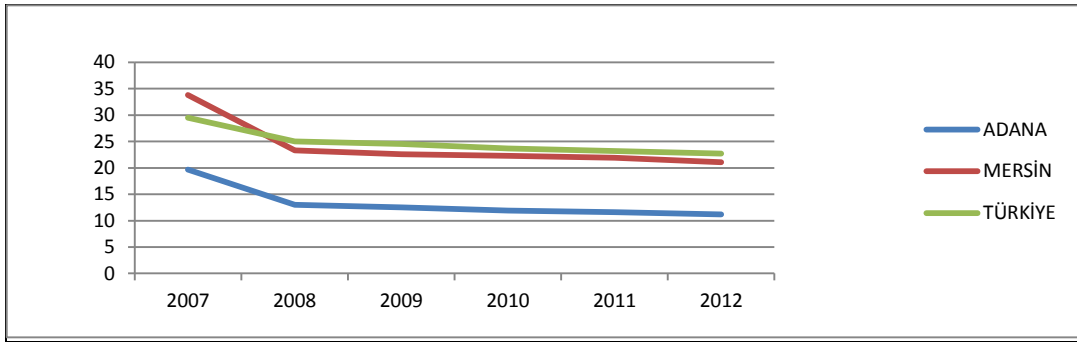
"Bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak" stratejik amacı altında belirlenen ikinci öncelik, kırsal alanda fiziki altyapının iyileştirilmesidir. Sosyo-ekonomik anlamda az gelişmişliğin kırsal alanda sıklıkla gözlemlendiği Türkiye'de coğrafi konum, nüfus, iktisadi faaliyetler açısından farklı nitelikte kırsal bölgeler olduğu Bölgesel Gelişme Ulusal Strateji belgesinde ifade edilmektedir. Kırsal yerleşimlerin sayıca fazla (2012 yılı itibarıyla 34.434 köy), nüfus olarak küçük ve yerleşim düzeni olarak dağınık olması hizmet sunum maliyetleri ve etkinliği üzerinde olumsuz etki yaratırken, kırsal ekonomilerin gelişmesi için yerleşim bazında gerekli ölçeğin oluşması da güçleşmektedir. BGUS'a göre, kırsal alana hizmet sunumunun etkin biçimde yapılabilmesi için belirli bir nüfus eşiğinin üzerindeki kırsal ilçe merkezlerine

öncelik verilmesi ve kırsal alan niteliğine uygun alanlarda hizmet sunumunun desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda yapılan değişikliğin ardından yeniden tanımlanacak olan kırsal yerleşimlerin dağılımı önem arz etmektedir.

Durum Analizi

2012 Yılı TÜİK verilerine göre, kırsal nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı Adana'da %11,2 ve Mersin'de %21,1'dir. Bu oranlar ile her iki il de Türkiye ortalaması olan %22,7'nin altında yer almaktadır. Kırsal nüfus oranı hem bölge illerinde hem de Türkiye'de azalmaya devam etmektedir.

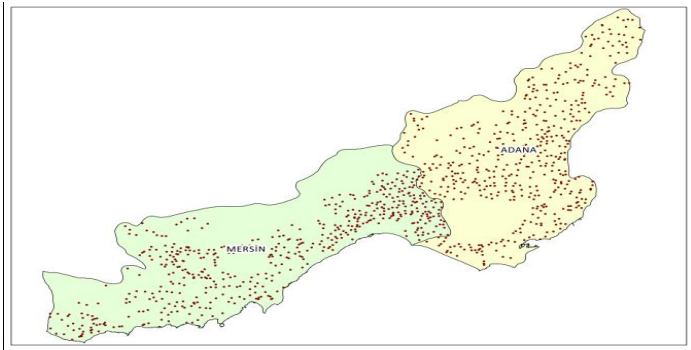
Şekil 4.23: Kırsal Nüfus Oranında Yıllar İçerisindeki Değişim



Kaynak: TÜİK.

Adana'da 467 ve Mersin'de 509 olmak üzere bölgede 976 tane köy bulunmaktadır. En fazla köy Tarsus (129), Mut (90) ve Kozan (87) ilçelerindedir. Bölgede kırsal nüfus oranı en yüksek olan ilçeler Saimbeyli (%75,9), Aladağ (%75,1), Feke (%74,5), Gülnar (%71,6) ve Yumurtalık (%71,5) ilçeleridir. Bu ilçeler gelişmişlik göstergeleri açısından da gerilerde yer alan ilçelerdir. 2004 yılında DPT tarafından yapılmış bulunan "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" çalışmasında 872 ilçe arasında Saimbeyli 728., Aladağ 713., Feke 797., Gülnar, 621. ve Yumurtalık 448. sırada yer almışlardır. Buradan hareketle, bölgede özellikle kırsal nüfusun yoğun olarak yaşadığı ilçelerde bir sosyo-ekonomik gelişmişlik sorunu olduğu ifade edilebilir.

Harita 4.20: TR62 Bölgesi Köylerin Dağılımı



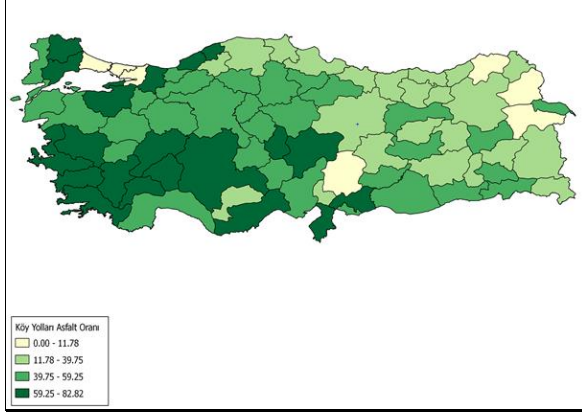
Kaynak: ÇKA tarafından hazırlanmıştır, 2013.

Kırsalda Altyapı

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nce yapılan illerin köy yolu envanterine göre, 2012 yılı sonu itibariyle Türkiye'deki köy yollarının yaklaşık %44'ü asfalt iken bu oran Adana'da %58 ve Mersin'de %64'tür.

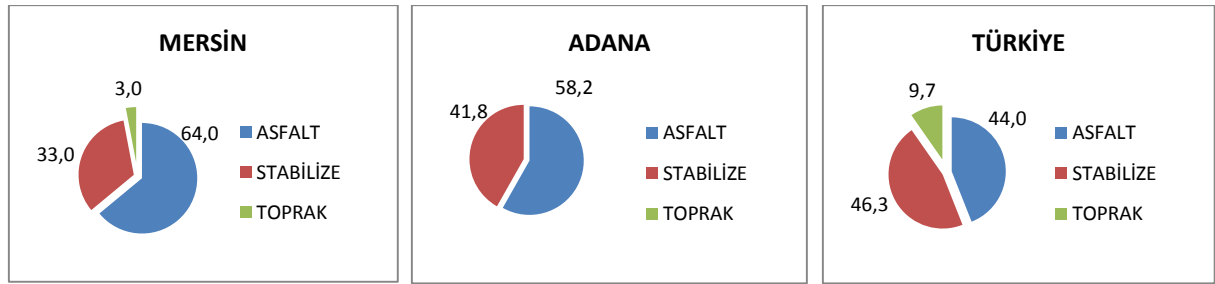
Aşağıdaki haritada asfalt köy yolu oranlarının iller itibariye dağılımı gösterilmektedir. Buna göre, sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleriyle paralel biçimde doğudan batıya doğru gidildikçe asfalt köy yolu oranı artmaktadır.

Harita 4.21: Köy Yollarında Asfalt Oranı



Kaynak: TÜİK.

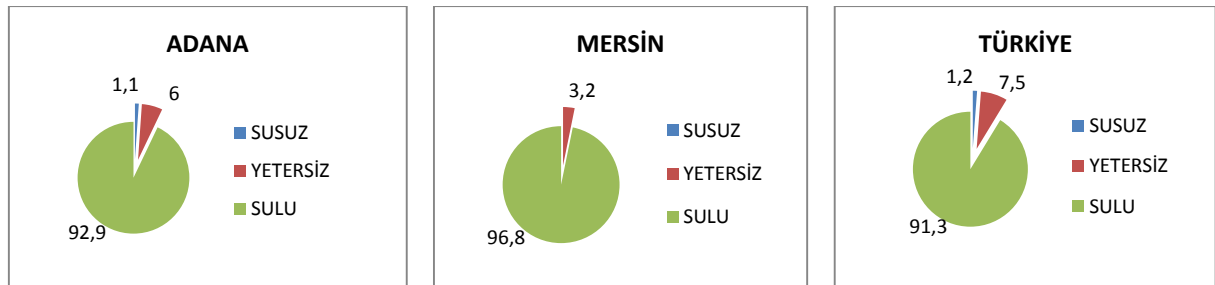
Şekil 4.24: Kırsal Yolların Türlerine Göre Dağılımı



Kaynak: Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2012

2012 yılı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü verilerine göre, içme suyunda Mersin'de toplam 1.086 köy ve bağlı yerleşim biriminden sadece 35 tanesinde yetersizlik söz konusudur. Adana'da toplam 929 köy ve bağlı yerleşim biriminden 10'u susuz 55 tanesi ise içme suyu bakımından yetersizdir.

Şekil 4.25: Kırsal Yerleşimlerin İçme Suyu Durumu



Kaynak: Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2012

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde yer alan kırsal alana erişilebilirlik verisine göre, Mersin Adana'ya göre daha erişilebilir görünmektedir. Yukarıda ifade edilen asfalt yol ve içme suyu verileri de bunu destekler mahiyettedir.

Kırsal alanda fiziki altyapıyı iyileştirmek önceliğine yönelik olarak dört tedbir alanı belirlenmiştir. Bunlar, sulama altyapısının iyileştirilmesi ve su kaynaklarının verimli kullanılması; kırsal çevresel altyapının iyileştirilmesi; kırsal erişilebilirliğin artırılması ve kırsal kesimde eğitim ve sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesidir.

Tedbir 1. Sulama altyapısının iyileştirilmesi ve su kaynaklarının verimli kullanılması

Kırsal hayatın önemli bölümünü oluşturan tarım ve ormancılık faaliyetlerinin sürdürülebilir kılınması ve kırsal varlıkların korunması önem taşımaktadır. Bu nedenle, Çukurova Bölgesinde yerel halkın katılımına dayanarak ve çiftçilerin teknik bilgi ve becerisini de artırmak suretiyle tarım-çevre ilişkileri yeniden tanımlanacak, özellikle bölgenin kuzey kesiminde orman kaynakları korunarak kullanılacak ve korunan alanlarının yönetiminde etkinlik sağlanacaktır.

Tarımsal amaçlı aşırı su kullanımının azaltılması ve suyun verimli kullanılmasının sağlanması için bölgenin tamamında su dağıtım sistemleri yapısal yönden iyileştirilecek, kapalı basınçlı sulama (yağmurlama ve damla sulama) sistemlerine geçilecektir.

Su kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir kullanımı kapsamında Aşağı Seyhan, Ceyhan ve Berdan havzaları bazında çalışmalar yapılacak, ortak temel oluşturacak plan, program ve stratejiler hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.

Tedbir 2. Kırsal çevresel altyapının iyileştirilmesi

6360 sayılı Kanun çerçevesinde büyükşehir belediyelerinin sınırlarının il mülki sınırları olarak belirlenmesiyle çevresel altyapı yatırımlarının büyük bölümü büyükşehir belediyelerinin sorumluluk alanına girmektedir.

Katı atık bertarafı bu kapsamda başta gelen yatırım alanlarından biridir. Bu çerçevede ilçelerin coğrafi konum ve nüfus büyüklükleri dikkate alınarak yeni düzenli katı atık depolama alanları oluşturulacak, düzensiz depolama alanları rehabilite edilecek ve aktarma istasyonları kurulacaktır. Depolama alanları insan sağlığı ve çevre kirliliği açısından çok önemliken aktarma istasyonları çevresel maliyetlerin düşürülmesinde etkilidir. Adana ve Mersin'in merkezi dışında sadece Silifke ve Tarsus ilçelerinde düzenli depolama yapılmaktadır. Bu nedenle ilçelerin tamamını içerecek bütünsel bir yaklaşım içinde atık yönetim planı oluşturulacaktır.

Su havzalarında ve kıyı alanlarındaki kırsal yerleşimlerde kanalizasyon ve atık su arıtma sistemlerinin yaygınlaştırılması bir diğer öncelikli konudur. Kanalizasyon şebekesi ile yeterli hizmet alamayan Karataş, Bozyazı, Gülnar, Aydıncık ve Çamlıyayla ilçelerinde gerekli altyapı çalışmaları yapılacaktır. Adana'da merkez ilçeler dışında Kozan ve Yumurtalık'ta; Mersin'de Anamur, Aydıncık, Erdemli, Silifke ve Tarsus'ta atıksu arıtma tesisi mevcuttur. Diğer ilçelerde atık su arıtma tesisleri yapılarak su kirliliğinin önüne geçilmesi sağlanacaktır.

Kırsal alanlardaki endüstriyel tesislerin katı atık ve atık su yönetiminin de etkin şekilde gerçekleştirilmesi halk sağlığı ve çevrenin korunmasında etkilidir. Uygun hallerde münferit tesisler yerine ortak kullanılan tesisler yapılacak ve atıkların ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.

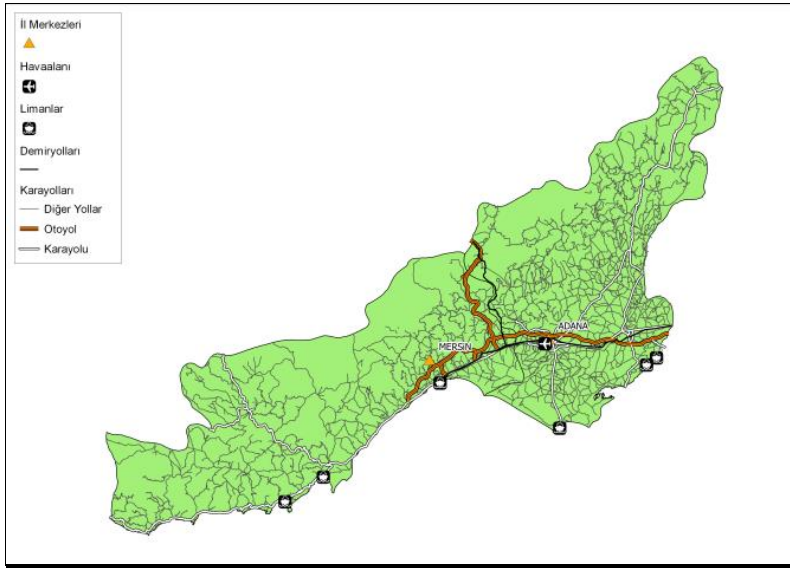
Bölge içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet alma açısından iyi durumda olmakla birlikte, özellikle Feke, Toroslar ve Gülnar ilçelerinde nispeten düşük olan erişim oranlarının yükseltilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Tedbir 3. Kırsal erişilebilirliğin artırılması

Kırsal yerleşimlerin, civarlarındaki diğer yerleşimlerle ve bağlı buldukları il, ilçe merkezleri ve/veya hizmet sunum ve gelişme potansiyeli açısından merkez niteliğindeki köylerle güvenli ve yeterli bir ulaşım ağına sahip olmaları, sosyo-ekonomik ilişkilerinin güçlenmesinde önem taşımaktadır. Bu kapsamda, bölgedeki kırsal yerleşmeleri söz konusu merkezler ya da ana ulaşım ağlarına bağlayan birinci derece köy yollarının standardı yükseltilecek, periyodik olarak bakım ve onarımları sağlanacaktır. Harita 4.23’de görülen kırsal ulaşım ağı iyileştirilirken, Kırsal Ulaşım Planı çerçevesinde ilçeler arasındaki (özellikle doğu-batı) bağlantılar güçlendirilecektir.

Orman rejimindeki alanlarda orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi çerçevesinde, saha emniyeti sağlanacak ve bütünlüğü korunacak, korumanın etkinleştirilmesi amacıyla mevcut yolların iyileştirilmesi öncelikli olmak üzere teknik standartlara uygun yol yapımları gerçekleştirilecektir.

Harita 4.23: Bölgede Kırsal Erişilebilirlik



Kaynak: ÇKA tarafından hazırlanmıştır.

Tedbir 4. Kırsal kesimde eğitim ve sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi

Kırsal kesimdeki eğitim hizmetlerinin etkinleştirilmesi için örgün eğitim hizmetlerinin, tüm eğitim kademelerindeki okullaşma oranlarını artıracak ve cinsiyet eşitsizliğini giderecek şekilde sürekli kılınması ve tüm yaş grupları için yaygın eğitim hizmetlerinin artırılması gerekmektedir. Bu çerçevede ilköğretim başta olmak üzere okul öncesi ve orta öğretimde okullaşma oranları yükseltilecek, temel eğitim hizmetleri sunumunda sıkıntı çekilen yörelerde etkili hizmet sunum modelleri geliştirilecektir. Bu yörelerde bulunan YİBO ve PİO okulları halkın taleplerine uygun niteliklere kavuşturulacak ve kalite artırılabilecektir. Merkezi düzeydeki kırsal yerleşim birimlerinde ilköğretimden sonra eğitime devam edemeyen gençler için, yörenin sosyo-ekonomik ihtiyaçlarına uygun beceri ve meslek kurslarının

düzenlenmesi amacıyla kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirlikleri sağlanacaktır. Eğitim hizmetlerine erişimde cinsiyet eşitsizlikleri ve engellilerin yaşadığı dezavantajlar giderilecek, kadınların okur-yazarlık ve eğitim düzeylerinin artırılmasının yanında toplumsal, yasal sorumluluklar ve haklar ile aile bilincinin geliştirilmesi bakımından da desteklenmeleri sağlanacaktır. Okur-yazar olmayan yetişkinler için okuma-yazma kursları düzenlenmeye devam edilecek, bilgiye erişim imkânları kısıtlı olan yetişkinler için yaygın eğitim kursları artırılacak ve çeşitlendirilecektir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ekonomik ve sosyal amaçlarla kullanımı yaygınlaştırılacaktır.

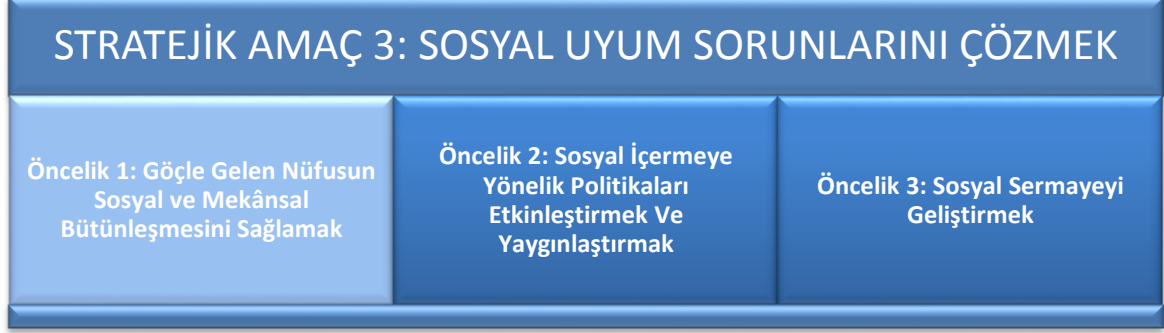
Kırsal kesimde sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesinde kırsal nüfusun modern sağlık hizmetlerine erişiminin sürekli kılınması gerekmektedir. Bu amaçla ana ve çocuk sağlığına yönelik koruyucu sağlık hizmetleri sürekli kılınacak, yaşlılar başta olmak üzere dezavantajlı grupların hizmetlere erişimini sağlamak amacıyla gezici sağlık ve halk sağlığı hizmetleri artırılacak, ağır çalışma koşullarında tarım alanlarında çalışanlara yönelik koruyucu sağlık hizmetleri geliştirilecektir.

Kırsalda eğitim ve sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesinde, ulusal ve yerel düzeyde kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum dayanışmasını sağlamak üzere işbirliği gerçekleştirilmesi ve yerel halkın katkı ve katılımının sağlanması çok önemlidir. Bu çerçevede kırsal yerleşimlerde eğitim ve sağlık personeli açığının giderilmesine ve kır-kent arasındaki dengeli dağılıma yönelik destekleyici araçlar geliştirilecektir. Hizmet binalarının hizmet sunum kalitesini artıracak şekilde modernize edilmesi de yine ulusal ve yerel ölçekte yapılacak işbirliği ile mümkün olacaktır.

4.3. STRATEJİK AMAÇ 3: SOSYAL UYUM SORUNLARINI ÇÖZMEK

TR62 Bölgesinde sosyal uyum sorunlarının çözülebilmesi için göçle gelen nüfusun sosyal ve mekânsal bütünleşme sorunlarını azaltmak, sosyal içermeye yönelik politikaları etkinleştirmek ve yaygınlaştırmak, sosyal sermayeyi geliştirmek başlıkları altında üç temel öncelik alanı belirlenmektedir.

4.3.1. Öncelik 1: Göçle Gelen Nüfusun Sosyal ve Mekânsal Bütünleşmesini Sağlamak



Sosyal bütünleşme kavramsal olarak en başta ayrımcılığı reddeden, farklılıklarıyla birlikte her bireyin toplumun bir parçası olduğunu savunan, bu farklılıkların dayanışmayı azaltmayacağını aksine bir bütün oluşturarak farklı işlevlere sahip dışlılar gibi toplum içindeki dayanışmayı artıracığını iddia eden bir anlam taşımaktadır. Bunun yanı sıra, toplumdaki tüm bireylerin eşit hak ve sorumluluklara sahip olduğunu savunmaktadır. En az iktisadi kalkınma kadar önem arz eden sosyal kalkınmanın sağlanmasındaki en önemli göstergelerden biri sosyal bütünleşmedir. Geçmiş yıllarda yaşanan yoğun göç ve hızlı kentleşme süreçleri sonrasında TR62 Bölgesi'nde sosyal bütünleşmeye dair bazı sorun alanları meydana gelmiştir. Kalkınma hamlesinde ilerlemek adına sosyal kalkınmaya dolayısıyla sosyal bütünleşmeye büyük önem veren Çukurova Bölgesi, sosyal uyum sorunlarının çözülmesi stratejik amacı için bölgede sosyal bütünleşmenin sağlanmasını önemli bir öncelik alanı olarak görmektedir. Bu kapsamda, aşağıdaki öncelik dâhilinde göç ve kentleşmenin durumu ve bölgeye etkileri analiz edilip, analizler neticesinde elde edilen bulgulara yönelik tedbirler önerilecektir.

Durum Analizi

Sanayileşmenin artmasıyla birlikte hızla büyüyen ve kentleşen toplumlar bazı sosyal ve mekânsal bütünleşme problemleriyle karşılaşabilmektedirler. Farklı yerlerden gelen ve farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip olan birçok insan cazibe merkezi konumundaki şehirlere ekonomik ve sosyal beklentilerle göç etmektedir. Bu sayede şehirlerin toplumsal yapıları çeşitlenmekte ve kentler dönüşüme uğramaktadır. Ancak bu süreçte yoğun göç, hızlı kentleşme, kaynakların yetersizliği gibi sebeplerden ötürü şehirlerde bazı sosyal ve mekânsal bütünleşme problemleri de yaşanabilmektedir. TR62 Bölgesi de benzer bir süreçle karşı karşıyadır. Özellikle geçmiş yıllarda alınan yoğun göç ve hızlı kentleşme, bölgede etkileri bugüne yansıyan sosyal ve mekânsal bütünleşme sorunları yaratmaktadır. Bölgedeki göç olgusunu ve kentleşme süreçlerini daha iyi analiz edebilmek için Türkiye'deki temel göç dönemlerini ve bu dönemlerin karakteristik özelliklerini iyi anlamak gerekmektedir. Türkiye'deki göç hareketleri genel olarak dört dönem altında gruplandırılabilir:

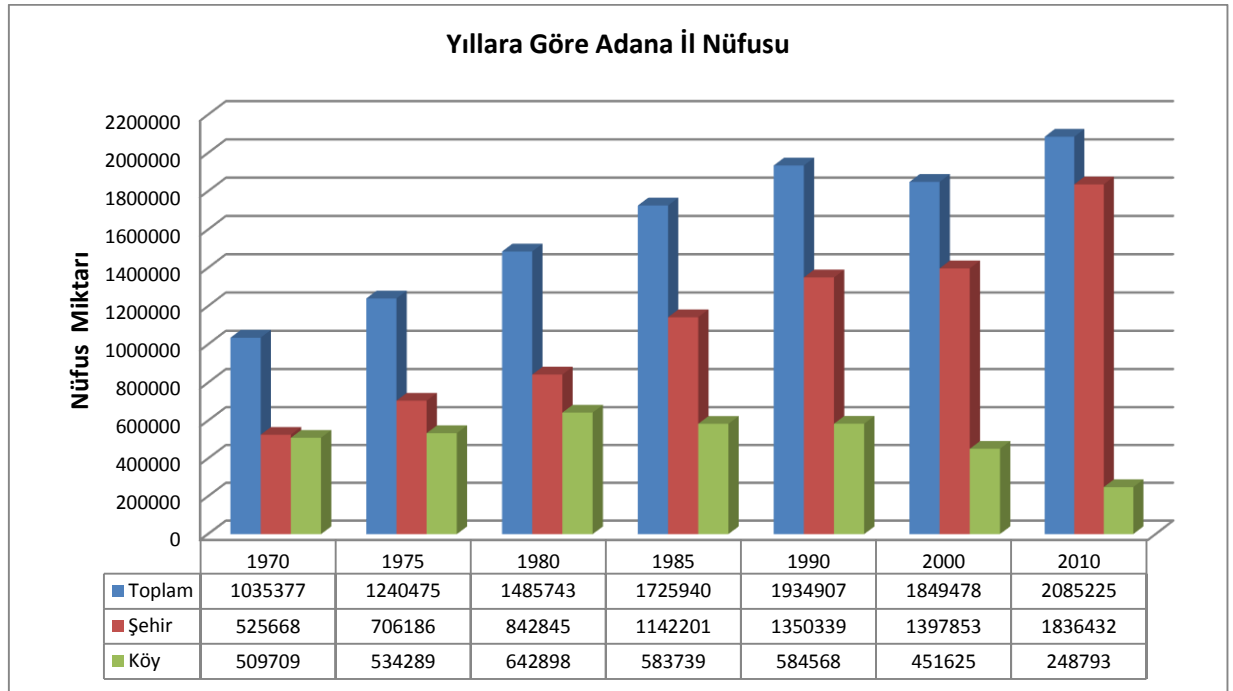
1950–1970 arası göçler: Türkiye’de 1950’lere kadar mübadele dönemi hariç iç göç çok etkin olmamıştır. 1950’lerden sonra sanayileşmenin ve ulaşım ağlarının gelişmesiyle insanlar daha iyi şartlarda çalışmak ve daha modern koşullarda yaşamak için özellikle kırdan-kente göç etmişlerdir. Bu dönem Türkiye’inde Almanya başta üzere Avrupa ülkelerine de dış göç verilmiştir.

1970-1990 arası göçler: Yurtdışına ve büyük şehirlere göç eden bir önceki kuşağın daha iyi standartlara kavuştuğu inancı, sanayileşmenin giderek artması, kır-kent arasındaki gelişmişlik farklarının hızla büyümesi gibi etkenler sonucunda bu sefer bir önceki dönemde göç edenlere göre daha iyi şartlarda olan gruplar da şehre yoğun olarak göç etmeye başlamışlardır. Şehirlerde sanayileşme ile birlikte hizmetler sektörünün de gelişmeye başladığı bu dönem, özellikle kırdan-kente göçlerin en yoğun olduğu zaman dilimidir. Bu dönemde şehirler genişlemiş, gecekondulaşma artmıştır. Şehirlerin gelen insanları içselleştirme gücü azalmaya başlamıştır. Şehirlerde sosyo-ekonomik sorunların ortaya çıkış sürecine girilmiştir.

1990-2000 arası göçler: Terör dolayısıyla doğu bölgelerinden göç etmek zorunda kalanlar, kırdan ve kentte ekonomik ağların dışında kalmış yoksul gruplar bu dönemdeki göçlerin büyük bir kısmını oluşturmuşlardır. Bu dönemde hem kırdan kente hem de kasaba ve kentlerden daha büyük kentlere göçler yaşanmıştır.

2000’den sonraki göçler: 2000 sonrasında kırsaldaki nüfus iyice azalmıştır. Bu dönemde basamaklı göç artmış, kentten kente ve özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropollere yönelim hızlanmıştır. Türkiye’deki göç dönemlerinin temel özelliklerinden hareketle, TR62 Bölgesinin nüfus hareketlilikleri incelendiğinde Adana ve Mersin illeriyle ilgili bazı temel saptamalar yapılabilir.

Şekil 4.26: Yıllara Göre Adana İl Nüfusu



Kaynak: TÜİK Genel Nüfus Sayımı Veri Tabanı; 2013

Yıllara göre Adana'nın il nüfusu incelendiğinde, şehir nüfusunun 1970 yılından sonra 2000 yılı hariç, artmış olduğu, kırsal nüfusunun ise 1980 yılına kadar yükselirken bu tarihten sonra azalmış olduğu görülmektedir.¹¹ Adana'da kırsal nüfus özellikle 2000-2010 yılları arasında yarı yarıya azalmış ve 2010 yılı itibarıyla en düşük seviyesine inmiştir. Şekil 4.26'e bakılarak Adana'nın nüfus değişimi 3 ana dönem altında değerlendirilebilir.

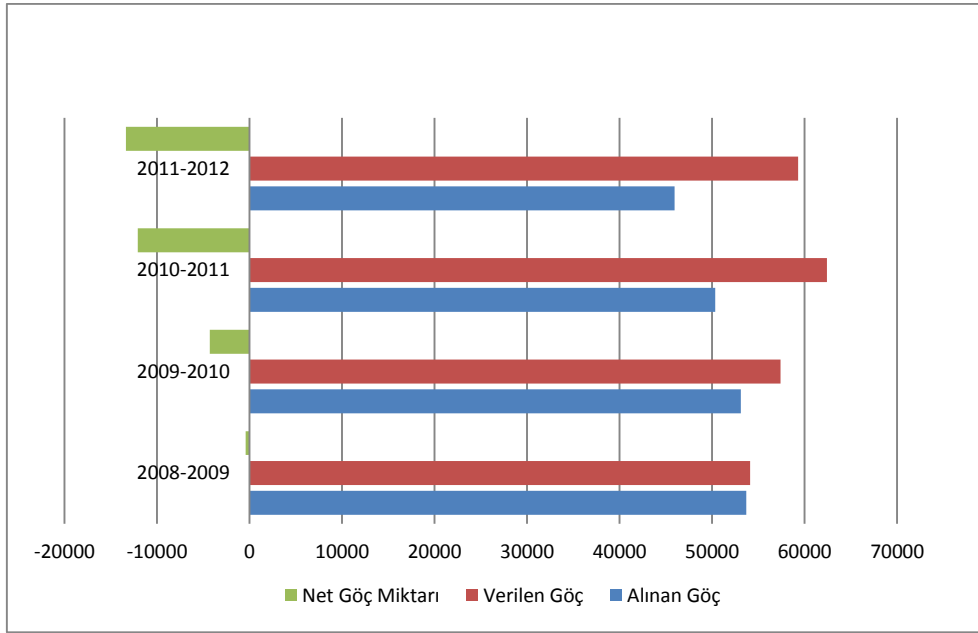
İlk dönem 1970-1990 yılları arasındır. 20 yıl içinde kent nüfusu 2,5 kat, toplam il nüfusu ise 2 kat artmıştır. Bu durum Türkiye'deki 1970-1990 iç göçlerinin temel özellikleriyle örtüşmektedir. Bu yıllar arasında Adana'da sanayileşme hamleleri artmış, büyük sanayi kuruluşları şehirde yatırımlarını yoğunlaştırmışlardır. Çukurova'nın tarım üretimi sayesinde gıda ürünleri imalatı sektörü, pamuk üretimi sayesinde de tekstil sektörü kentte gelişmiştir. Tarım ve sanayinin gelişmesiyle kentte hizmetler sektörü de oluşmaya başlamıştır. Bununla birlikte Adana özellikle Akdeniz, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yaşayan kişiler için bir cazibe merkezi haline gelmiş ve bu bölgelerden yoğun göç almıştır. 20 yıl içinde şehrin bu kadar hızlı büyümesi beraberinde gecekondulaşmanın artması, vatandaşların sosyo-kültürel ve ekonomik ağlardan yeterince yararlanamaması, altyapı eksikliklerinin oluşması ve çarpık kentleşme gibi sosyo-ekonomik sorunlara neden olmuştur.

Adana'da nüfus değişimlerinin yoğun görüldüğü bir diğer dönem 2000 yılı sonrasıdır. Bu dönemde Adana'da kent nüfusunda yine önemli bir artış yaşanmış, kırsal nüfus ise ilk defa bu kadar büyük oranda düşüş göstermiştir. Şehrin çekme faktörleri, insanların kırsal alanlarda ekonomik ve sosyo-kültürel ağlara yeterince ulaşamamaları, kent merkezlerinde eğitim ve sağlık imkânlarının çokluğu, üniversite eğitimine olan yönelim, hizmetler sektörünün gelişmesi gibi nedenlerden dolayı 2000 yılından sonra şehrin kırsal nüfusu azalmıştır. Aynı dönemde Adana'da kentsel nüfusun hızlı artışı göz önünde bulundurulduğunda, şehrin kendi kırsal nüfusunun kentsel alanlara göç ettiği yorumu yapılabilir.

Üçüncü dönem ise Adana'nın göç veren il konumuna dönüştüğü 2008 yılı sonrası süreçtir. 2007 yılından sonra yayınlanmaya başlayan ADNKS göç istatistikleri de bu durumu doğrulamaktadır. Adana'da 2008 yılından sonra net göç her geçen yıl eksi yönde artarak ilerlemiştir.

¹¹ 2000 yılında toplam nüfusta bir azalma olmasının en büyük nedenlerinden birinin, Osmaniye'nin 1996'de il statüsüne kavuşması olduğu unutulmamalıdır. (TÜİK 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Verilerine göre Osmaniye Toplam Nüfusu 458.782, kent nüfusu 311.994, köy nüfusu 146.788'dur.)

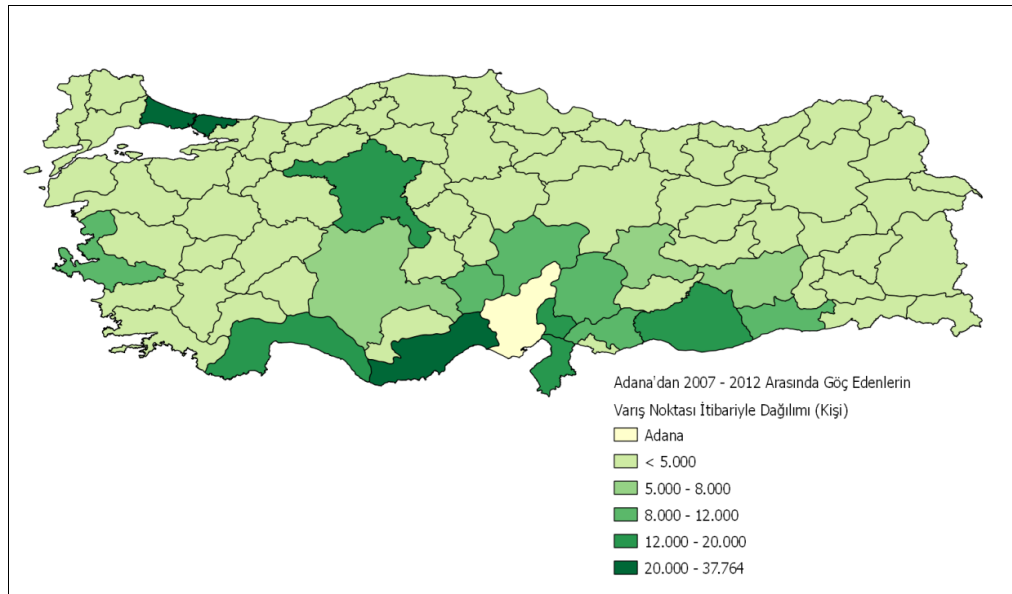
Şekil 4.27: 2008-2012 Yılları Arasında Adana Göç Rakamları



Kaynak: TÜİK 2008-2012 ADNKS; 2013

Adana son yıllarda en çok İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropollere, yakın çevresindeki illere ve Güneydoğu şehirlerine göç vermektedir. İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropollerdeki sosyo-ekonomik imkânların yüksek olması bu şehirlerin cazibesini artırmaktadır. Bunun dışında Adana'nın çevre illerle arasında güçlü bir etkileşim bulunması, Gaziantep ve Osmaniye'nin sanayide gelişim göstermesiyle iş imkânlarının artması, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde GAP'ın aktif bir şekilde kullanılmaya başlanmasıyla bölgedeki tarım arazilerinin verimliliğinin artması gibi nedenler Adana'dan bu bölgelere göçü tetiklemektedir.

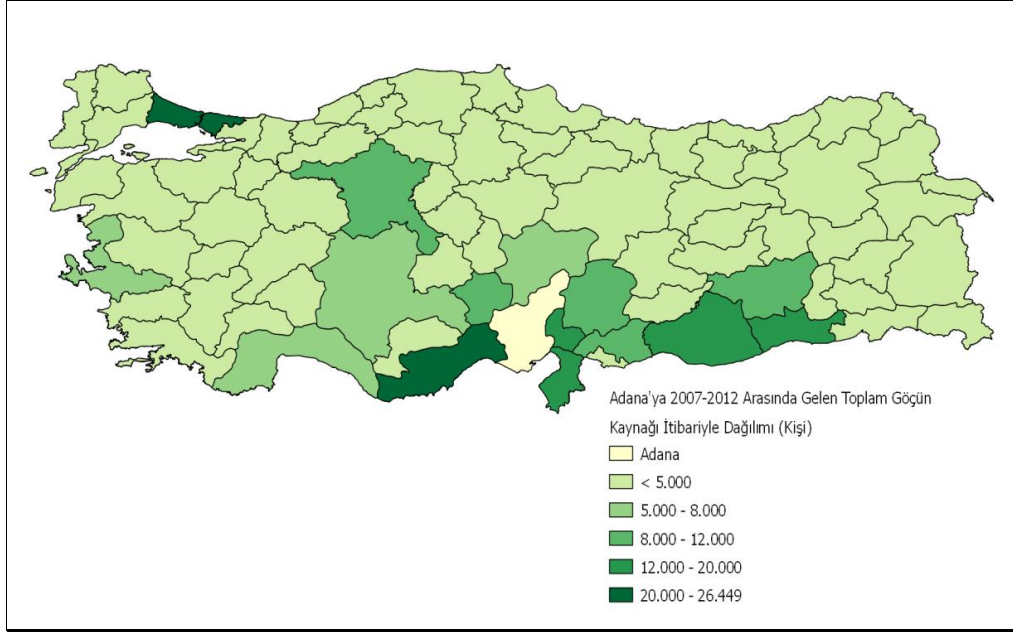
Harita 4.24: 2007-2012 Yılları Arasında Adana'nın Göç Verdiği İller



Kaynak: TÜİK 2007-2012 ADNKS; 2013.

Adana'nın göç ilişkisinde çift yönlü bir hareketlenme söz konusudur. Göç verdiği illerle göç aldığı iller arasında paralellik mevcuttur. Adana en çok, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropollerden, çevresindeki illerden ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç almaktadır. Adana'nın yakın coğrafyasında eğitim, sağlık, sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda merkez konumda olması, tarım ve sanayisinin gelişmiş olması bu illerden Adana'ya göçü tetiklemektedir. Ancak, son yıllarda Adana'nın aldığı göçten daha fazlasını diğer şehirlere vermekte olduğu unutulmamalıdır.

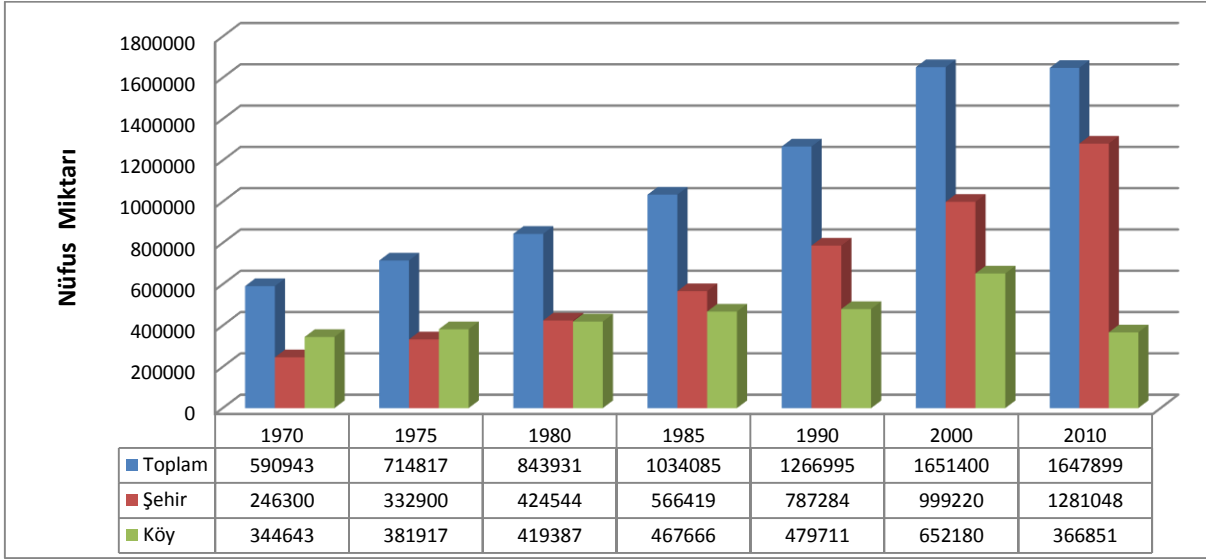
Harita 4.25: 2007-2012 Yılları Arasında Adana'nın Göç Aldığı İller



Kaynak: TÜİK 2007-2012 ADNKS; 2013.

Mersin'in yıllar içindeki nüfus değişimi incelendiğinde; 1980'lere kadar şehirdeki kır nüfusunun kent nüfusundan daha fazla olduğu, kentleşmenin ise şehirde özellikle 1985'ten sonra yoğunlaştığı görülmektedir. Şekil 4.28'den hareketle Mersin'deki nüfus değişimi üç temel dönem altında gruplandırılabilir:

Şekil 4.28: Yıllara Göre Mersin İl Nüfusu



Kaynak: TÜİK Genel Nüfus Sayımı Veri Tabanı; 2013

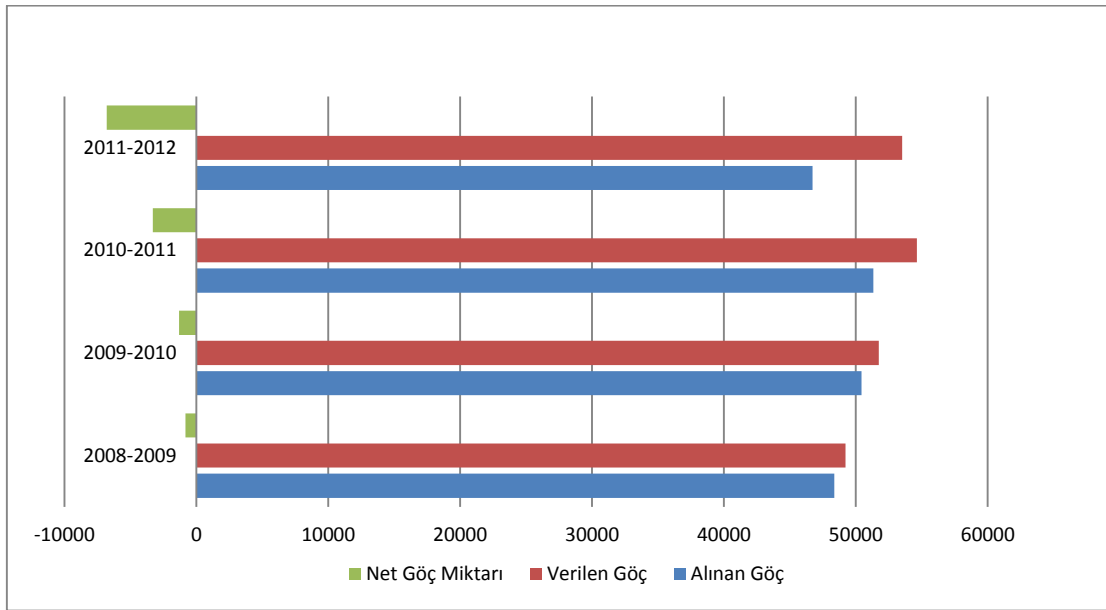
Mersin'deki nüfus hareketliliğinin yoğun olarak yaşandığı ilk dönem 1985-2000 yılları arasındır. 15 yıllık süre zarfında şehrin toplam nüfusu 600.000 kişi artmış, kent nüfusu ise neredeyse iki katına yükselmiştir. Kısa sayılabilecek bir süre zarfında şehrin bu denli büyümesinin temelinde Mersin'in bu dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi başta olmak üzere civar illerden yoğun göç alması yatmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanan terör olayları, Mersin Limanı'nın yıllar içinde sanayi ve ticaretteki rolünün artması, Mersin'in uygun iklim koşulları, teknolojik imkânların artmasıyla şehirde bitkisel üretimin ve örtü altı tarımın giderek güçlenmesi gibi etkenler bu dönemde kitlelerin yoğun bir şekilde Mersin'e göç etmelerini tetikleyen faktörlerden bazılarıdır. Yoğun göç sonrası yaşanan hızlı kentleşmeyle birlikte, merkez ilçelerin ve Tarsus, Silifke gibi göç alan büyük ilçelerin çevrelerinde gecekondu mahalleri oluşmuş, ilçe merkezlerinin bir kısmı da çöküntü mahallesi haline dönüşmüştür. Şehir, o dönemki mevcut potansiyeliyle bu hızlı nüfus artışının bütün beklentilerini karşılayamamıştır. Özellikle terör sorunundan dolayı doğu ve güneydoğu illerinden Mersin'e göç etmek zorunda kalmış insanlar için bu süreç daha da zorlu işlemiştir. Çoğunluğu geldikleri bölgelerin kırsalında yaşayan bu insanların, bilgi ve birikimleri şehirdeki istihdamın gerektirdiği niteliklerle örtüşmemiştir. Bu noktada istihdam imkânlarına erişimde zorlanan ya da daha vasıfsız işlerde çalışmak durumunda kalan şehrin yeni sakinleri için kent hayatında zamanla ekonomik sorunlar baş göstermiştir. Gecekondulaşma ve beraberinde getirdiği altyapı sorunları, ekonomik problemler, insan kaynağının arz-talep dengesinin uyuşmaması, sosyo-kültürel imkânlardan herkesin eşit yararlanamaması gibi problemler kentleşmenin hızlı artışıyla Mersin'de ortaya çıkmıştır.

Mersin'de nüfus değişimlerinin yoğun olarak görüldüğü bir diğer dönem 2000 sonrası yıllardır. 2000'lere kadar kent nüfusuyla aynı oranda olmasa da kır nüfusu da artış eğilimi göstermiştir. Ancak 2000'lerden sonra kır nüfusunun yarı yarıya azaldığı görülmektedir. Şehrin çekme özellikleri, insanların kırsal alanlarda ekonomik ve sosyo-kültürel ağlardan yeterince yararlanamamaları, kent merkezlerinde eğitim ve sağlık imkânlarının çokluğu, üniversite eğitimine olan yönelim, hizmetler sektörünün

gelişmesi gibi nedenlerden dolayı 2000'den sonra Mersin'de kırsal nüfus azalmıştır. Aynı dönemde Mersin'de kentsel nüfusun da hızlı artışı göz önünde bulundurulduğunda şehrin kendi kırsal nüfusunun kentsel alanlara yöneldiği yorumu yapılabilir. 2010 yılında kent nüfusu kır nüfusunun 3,5 katına ulaşmıştır.

Üçüncü dönemse 2008 yılı sonrası gözlemlenen Mersin'in göç veren il konumuna dönüştüğü dönemdir. Mersin yakın zamana kadar göç alan bir şehir olsa da, bu dönemde doyum noktasına ulaşmış, artık göç veren bir şehir haline gelmiştir. Şekil 4.29'da görülebileceği gibi 2008-2012 yılları arasında Mersin'in verdiği göç ile aldığı göç arasındaki fark her geçen yıl giderek büyümektedir.

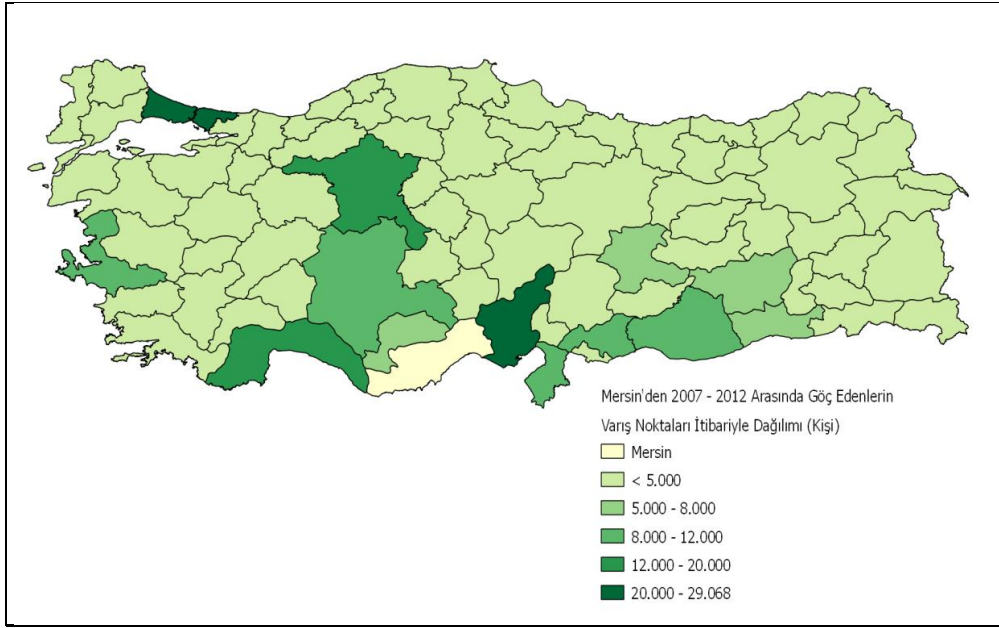
Şekil 4.29: 2008-2012 Yılları Arasında Mersin Göç Rakamları



Kaynak: TÜİK 2008-2012 ADNKS; 2013

Mersin son yıllarda en çok İstanbul ve Ankara gibi metropollere, Adana, Konya, Antalya gibi yakın çevresindeki illere ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki büyük şehirlere göç vermektedir.

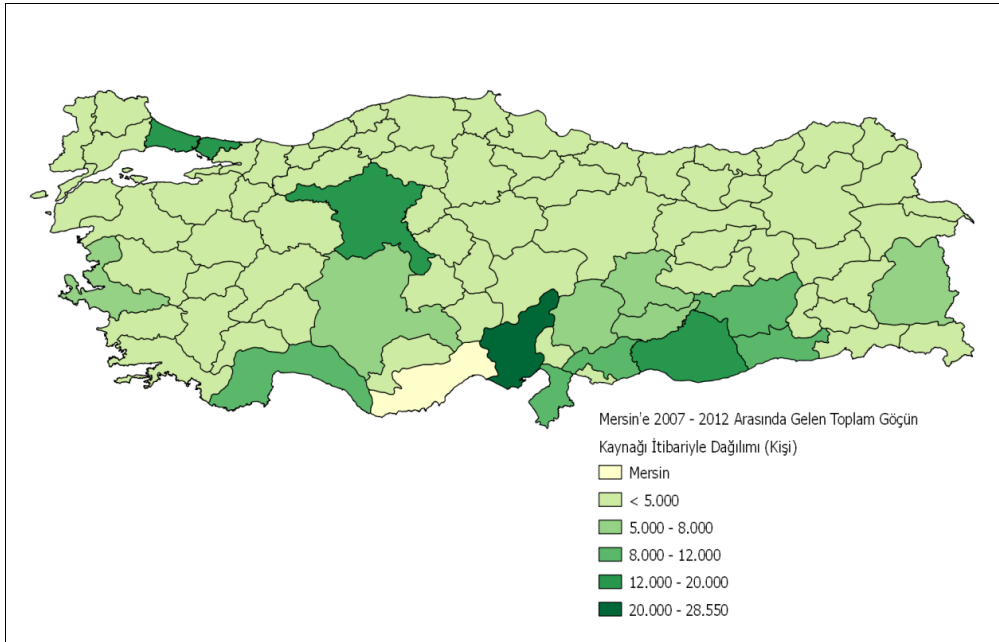
Harita 4.26: 2007-2012 Yılları Arasında Mersin'in Göç Verdiği İller



Kaynak: TÜİK 2007-2012 ADNKS; 2013.

Mersin'in göç ilişkisinde çift yönlü bir hareketlenme söz konusudur. Göç verdiği illerle göç aldığı iller arasında paralellik mevcuttur. Bu doğrultuda Mersin en çok İstanbul ve Ankara gibi metropollerden, Adana başta olmak üzere Antalya ve Konya gibi yakın çevresindeki illerden ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç almaktadır. Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinin Mersin'in aldığı göç içindeki oranı %17 civarındadır.

Harita 4.27: 2007-2012 Yılları Arasında Mersin'in Göç Aldığı İller



Kaynak: TÜİK 2007-2012 ADNKS; 2013.

TR62 Bölgesi bir bütün olarak düşünülduğünde kır nüfusu toplam bölge nüfusunun sadece %16,5'ini oluşturmaktadır. Mersin-Adana arasında Tarsus gibi büyük bir ilçenin bulunmasıyla, iki metropol adayı şehrin kent merkezleri neredeyse birleşme noktasına gelmiştir. Bölgenin aldığı yoğun göç ve sonrasında gerçekleşen hızlı kentleşme, sosyal ve mekânsal bütünleşme problemlerini de beraberinde getirmiştir.

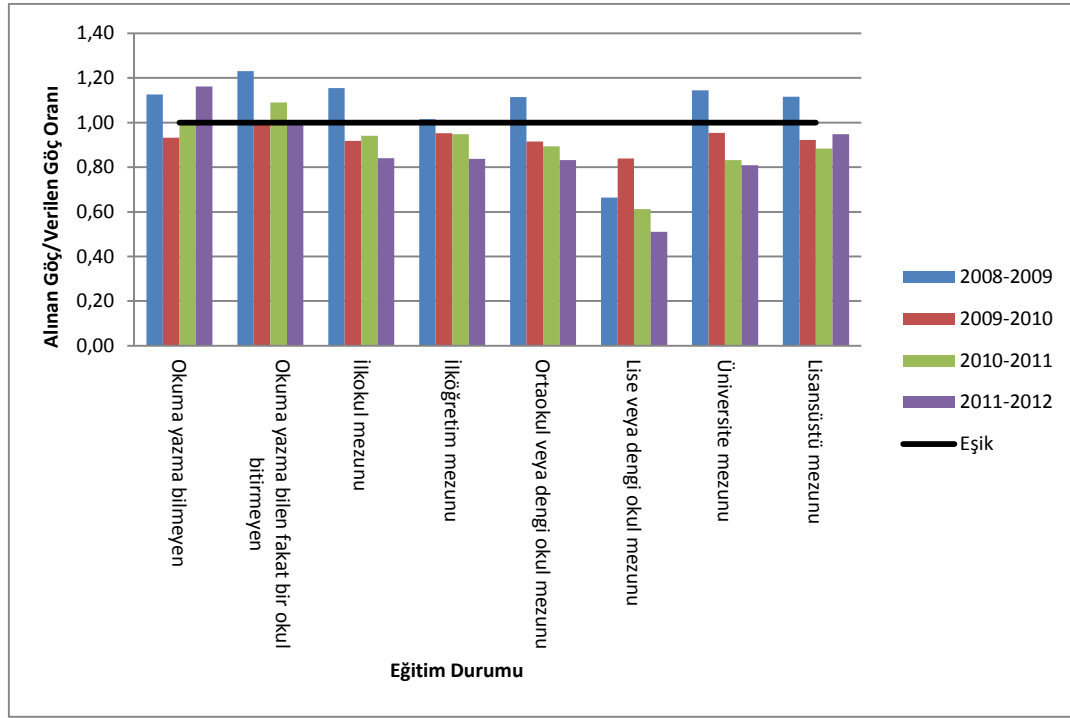
Bu durumun sebebi çoğunlukla göç olarak görülmektedir. Bundan dolayı Adana ve Mersin illerinin geçmişte yoğun göç alması bölgede sorun olarak algılanmaktadır. Hâlbuki bir bölgeye doğru nüfus hareketliliklerinin yaşanması o bölgenin hâlen yaşayan bir organizma, bir cazibe merkezi olduğunu göstermektedir. Bir bölge asıl göç almıyorsa cazibesini yitirmiş anlamına gelir ki bu durum daha büyük sosyo-ekonomik problemlerin oluşmasına neden olur. Cazibe merkezi haline gelen ya da cazibesini yitiren yerlerde öncelikle ekonomik kaynaklar, sonrasında insanlar göç eder. Yani bir bölge göç alırken aslında kaynak ve niteliklerini artırıyor, göç verirken ise kaynak ve niteliklerini azaltıyor demektir. Eğer bir bölgede yoğun göç ve hızlı kentleşme sonrasında sosyal ve mekânsal sorunlar yaşanıyorsa, bunun temel nedeni göçün kendisi değil, gerekli yönetim planlarının zamanında yeterince yapılmamasıdır.

TR62 Bölgesindeki göç hareketliliğini sorun olarak görenlerin önemli bir kısmının genel kanısı “biz nitelikli göç verirken, kalifiye olmayan insan kaynağını başka bölgelerden göç alıyoruz” şeklindedir. Bu varsayımın gerçeği yansıtmayı yansıtmadığını anlamak için TR62 Bölgesindeki göç hareketleriyle göç edenlerin eğitim seviyeleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak gerekmektedir. Şekil 4.30'da 2008-2012 yılları arasında TR62 Bölgesinde alınan ve verilen göç miktarlarının birbirlerine oranlarına göre 15 yaş üstü nüfusun eğitim durumları verilmektedir.

2009 yılından itibaren hemen hemen her eğitim seviyesinde birkaç istisna hariç, alınan göçün verilen göçü karşılama oranları gitgide düşmektedir.¹² Bu da önceki tablolarda da bahsedildiği üzere hem Adana hem de Mersin'in son yıllarda aldığından daha fazla göç vermesiyle açıklanabilir. Alınan göçün verilen göçü karşılama oranı her geçen yıl düşmektedir. Diğer bir deyişle, net göç gitgide eksi yönde artarak ilerlemektedir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda şu sonuca varılabilir: TR62 Bölgesinde göçün niteliğini asıl belirleyen, net göç miktarlarıdır. Bölgede alınan göç, verilen göçe göre azaldıkça hemen hemen her eğitim durumundan insan kaybı yaşanmaktadır. Bu doğrultuda görece daha eğitilmiş gruplar da diğerleri gibi bölgeden göç etmektedirler. Özetle, TR62 Bölgesinin nüfus değişimleriyle alakalı son dönemdeki temel sorunu nitelikli göç verip niteliksiz göç alması değildir. Temel sorun, önceki yıllara kıyasla bölgenin cazibesinin azalması ve daha az göç alması ve daha fazla göç vermesidir.

¹² Okuma yazma bilmeyen ve okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerde, alınan göçün verilen göçü karşılama oranları dalgalanmalar göstermektedir. Bunun temel nedeni, bu eğitim seviyelerinden göç edenlerin miktarlarının çok düşük olması ve bu oranın minimal değişimlerden kolayca etkilenmesidir.

Şekil 4.30: Eğitim Durumuna Göre Alınan Göçün Verilen Göçe Oranı (15+, 2008-2012)



Kaynak: TÜİK 2008-2012 ADNKS; 2013.

TR62 Bölgesinin son dönemde nüfus hareketlerindeki bir dikkat çekici nokta ise lise ve dengi okul mezunlarında alınan göç miktarının verilen göç miktarına oranının diğer bütün eğitim gruplarıyla kıyaslandığında çok düşük olduğu gerçeğidir. Bu durum şu şekilde açıklanabilir. Aslında göç edebilen kişi arayışta olan, dinamik, iş yapabilecek ve geldiği bölgenin orta kesimine dâhil olan insandır. Eğitimi, maddi imkânları, beklentileri, umudu çok düşük olan bir grup zaten göçün kendisine çok bir şey katmayacağını düşündüğünden başka bölgelere göç etmemekte veya edememektedir. Keza eğitimi, maddi imkânları iyi olup, durumundan memnun olan kesim de çok fazla göç etmemektedir.

Eğitim durumlarına göre en çok göç alınıp verilen insanın lise ve dengi okullar grubundan olması bu tespiti doğrulamaktadır. Çünkü lise ve dengi okul mezunları yukarıdaki tanımlamaya en çok uyan eğitim grubudur. Bu grubun göç etmesinin sebebi eğitim ve istihdam odaklıdır. Lise ve dengi okul mezunlarını sırasıyla üniversite mezunları ve ortaöğretim mezunları izlemektedir. Yani bölge orta ve üstü gruptan daha çok göç vermekte, ancak aynı gruptan yeterince kişiyi bölgeye çekememektedir. Bu da bölgenin cazibesinin önceki yıllara göre azaldığını, göç veren konumuna geçtiği için kendi orta kesimi olarak nitelendirilebilecek lise ve dengi okul mezununu elinde tutmakta zorlandığını, buna mukabil aynı oranda diğer bölgelerden göç alamadığını göstermektedir. Bu durumun artarak devam etmesi halinde Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nin mekansal amaçlarında belirlenen yerleşim sınıflandırmasına göre metropol alan olarak yorumlanabilecek ve İstanbul, Ankara ve İzmir'e rakip TR62 Bölgesinin insan kaynağı anlamında sıkıntı yaşaması ihtimal dahilindedir.

Çukurova Bölgesinde göçle ilgili bir diğer önemli olguda mevsimlik tarım işçiliğidir. Batıda Silifke'den başlayarak Akdeniz ve Tarsus, doğuda Ceyhan, güneyde Karataş'a kadar uzanan verimli tarım

arazilerinde yılın belirli dönemlerinde tarımsal işlerde çalışmak üzere özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden TR62 Bölgesine göçler yaşanmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliğinin TR62 Bölgesinde en çok görüldüğü alan Yüreğir, Karataş ve Tuzla arasındaki tarım alanlarıdır. Eskiden gezici ve geçici bir iş olarak görülen mevsimlik tarım işçiliği, gitgide kalıcı hale gelmektedir. Bu insanların önemli bir kısmı kışların ılık geçmesi, tarım süresinin uzun olması gibi etkenlerden dolayı ya sürekli ya da çok uzun süreler bölgede yaşamaktadırlar.

Ortadoğu'da yaşanan olumsuz gelişmeler sonucunda TR62 Bölgesi son dönemde Suriye'den dış göç almaktadır. Adana'nın Sarıçam ilçesinde Suriye'den gelen sığınmacılara yönelik 1 adet çadırkent kurulmuş olup, burada yaklaşık 11.000 sığınmacı barınmaktadır. Bunun dışında, kendi imkânlarıyla Adana ve Mersin'e gelen Suriyeliler de bölgede bulunmakta, ancak bu insanların tam sayılarına dair veriler net olarak bilinmemektedir. Bölgenin yakın coğrafyasındaki Hatay, Gaziantep ve Kilis gibi illerle karşılaştırıldığında çadırkent dışında yaşayan Suriyelilerin etkisi Adana ve Mersin'in sosyo-ekonomik hayatında yoğun olarak hissedilmemektedir. Ancak, Suriyelilerin ucuz işgücü olarak tarımda ve diğer sektörlerde çalıştırıldıkları gözlenmektedir. Suriye'deki iç savaşın TR62 Bölgesine olan ekonomik etkileri açısından bölgenin Suriye ile yaptığı dış ticaret incelendiğinde son yıllarda ihracat ve ithalat rakamlarının düşüş eğiliminde olduğu fakat 2013 yılında ihracatın arttığı görülmektedir.

Sonuç olarak, göç bir bölge içinde bir tehdit değil, belirli bir denge dâhilinde olması kaydıyla kazanımdır. Sorun kentleşmeyle ilgilidir. Kentlerin çok hızlı bir şekilde büyümesiyle birlikte bölge; iş, konut, altyapı, tüketim ve kültürel yaşam gibi birçok alanda göç edenlerin taleplerine yeterince cevap veremeyebilmektedir. Bu da o bölgede sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda bir dizi sorunun yaşanmasına neden olabilmektedir. TR62 Bölgesi her ne kadar son yıllarda göç veren bir bölge konumuna gelse de geçmişte yaşanan yoğun göçten kaynaklı hızlı kentleşmeyi kendi içinde sindiremediği için, sosyal ve mekânsal bütünleşmeye dair sorunları hâlâ bünyesinde barındırmaktadır. Önümüzdeki süreçte bu problemlerin azaltılması için bölgede çeşitli tedbirler uygulanacaktır.

Tedbirler



TR62 Bölgesinde sosyal uyum sorunlarını çözmek stratejik amacı için göçle gelen nüfusun sosyal ve mekânsal bütünleşmelerinin sağlanması önemli bir öncelik alanıdır. Bu öncelik doğrultusunda yedi temel tedbir öngörülmüştür. Bu tedbirler şu şekilde sıralanmaktadır.

Tedbir 1. Bölgesel Bir Göç Araştırmaları ve Sosyal Bütünleşme Merkezi Kurulması

Yatay eksene oturmuş olan göç olgusu eğitim, istihdam, ekonomik büyüme, kentleşme, kırsal kalkınma, sanayi, tarım, ekonomi, kadın, çocuk, katılım gibi birçok alanla kesişmekte ve hepsini derinden etkilemektedir. Etki alanı bu kadar geniş olan bir konuda öncelikli olarak yapılması gereken, o konuyu ve etkilediği alanlarla ilişkisini derinlemesine irdelemektir. Bu gereklilik doğrultusunda TR62 Bölgesinde; sosyoloji, psikoloji, işletme, ekonomi, siyaset bilimi, kamu yönetimi, şehir-bölge planlama, tıp gibi alanlardan konuya katkı sunabilecek akademisyen, araştırmacı ve uzmanların katılımıyla bölgesel bir göç araştırmaları ve sosyal bütünleşme merkezi kurulmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Üniversitelerin öncülüğünde sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, kamu kurumları ve özel sektör temsilcilerinin desteği ve aktif katılımıyla kurulması gereken bu merkezde göç ve etkilediği alanlara yönelik mekânsal boyutta araştırma, veri, analiz çalışmaları yapılırken; aynı zamanda bu alanlara dair sosyal politika önerileri de getirilecektir. Bu merkezin yerinin göç sonrası hızla büyüyen bir ilçede, hatta mahallede olması oldukça önemlidir. Böylece göç ve etkilediği alanlarla ilgili sosyal gözlem daha rahat yapılabilecek ve problemler daha rahat kavranacaktır. Yapılacak analizler sonrasında, önemi ve önceliği belirlenen alanlarda bu merkez bünyesinde eğitimler verilecek, sosyal ve kültürel aktiviteler düzenlenecek, sertifika odaklı kişisel gelişim ve istihdam kursları açılacak, kent hayatına adaptasyona yönelik sosyolojik ve psikolojik destekler sunulacak, kırılgan grupların güçlendirilmesine yönelik çeşitli çalışmalar yapılacaktır. Bütün bu çalışmalarda akademisyenler ve uzmanlar öncülüğünde üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk projeleri kapsamında çalışmaları veya staj görmeleri savunulacaktır. Bu sayede öğrencilerin deneyim kazanmaları sağlanırken, aynı zamanda göçle gelen nüfus ile toplumun değişik kesimleri arasındaki etkileşimin artması sağlanacaktır.

Son dönemde Suriye’de yaşanan olaylar sonucunda Türkiye’ye göç eden sığınmacılar yakın coğrafyadaki diğer bölgeler kadar olmasa da TR62 Bölgesine de yerleşmekte ve bölgenin sosyo-ekonomik hayatıyla etkileşim içine girmektedirler. Suriye’den gelen sığınmacıların sorunlarına ve ihtiyaçlarına dair bölgede yeterince bilgi bulunmamaktadır. Kurulması önerilen Bölgesel Göç ve Sosyal Bütünleşme Merkezi bünyesinde Suriye’den TR62 Bölgesine gelen sığınmacıların eğitim, sağlık, istihdam gibi sosyal ve ekonomik sorunlarına yönelik araştırma ve analiz çalışmaları yapılacaktır. Buradan çıkan bulgular sayesinde bölge konuyla alakalı daha kapsamlı malumata sahip olacak, gerek yerel gerekse merkezi aktörlerin konuyla ilgili uygulayacağı proje, program ve politikaları daha rahat yönlendirme fırsatına kavuşacaktır.

Son olarak, göç olgusu aynı anda birçok konuyu ve bölgeyi etkilediği için TR62 Bölgesi özellikle bölgeye gelen ve giden göçün yoğun olduğu diğer düzey 2 bölgeleriyle göç konusunda böyle bir merkezin oluşumunda “Bölgelerarası İşbirliği” kuracaktır.

Tedbir 2. Yoğun Göç Sonrası Hızla Kentleşen Alanların Fiziki Altyapı ve Üstyapı İhtiyaçlarının Giderilmesi

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi’nde altı çizildiği üzere TR62 Bölgesi içme ve kullanma suyu şebekeleri, kanalizasyon şebekeleri, içme ve kullanma suyu arıtma tesisleri ve atık su arıtma tesisleri gibi fiziki altyapı değişenlerinde Türkiye ortalamasına göre iyi durumdadır. Ancak mekânsal boyutta bakıldığında yoğun göç sonrası büyüyen Adana/Yüreğir ve Mersin/Akdeniz gibi merkez ilçelerinin mahalle ve beldelerinin bazılarında kanalizasyon, içme ve kullanma suyu şebekeleri eksiktir. Bunlar halk sağlığı açısından büyük önem teşkil ettiği için ivedilikle tamamlanacaktır. Mersin’in Mezitli ve Yenişehir ilçelerine hizmet verecek olan Mezitli Atık Su Arıtma Tesisi yapım aşamasındadır ve en kısa zamanda faaliyete girecektir.

Fiziki altyapı ihtiyaçlarının yanı sıra kent merkezlerinde göç sonrası çok hızlı büyüyen Seyhan, Yüreğir, Sarıçam, Akdeniz, Toroslar gibi ilçelerin üstyapı ihtiyaçlarına yönelik çalışmalara yoğunluk verilecektir. Bu ilçelerin asfalt, kaldırım, park, oyun sahaları, çevre düzenlemesi, yeşil alan, okul, cami, karakol, kadın merkezi gibi ihtiyaçları hızla karşılanacaktır.

Bölgede barınmayla alakalı bazı problemler de bulunmaktadır. Hâlihazırda TR62 Bölgesinde konut fazlası olmasına rağmen, her geçen gün yeni konutlar yapılmaktadır. Gelen nüfusun maddi imkânlarıyla mevcut konutların fiyatları uyuşmadığı için sürekli yeni konut yapma ihtiyacı doğmaktadır. Göç eden nüfusun oturdukları konutların birçoğunda imar problemleri de bulunmaktadır. Ayrıca göçle gelen nüfusun yoğun olduğu mahalleler ile şehrin diğer kesimleri arasında etkileşimin az olması nedeniyle sosyal ve mekânsal ayrışma sorunları da yaşanmaktadır. Önümüzdeki süreçte uygulanacak kentsel dönüşüm projelerinde göçle gelen nüfusun bu problemleri göz önünde bulundurulup barınma ve sosyal/mekânsal ayrışmaya dair yaşanan sorunları giderici politikalar geliştirilecektir.

Tedbir 3. Kırsal Kente Göçe Neden Olan İtme Faktörlerinin Azaltılması İçin Kırsal Kalkınmanın Desteklenmesi ve Kırsal Altyapının Güçlendirilmesi

Hem Adana’nın, hem de Mersin’in kırsal alanlarındaki nüfus miktarı 2000’lerden sonra hızla düşmüştür. Kırsaldaki itme faktörlerinin azaltılması ve yaşam kalitesinin artırılması için kırsalın mevcut potansiyeli kullanarak ekonomik faaliyetleri çeşitlendirecek ve iş imkânlarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Kırsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik atılacak adımlar şehirlerin yükünü de hafifletecektir. TR62 Bölgesinin doğal kaynakları da düşünüldüğünde organik tarım, odun dışı orman ürünleri, ekoturizm, su ürünleri, arıcılık, süt ürünleri ve madencilik gibi kırsalda potansiyeli yüksek olan ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi desteklenecektir.¹³ Adana’da Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli, Aladağ, Pozantı, Karaisalı, İmamoğlu, Yumurtalık ve Karataş gibi kırsal özellik gösteren ilçeler ile Mersin’de

¹³ Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesiyle ilgili olarak Bölge içi Gelişmişlik Farklılıklarının Azaltılması amacının birinci hedefinde detaylı analiz yapılmıştır.

merkez ilçelerin Toros Dağları'nda kalan kısımları ve Bozyazı, Aydıncık, Gülnar, Çamlıyayla ve Mut gibi ilçelerde kırsal kalkınma desteklenip, kırsal ekonomi çeşitlendirilmeye çalışılacaktır.

İstihdamın dışında kırdan kente göçün bir diğer nedeni, gençlerin eğitim faaliyetlerinden yararlanma talebidir. Eğitim ve istihdam imkânları şehirlerde yoğunlaştığı için kırsal alanlarda genç nüfus giderek azalmaktadır. Şekil 4.30'da da değinildiği gibi TR62 Bölgesinde alınan göçün verilen göçü karşılama oranının en düşük olduğu eğitim grupları lise, üniversite ve ortaokul mezunları gruplarıdır. Bu insanların eğitim ihtiyaçlarından dolayı bölgeden göç etmek zorunda kalmalarının önüne geçmek adına bölgedeki eğitim kurumlarının kapasiteleri artırılacaktır. TR62 Bölgesinin Aladağ, Feke, Karaisalı, Saimbeyli, Tufanbeyli, Pozantı, Çamlıyayla, Aydıncık gibi kırsal yoğunluklu ilçelerinde genel lise ve meslek lisesi ihtiyacı mevcuttur. İstihdama yönelik ara eleman sıkıntısının hissedildiği bölgede, bu açığın kapatılması için adı geçen ilçelerde özellikle meslek liseleri açılması gerekmektedir. Ayrıca, Çukurova ve Mersin Üniversitelerinin Aladağ, Feke, Tufanbeyli, Pozantı, Karaisalı, Yumurtalık, Aydıncık gibi kırsal ağırlığı yoğun olan ilçelerde Meslek Yüksek Okulları bulunmaktadır. En yoğun göçün lise ve dengi okul mezunları grubundan gerçekleştiği düşünüldüğünde, bu ilçelerdeki MYO'ların eğitim kalitesini yükseltmeye yönelik teknolojik altyapılarının güçlendirilmesi, aynı zamanda yükseköğrenim için bu ilçelerden göç etmek zorunda kalan gençlerin sayısını azaltacaktır.

Kırsal nüfusun ilerleyen süreçte bölgede daha da azalmaması, hatta kırsal alanların cazibesinin artırılması amacıyla özellikle emekliler için küçük ve basit işlere yönelik projeler geliştirilecektir. Bu sayede tersine göçte tetiklenebilecektir. Ayrıca, yaşlıların çoğunlukla ihtiyaç duyduğu sağlık altyapısının kırsal özelliği yoğun olan ilçelerde geliştirilmesi de bir diğer önemli husustur.

Tedbir 4. Göçten Olumsuz Etkilenen Kadının İstihdama, Kadın ve Çocukların ise Sosyal Hayata Katılımının Artırılması

Göçün temel nedenlerinden en önemlisi istihdamdır. Göç sonrası sosyal ve psikolojik olarak en çok etkilenen grup ise kadınlardır. Bu öncelikler göz önünde bulundurularak bölgede, kadınların mevcuttaki eğitim seviyelerine ve becerilerine uygun sertifika temelli kurslar açılacak, kadının ekonomik hayata katılımı artırılacaktır. Kadın istihdamına yönelik programlar uygulanırken yapılan projeler sonrasında kadının ekonomik hayata eklemlenmesi ve istihdamda sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi en önemli öncelik olarak görülecektir. Kadınlara ilgili alanda yapılan sosyolojik çalışmalara bakıldığında özellikle kırsaldan şehre göç eden kadınların eğer örf, adet ve becerilerine uygun bir iş varsa istihdama katılmaktan çekinmedikleri görülmektedir. Bu doğrultuda kadınların istihdama katılmalarının önündeki psikolojik engellerin azaltılması için kadınların geleneksel yapıları da göz önünde bulundurularak kadın istihdamına yönelik politika ve programlar uygulanacaktır.

Kadının istihdama ve sosyal hayata katılımının artırılabilmesi için semt veya mahalle bazlı toplum merkezlerinin kurulması yararlı olacaktır. Bu merkezler bünyesinde meslek edindirme, hobi ve kişisel gelişim kursları verilecektir. Çeşitli konularda sergi, sosyal etkinlik ve seminerler düzenlenerek, bu merkezlerde kadının sosyal ve kişisel gelişimi artırılacaktır. Aynı zamanda kadınların birçoğunun anne olduğu ve çocuklarıyla ilgilenmek zorunda oldukları da düşünüldüğünde, kadın istihdamını artırabilmek amacıyla bu merkezlerde çocuklar için kreş, anaokulu ve etüt salonları kurulacaktır. Kadın ve aile

sağlığı çok önemli olduğu için bu merkezler bünyesinde temel sağlık hizmetleri veren yapılar oluşturulacaktır. Ayrıca, şehirde istihdama ve sosyal hayata yeterince adapte olamayan kadın, sosyal izolasyona uğrayabilmekte ve psikolojik problemler yaşayabilmektedir. Bu gibi problemlerin üstesinden gelebilmek adına, kurulacak bu merkezler bünyesinde kadınlara psikolojik destek sunulacaktır.

Sosyal ve fiziksel imkânların eksik olduğu mahallelerde çocukların sosyal hayata katılımlarını artırabilmek içinse spor ve sanatsal faaliyetlere yönlendirici fiziksel mekânlar, etkinlikler ve eğitimler buldukları mahallelerde sağlanacaktır. Boş zamanlarını bu şekilde değerlendirebilecek çocukların kişisel becerileri, hayal dünyaları ve vizyonları bu yolla genişletilecek, kötü alışkanlıklara yönelmeleri ve dışlanmışlık hissetmeleri engellenecektir.

Tedbir 5. Göçle Gelen Nüfusa Yönelik İstihdamın Niceliğinin ve Niteliğinin Artırılması¹⁴

Sosyal ve mekânsal bütünleşme problemlerinin önemli bir kısmının yoksulluk kaynaklı olduğu düşünüldüğünde, bölgenin yoğun göç alan merkez ilçelerinde istihdamın niceliğinin ve niteliğinin artırılması bu problemlerin çözümü için çok önemlidir. Bölgenin istihdam alanlarının ihtiyacı planlanarak buna uygun insan kaynağı yetiştirilmesine yönelik projeler, programlar, eğitimler ve kurslar düzenlenecektir. Aynı zamanda insan kaynağının bilgi ve becerileri iyi analiz edilip, bu analizler çerçevesinde yeni istihdam alanlarının da oluşturulması teşvik edilecektir. Göçle gelen nüfusun istihdamla alakalı ciddi bir sıkıntısı da kayıt dışı ve düzensiz istihdamdır. Bu sorunların çözümüne yönelik adımlar atılacaktır. Ayrıca çalışma ortamlarının iyileştirilmesi ve iş güvenliğinin sağlanması da bölge için önemli bir öncelik alanıdır.

Tedbir 6. Yoğun Göç Sonrası Hızla Kentleşen Alanlarda Eğitim Altyapısının Güçlendirilmesi¹⁵

Bölgenin yoğun göç sonrası hızla kentleşen metropoliten alanlarında okulların derslik sayıları artırılacak, teknolojik altyapıları geliştirilecek, sosyal alanları ve oyun bahçeleri oluşturulacaktır. Göç sonrası oluşan mahallelerde öğrencilere yönelik rehberlik hizmetleri yoğunlaştırılacaktır. Bu bölgelerde öğretmen başına düşen öğrenci miktarlarının azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bahsi geçen bölgelerdeki çocukların özellikle okul öncesi eğitime erişimleri artırılacaktır. Önümüzdeki dönemde Adana'nın Seyhan ve Sarıçam ilçelerinde, Mersin'in ise Mezitli ilçesinde hayata geçirilmesi planlanan eğitim kampüslerinin tamamlanmasıyla birlikte eğitim altyapısına yönelik problemlerin azalması öngörülmektedir.

Tedbir 7. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal ve Mekânsal Bütünleşmelerinin Sağlanması

Mevsimlik tarım işçiliği Çukurova Bölgesinde yıllardır var olan bir olgudur. Mevsimlik tarım işçiliğinin TR62 Bölgesinde en çok görüldüğü alan Yüreğir, Karataş ve Tuzla arasındaki tarım alanlarıdır. Eskiden gezici ve geçici bir iş olarak görülen mevsimlik tarım işçiliği, gitgide kalıcı hale gelmektedir. Mevsimlik

¹⁴ Bölgenin işsizlik ve istihdam yapısıyla ilgili tedbirler sadece göç eden nüfusu değil kent merkezlerinin bütününe kapsadığı için Bölge Planının "Kaliteli İstihdam" önceliği altında daha detaylı incelenmektedir.

¹⁵ Bölgenin eğitim altyapısıyla alakalı tedbirler ve sadece göç eden nüfusu değil kent merkezlerinin bütününe kapsadığı için Bölge Planının "Eğitimde Erişilebilirliği ve Kaliteyi Artırmak" önceliği altında daha detaylı incelenmektedir.

tarım işçileri gerek çalışma koşullarının zorluğu, gerekse yaşam şartlarının kötülüğünden dolayı yıllarca toplumun dezavantajlı kesimlerinin başında gelmişlerdir. Mevsimlik tarım işçilerinin temel sorunları; sağlık, barınma, mevsimlik tarım işçisi çocuklar ve mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları adı altında 4 grupta toparlanabilir. Bu işçilerin dezavantajlı durumlarının azaltılması ve bölgeye sosyal ve mekânsal bütünleşmelerinin sağlanabilmesi için çeşitli stratejik hamleler yapılacaktır.

Mevsimlik tarım işçilerinin yoğunlukla geldikleri şehirler Şanlıurfa başta olmak üzere (özellikle Merkez, Suruç, Viranşehir, Siverek ilçeleri), Adıyaman ve Gaziantep'tir. (Kalkınma Atölyesi Kooperatifi, 2012) Mevsimlik gezici tarım işçiliğinin birden çok bölgeyi farklı yönleriyle etkilediği göz önünde bulundurulursa, üretilmesi gereken politika, program ve stratejilerde öncelikle bölgelerarası işbirliği kurulması gerekmektedir. TR62 Bölgesinde faaliyet gösteren Çukurova Kalkınma Ajansı, Adıyaman'ı kapsayan İpekyolu Kalkınma Ajansı ve Şanlıurfa'yı kapsayan Karacadağ Kalkınma Ajansı arasında bu konuda bölgelerarası işbirliği geliştirilecektir. Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarını anlamada karşılaşılan sıkıntıların başında konu hakkında mevcuttaki veri ve analizlerin yetersizliği gelmektedir. Tedbir 1'de göçle gelen nüfusun sosyal ve mekânsal bütünleşmesinin artırılmasına yönelik kurulması önerilen "Bölgesel Göç Araştırmaları ve Sosyal Bütünleşme Merkezi" bünyesinde mevsimlik tarım işçileriyle alakalı araştırma, analiz, anket, veri toplama ve farkındalık yaratma çalışmaları yapılacaktır.

Sağlıkla ilgili olarak mevsimlik tarım işçilerinin yaşam alanlarında hijyenin sağlanması en önemli önceliktir. METİP projeleri kapsamında son yıllarda yerleşim alanlarına tuvalet, duş kabini, çamaşır ve bulaşık yıkama konteyneri çöp konteyneri ve foseptik tankları alınmıştır. Bu çalışmalar devam ettirilecek ve yaygınlaştırılacaktır. METİP kapsamına henüz girememiş alanlarda tuvalet, banyo, kanalizasyon, altyapı sorunları mevcut olup, önümüzdeki süreçte bu sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. Sağlık alanında bir diğer öncelik mevsimlik tarım işçilerinin sağlık kurumlarına erişimlerinin kolaylaştırılması ve düzenli sağlık kontrollerinin yapılması gerekliliğidir. Bu kapsamda, mevsimlik tarım işçilerinin yoğunlaştığı alanlarda sağlık birimleri ya da gezici sağlık ekipleri oluşturularak mevsimlik tarım işçilerinin ilk kontrolleri, aşıları, doğum öncesi ve sonrası muayeneleri vb. tetkikler düzenli olarak yapılacaktır. Bu birimlerde işçilerin beden sağlıklarının yanında ruh sağlıklarının da korunması için sosyal hizmet uzmanı ve psikologlar da görev alacaktır. Sağlıkla ilgili bir diğer öncelik alanı ise mevsimlik tarım işçilerinin sağlık bilinçlerinin artırılmasına yönelik faaliyetlerinin düzenlenmesidir. Bu kapsamda, iş kazalarından ve tarım ilaçlarının olumsuz etkilerinden korunma, kadın ve çocuk sağlığı, aile planlaması, bulaşıcı hastalıklar, hijyen, çocuk bakımı gibi konularda bilinçlendirme eğitimleri verilecektir.

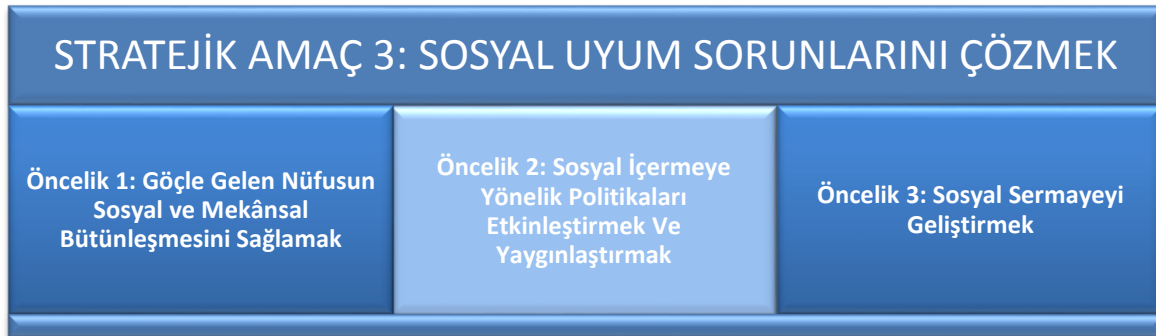
Barınmayla alakalı olarak yaşam ortamlarının modernizasyonunun sağlanması mevsimlik tarım işçileri için en öncelikli konudur. METİP projeleri sayesinde bu konuda ciddi ilerlemeler sağlanmıştır. Toplulaştırılmış çadır alanları oluşturulmuş, bu alanlarda altyapı eksiklikleri giderilerek daha sağlıklı yaşam ortamları sunulmuştur. Eğitim ve sosyal ihtiyaçlar için de çeşitli donatılar sağlanmıştır. Ancak, bölgede hâlen bu toplulaştırılmış çadır alanlarının dışında naylon, kamış, saz, bez ve brandadan yapılmış çadırlarda, dağınık şekilde yaşayan mevsimlik tarım işçileri mevcuttur. Barınma şartlarının modernize edilebilmesi ve hizmet standartlarının yükseltilebilmesi için toplulaştırılmış çadır yerleşimleri artırılacaktır. Bu sayede bölgedeki mevsimlik tarım işçilerinin dağınık yaşamları asgari düzeye indirilip,

kendilerine daha modern hizmet götürülebilecektir. Topplulaştırılmış yerleşim alanlarında sağlanan oyun alanları, sosyal donatı alanları ve derslikler artırılacak, hâlihazırda dağınık alanlarda yaşayan insanların da bu gibi imkânlarla kavuşmaları sağlanacaktır.

Mevsimlik tarım işçiliğinden en çok etkilenen kesim çocuklardır. Ulusal ve uluslararası mevzuata göre 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılması yasak olmasına rağmen, aileler çocuk işçiliğini yoksullukla mücadelede bir strateji olarak görmekte ve çocukların mevsimlik işçi olarak çalışması az da olsa hâlen devam etmektedir. Uygulanacak program, proje ve stratejilerde ailelerin yoksulluk durumları da göz önünde bulundurularak çocuklarını çalıştırmadan da yoksullukla mücadele edebilecekleri sosyal politikalar geliştirilecektir. Mevsimlik tarım işçisi çocukların tamamına yakınının okula kaydı bulunmasına rağmen, bunların arasında önemli bir kısmının okula geç kaydolma ve devamsızlık sorunları mevcuttur. Bu da gizli okul dışında kalma sorununu ortaya çıkaran, eğitimin kalitesini düşüren, çocuğun okula adaptasyonunu ve okul başarısını etkileyen bir durumdur. Bu noktada mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitime devam oranlarını artırıcı çalışmalar yapılacaktır.

Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarının ve ücretlerinin iyileştirilmesi için ise öncelikli olarak işçilerin sosyal güvenlik kapsamına alınmaları gerekmektedir. Bu konuda gerekli yasal düzenlemelerin yapılması aciliyet teşkil etmektedir. Sosyal güvenlik sorunlarının dışında, işçilerin çalışma koşullarını ağırlaştırıcı bir diğer etken uzun çalışma süreleridir. Mevsimlik tarım işçileri günde ortalama 12-13 saat tarlada açık alanda ve güneşin altında çalışmaktadırlar. Çukurova özelinde düşünülecek olursa yaz döneminde +40 derecenin üzerinde bu kadar uzun saatler çalışmak insan sağlığı için çok tehlikelidir. Uzun çalışma sürelerinin sınırlandırılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Uzun çalışma sürelerinin yanında ücretle alakalı da dengesizlikler bulunmaktadır. Kadınlara ödenen gündelik ücretler erkeklere göre çok daha azdır. Tarlada aynı işi yapan kadınla erkeğe farklı ücretler ödenmesi toplumsal cinsiyet eşitliği prensibine aykırıdır. Bu konuda düzenlemeler yapılacak, eşit ücret verilemiyorsa dahi aradaki ücret farklılıkları minimum seviyeye indirilecektir.

4.3.2. Öncelik 2: Sosyal İçermeye Yönelik Politikaları Etkinleştirmek ve Yaygınlaştırmak



Bölgede yoksulluk riski altında bulunan ve sosyal dışlanma yaşayan kesimlerin ekonomik, sosyal ve kültürel olanaklara katılımları, kapsayıcı kalkınmanın sağlanmasında önemli bir gerekliliktir. Bu çerçevede yerel ve bölgesel politikaların özel ilgi gruplarının farklılaşan ihtiyaçlarını gözeterek biçimde tasarlanması ve bu grupların ekonomik ve sosyal hayata katılımları önündeki dışlayıcı faktörlerin giderilmesi sosyal uyumun sağlanmasına katkı sağlayacaktır.

Durum Analizi

Özel İlgili Grupları

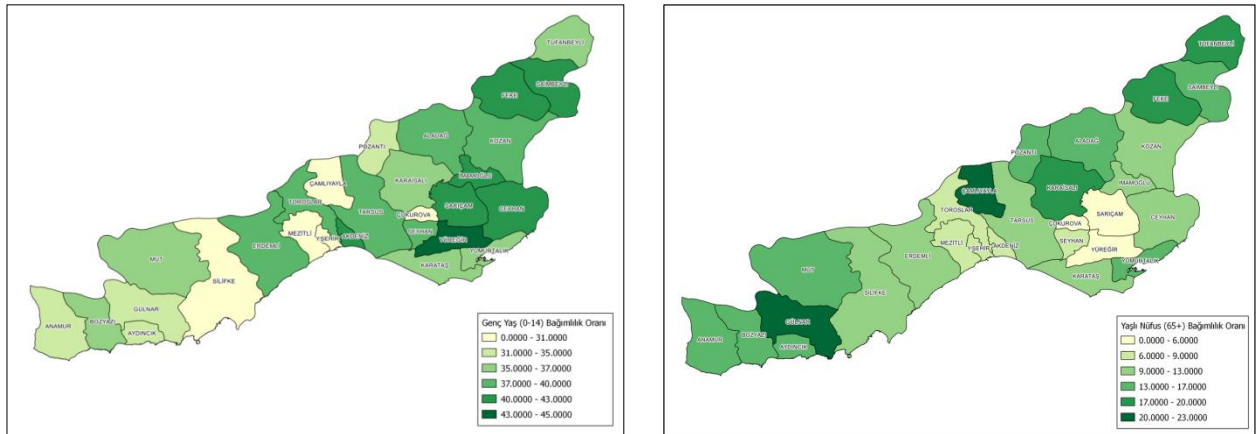
Çukurova Bölgesinde kırsal ve kentsel nüfus oranlarının gelişimi incelendiğinde kırsal nüfusun giderek azaldığı görülmektedir. Adana'da kırsal nüfusun kentsel nüfusa oranı 1970'te 0,96 iken 2010'da 0,13'e gerilemiştir. Mersin'de aynı oran 1970'de 1,33 iken 2010'da 0,28'e inmiştir. Bu durum bölgede kırsal alandan kentsel alana göçün varlığı yanında bölgedeki artan kentleşmeyi de göstermektedir.

Bölgede nüfus büyükşehir sınırları içerisinde yer alan merkez ilçelerde yoğunlaşmaktadır. Buna paralel olarak yaşlı nüfus bağımlılık oranları kırsal niteliği ağır basan bölgenin kuzey ve batı ilçelerinde yükselmektedir. Akdeniz ve Yüreğir gibi yoğun göçe maruz kalmış ilçelerde genç yaş bağımlılık oranı yüksektir. Bu bakımdan çocuk ve gençler ile yaşlılara yönelik hizmetlerin nüfusun mekânsal dağılımı göz önünde bulundurularak maliyet etkin biçimde sunulması gerekmektedir.

Harita 4.28: TR62 Bölgesinde Genç Yaş ve Yaşlı Nüfus Bağımlılık Oranları

Kaynak: TÜİK ADNKS 2012

B2011 Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre Türkiye'deki engellilerin %5,03'ü TR62 Bölgesinde



yaşamaktadır. Engelli nüfus oranı Adana'da %6,36 iken Mersin'de %6,68'dir. Engellilerin toplam nüfus içindeki oranı düşük gözükmeyle birlikte Adana'da 134.157, Mersin'de 111.414 engelli yaşamaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ÖZVERİ16 sistemi sonuçlarına göre süregelen hastalıklar kapsam dışı bırakıldığında Adana ve Mersin'de engelliler içerisinde en büyük grubu zihinsel engelliler oluşturmaktadır. Zihinsel engellileri, ortopedik engelliler ve görme engelliler izlemektedir. Bu bakımdan kamusal hizmet sunumunda engellilerin ihtiyaçlarını gözetin ve toplumsal yaşama katılımını sağlamaya yönelik politikalar bölgedeki sosyal uyumun geliştirilmesi için önemli bir gerekliliktir.

Tablo 4.21: ÖZVERİ Sistemine Kayıtlı Olan Engellilerin Engel Grubuna Göre Sayısı

Engel Grubu	Adana	Adana %	Mersin	Mersin %
-------------	-------	---------	--------	----------

¹⁶ Ulusal Özürlüler Veri Tabanı (ÖZVERİ), yetkili sağlık kuruluşları tarafından Özürlü Sağlık Kurulu raporu almış ve veri tabanına bilgi akışı sağlanabilen bazı kamu kurum ve kuruluşlarına herhangi bir sebepten dolayı başvurmuş engelli bireylerin verilerinin derlenmesi ile oluşturulmuştur. Dolayısıyla Türkiye'de yaşayan tüm engelli bireyleri kapsamamaktadır.

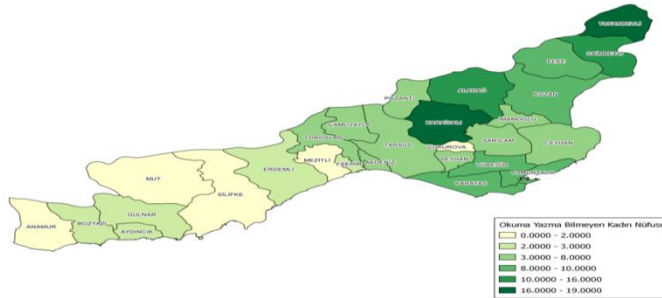
Süreğen Hastalıklar	23.745	51,53	26.806	69,62
Dil ve Konuşma	265	0,58	261	0,68
Zihinsel	13.649	29,62	9.494	24,66
İşitme	2.811	6,10	2.428	6,31
Ortopedik	6.929	15,04	4.178	10,85
Ruhsal ve Duygusal	2.930	6,36	2.260	5,87
Görme	4.011	8,70	2.780	7,22
TOPLAM	46.081	100,00	38.501	100,00

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 13.06.2013

*Birden fazla engeli bulunan engellilerden dolayı engelli sayıları toplamı aşabilir.

Kadın nüfusta okuma – yazma durumuna bakıldığında bölgenin kuzey – doğusu ve güney–batısı arasındaki farklılık dikkat çekmektedir. Kadın nüfusta okuma – yazma bilmeyenlerin oranı Mersin’de daha düşük iken Adana’da daha yüksektir. Bölge içinde bu oranın en yüksek olduğu ilçeler Tufanbeyli ve Karaisalı’dır.

Harita 4.29: TR62 Bölgesinde Okuma Yazma Bilmeyen Kadın Nüfus Oranı



Türkiye’de kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 23,5 olup TR62 Bölgesinde 23,9’dur. Evlenme yaşının göreceli iyi konumuna rağmen bölgede kadınlarda erken evlenme ve çocuk gelinler önemli bir sorun alanı olarak varlığını sürdürmektedir.

Kaynak: TÜİK 2011

Tablo 4.22: Anne Yaşının 19'dan Küçük Olduğu Doğumların Oranı (2012)

BÖLGE ADI	Toplam	15'den az	15-17	18-19	19 altı	19 altı %
Türkiye	1.279.864	377	21.992	69.122	91.491	7,15
Adana, Mersin	65.728	32	1.179	3.537	4.748	7,22
Adana	37.871	26	743	2.118	2.887	7,62
Mersin	27.857	6	436	1.419	1.861	6,68

Kaynak: TÜİK 2012 Bölgesel İstatistikler

Anne yaşının 19'dan küçük olduğu doğumların tüm doğumlar içerisindeki oranı TR62 Bölgesinde %7,22'dir. Bu oran Türkiye’de ise %7,15 olup TR62 Bölgesi Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır. Bölgedeki iller açısından aynı orana bakıldığında Adana %7,62 ile Türkiye ortalamasının üzerindeyken Mersin %6,68 ile Türkiye ortalamasının altında yer almaktadır.

Çocuk gelinler hakkında il ve bölge düzeyinde kapsamlı bir istatistik olmamakla birlikte anne yaşının 15'den küçük olduğu doğumların tüm doğumlar içindeki oranı konu hakkında bilgi verici niteliktedir. Türkiye'de anne yaşının 15'den küçük olduğu doğumların tüm doğumlar içindeki oranı on binde 3 iken; TR62 Bölgesinde on binde 5'tir. İl düzeyinde incelendiğinde Adana on binde 7 ile Türkiye ortalamasının üzerinde iken Mersin on binde 2 ile Türkiye ortalamasının altında yer almaktadır. Bu verilerden hareketle erken evlenme ve çocuk gelinler sorununun bölgede varlığını koruduğu söylenebilir.

Kadının toplumdaki konumunun güçlendirilmesine yönelik bölgede öne çıkan bir diğer sorun alanı da kadına yönelik şiddettir. 6284 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte toplumda konu hakkında önemli düzeyde farkındalık oluşmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan alınan verilere göre 6284 sayılı kanun kapsamında Türkiye'de toplam 13.030 koruyucu tedbir kararı ve 90.949 adet önleyici tedbir kararı alınmıştır.

Koruyucu tedbir kararı bakımından Adana 3.073 adet karar ile 81 il içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Türkiye'deki koruyucu tedbir kararlarının %23,58'i Adana'da alınmış gözükmektedir. Buna karşılık Mersin'de yalnızca 5 adet koruyucu tedbir kararı alınmıştır.

Önleyici tedbir kararları bakımından Mersin öne çıkmaktadır. Mersin'de 3.636 adet önleyici tedbir kararı ile 81 il içerisinde 6.sırada yer almaktadır. Buna karşılık Adana'da yalnızca 414 adet önleyici tedbir kararı alınmıştır.

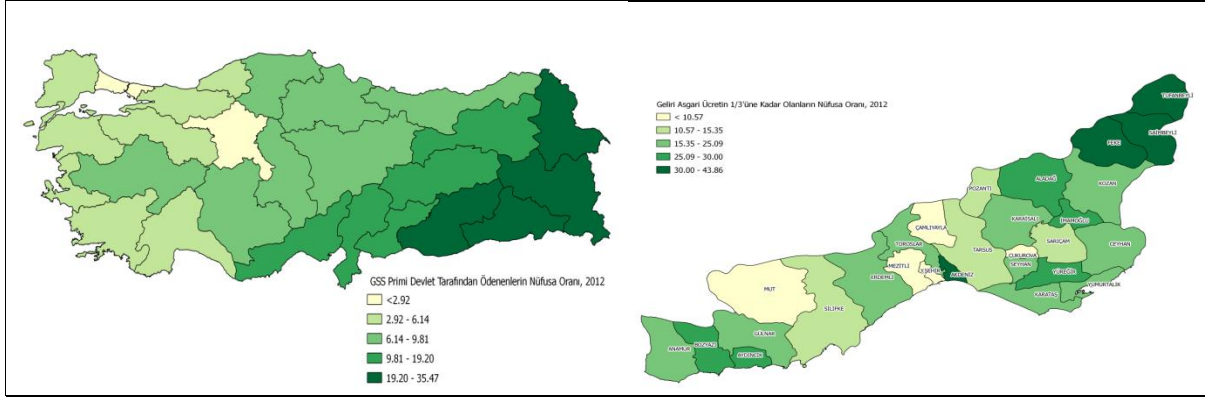
Şüphesiz bu verilerden kadına karşı şiddetin en yoğun yaşandığı bölgenin TR62 Bölgesi olduğu çıkarımını yapmak mümkün değildir. Koruyucu ve önleyici tedbir kararları adli ve idari makamlara ulaşmış olayları kapsamakta olup ülkemizde adli ve idari makamlara ulaşmayan şiddet olayları olduğu bir gerçektir. Ancak bölgedeki koruyucu ve önleyici karar sayılarının toplam içerisindeki yüksekliği göz önüne alındığında, bölgede kadına karşı şiddetin önemli bir sorun olarak mevcudiyetini koruduğu ve aynı zamanda kadınların konu hakkındaki farkındalık ve bilinç düzeyinin diğer bölgelere göre daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir.

Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk

Ülkemizde yoksulluk araştırmaları 2002 yılından bu yana Hanehalkı Bütçe Anketleri ile TÜİK tarafından yapılmakta olup düzey 2 ya da il düzeyinde yoksulluk verisi üretilmemektedir. Bu nedenle TR62 Bölgesinde yoksulluğa ilişkin kapsamlı bir analiz mümkün olmamakla birlikte gelire dayalı yoksulluğu ortaya koyabilmek için Genel Sağlık Sigortası (GSS) primleri hazine tarafından ödenenlerin¹⁷ toplam nüfusa oranı gelire dayalı yoksulluğun mekânsal dağılımı için fikir verici niteliktedir.

Harita 4.30: GSS Primi Hazineden Ödenenler ve Geliri Asgari Ücretin 1/3'ü Kadar Olanların Oranı

¹⁷ 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre daha 01.01.2012 tarihinden itibaren geliri asgari ücretin üçte birinden az olan vatandaşların sağlık sigorta primleri hazine tarafından ödenmektedir. Gelir testi Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakıflarınca yapılmaktadır.

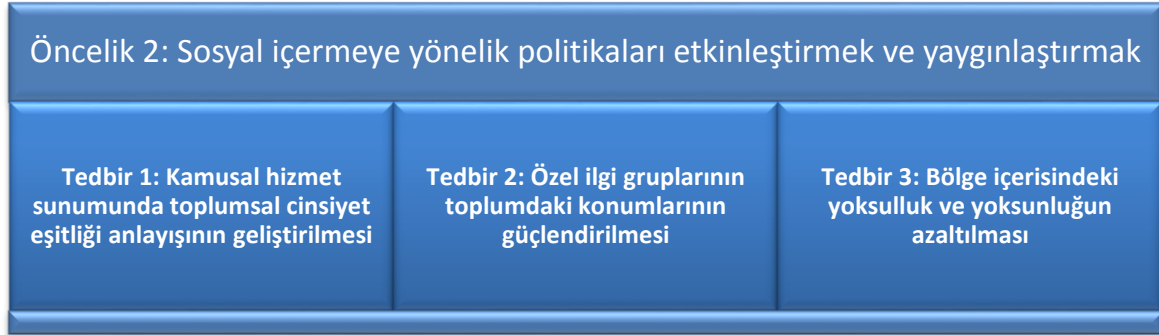


Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü 2012 Verilerinden Üretilmiştir.

Türkiye’de GSS primi hazine tarafından ödenenlerin toplam nüfusa oranı %9,87 olup bu oran batıdan doğuya gidildikçe artmaktadır. Adana nüfusunun %14,12’si ile Mersin nüfusunun %12,75’inin GSS primi hazine tarafından ödenmektedir. Bu bakımdan bölgede yoksul sayısının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu söylenebilir.

TR62 Bölgesinde gelire dayalı yoksul sayısının nüfusa oranına bakıldığında en yüksek oran Adana’da %43,57 ile Saimbeyli, Mersin’de %31,41 ile Akdeniz ilçesindedir. Bölgede yoksulluk kırsal nitelikli ilçeler ile yoğun göçe maruz kalmış Yüreğir ve Akdeniz gibi merkez ilçelerde yaygındır. Bu durum bölgede kırsal ve kentsel yoksulluğun bir arada yaşandığını ortaya koymaktadır.

Tedbirler



Sosyal içermeye yönelik politikaları etkinleştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla plan döneminde şu tedbirlerin uygulanması öngörülmektedir:

Tedbir 1. Kamusal hizmet sunumunda toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının geliştirilmesi

Türkiye’de ve TR62 Bölgesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik ortamın desteklenmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Kamusal hizmetlerin planlanması ve sunumuna kadar olan tüm süreçlerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kamu politikalarının cinsiyet eşitliğini gözetir biçimde düzenlenmesi (gender mainstreaming) amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarının toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politika ve stratejilerini oluşturmaları teşvik edilecektir. Bu kapsamda kadın

alanında çalışan sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde kadın dostu kent olmaya yönelik yerel eşitlik eylem planlarının oluşturulması ve toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve bütçeleme çalışmaları desteklenecektir.

Kadına karşı şiddetin önlenmesinde farkındalığın artırılması ve zihniyet dönüşümünün sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda farkındalık yaratma kampanyaları, bilgilendirme faaliyetleri gibi çalışmalar erkekleri de kapsayacak biçimde geliştirilmesi, kamusal hizmetlerin sunumunda kadına karşı şiddetin önlenmesine yönelik özel tedbirlerin (sokak aydınlatmaları, otobüs durakları gibi ortak kullanım alanlarına acil yardım butonları, son seferi düzenleyen otobüslerin kadın yolcular için sokak aralarına girmesi... vb) hayata geçirilmesi teşvik edilecektir. Kadına karşı şiddetle mücadelede yerel ve bölgesel düzeyde kadına karşı şiddet olaylarına ilişkin veri tabanı oluşturma ve haritalama çalışmaları tamamlanacak, konukevleri, kadın danışma merkezi sayılarının artırılması ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi sağlanacaktır. Kadının toplumdaki konumunu güçlendirmeye yönelik çalışmalar desteklenecek, şiddet mağduru kadınların toplumsal yaşama katılımları desteklenecektir.

Tedbir 2. Özel ilgi gruplarının toplumdaki konumlarının güçlendirilmesi

TR62 Bölgesindeki kadın, engelli, genç, çocuk ve yaşlı grupların toplumsal yaşama eşit biçimde aktif katılımlarının desteklenmesi ve yapabilirliklerinin artırılmasına yönelik politikaların oluşturulması gerekmektedir.

TR62 Bölgesinde kentlerin alt yapısı ve kamusal hizmetlerin sunum biçimi engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımı önünde engeller oluşturmaktadır. Engellilerin toplumsal yaşama katılımına yönelik yerel yönetim ve sivil toplum ortaklığındaki çalışmalar teşvik edilecektir. Kentlerin erişilebilirlik haritalarının oluşturulması ve kent içerisindeki tüm ortak kullanım alanlarının (park, spor alanları, sosyal ve kültürel merkezler, kamu binaları... vb) engellilerin erişimine uygun hale getirilmesi sağlanacaktır.

Engelliler içerisinde zihinsel engellilerin daha fazla ayrımcılığa maruz kaldığı gerçeğinden hareketle zihinsel engelli bireylere yönelik kaliteli bakım evi hizmetlerinin sunumu, tüm engel gruplarındaki engellilerin sosyalleşmelerine yönelik olarak spor ve kültür faaliyetlerinin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi desteklenecektir.

Bölgede kırsal alanda yaşlı nüfus bağımlılık oranının yüksek olması, kırsal niteliği ağır basan ilçelerde yaşlılara yönelik hizmet sunumu ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bölge nüfusunun yaşlanan eğilimi de göz önünde bulundurulduğunda yaşlılara yönelik hizmet sunumunun tüm bölgeyi kapsayacak biçimde geliştirilmesi teşvik edilecektir.

Çocukların iyi olma hallerinin desteklenmesi ve potansiyellerini geliştirmeye yönelik kurumsal mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Geçici ve gezici tarım işçisi konumundaki çocuklar ile sokakta çalışan çocuklar gibi risk grubundaki çocukların eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi desteklenecektir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimine paralel olarak bilinçsiz internet kullanımı çocukları olumsuz etkilemektedir. Bu kapsamda aileleri de içerecek biçimde güvenli ve bilinçli internet kullanımına yönelik çalışmalar ile çocukların gelişimini destekleyen internet tabanlı içerik geliştirme çalışmaları teşvik edilecektir.

Gençlerin yerel ve bölgesel düzeyde toplumsal hayata katılımlarına yönelik olarak gençlik alanında çalışan sivil toplum oluşumları ile yerel yönetimler işbirliği içerisinde bütünleşik gençlik politika ve stratejileri oluşturulacak, kamusal hizmet sunumunun bu strateji çerçevesinde yürütülmesi sağlanacaktır.

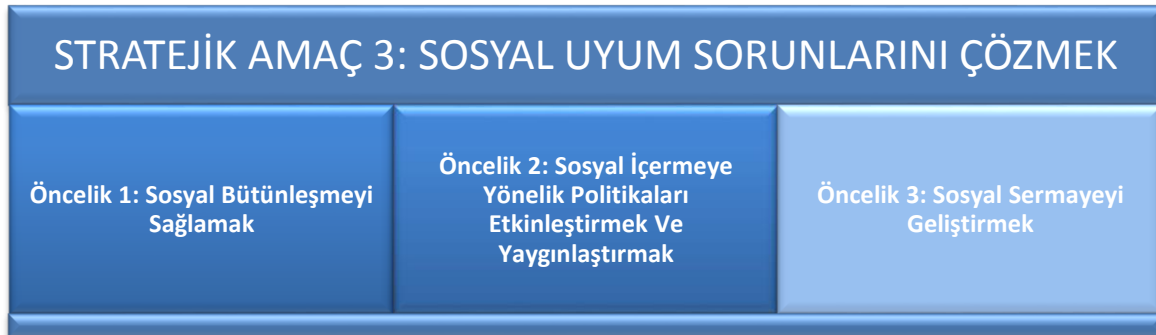
Tedbir 3. Bölge içerisinde yoksulluk ve yoksunluğun azaltılması

TR62 Bölgesinde kırsal yoksulluk ve kentsel yoksulluk bir arada görülmektedir. Gelire dayalı yoksulluğun ve yoksunluğun daha iyi analiz edilebilmesi, daha etkin çözüm önerilerinin sunulabilmesi için mahalle bazında araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Mahalle bazında gerçekleştirilecek araştırma ve haritalama çalışmaları, kamusal hizmet sunumunun kapsayıcılığını artıracaktır.

Yoksulluğun kuşaklar arası aktarımının önüne geçilebilmesi için bölge genelinde eğitim ve sağlık hizmetlerine erişilebilirliğin artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda bölgede gezici ve göçer konumdaki mevsimlik tarım işçilerinin barınma, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişiminin sağlanması ve çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik çalışmalar desteklenecektir. Özellikle yoksul kesimlerin temel hizmetlere erişiminin geliştirilmesine öncelik verilecektir.

Kırsaldan kentsel alanlara göçün önemli bir nedeni de kırsal alandaki başta eğitim ve sağlık olmak üzere kamusal hizmetlerin yetersizliğidir. Bu nedenle kırsal alana yönelik eğitim ve sağlık başta olmak üzere sosyal ve kültürel alanlarda yenilikçi ve maliyet etkin hizmet sunum modellerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması bölgedeki yoksunluğun azaltılmasını sağlayacaktır.

4.3.3. Öncelik 3. Sosyal Sermayeyi Geliştirmek



Bireylerin birbirlerine ve kurumlara duymuş oldukları güven düzeyinin yüksek olması ve kurumlar arası işbirliğinin gelişmişliği politikaların başarı düzeyini önemli ölçüde artırmaktadır. Bu bakımdan sosyal

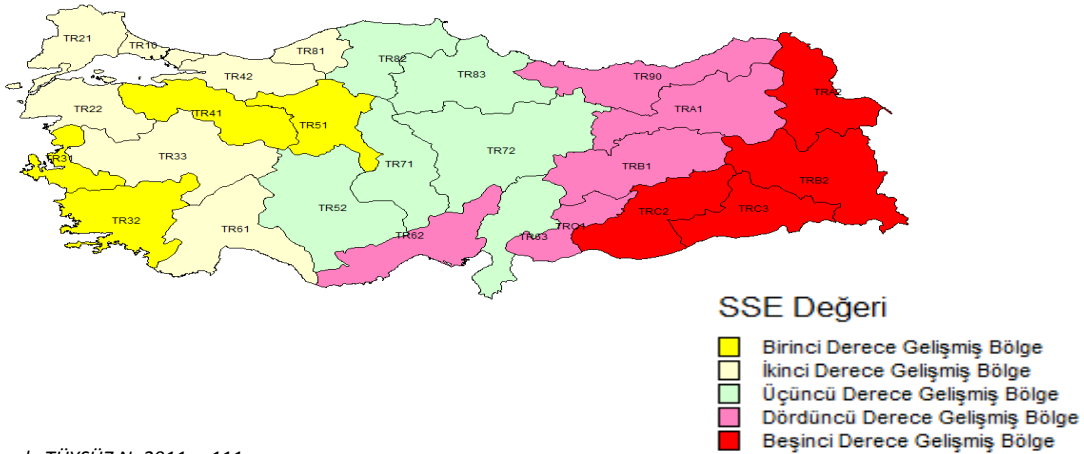
sermayenin kendisi bölgesel politikaların geliştirilmesinde ve başarıyla uygulanmasında önemli bir araç niteliği taşımaktadır.

Durum Analizi

Kurumlar Arası İlişkiler, İşbirliği ve Ortaklık Düzeyi

Sosyal sermaye en geniş anlamıyla bireylerin birbirlerine ve kurumlara duymuş oldukları güven düzeyi, kurumlar arası işbirliği ve ortaklık seviyesi olarak adlandırılabilir. Bir bölgedeki ya da ülkedeki sosyal sermayenin yüksekliği o bölge ya da ülkenin kalkınmasına olumlu yönde etki etmektedir.

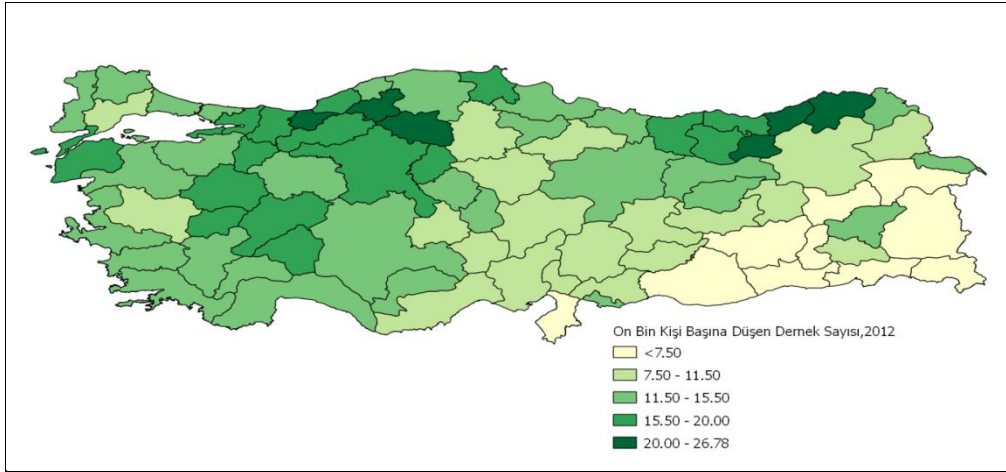
Harita 4.31: Düzey 2 Bölgelerinin Sosyal Sermaye Seviyelerine Göre Gruplandırılması



Kaynak: TÜYSÜZ,N.;2011, s.111

Düzey 2 bölgelerinin sosyal sermaye düzeylerine bakıldığında Türkiye'nin batısından doğusuna gidildikçe sosyal sermaye düzeyinin azaldığı görülmektedir. TR62 Bölgesi düşük sosyal sermaye düzeyi ile doğu bölgelerine benzer bir performans sergilemektedir. Bölgede sosyal sermaye düzeyinin düşük olmasının temel nedeni bölgenin sosyal ve kültürel özelliklerinin yanı sıra uzun yıllar doğu bölgelerinden göç alan bir konumda yer almasıdır. Göç eden nüfusun sosyal norm ve değerleri ile birlikte göç ettiği göz önüne alındığında bölgenin sosyal sermaye düzeyinin düşüklüğünde ülke içi göçün etkili olduğu söylenebilir.

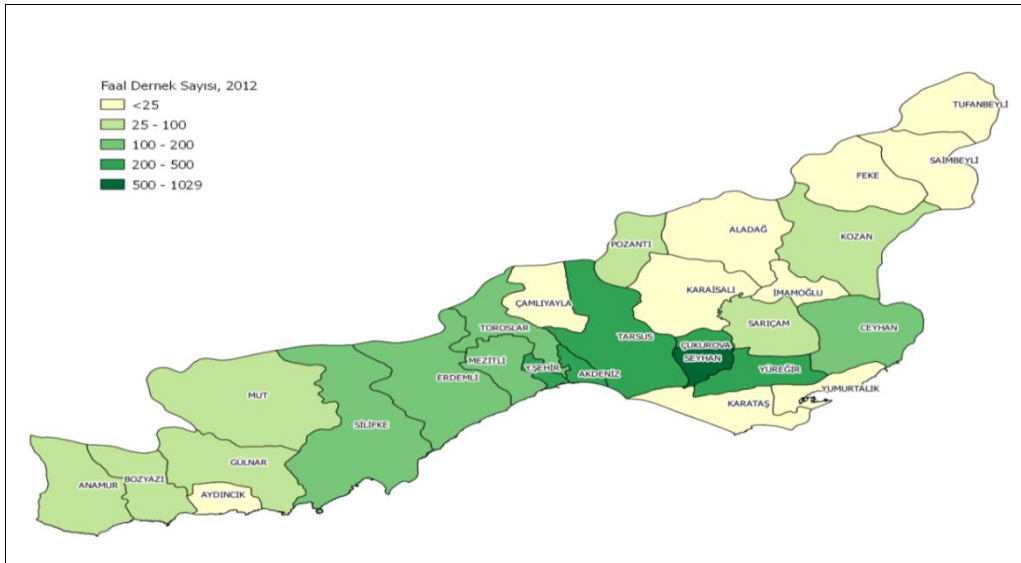
Harita 4.32: İllere Göre On Bin Kişi Başına Düşen Faal Dernek Sayısı



Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 12.06.2013 tarihi itibarıyla

On bin kişi başına düşen dernek sayısı incelendiğinde bölge illerinde düşük örgütlenme düzeyi dikkat çekmektedir. Mersin’de on bin kişi başına 10,55 dernek bulunurken Adana’da 9,45 dernek bulunmaktadır.

Harita 4.33: TR62 Bölgesinde İlçelere Göre Faal Dernek Sayıları



Kaynak: Adana - Mersin İl Dernekler Müdürlüğü Verilerinden Oluşturulmuştur. (24.05.2013)

Bölgedeki faal derneklerin dağılımı incelendiğinde Mersin ilinde en fazla dernek Akdeniz ilçesindeyken, Adana ilinde en fazla dernek Seyhan ilçesinde yer almaktadır. Bölgede dernek sayıları kırsal niteliği yoğun olan ilçelerde azalırken, büyükşehir sınırları içerisindeki ilçelerde artmaktadır. Dernek sayıları toplumun örgütlenme düzeyini göstermesi açısından önemli olmakla birlikte derneklerin faaliyet alanlarına göre sınıflandırması mevcut veriler ışığında yapılamamaktadır.

Çukurova Kalkınma Ajansı tarafından 2010 – 2013 Bölge Planı kapsamında bölgedeki 139 kurumla gerçekleştirilen anket sonuçlarına dayanan kurumsal ilişki analizi, bölgedeki kurumsal işbirliği ve ortaklık düzeyini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Analiz bölgedeki yerel yönetimler, sanayi ve

ticaret odaları, STK'lar ve kamu kurum ve kuruluşlarını kapsamaktadır. Kurumlar arasındaki ilişki "bilgi alışverişi ve danışmanlık", "finansal destek sağlama", "makine ve teknik yardım", "ortak kültürel etkinlik" ve "ortak proje ve ortak yatırım" alanlarında incelenmiştir.

Bilgi alışverişi ve danışmanlık ilişkisi bölge içerisinde kurumlar arası ilişkinin en yoğun olduğu ilişki türüdür. Merkez ilçe dışındaki kamu kurumlarının, il merkezindeki bağlı kurumlarıyla ilişki içinde olmaları bu ilişki ağının merkez ilçelerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

Bölgedeki finansal destek ve yardım ilişkileri incelendiğinde Adana ve Mersin illerinin kendi içerisinde ilişki ağlarına sahip olduğu görülmektedir. Her iki ilin karşılıklı finansal destek ve yardım ilişkisi sınırlı olup var olan ilişkiler bölgesel nitelikteki kamu kurumları (İller Bankası Bölge Müdürlüğü) tarafından kurulmaktadır. Bu bakımdan finansal destek ve yardım ilişkilerinin temel belirleyicileri arasında kurumlar arası dayanışma ilişkileri ve ortak görev alanlarının varlığı gösterilebilir.

Bölgedeki finansal yardım ve destek ilişkileri kurum bazında incelendiğinde kamu kurumlarının ve yerel yönetimlerin öne çıktığı görülmektedir. Bölgenin güçlü sanayi ve ticaret geleneği göz önüne alındığında özel sektör temsilcilerinin finansal destek ve yardım ilişki düzeyinin düşüklüğü dikkati çekmektedir.

Makine ve teknik yardım ilişkilerinde Adana ve Mersin illeri kendi içerisinde ilişki ağına sahiptir. Bu ilişki türünde bölgesel teknik destek sağlayan kamu kurumları (DSİ ve Karayolları Bölge müdürlükleri, İller Bankası...vb) ilişki ağının merkezinde yer almaktadır.

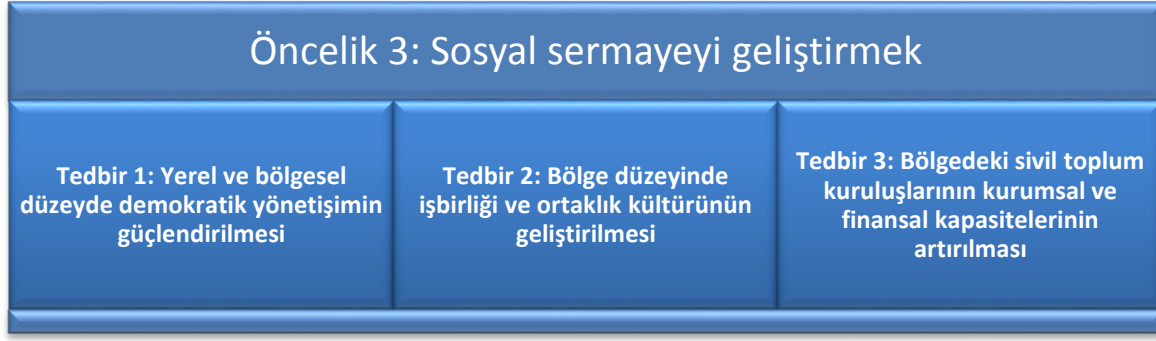
Ortak kültürel etkinlik ilişki türü, ilişkilerin en rahat oluşturulabileceği bir alan niteliği taşımaktadır. Bölgedeki ortak kültürel etkinlik ilişkilerinde ağ yapısı Adana ve Mersin illerinin kendi içinde yoğunlaşmaktadır. Buna karşılık bölge illeri arasında ilişki düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Bu durum bölge düzeyinde işbirliği ve ortaklık kültürünün gelişmemiş olduğunu göstermektedir.

Ortak kültürel etkinlik ilişki yapısı kurum bazında incelendiğinde Mersin'in Adana'ya kıyasla daha yoğun ilişki yapısına sahip olduğu görülmektedir. Mersin'de sivil toplum kuruluşlarının ilişki yapısında Adana'ya göre daha baskın olması dikkat çekicidir. Bu durum Mersin'de sivil toplum çalışmalarının daha etkin olduğunu ortaya koymaktadır.

Ortak proje ve yatırım ilişkileri, türü itibarıyla bölgesel kalkınmaya en yüksek etki edecek ilişki türüdür. Bu ilişki türünde Adana ve Mersin'in kendi içindeki ilişkileri yoğunken bölgesel işbirliğinde bölgesel düzeydeki kamu kurumları ilişkinin merkezini oluşturmaktadır.

TR62 Bölgesinde kurumlar arası ilişki yapısı bir bütün olarak ele alındığında ilişki düzeyi çoğunlukla idari sınırlar çerçevesinde gerçekleşmekte ve merkezi kamu kurumları kurumsal ilişkilerin gelişmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Bölgenin güçlü sanayi – ticaret yapısı ve kültürüne rağmen özel sektörün bu ilişki ağındaki belirleyiciliği sınırlı düzeydedir. Aynı zamanda ortak kültürel etkinlik gibi daha rahat ilişki kurulabilecek alanlarda sivil toplum kuruluşları ön plana çıksa da, mevcut ağ yapısı bölge düzeyinde iletişim ve işbirliğini geliştirmeye yönelik olmaktan çok idari sınırlar içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle bölge düzeyinde kurumlar arası işbirliği ve ortaklığı geliştirmeye yönelik ihtiyaç açık biçimde görülmektedir.

Tedbirler



Bölgede sosyal sermayenin geliştirilmesi amacına yönelik plan döneminde şu tedbirlerin uygulanması öngörülmektedir;

Tedbir 1. Yerel ve bölgesel düzeyde demokratik yönetişimin güçlendirilmesi

Kapsayıcı katılıma dayanan, hesap verebilir, şeffaf ve etkin bir yönetişim kalkınmanın sağlanmasında kilit öneme sahiptir. Bu kapsamda toplumdaki grupların yerel düzeydeki karar alma mekanizmalarına katılımını sağlayacak kent konseyi, gençlik, kadın ve engelli meclisi gibi araçların yerel yönetişim mekanizması olarak işlevlerini güçlendirmeye yönelik çalışmalar desteklenecektir.

6360 sayılı yasa ile bölgedeki büyükşehir belediyelerinin görev alanlarının il mülki sınırlarına kadar genişleyecek olması nedeniyle bütüncül planlama anlayışının geliştirilmesi önemli bir ihtiyaç alanı olarak öne çıkacaktır. Bu kapsamda alt bölgelere yönelik katılımcı anlayışa dayanan planlama süreçlerinin geliştirilmesi teşvik edilecektir.

Yerel ve bölgesel düzeyde bilgiye erişimin geliştirilmesi demokratik yönetişimi güçlendirecektir. Kamusal bilgiye erişim, politikaların tasarlanması ve uygulanmasında etkinliği arttıracaktır. Bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşları arasında etkin bir bilgi paylaşım sisteminin oluşturulması, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ortaklığında bilgi ve veri toplama işlevini görecek Bölgesel İzleme Merkezleri'nin oluşturulması; bu yapıların kurumsal - teknik alt yapı ve kapasitelerinin güçlendirilmesi teşvik edilecektir.

Tedbir 2. Bölge düzeyinde işbirliği ve ortaklık kültürünün geliştirilmesi

Bölgedeki kurumlar arası işbirliği ve ortaklık yapısı idari sınırlar çerçevesinde kalmakta ve bölge düzeyinde işbirliği çoğunlukla merkezi kamu kurum ve kuruluşları etrafında şekillenmektedir. Bu nedenle bölgesel işbirliği ve ortaklığın geliştirilmesine yönelik kamu – sivil – özel kesim ortaklığına dayanan platformlar ve ağ yapılanmaları geliştirilecektir. Bölge illeri arasında işbirliğinin geliştirilmesine yönelik sivil toplum kuruluşları faaliyetleri desteklenecek, bölge sorunlarına yönelik ortak proje ve etkinlikler teşvik edilecektir.

Çukurova Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu'nun bölgesel politika ve stratejilerin tasarlanması ve uygulanması sürecinde danışma formu işlevinin güçlendirilmesi desteklenecek, yerel ve bölgesel aktörler arasında işbirliği sağlaması teşvik edilecektir.

Tedbir 3. Bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının kurumsal ve finansal kapasitelerinin artırılması

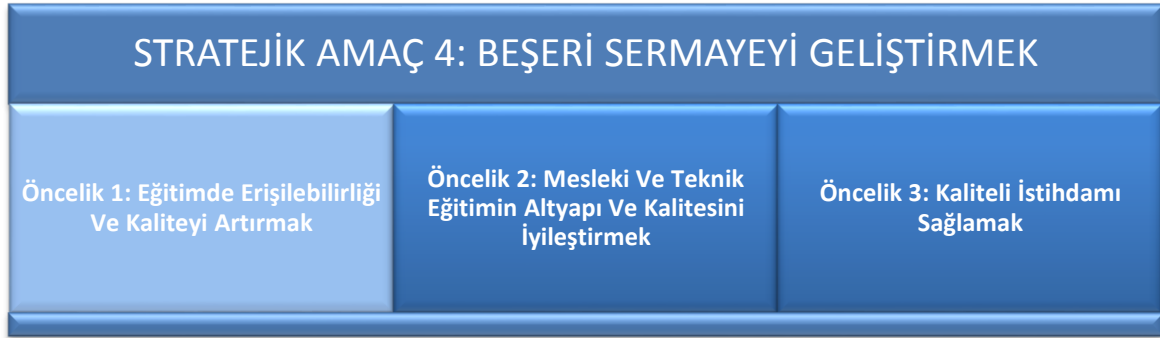
Sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin geliştirilmesi yerel ve bölgesel düzeyde ortaklık ve dayanışma kültürünün gelişimi yanında yerel ve bölgesel sorunların çözümünde sahiplenmeyi de arttıracaktır. Bu kapsamda bölgedeki sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği ve ortaklığın geliştirilmesine yönelik kapasite geliştirme ve ağ oluşturma çalışmaları desteklenecektir. Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları tarafından yenilikçi ve yaratıcı çözümlere dayanan sosyal girişimcilik çalışmaları teşvik edilecek, bölge düzeyinde sosyal girişimciliğin geliştirilmesine yönelik kurumsal araçlar oluşturulacaktır.

Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitesinin artırılması için sivil toplum kuruluşlarına yönelik ihtiyaç analizi gerçekleştirilecek, hedef grupları temsil yetenekleri ve politika üretme kapasiteleri geliştirilecektir.

4.4. STRATEJİK AMAÇ 4: BEŞERİ SERMAYEYİ GELİŞTİRMEK

Beşeri sermayeyi geliştirmek stratejisi altında; eğitimde erişilebilirliğin ve kalitenin artırılması, mesleki- teknik eğitimin altyapı ve kalitesinin iyileştirilmesi ve kaliteli istihdamın sağlanması başlıklarında üç öncelik belirlenmiştir.

4.4.1. Öncelik 1: Eğitimde Erişilebilirliği ve Kaliteyi Artırmak



Bölgenin ekonomik ve sosyal gelişmesini sürdürülebilir kılıp küresel rekabette yerini alabilmesi için bölgede eğitime ayrılan kaynakların daha etkin şekilde kullanılarak kalite odaklı bir yaklaşım geliştirilmesi gerekmektedir. Kalkınma ve sanayileşmenin temel unsuru, günün şartlarına uygun bilgi, beceri ve yeterliliklere sahip nitelikli insandır. Bu insan gücünün yetişmesi sürecinde, bölgede okul öncesinden yükseköğretime kadar eğitimin her kademesinde kalitenin ve erişilebilirliğin artırılması en önemli öncelik durumundadır.

Durum Analizi

Bilgi toplumunun hüküm sürdüğü günümüzde iyi eğitilmiş ve yetiştirilmiş bir nüfus, toplumsal refah ve sosyo-ekonomik gelişme için olmazsa olmazdır. Çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin eğitime erişimlerinin artırılmasının ve bu konuda fırsat eşitliği sağlanmasının önemi tüm dünyada giderek daha iyi kavranmaktadır. Beşeri sermayeyi geliştirmek stratejik amacı doğrultusunda gerek Türkiye’de gerekse TR62 Bölgesinde bireylerin eğitim sisteminde kaldıkları süreleri uzatmanın yanında eğitimde toplam kalitenin yükseltilmesi yönünde yapılan çalışmaların süreklilik kazanması gerekmektedir.

Tablo 4.23: Gelişmiş ülkelerin 2010 yılı ortalama eğitim süreleri (yıl)

Sıra	Ülke Adı	Ortalama Eğitim Süresi	Sıra	Ülke Adı	Ortalama Eğitim Süresi
1	ABD	13,1	13	Belçika	10,5
2	Yeni Zelenda	12,7	14	Fransa	10,5
3	Norveç	12,3	15	İspanya	10,4
4	Avustralya	12,1	16	Lüksemburg	10,1

5	Kanada	12,1	17	Danimarka	10,1
6	Almanya	11,8	18	Finlandiya	10,0
7	İrlanda	11,6	19	İsviçre	9,9
8	Japonya	11,6	20	İngiltere	9,8
9	İsveç	11,6	21	Avusturya	9,5
10	Hollanda	11,0	22	İtalya	9,5
11	İzlanda	10,7	23	Portekiz	8,0
12	Yunanistan	10,7	24	Türkiye	7,0

Kaynak: Barro, R. & Lee, J.-W. 2011. Educational Attainment Dataset. <http://www.barrolee.com/> [14 Mart 2013](15 Yaş ve Üstü Nüfus İçin), (Atılım Üniversitesi, Siyasi ve Ekonomik Araştırmalar Laboratuvarı)

Dünyadaki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ortalama eğitim süreleri incelendiğinde Türkiye'nin ortalama 7 sene ile 24. sırada yer aldığı görülmektedir. ABD, İskandinav Ülkeleri, Kanada, Avustralya, Almanya gibi ülkelerde 11 senenin üstünde olan ortalama eğitim süresi Türkiye'de görece düşüktür. Bu durum, Türkiye'nin 2000'li yıllar itibarıyla sahip olduğu demografik fırsat penceresini¹⁸ avantaja dönüştürmesinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Özellikle 2040 yılı sonrasında ülke nüfusunun yaşlanmasıyla fırsat penceresinin kapanacağı göz önünde bulundurulduğunda, eğitimin niteliğini artırıcı yönde politikaların ülke genelinde hızla geliştirilmesi gerekmektedir.

Tablo 4.24: Türkiye ve TR62 Bölgesi illerinde ortalama eğitim süresi (yıl)

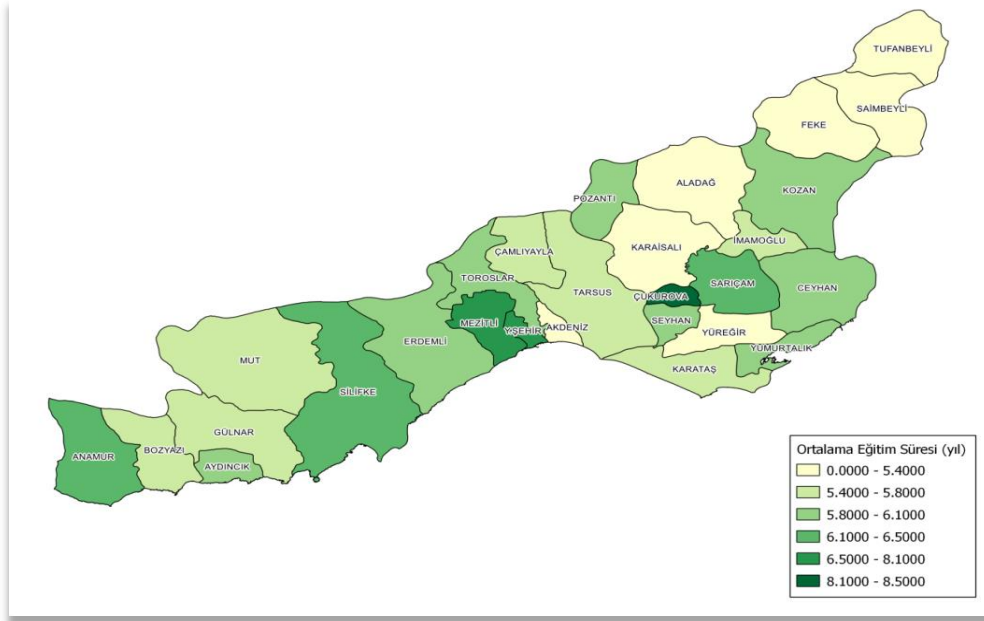
	Ortalama Eğitim Süresi	Erkek Ortalama Eğitim Süresi	Kadın Ortalama Eğitim Süresi
Adana	6,20	6,77	5,64
Mersin	6,23	6,76	5,72
Türkiye	6,27	6,87	5,67

Kaynak: ÇKA tarafından TÜİK ve MEB 2012-2013 eğitim verileri kullanarak hazırlanmıştır.(Ön veriler) (6+ Nüfusun Eğitim Durumuna Göre Hesaplanmıştır.)

Ortalama eğitim süreleri bölgesel olarak değerlendirildiğinde TR62 Bölgesinin genel olarak Türkiye ortalamasının da altında kaldığı görülmektedir. Ayrıca cinsiyete göre ortalama eğitim sürelerinde, kadınların tüm Türkiye'de olduğu gibi TR62 Bölgesinde de erkeklerden daha az eğitime devam ettikleri görülmektedir. Harita 4.34'de ise TR62 Bölgesinin ilçe bazlı ortalama eğitim süresi verilmektedir. Buna göre kırsal özelliği yoğun, görece az gelişmiş ilçeler ile göç sonrası hızla kentleşen Akdeniz, Yüreğir gibi ilçelerdeki ortalama eğitim sürelerinin, merkez ilçelere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Adana'nın kuzeyindeki Karaisalı ve Aladağ, kuzey-doğusundaki Feka, Saimbeyli ve Tufanbeyli ile merkezindeki Yüreğir ilçelerinde ortalama eğitim süresi 5,4 yılın altındadır. Mersin'de ise ortalama eğitim süresinin bu düzeyde olduğu tek ilçe Akdeniz'dir. Buna karşın, Adana'nın Çukurova ve Mersin'in Yenişehir ve Mezitli ilçeleri 8 yıla varan ortalama eğitim süreleri ile en iyi durumdaki ilçelerdir.

¹⁸ Demografik fırsat penceresi: Demografik geçiş sürecinde nüfus artış hızı düşerken, işgücü arzının yani çalışabilir nüfusun, hızlı artışını sürdürdüğü bir durum olarak tanımlanır.

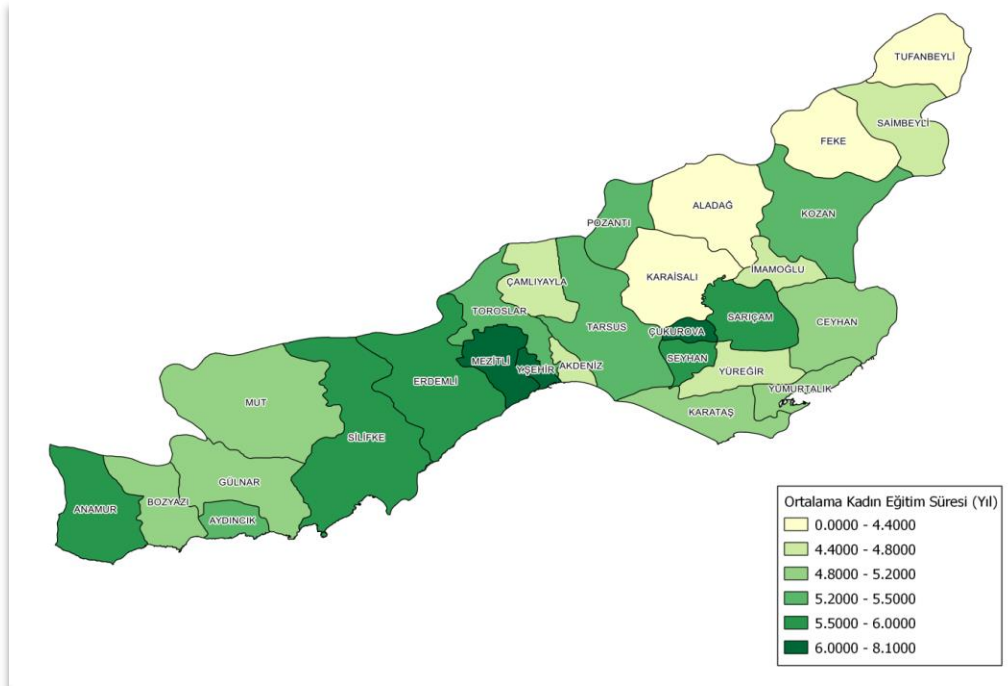
Harita 4.34: TR62 Bölgesi ilçelerinde ortalama eğitim süresi (yıl)



Kaynak: 2012 TÜİK Ön Verilerinden Hesaplanmıştır (6+ Nüfusun Eğitim Durumuna Göre Hesaplanmıştır.)

Bölge ilçelerinde ortalama eğitim süresi erkeklere oranla kadınlarda daha düşüktür. İlçeler bir arada değerlendirildiğinde, Karaisalı, Aladağ, Feke ve Tufanbeyli gibi Adana'nın görece az gelişmiş ilçelerinde bu süre 4,4 yılın altına düşmektedir. Mersin'de kadın ortalama eğitim süresinin en düşük olduğu ilçeler Akdeniz ve Çamlıyayla'dır.

Harita 4.35: TR62 Bölgesi ilçelerinde kadınların ortalama eğitim süresi (yıl)



Kaynak: 2012 TÜİK Ön Verilerinden Hesaplanmıştır (6+ Nüfusun Eğitim Durumuna Göre Hesaplanmıştır.)

Tablo 4.25: TR62 illerinde okuma-yazma bilen oranları (%)

	Okur-yazar oranı (%)	Sıra	Erkek okur-yazar oranı (%)	Sıra	Kadın okur-yazar oranı(%)	Sıra
Türkiye	95,8	-	98,6	-	93,0	-
Adana	95,3	39	98,4	43	92,2	38
Mersin	97,2	12	99,0	17	95,4	11

Kaynak: TÜİK, ADNKS Eğitim Verileri, 2012 (6 yaş ve üzeri nüfus)(Yabancılar kapsama alınmamıştır.)

Ortalama eğitim sürelerinin yanında okuma-yazma bilme oranları da bölgenin eğitim istatistikleri açısından temel teşkil etmektedir. Son yıllarda okuma-yazma bilen oranlarında tüm Türkiye’de olduğu gibi TR62 Bölgesinde de ciddi oranda yükseliş gözlenmektedir. 2010 yılında Adana’da %93,2 Mersin’de %94,91 olan okur-yazarlık oranı, 2012 yılına gelindiğinde Adana’da %95,3’e Mersin’de %97,17’e yükselmiştir. Kadınlarda bu oranlar %1-2 oranında daha düşüktür. Bölge içinde hem kadın hem erkeklerde okur-yazarlık oranı %100 seviyesine ulaşmaya kadar yapılan çalışmalara devam edilecektir.

Tablo 4.26: İlkokul, ortaokul ve ortaöğretimde net okullaşma oranları (%)

	İlkokulda Okullaşma Oranı (%)			Ortaokulda Okullaşma Oranı (%)			Ortaöğretimde(Lisede) Okullaşma Oranı (%)		
	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek
Adana	99,22	99,18	99,25	92,54	92,73	92,35	70,77	70,3	71,22
Mersin	98,51	98,9	99,3	93,75	93,65	93,85	71,91	72,13	71,69
Türkiye	98,86	98,92	98,81	93,09	92,98	93,19	70,06	69,31	70,77

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Eğitim Verileri(2012-2013 Eğitim Öğretim Yılı) (Ön veriler MEB&ADNKS)

Okuma-yazma bilen oranlarıyla birlikte ilköğretimde okullaşma oranları da son yıllarda özellikle zorunlu eğitim sayesinde yükselmiştir. Ancak, eğitim düzeyi yükseldikçe okullaşma oranları da azalmaktadır. Tablo 4.26’de görüldüğü üzere Türkiye geneline benzer biçimde Adana ve Mersin’de, ortaokul ve ortaöğretimde net okullaşma oranları, ilkokuldakine göre düşüktür. 4+4+4 sistemiyle birlikte 12 yıllık zorunlu eğitimin getirilmesiyle önümüzdeki yıllarda ortaöğretimde okullaşma oranlarının yükseleceği ve eğitime erişimin artacağı öngörülmektedir.

Tablo 4.27: Okul öncesi eğitimde net okullaşma oranları (%)

	Okul Öncesi Eğitimde Net Okullaşma Oranı (%)								
	3-5 Yaş			4-5 Yaş			5 Yaş		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Adana	25,61	26,23	24,95	36,78	37,77	35,74	54,76	55,58	53,89
Mersin	51,97	52,58	51,34	70,11	70,54	69,67	97,88	98,02	97,74
Türkiye	30,87	31,23	30,49	44,04	44,56	43,5	65,69	66,2	65,16

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Eğitim Verileri(2012-2013 Eğitim Öğretim Yılı) (Ön veriler MEB&ADNKS)

Eğitimde kalite artışı sağlamanın temel koşullarından biri okul öncesi eğitime erişimin yükselmesidir. Okul öncesi eğitimin çocukların becerilerinin geliştirilmesi ve sonraki eğitim kademelerine

hazırlanmalarında temel teşkil ettiği düşünüldüğünde tüm Türkiye’de olduğu gibi bölgemizde de önümüzdeki yıllarda bu alana daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. TR62 Bölgesinde özellikle Adana’da okul öncesi eğitime erişim oranları Türkiye ortalamasına göre bir hayli düşüktür. Mersin’se bu alanda Türkiye ortalamasından görece daha iyi bir konumdadır.

Tablo 4.28: Öğrenme ortamları

	Derslik Başına Öğrenci			Bilgisayar Başına Öğrenci	Okul Başına Kütüphane		İlköğretim Okul Başına Fen Laboratuvarı	Ortaöğretim Okul Başına Kimya Laboratuvarı
	İlköğretim	Genel Ortaöğretim	Mesleki-Teknik Ortaöğretim		İlköğretim	Ortaöğretim		
Adana	38	36	49	161	0,43	1,63	0,41	0,28
Mersin	30	32	36	146	0,52	1,63	0,61	0,32
Akdeniz	31	32	39	120	0,41	1,54	0,46	0,28
Türkiye	31	31	38	95	0,35	1,78	0,35	0,22

Kaynak: ERG, Temel Eğitim Göstergeleri 2010-2011 (Ön veriler MEB)

Tablo 4.28 öğrenme ortamlarındaki fiziki koşulları ortaya koymaktadır. Bu göstergeden de açıkça görüldüğü gibi ilköğretim, genel ortaöğretim ve mesleki-teknik ortaöğretimde derslik başına düşen öğrenci sayılarında Adana, Türkiye ortalamalarının gerisindedir. Mersin göreceli olarak daha iyi göstergelere sahip olsa da bilgisayar başına düşen öğrenci sayısı ve ortaöğretimde okul başına düşen kütüphane sayısı gibi göstergelerde Türkiye’nin altındadır. Bu noktadan hareketle, TR62 Bölgesinde öğrencilerin daha kaliteli eğitim alabilmeleri için öğrenme ortamlarının mümkün olduğunca iyileştirilmesi gerekmektedir.

Tablo 4.29: Adana ve Mersin ilçelerinde derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları

İl	İlçe	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı (İlköğretim)	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı (Ortaöğretim)	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı (Mesleki ve Teknik Eğitim)	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
MERSİN	Akdeniz	29	28	28	19
	Anamur	29	26	27	17
	Aydıncık	19	16	16	18
	Bozyazı	14	18	5	16
	Çamlıyayla	17	17	0	14
	Erdemli	23	24	34	18
	Gülnar	19	12	14	17
	Mezitli	33	46	33	20
	Mut	20	28	31	19
	Silifke	25	24	25	15
	Tarsus	29	40	34	24
	Toroslar	41	36	43	20
	Yenişehir	31	30	32	19
ADANA	Aladağ	18	2	0	16
	Ceyhan	33	35	20	24
	Çukurova	36	29	43	16
	Feke	17	25	0	17
	İmamoğlu	25	28	5	21
	Karaisalı	19	24	0	23
	Karataş	21	24	15	21
	Kozan	26	31	40	20
	Pozantı	25	22	23	17

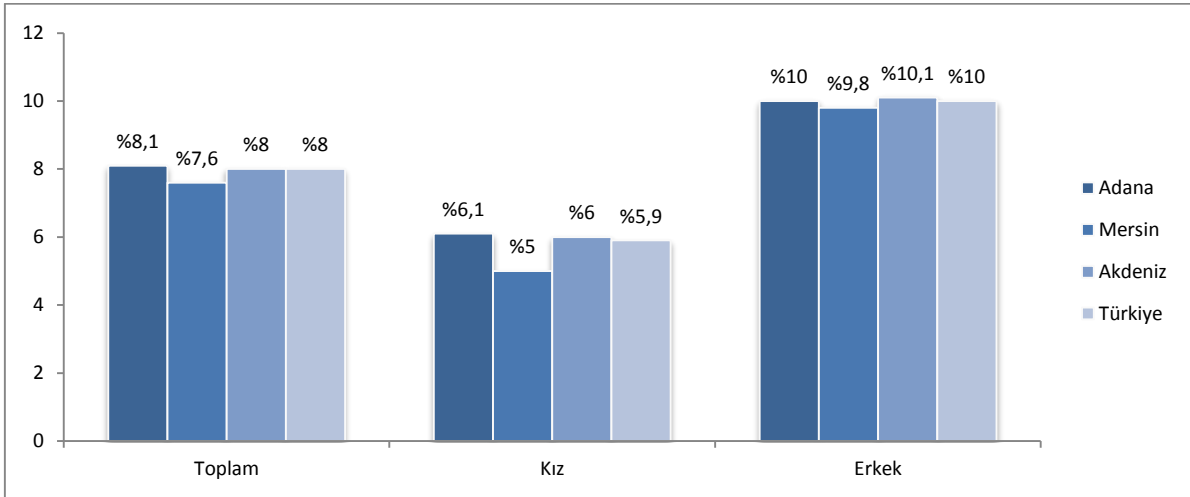
Saimbeyli	17	28	0	21
Sarıçam	35	29	16	21
Seyhan	47	41	47	22
Tufanbeyli	14	32	0	15
Yumurtalık	20	0	40	18
Yüreğir	32	32	45	25

Kaynak: MEB, İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri (2012-2013)

Öğrenme ortamlarındaki fiziki koşulların ilçe bazlı değerlendirilmesinde, Tablo 4.29'daki derslik başına düşen öğrenci sayıları yardımcı olacaktır. Mersin'de Mezitli, Toroslar ve Yenişehir ilçelerinde; Adana'da ise Seyhan ilçesinde derslik başına düşen öğrenci sayısının yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca Mersin'in Çamlıyayla, Adana'nın Aladağ, Feke, Karaisalı, Saimbeyli ve Tufanbeyli ilçelerinde mesleki ve teknik eğitim veren herhangi bir ortaöğretim kurumu bulunmamaktadır. Bölgede ilçeler düzeyinde derslik başına düşen öğrenci ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları incelendiğinde Adana ve Mersin illerinin özellikle merkez ilçelerinde sayıların yüksekliği dikkat çekmektedir.¹⁹

Eğitimin erişilebilirliğinin yanında eğitimde kalitenin yükseltilmesi de TR62 Bölgesi için önemli bir öncelik alanıdır. Eğitimde çıktılarının ölçülmesinde ulusal düzeyde merkezi sistem ile yapılan sınavlar önemli rol oynamaktadır. Öğrenci başarısı yanında illerin eğitim düzeylerini de gösteren bu sınavların sonuçları değerlendirildiğinde, 2012 yılı SBS sınav sonuçlarına göre Adana 47. ve Mersin 9. sırada yer almaktadır. Eğitime dair diğer göstergelerde de göreceli olarak geride bulunan Adana için bu sonucun daha detaylı bir biçimde değerlendirilmesi ve iyileştirici önlemlerin alınması gerekmektedir.

Şekil 4.31: Adana ve Mersin'de ortaöğretimde okul terk oranları (%)



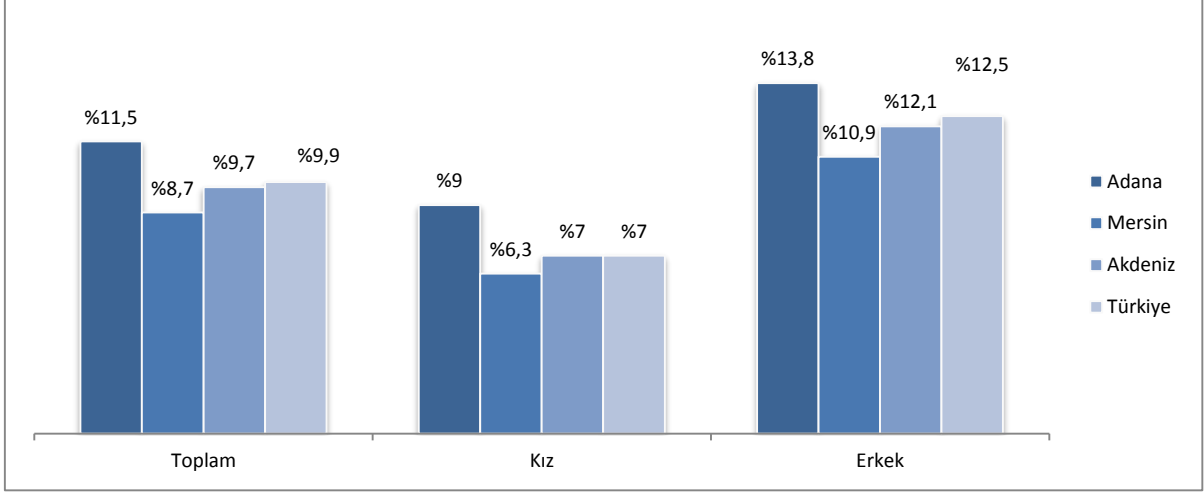
Kaynak: ERG, Temel Eğitim Göstergeleri 2009-2010(Ön veriler MEB)

Okul terk ve sınıf tekrar oranları eğitim kalitesini değerlendirirken kullanılan önemli göstergelerden bazılarıdır. Şekil 4.31'da görüldüğü üzere Adana ve Mersin'de ortaöğretimde okul terk oranları, Türkiye

¹⁹ Eğitimde kaliteyi belirleyici alanları ve bunların göstergeleri "beceriler" (matematik, okuma, fen, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı, yabancı dil, öğrenmeyi öğrenme, yurttaşlık bilgisi), "başarı ve geçiş" (okulu terk etme oranları, ortaöğretimin tamamlanma oranları ve yükseköğretime geçiş oranları), "eğitimin izlenmesi" (eğitimin yönetimi ve değerlendirmesi), "kaynaklar ve yapılar" (öğretmenlerin eğitimi ve yetiştirilmesi, okulöncesi eğitime katılım, öğrenci başına düşen bilgisayar sayısı, öğrenci başına eğitimin bütçesi) olarak sıralayabiliriz. (GÜLTEKİN & ANAGÜN, 2006)

ortalamasına yakın olup erkeklerde kızlara göre daha yüksektir.²⁰ Yükseköğrenim beklentisi olmayan düşük gelirli gençlerin bir kısmı ortaöğretime devam etmeyi, bu eğitimin sağlayacağı iş bulma ve maaş avantajına göre daha maliyetli bulmaktadırlar. Bu sebeple kayıt dışı sektörlerde de olsa herhangi bir iş fırsatı bulduklarında eğitimlerini yarıda bırakmayı tercih edebilmektedirler. (ERG, 2009).

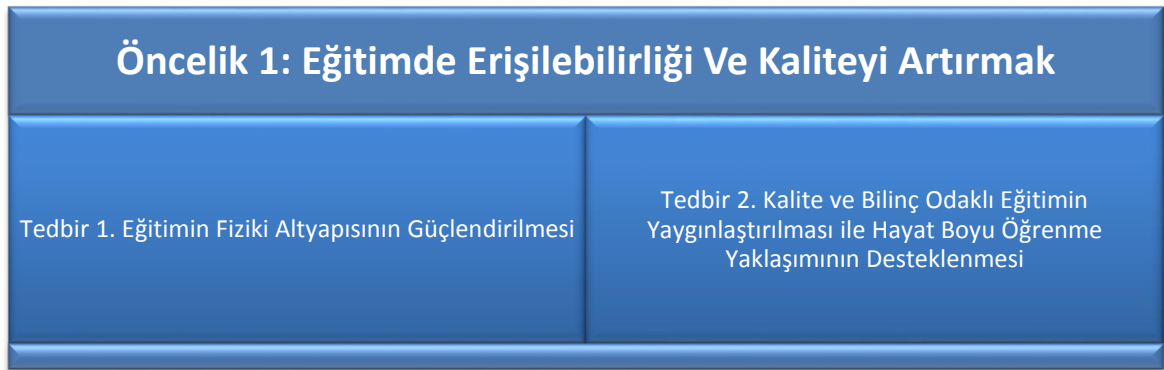
Şekil 4.32: Adana ve Mersin’de ortaöğretimde sınıf tekrar oranları (%)



Kaynak: ERG, Temel Eğitim Göstergeleri 2009-2010(Ön veriler MEB)

Şekil 4.32’de, TR62 Bölgesi illerinde ortaöğretime devam eden öğrenciler arasındaki sınıf tekrar oranları verilmektedir. Adana’da %11,5 olan ortaöğretimde sınıf tekrar oranı, Türkiye ortalamasının üzerindedir. Mersin’de bu oran %8,7’ye düşmektedir.

Tedbirler



Eğitimde erişilebilirliği ve kaliteyi artırmak önceliğinin gerçekleştirilmesi için iki önemli tedbir ele alınmıştır. Bunlar: Eğitimin fiziki altyapısının güçlendirilmesi ve kalite ve bilinç odaklı eğitimin yaygınlaştırılması ile hayat boyu öğrenme yaklaşımının desteklenmesidir.

²⁰ SMYTH (1999), okulun etkililiğine ilişkin olarak, öğrencilerin akademik başarısının yüksek olduğu okullarda, okula devamsızlık yapma ve okulu terk etme oranlarının düşük olduğu sonucuna varmıştır. Devamsızlık, sınıf tekrarı ve okulu terk etme oranlarının düşük olması, pozitif bir öğretmen-öğrenci ilişkisi, güçlü iletişim ve okulun pozitif öğrenme ortamı ile ilişkili görülmektedir.

Tedbir 1. Eğitimin fiziki altyapısının g¼clendirilmesi

Eğitim altyapısının yeterliliği arttıka alınan eğitimin kalitesi de y¼kselmektedir. Öğrencilerin eğitim konusunda ihtiyaçlarını ve beklentilerini daha iyi karşılayan eğitim ortamı aynı zamanda okula bağlılıklarını da pekiştirmektedir. Kalabalık olmayan sınıflarda eğitim ve öğretim daha verimli bir şekilde gerçekleşmektedir.

Mevcut durum analizinde detaylıca bahsedildiği üzere TR62 Bölgesinde eğitimin fiziki altyapısına yönelik eksiklikler göze çarpmaktadır. Bölgenin her iki ilinde de derslik başına düşen öğrenci sayıları yüksektir. Adana’da Seyhan, Sarıçam, Çukurova ve Ceyhan, Mersin’de Toroslar, Mezitli, Tarsus ve Yenişehir gibi ilçelerdeki derslik başına düşen öğrenci sayıları düşürülecektir. Ayrıca, eğitimin kalitesine doğrudan etki eden okul başına düşen bilgisayar, laboratuvar ve kütüphane sayıları her iki ilde de yeterli düzeyde değildir. Okulların eğitim altyapısına dair eksikliklerin giderilmesi adına iki ilde de okul başına düşen bilgisayar, laboratuvar ve kütüphane sayıları artırılacaktır.

Öğrencilerin fiziki ve sosyal gelişimleri açısından ise oyun parkları, spor salonları, hobi alanları gibi mekânlar da önem teşkil etmektedir. Öğrenci gelişimini destekleyici bu gibi alanların bölgede yaygınlaştırılması ve mevcut alanlarda iyileştirmeler yapılması gerekmektedir. Ayrıca, öğrencilerin okula ulaşımlarında güvenliğin sağlanabilmesi amacıyla öğrenci servisleri için okullarda park alanları oluşturulacaktır. Bölgedeki birçok okul şehir merkezinde, trafik ve insan yoğunluğunun yüksek olduğu alanlarda bulunduğu için bu tedbirlerin uygulanması kolay değildir. Ancak, Adana’nın Seyhan/şambayatı ve Sarıçam/Kürkçüler, Mersin’in Mezitli ilçelerinde yeni yapılacak olan eğitim kampüsleri projelerinin tamamlanmasıyla bu tür problemlerin birçoğu önümüzdeki yıllarda çözümlenmiş olacaktır.

Eğitim konusunda TR62 Bölgesindeki mevcut sorunlardan bir diğeri de okul öncesi eğitimde gör¼len düşük okullaşma oranlarıdır. Özellikle Adana’da okul öncesi eğitimde okullaşma oranları Türkiye ortalamasının çok altındadır. Çocukların temel becerilerinin gelişmesinde okul öncesi eğitim önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, okul öncesi eğitimdeki okullaşma oranlarının yükseltilebilmesi için Adana’nın merkez ilçeleri öncelikli olmak üzere TR62 Bölgesi genelinde okul ve derslik sayılarının artırılması konusunda gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Tedbir 2. Kalite ve Bilinç Odaklı Eğitimin Yaygınlaştırılması ile Hayat Boyu Öğrenme Yaklaşımının Desteklenmesi

Eğitim sisteminin modernleşmesi ve eğitime erişimin arttırılması, TR62 Bölgesinin “Beşeri Sermayeyi Arttırmak” stratejik amacının gerçeleştirilmesi için tek başına yeterli değildir. Bu hedef doğrultusunda eğitimin kalitesini arttırmaya ve hayat boyu öğrenme yaklaşımını geliştirmeye yönelik tedbirlere de ihtiyaç duyulmaktadır.

Kişinin kendini sürekli yenilemesi, çağın gereksinimlerine ayak uydurabilmesi, mesleki yeterliliklerini geliştirebilmesi ancak hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla mümkündür.²¹ TR62 Bölgesinde hayat boyu öğrenme anlayışının geliştirilmesi için öncelikli olarak okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda TR62 Bölgesinde okul öncesi eğitim konusunda farkındalığın artırılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir. İlgili kurum ve kuruluşlarca ailelerin bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılacak, bu konuda çalışan STK'larla işbirliği içerisinde çeşitli program ve projeler geliştirilecektir.

Eğitimde kalitenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için eğitimcilerin sürekli olarak kendilerini geliştirmeleri, mesleki bilgi düzeylerini korumaları, modern teknolojinin gerekliliklerine uyum sağlamaları gerekmektedir. Bu kapsamda; güncel eğitim teknikleri, eğitimde yeni yaklaşımlar gibi alanlarda eğitimcilerin bilgi, beceri ve motivasyonlarını arttırıcı konferans, sertifika programları, uluslararası projeler gibi çalışmalar yapılacaktır. Öğrencilerin öğrenim gördükleri dersleri, alanında teknik ve pedagojik eğitim almış öğretmenlerden almaları, eğitimin sürekliliği ve eğitim kalitesinin artırılması açısından önemlidir. Bu anlamda bölgemizde eğitim veren kadrolu öğretmenlerin payının artırılması önem taşımaktadır. Ayrıca TR62 Bölgesinde özellikle Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli gibi kuzey ilçelerde öğretmen sıkıntısı bulunmaktadır. Buralardaki öğretmen açığının kapatılması yönünde gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Bir bölgedeki eğitimin toplam kalitesinin önemli göstergelerinden biri de %100 okur-yazarlık oranını gerçekleştirmektir. Bu doğrultuda son yıllarda gerek Türkiye'de gerekse TR62 Bölgesinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak bölgede hâlen bu oran %100'e ulaşmamış, özellikle Adana'daki kadınlarda %92 seviyelerinde seyretmektedir. Önümüzdeki yıllarda Adana ve Mersin'de kadınlar başta olmak üzere okur-yazar oranlarının %100'e çıkarılması için kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler arasında işbirliği sağlanarak bu konudaki faaliyetler etkin bir biçimde sürdürülecektir.

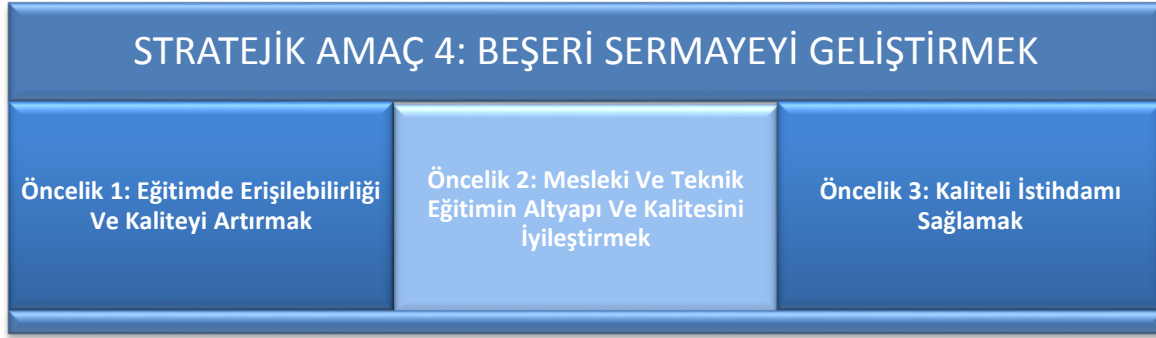
Okur-yazar oranlarında %100'ü hedeflemenin yanında bölgedeki toplam eğitim kalitesinin yükseltilmesi için ortalama eğitim sürelerinin de artırılması gerekmektedir. Özellikle Karaisalı, Aladağ, Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli gibi kırsal özelliği yoğun ilçelerle Akdeniz, Yüreğir gibi göç sonrası hızla kentleşen ilçelerde ortalama eğitim süreleri 5,4 yılın altındadır. Kadınlarda ise Karaisalı, Aladağ, Feke, Tufanbeyli, Akdeniz, Çamlıyayla gibi ilçelerde bu rakam 4,4 yılında altına düşmektedir. Dünyada gelişmiş ülkelerde bu rakamların 10 yıl ve üstü olduğu düşünüldüğünde, bölge ortalama eğitimde kalma sürelerini ivedilikle yükseltecektir. Eğitime erişimle ilgili bir diğer önemli husus okullaşma oranlarıdır. 8 yıllık zorunlu eğitimle birlikte ilköğretimde okullaşma oranları yükselmesine rağmen, bölgede hali hazırda ortaöğretim okullaşma oranları %70 civarında ve Türkiye ortalamasıdır. 4+4+4 eğitim

²¹ Bilgiye dayalı ekonomiye geçiş, hızla gelişen bilim, teknoloji ve küreselleşme, tüm bireylerin gelişmelere ve değişikliklere hızla uyum sağlamalarını kolaylaştıracak bilgi, tutum ve becerilere sahip olmalarını gerektirir. Bu becerilerin başında uyum sağlama, iletişim kurma, doğru bilgiye ulaşma, karar verme, sorumluluk alma, yaratıcılık gösterme, işbirliği yapma, sorun çözüme, karmaşık sistemleri algılama ve kendini geliştirme gelmektedir. Her geçen gün daha da önem kazanan bu beceriler hayat boyu öğrenme yaklaşımının doğmasına ve yaygınlaşmasına neden olmuştur. Hayat boyu öğrenme, bilgi, beceri ve yetkinlikleri geliştirmek amacıyla, yaşam boyunca (erken çocukluktan başlayarak emeklilik dönemini kapsayan süre) gerçekleştirilen tüm öğrenme faaliyetlerini kapsamaktadır. Hayat boyu öğrenme, okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimin değişik aşamalarını (örgün eğitim), işyerleri, sivil toplum örgütleri, sendikalar, odalar gibi kuruluşlar tarafından düzenlenen kurs, özel ders ve seminerleri (yaygın eğitim) ve günlük faaliyetler çerçevesindeki yapılandırılmamış öğrenme faaliyetlerini içermektedir.

sistemiyle birlikte 12 yıllık zorunlu eğitimin getirilmesiyle okullaşma oranlarının yükseleceği öngörülmektedir. TR62 Bölgesi bu sistemin takipçisi olacak, bölgede Türkiye ortalamasında olan ortaöğretimde okullaşma oranını %100'e yaklaştırma hedefi doğrultusunda çalışmalarını sürdürecektir.

Eğitimde kaliteyi ve başarıyı değerlendirirken kullanılan önemli göstergelerden olan sınıf tekrar ve okul terk oranları, özellikle Adana'da Türkiye ortalamalarının üzerindedir. Önümüzdeki yıllarda eğitimde toplam kalite anlayışı içinde eğitim sorunlarına köklü bir çözüm bulunurken, aynı zamanda Adana'da Türkiye ortalamalarının üzerinde olan sınıf tekrarı ve okul terk oranlarının azaltılmasına yönelik politikalar geliştirilecektir. Eğitimde kaliteyi ve başarıyı ölçmede kullanılan bir diğer önemli kıstas ulusal düzeyde merkezi sistem ile gerçekleştirilen sınav sonuçlarıdır. 2012 SBS sonuçlarına göre Türkiye genelinde Mersin 9'uncu, Adana 47'inci sırada yer almaktadır. Bu noktadan hareketle, Adana'da merkezi sınavlarda öğrenci başarısının artırılmasına yönelik plan ve politikalar ivedilikle hayata geçirilecektir.

4.4.2. Öncelik 2: Mesleki ve Teknik Eğitimin Altyapı ve Kalitesini İyileştirmek



Ara eleman açığının her platformda dillendirildiği günümüz Türkiye'sinde mesleki ve teknik eğitimin kalitesinin artırılması önceliği, ülke genelinde olduğu gibi 2023 yolunda TR62 Bölgesi için de öncelikli konular arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda; TR62 Bölgesinde mesleki ve teknik eğitimin fiziki ve teknolojik altyapısı güçlendirilerek bu okullarda verilen eğitimin kalitesinin artırılması hedeflenmektedir. Bu sayede, öğrencilere mesleğe özgü becerilerin sunulmasının yanı sıra kişisel gelişimlerine yönelik bilgilerin kazandırılması da sağlanacaktır.

Durum Analizi

Mesleki ve teknik eğitim, sanayinin ara eleman ihtiyacını karşılamaya yönelik mesleğe özgü bilgiler sunarak gençlerin potansiyellerini geliştirmelerini ve daha donanımlı olarak işgücü piyasasına girmelerini hedeflemektedir. Bu hedefler doğrultusunda, öncelikle mesleki ve teknik eğitimin altyapı sorunlarının giderilmesine ve eğitim sisteminin kalitesini artırıcı değişikliklere gereksinim bulunmaktadır.

Tablo 4.30: Mesleki-Teknik ortaöğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı

Sıra	İl	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1	Adana	49
2	Hakkâri	47
3	Hatay	46
4	Batman	46
5	Osmaniye	44
6	İstanbul	43
7	Aksaray	43
8	Ağrı	43
9	Gaziantep	43
10	Bingöl	41
...
19	Mersin	37
...
...	Türkiye	34
...
79	Giresun	21
80	Artvin	19
81	Tunceli	16

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Eğitim Verileri, 2012 (Ön veriler MEB)

Tablo 4.30’da, mesleki ve teknik eğitim veren öğretim kurumlarında derslik başına düşen öğrenci sayısı bakımından Adana’nın Türkiye’nin en kalabalık sınıflarına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Mersin’de, mesleki ve teknik eğitim veren okullarda, derslik başına düşen öğrenci sayısının Türkiye ortalamasının üzerinde kaldığı dikkat çekmektedir (Kaynak: TÜİK, Millî Eğitim İstatistikleri, 2012-2013 Eğitim Öğretim Dönemi).

Tablo 4.31: Mesleki ve teknik ortaöğretimde rehber öğretmen başına düşen öğrenci sayıları

	Rehber Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı (2010-2011 Öğretim yılı)
Adana	1049
Mersin	647
Akdeniz	758
Türkiye	707

Kaynak: Eğitim Verileri-ERG, Temel Eğitim Göstergeleri

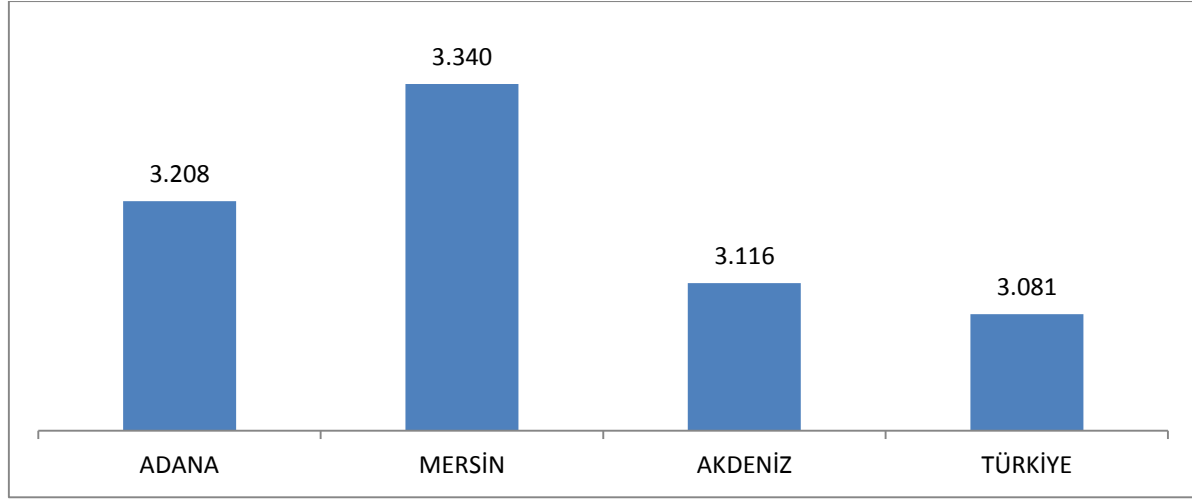
TR62 Bölgesinde mesleki eğitimde derslik başına düşen öğrenci sayılarının yanında, rehber öğretmen başına düşen öğrenci sayıları da yüksektir. Özellikle meslekî alanda sunulan rehberliğin, öğrencinin geleceğini planlamasına ve iş tercihi konusunda doğru karar almasına yardım etmek açısından hassasiyeti düşünüldüğünde, bu okullarda rehberlik hizmetlerine ayrı bir önem verilmesi gerekmektedir.^{22 23} Ancak Tablo 4.31’de de görüleceği üzere, rehber öğretmen başına düşen öğrenci

²² Okul rehberlik servisleri ile Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) sunulan rehberlik hizmetleri kişisel ve sosyal rehberlik, eğitsel rehberlik ve meslekî rehberlik olmak üzere üç temel başlık altında toplanmaktadır. MEB bünyesindeki tüm rehberlik ve psikolojik danışma (PDR) hizmetleri okul rehberlik servisleri ile Rehberlik ve Araştırma Merkezleri aracılığı ile Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği kapsamında yürütülmektedir. (Kaynak: MEB)

²³ Ülkemizde meslekî rehberlik hizmetlerini Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) yürütmektedir. Millî Eğitim Bakanlığının hedef kitlesi öğrenciler, İŞKUR’un hedef kitlesi ise yetişkinlerdir. Okullarda PDR

sayısı, TR62 Bölgesinde özellikle Adana'da yüksektir. Adana'da mesleki ve teknik ortaöğretimde rehber öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 1049 olup Türkiye ortalamasının bir hayli üzerindedir.

Şekil 4.33: Mesleki-Teknik Ortaöğretimde Öğrenci Başına Düşen Harcama (TL)



Kaynak: T.C. MEB, Ortaöğretim Göstergeleri 2013 (2011 yılı verileri)

Şekil 4.33'de, mesleki ve teknik ortaöğretimde öğrenci başına düşen kamu harcamasının Adana'da 3.208 TL, Mersin'de ise 3.340 TL olduğu görülmektedir. TR62 Bölgesinde mesleki ve teknik ortaöğretimde öğrenci başına düşen harcama Türkiye ve Akdeniz Bölgesi ortalamasından yüksektir.²⁴ Ulusal ve uluslararası projeler ile işbirliği protokolleri sayesinde çok sayıda okulun altyapısı yenilenmiş, mesleki ve teknik okullardaki öğretmenlere eğitim verilerek bilgileri güncellenmiş ve bu okullarda meslek eğitiminin etkinliğinin artırılmasına katkı sağlanmıştır.²⁵ Ancak hâlen mesleki ve teknik eğitimde fiziki ve teknolojik altyapı eksikliklerinin giderilmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitimde fiziki ve teknolojik altyapının iyileştirilmesinin yanında bu alanda kalite odaklı bir yaklaşım geliştirmeye de ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'de genel itibarıyla mesleki ve teknik eğitim, merkezi sınavlarda başarı gösteremeyen öğrenciler için son çare olarak görülmekte ve tercih edilmede en son sırada yer almaktadır(11.04.2013 Adana-Mersin Eğitim Çalıştayları). Ayrıca, Türkiye'de ortaöğretimde okul tercihi ile ailelerin eğitim düzeyleri arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. PISA 2006 verilerinden derlenen Tablo 4.32 öğrencilerin devam ettiği okul türü ve ebeveynlerinin eğitim düzeyi arasındaki bu ilişkiyi göstermektedir. Özellikle sınavla öğrenci alan okullardaki öğrencilerin

(Psikolojik danışmanlık ve rehberlik) öğretmenleri öğrencinin ilgi ve yeteneğinin tespitinde katkı sağlamaktadır. Okullarda, RAM'larda ve İŞKUR'un meslek danışmanlığı merkezlerinde sunulan hizmetlerin kalite güvencesi ve kanıta dayalı değerlendirme sistemi olmadığı için çıkan raporlar yardım için başvuran kişi sayısını göstermekte ancak hizmetlerin verimliliği ve etkinliği açısından bir sonuç ifade etmemektedir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2013).

²⁴ Mesleki ve teknik eğitim büyük oranda devlet tarafından finanse edilmektedir. Bunun yanı sıra mesleki ve teknik eğitime merkezi yönetim bütçesi dışında da sağlanan finansmanlar vardır. Bunlar: 3308 sayılı yasa ile sağlanan gelirler, Uluslararası projelerden eğitime aktarılan paylar, Halk ve STK'lardan elde edilen gelirler ve okullardaki döner sermaye işletmelerinden elde edilen gelirlerdir. MEB'e ayrılan bütçenin GSYH'ye oranı 2012 yılında %2,73'tür. Yıllara göre düşüşler olmakla birlikte 2006 yılında 2,18 olan bu payın, 2012 yılına kadar bu payın arttığı görülmektedir.(Kaynak: MEB, 2012)

²⁵ 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 12. maddesinde "Organize Sanayi Bölgelerinde (OSB) açılan mesleki ve teknik eğitim okullarında öğrenim gören her bir öğrenci için, 2012-2013 eğitim öğretim yılından başlamak üzere, resmî okullarda öğrenim gören bir öğrencinin okul türüne göre devlete maliyetinin bir buçuk katını geçmemek üzere, her eğitim öğretim yılı için Maliye Bakanlığı ile Bakanlık tarafından müşterek belirlenen tutarda, Bakanlık bütçesine bu amaçla konulan ödenekten eğitim ve öğretim desteği yapılabilir" hükmüne yer verilmiştir. Bu şekilde OSB'lerde açılmış veya açılacak okullara finansal destek sağlamak için yasal altyapı oluşturulmuş ve 2012-2013 eğitim öğretim yılında dokuz meslek alanında uygulamaya konulmuştur (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2013).

ebeveynlerinin eğitim düzeyinin yüksek, mesleki ve teknik liselerdeki çocukların ebeveynlerinin ise eğitim düzeyinin düşük olduğu görülmektedir (ERG, 2012b). Bütün bu durum eğitim seviyesi yüksek ailelerin çocuklarının ve okul başarısı yüksek öğrencilerin mesleki ve teknik eğitime yönelmediklerini ortaya koymaktadır. Bu noktada, mesleki eğitimin cazibesini hem veliler hem de okul başarısı yüksek öğrenciler için artırmaya yönelik politikalar uygulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

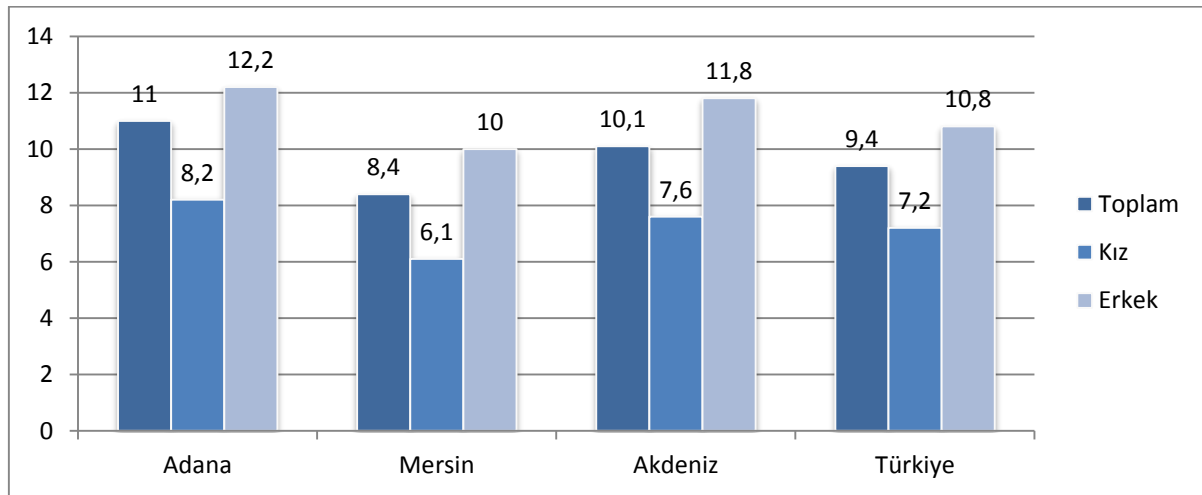
Tablo 4.32: Türkiye ortaöğretimde okul türlerine göre öğrenci ebeveynlerinin eğitim düzeyi(%)

Ebeveynin Eğitim Düzeyi	Fen liseleri	Anadolu Liseleri	Anadolu Meslek Liseleri	Genel liseler	Meslek liseleri	Çok programlı liseler	Toplam (%)
İlkokul altı	*	0,9	2,8	4,6	2,5	7,3	4
İlkokul	2,9	17,7	27,7	29,7	40,3	46,5	32,5
Ortaokul	2,9	9,1	14,7	20,1	26,3	21,8	20,6
Lise	20	35,7	28,9	28,6	23,5	18,2	26,7
Meslek Yüksekokulu	5,7	8	10,7	5,1	3,9	4,4	5,2
Üniversite	68,6	28,5	15,3	11,8	3,6	1,8	10,9
Toplam (%)	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: ERG (Polat, 2009; DPT Uzmanlık Tezi)

Eğitimde toplam kalite göstergelerinden biri de okul terk oranlarıdır. Türkiye genelinde mesleki ve teknik liselerde okul terk oranı diğer liselerden daha yüksek düzeydedir. Bu durum mesleki ve teknik eğitim veren okullardaki öğrencilerin istikrarının ve eğitimini tamamlama olasılığının düşük olduğunu işaret etmektedir. Şekil 4.34’de, Adana’da mesleki ve teknik eğitim kurumlarında okul terk oranının Türkiye ve Akdeniz Bölgesi’nin üzerinde olması dikkat çekmektedir.

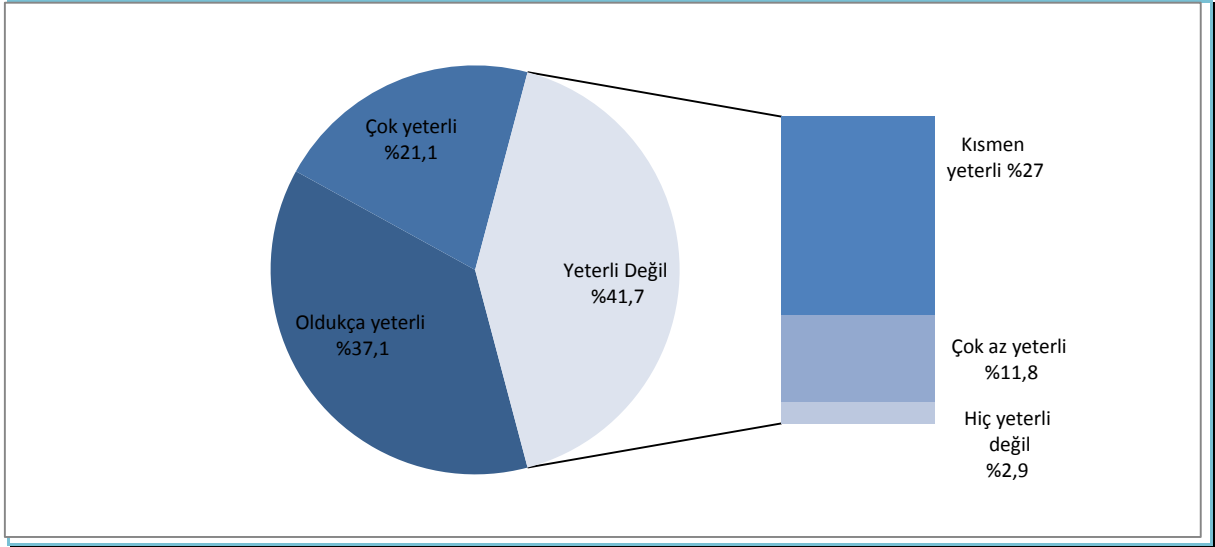
Şekil 4.34: Adana ve Mersin’de mesleki ve teknik liselerde okul terk oranları (%)



Kaynak: ERG, Temel Eğitim Göstergeleri 2009-2010

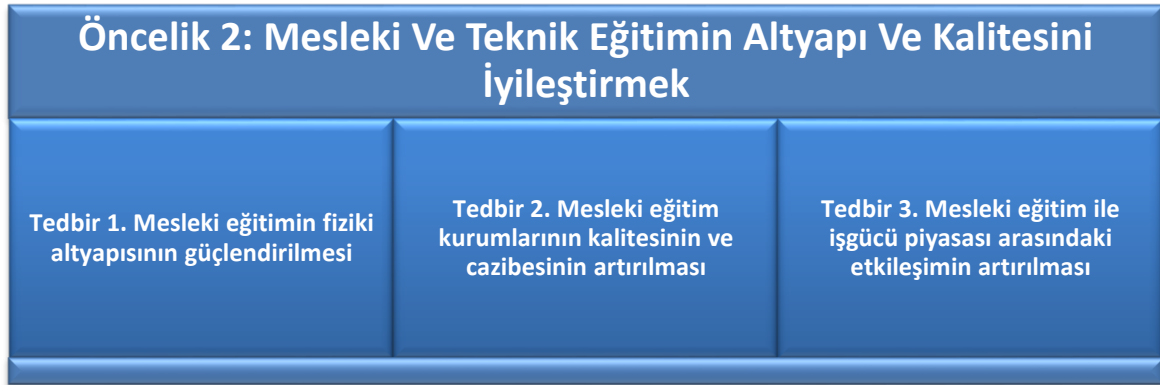
Mesleki ve teknik eğitimin kalitesini değerlendirmede işveren görüşleri de önemli rol oynamaktadır. İşverenlerin, mesleki ve teknik lise mezunu çalışanlarının düzeylerini yapmakta oldukları iş için yeterli bulma oranları incelendiğinde, yeterli bulmayanların oranının %42 civarında olduğu görülmektedir. Bu da mesleki ve teknik eğitimin iş piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmediğini ve işverenin bu okullardan mezun öğrencileri yeterli kalitede eğitimi görmediklerini ortaya koymaktadır.

Şekil 4.35: İşverenlerin, çalışanların mesleki bilgilerini iş için yeterli bulma durumu (%)



Kaynak: ERG, EARGED,2010

Tedbirler



Mesleki ve Teknik Eğitim Altyapı ve Kalitesinin İyileştirilmesi önceliğinin gerçekleştirilmesi için üç önemli tedbir ele alınmıştır. Bunlar; mesleki eğitimin fiziki altyapısının güçlendirilmesi, mesleki eğitim kurumlarının kalitesinin ve cazibesinin artırılması ve mesleki eğitim ile işgücü piyasası arasındaki etkileşimin kuvvetlendirilmesidir.

Tedbir 1. Mesleki eğitimin fiziki altyapısının güçlendirilmesi

TR62 Bölgesinde Çamlıyayla, Aladağ, Feke, Karaisalı, Saimbeyli ve Tufanbeyli ilçelerinde mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumları mevcut değildir. Bölgenin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara elemanların yetiştirilmesi için bu ilçelerde yeterli teknolojik donanıma sahip mesleki ve teknik eğitim veren okullar açılması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimde derslik başına düşen öğrenci sayısının en fazla olduğu il Adana’dır. Mersin’de Türkiye ortalamalarının üzerindedir. Bu doğrultuda öğrencilerin optimum şartlarda eğitim görmelerinin sağlanabilmesi için TR62 Bölgesinde mesleki ve teknik eğitime yönelik derslik sayıları artırılabacaktır.

Mesleki ve teknik eğitimin kalitesini etkileyen önemli bir unsur, eğitim kurumlarının ve beceri eğitimi ve/veya staj yapılan işletmelerin güncel teknolojik donanıma ve altyapıya sahip olmasıdır. Özellikle yüksek maliyetli ancak istihdam olanaklarının fazla olduğu alanlarda düzenlenen eğitimler için eğitim kurumlarının donanım gereksiniminin karşılanması amacıyla ilgili sektörlerdeki paydaşlar ve okulların işbirliği içerisinde çalışması büyük önem taşımaktadır. Bu noktadan hareketle; mesleki ve teknik eğitim kurumlarında laboratuvar kurulumu konusunda işletmeler, ticaret ve sanayi odaları ve okullar arasında sürekli işbirliklerinin kurulması teşvik edilecektir. Ancak, işletmelerin sorumluluğu sadece kurulum aşamasıyla sınırlı kalmayacak, laboratuvar kurulumundan sonra da teknik donanımın işletmedeki sorumlu kişiler ve/veya birimler tarafından düzenli olarak takip edilmesi, teknolojik altyapısının güncelliğini sürdürmesi sağlanacaktır. Ayrıca mesleki ve teknik eğitim veren okul ve kurumların, öğrencilerin uygulamalı eğitim yapabilecekleri ortamlara yakın yerlerde açılmasına yönelik planlama çalışmaları yapılması faydalı olacaktır.

Diğer yandan, tarım bölgesi olarak ifade edilen TR62 Bölgesinde, bir tarım meslek lisesi bulunmamaktadır. Bölgede tarım alanında ihtiyaç duyulan, nitelikli ara eleman ihtiyacının giderilebilmesi için Adana ve Mersin illerinde ayrı ayrı olmak üzere tarım meslek liseleri açılacaktır. (Kaynak: 11.04.2013 Adana-Mersin Eğitim Çalıştayı)

Tedbir 2. Mesleki eğitim kurumlarının kalitesinin ve cazibesinin artırılması

Mesleki eğitim kurumlarında verilen eğitimin kalitesinin artırılması, mesleki eğitim konusundaki olumsuz algının değiştirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Kalitenin artırılmasıyla birlikte mesleki eğitim kurumlarından mezun olan öğrencilerin iş hayatına daha verimli bir biçimde kazandırılmaları sağlanacaktır.

Diğer yandan, öğretmen ve okul yöneticilerinin sektörel değişimleri izleme ve teknolojik yeniliklere ayak uydurmaları mesleki eğitim ve öğretimin kalitesinin iyileştirilmesi için gereklidir. Meslek dersleri öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitim programları oldukça merkezi bir yapıya sahiptir ve bu durum, yerel gereksinimlerin karşılanmasını zorlaştırıcı niteliktedir. Bu noktada, eğitim gereksiniminin okul düzeyinde belirlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, il milli eğitim müdürlükleri ile il istihdam ve mesleki eğitim kurulları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi; meslek odaları, sendika temsilcileri gibi yerel düzeydeki paydaşların da hizmet içi eğitim sürecine dâhil edilmesi gerekmektedir. Meslek dersi öğretmenlerinin kendi alanlarındaki gelişmeleri yakından takip edebilmeleri için teorik ve uygulamalı eğitimler, ilgili aktörlerle işbirliği içinde sistematik olarak gerçekleştirilecektir. (Kaynak:MEB, 2013, ERG, 212a, 11.04.2013 Adana-Mersin Eğitim Çalıştayı)

Mesleki ve teknik eğitim okullarındaki diğer bir nitelik sorunu da bu okullardaki öğrencilerin temel eğitimlerinin yetersizliğidir. Meslek yüksekokullarında yapılan çalışmalar, mesleki ve teknik eğitim mezunlarının %95'inin temel matematik bilgisinde yetersiz olduğunu göstermiştir. (Kaynak: ERG, Erol ve Alp, 2003, 11.04.2013 Adana-Mersin Eğitim Çalıştayı) Bu durum, ortaöğretim düzeyinde mesleki ve teknik eğitimin kalitesi açısından olumsuzluğa işaret etmektedir. Bu nedenle mesleki ve teknik

eğitim okullarında, mesleki eğitimin yanı sıra temel derslerin nitelikli biçimde aktarımına da önem verilecektir.

Ayrıca diğer öğretim kurumlarında olduğu gibi mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumlarında öğrencileri yönlendirme konusunda önemli bir görev üstlenen rehber öğretmenlerin sayılarının ve etkinliklerinin artırılması hususunda çalışmalar gerçekleştirilecektir. Özellikle Adana'da Türkiye ortalamalarının çok üstünde olan rehber başına düşen öğrenci sayıları düşürülecektir.

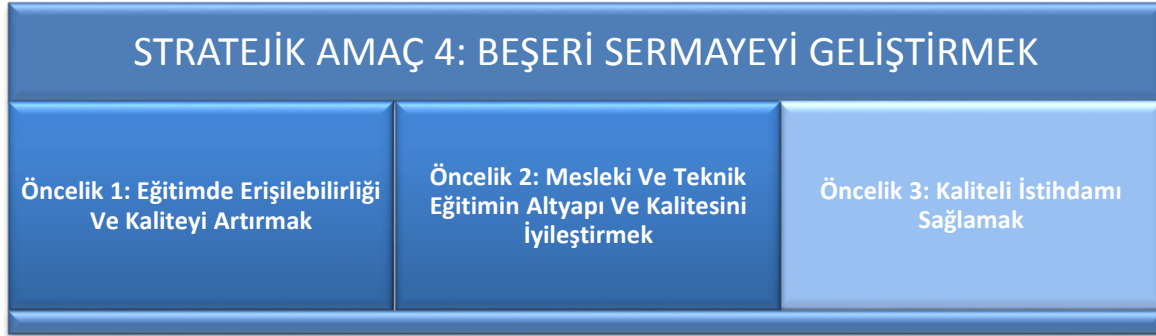
Gerek ülkemizde gerekse OECD ve AB ülkelerinde, mesleki ve teknik eğitim kurumlarında önemli bir toplumsal statü sorunu ve itibar eksikliği olduğu gözlemlenmektedir. Genel (akademik) eğitim, mesleki ve teknik eğitimden daha çok itibar görmekte, öğrenciler ve aileleri mesleki ve teknik eğitim kurumlarını son tercih olarak değerlendirmektedirler. Mesleki ve teknik eğitimin çekici hale getirilmesi, öğrencilerin ve ailelerinin, meslek eğitiminin bireylere gelir ve toplumsal statü sağlayacağına inanmalarıyla gerçekleştirilebilecektir. Mesleki ve teknik eğitimin daha cazip hale getirilmesi için, öğrencilere yatay ve dikey geçiş olanaklarının sunulması faydalı olacaktır. Böylelikle TR62 Bölgesinde mesleki teknik liselerde okul terk oranları düşecektir. Ayrıca mesleki ve teknik eğitimle ilgili olumsuz algının değiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Tedbir 3. Mesleki eğitim ile işgücü piyasası arasındaki etkileşimin artırılması

TR62 Bölgesinin genç nüfusu bölgenin ekonomik gelişimi için demografik bir fırsat penceresi oluşturmaktadır. Bu fırsatın bir kazanıma dönüştürülebilmesi için, mesleki eğitimin işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanması, genç nüfusu mesleki eğitime yönlendirecek araçların geliştirilmesi ve okullarla işletmelerin işbirliğinin güçlendirilmesi çalışmaları gerçekleştirilecektir. Bu anlamda, işveren, mesleki ve teknik okullar ile üniversitelerin bir araya gelerek mesleki eğitimin ihtiyaç ve önceliklerine yönelik çalışmalar yapması önem teşkil etmektedir.

Diğer yandan, TR62 Bölgesinde mesleki ve teknik eğitim veren okullarda, eğitimin önemli bir unsuru olan staj programları, öğrencinin mesleki ve teknik açıdan gelişimine katkı sağlayacak biçimde yapılandırılacak ve yenilikçi yaklaşımlarla geliştirilmesi hususunda çalışmalar yapılacaktır. Staj ve uygulama programları esnasında iş yerleri ve öğrenciler yakından takip edilecektir. Böylece bölgedeki okullarda bu izleme faaliyetleri ile beceri eğitimi ve staj süreçlerinin iyileştirilmesine ve öğretmenlerin alanlarındaki gelişmeleri yakından takip ederek kendilerini geliştirmesine de katkı sağlanabilecektir. Bölgede mesleki ve teknik eğitimde verimliliğin artırılması amacıyla işletme ve kuruluşların, okullarla işbirliği yapmaları sağlanarak yapılan stajın istihdama dönüşmesi yönünde adımlar atılacaktır. (Kaynak: 11.04.2013 Adana-Mersin Eğitim Çalıştayları, ERG, 2012c.)

4.4.3. Öncelik 3: Kaliteli İstihdamı Sağlamak

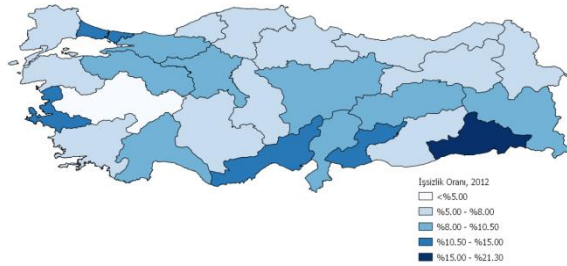


TÜİK 2012 yılı verilerine göre TR62 Bölgesi, Türkiye'deki aktif nüfusun ve toplam işgücünün %4,9'unu barındırmaktadır. Ülke istihdamının %4,9'u bölgede gerçekleşirken, toplam işsizlerin %5,7'si bölgede yer almaktadır. Bölgenin istihdam düzeyi nüfus ve işgücü ile orantılı iken işsizlik oranının yüksekliği dikkat çekicidir. Bu bakımdan bölgesel düzeyde işgücü piyasasının temel göstergeler ve dezavantajlı gruplar açısından mevcut durumu istihdam politikaları açısından önem taşımaktadır.

Durum Analizi

İşgücüne Katılım, İşsizlik ve İstihdam

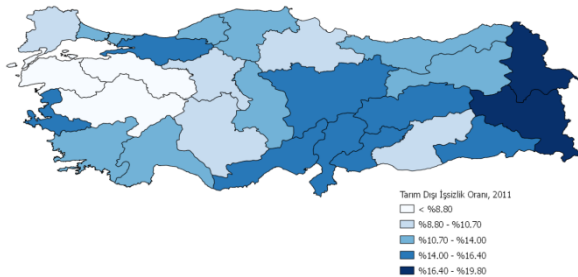
Harita 4.36: Düzey 2 Bölgelerinde İşsizlik Oranı,2012



Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri,2012

olduğu söylenebilir.

Harita 4.37: Düzey 2 Bölgelerinde Tarım Dışı İşsizlik Oranı



Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri,2011

TR62 Bölgesinde işgücüne katılım oranı 2008 – 2012 yılları arasında Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Buna karşılık işsizlik bölgede önemli bir sorun alanı olarak varlığını korumaktadır. Kriz yıllarında %22'ye kadar yükselen işsizlik oranı daha sonra düşüşe geçerek %10,6'ya gerilemiştir. İşsizliğin düşmesindeki temel nedenin yeni istihdamın sağlanmasından daha çok işgücüne katılma oranlarındaki azalma

Bölgedeki işsizliğe tarımsal işgücü dışarıda bırakılarak bakıldığında tarım dışı işsizlik oranı %14,2'ye yükselmektedir. Bölge tarım dışı işsizlikte ise tüm düzey 2 bölgeleri içerisinde 10. sıradadır. Tarım dışı işsizliğin genel işsizlikten oldukça yüksek olması bölgenin istihdam yapısında tarımsal istihdamın önemini koruduğunu göstermektedir.

Tablo 4.33: 15 + Nüfusta İşgücünün Eğitim Düzeyi

%	Okuma-Yazma Bilmeyen	Lise Altı	Lise ve Dengi Meslek Okulu	Yükseköğretim
TR62	3,78	57,70	21,78	16,74
Türkiye	4,26	57,21	20,26	18,27

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri 2012

Bölgedeki işgücünün eğitim düzeyine bakıldığında işgücünün %60'tan fazlasının düşük eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bölgedeki toplam işgücünün %16,7' si yükseköğretim mezunu olup bu oran Türkiye ortalaması %18,2'inin altında yer almaktadır.

Tablo 4.34: 15+ Nüfusta İstihdamın Eğitim Düzeyi

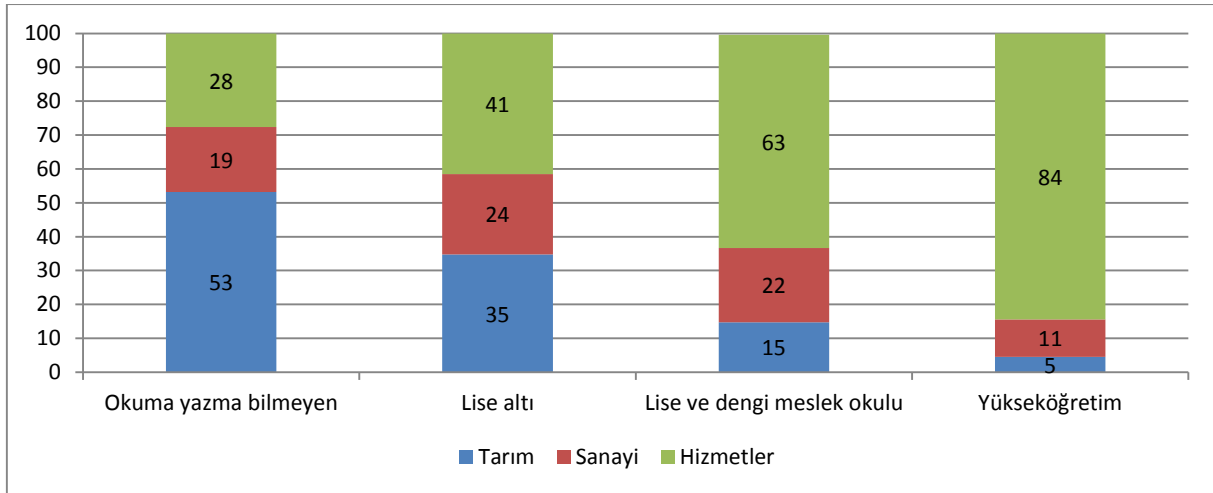
%	Okuma-Yazma Bilmeyen	Lise Altı	Lise ve Dengi Meslek Okulu	Yükseköğretim
TR62	3,89	58,86	20,78	16,47
Türkiye	4,51	57,52	19,87	18,10

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri 2012

Bölgedeki işgücü piyasasının yapısını anlayabilmek için istihdam edilenlerin niteliği önem taşımaktadır. Şüphesiz istihdamın kalitesini belirleyen en önemli etken, istihdam edilenlerin eğitim düzeyidir.

Lise altı eğitimliler ile lise ve dengi meslek okulu mezunlarının bölgedeki istihdam oranı Türkiye geneline göre daha yüksektir. Okuma – yazma bilmeyen ve yükseköğretim mezunlarının istihdam oranı ise, Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bölgenin işgücü ve istihdam yapısı eğitim düzeyi düşük insan kaynağından oluşmakta olup bölgede beşeri sermayenin azlığı dikkat çekicidir.

Şekil 4.36: Eğitim Düzeyine Göre İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı



Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri 2012

Bitirilen eğitim düzeyine göre istihdam edilenlerin sektörel dağılımına bakıldığında okuma-yazma bilmeyenlerin yarısından fazlasının tarımda, geri kalanının ise sanayi ve hizmet sektörlerinde istihdam edildiği görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen nüfusun çoğunlukla nitelik gerektirmeyen işlerde yer aldığı söylenebilir.

Şekil 4.36'den açık biçimde anlaşılmaktadır ki istihdam edilenlerin eğitim düzeyi yükseldikçe istihdam yoğunluğu tarımdan hizmetler sektörüne doğru kaymaktadır. İstihdamdaki yükseköğretim

mezunlarının %84'ü hizmetler sektöründe yer alırken yalnızca %11'i sanayi sektöründe yer almaktadır. İstihdamdaki lise ve dengi meslek okulu mezunlarının %75'ten fazlasının sanayi sektörü dışında yer alması bölge açısından dikkat çekicidir.

Şekil 4.37: Bölgede ve Türkiye'de İstihdamın Sektörel Gelişimi



Kaynak: TÜİK Bölgesel İstatistikler - Hanehalkı İşgücü İstatistikleri 2009-2012

2009–2012 yılları arasında istihdamın gelişimine bakıldığında; bölgede tarım ve hizmetler sektöründeki istihdam oranı Türkiye ortalamasının üzerinde seyrederken sanayi istihdamı Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bu durum bölgede tarımsal istihdamın önemini koruduğunu göstermekle birlikte, sanayi sektöründeki istihdamın Türkiye ortalamasının altında yer alması dikkat çekicidir. 2012 yılı için ülke genelinde %26 düzeyinde olan sanayi istihdamının oranı bölgede %21,1 olarak gerçekleşmiştir.

İşgücü Piyasasında Dezavantajlı Gruplar

İşgücü piyasasında dezavantajlı konumda bulunan gruplar arasında kadınlar, gençler ve engelliler yer almaktadır. Bu gruplara uzun süreli işsizler ve iş bulma ümidi olmayanlar da eklenebilir. Bahsi geçen gruplar yasalar önünde “eşit” olmakla birlikte, işgücü piyasasında “kötü işler” olarak adlandırılacak kayıt dışı ve düşük ücretli işlerde güvencesiz olarak çalışmaktadırlar. Aynı zamanda yüksek işsizlik oranları, işgücü piyasasına katılamama ya da kötü işlerde düşük ücretle çalışma bu grupların yoksulluk riskini arttırmakta ve kalkınma açısından kırılğanlıklar yaratmaktadır. Bu nedenle dezavantajlı grupların işgücü piyasasındaki mevcut durumu istihdam politikaları açısından önem taşımaktadır.

Kadınlar

Türkiye açısından işgücü piyasasındaki en büyük sorun kadınların işgücüne katılım oranının düşüklüğüdür. 2012 verilerine göre Türkiye’de işgücüne katılım oranı %50’dir. Erkek nüfusta bu oran %71 düzeyindeyken kadınlarda %29,5 seviyesine inmektedir.

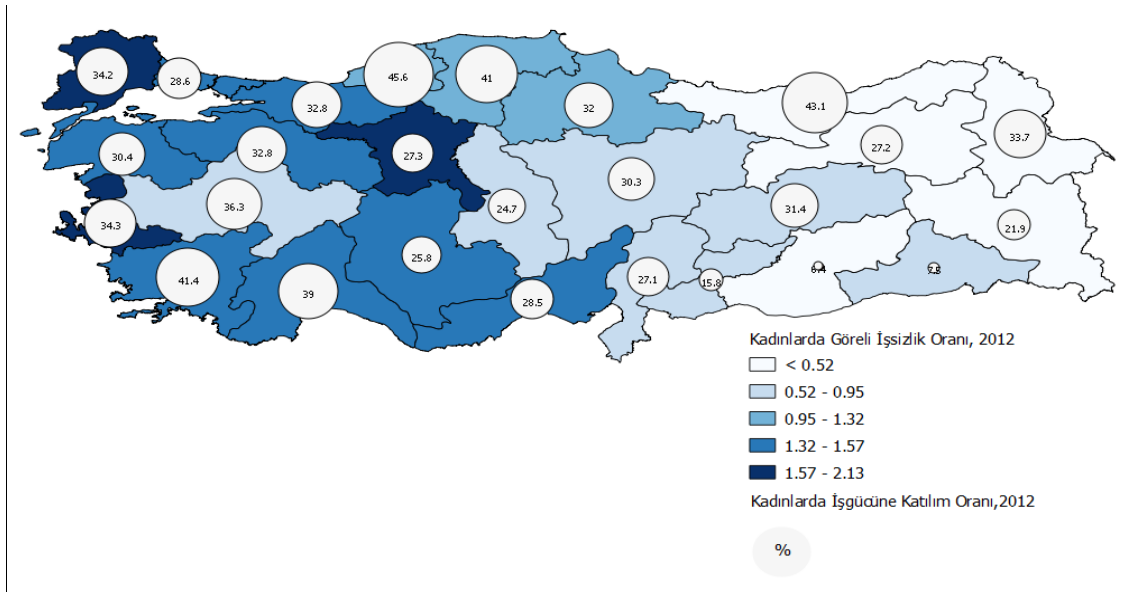
Kadınların işgücüne katılımında TR62 Bölgesi Türkiye ortalamasına yakın değerler almaktadır. 2012 yılında kadınların işgücüne katılım oranı, Türkiye ortalamasının biraz altında, %28,5 olarak gerçekleşmiştir. Yani bölgede aktif nüfustaki yaklaşık her üç kadından yalnızca biri işgücü içerisinde yer almaktadır. Öte yandan TR62 Bölgesi kadın işsizlik oranının yüksekliği ile dikkat çekmektedir. 2009

yılında %26,1 düzeyine kadar yükselen kadın işsizlik oranı, hızlı bir düşüş eğilimine girerek 2012 yılında %13,7 düzeyine inmiştir.

Tarım dışı işsizliğe kadınlar açısından bakıldığında, 2011 yılında kadınlarda tarım dışı işsizlik oranı Türkiye genelinde %17,7 iken TR62 Bölgesinde %22,3'tür. Kadınlarda tarım dışı işsizlik oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bölge istihdam yapısında tarımın önemini korumasının ve tarımda erkeklere göre daha çok kadın istihdam edilmesinin tarım dışı işsizlik oranlarının yüksekliğine neden olduğu söylenebilir.

Kadın işsizlik oranlarına göre düzey 2 bölgeleri sıralandığında TR62 Bölgesi tüm düzey 2 bölgeleri içerisinde en yüksek kadın işsizliğine sahip 6. bölge konumundadır. Bununla birlikte TR62 Bölgesinin yüksek işsizlik oranına sahip olması ve kadın işsizliğinin bölgedeki genel işsizlikle yakın bağlantısı nedeniyle kadın işsizlerin erkek işsizlere oranı, kadınların göreceli konumu açısından daha fazla bilgi verici niteliktedir.

Harita 4.38: Düzey 2 Bölgelerinde 15+ Kadın Nüfusta Göreceli İşsizlik Oranı



Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2012

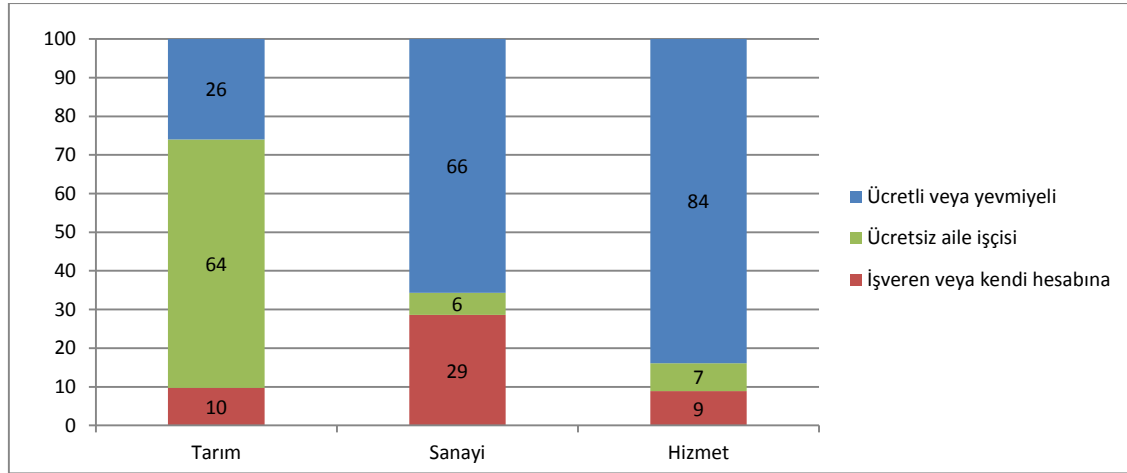
TR62 Bölgesi göreceli işsizlik sıralamasında en yüksek 9. bölge konumundadır. Bölge kadın işsizlik oranı sıralamasına göre daha iyi bir konumda yer alsa da, kadın işsizlerin erkek işsizlere oranı 1,47 olup; Türkiye ortalaması olan 1,27'inin üzerindedir.

2012 yılı itibariyle eğitim seviyelerine göre kadın işsizliğine bakıldığında okuma-yazma bilmeyen kadınlarda işsizlik oranı %3,1, lise altı eğitilmiş kadınlarda %10,3, lise ve dengi meslek okulu mezunu kadınlarda %22,7 ve yükseköğretim mezunu kadınlarda %18,1 olduğu görülmektedir. Tüm seviyelerde işsizlik oranları Türkiye ortalamalarının üzerinde yer almaktadır.

Lise ve dengi meslek okulu mezunu kadınlarda işsizlik oranı %22,7 ile diğer eğitim seviyelerine göre daha yüksektir. Lise ve dengi meslek okulu mezunlarında görülen yüksek işsizlik oranının temel nedeni

vasıf ve nitelik yetersizliğine ek olarak nispeten yüksek eğitim seviyesi nedeniyle yükselen rezervasyon ücretleri olarak değerlendirilebilir.

Şekil 4.38: Kadın İstihdamının Sektörlere Göre İşteki Durumu



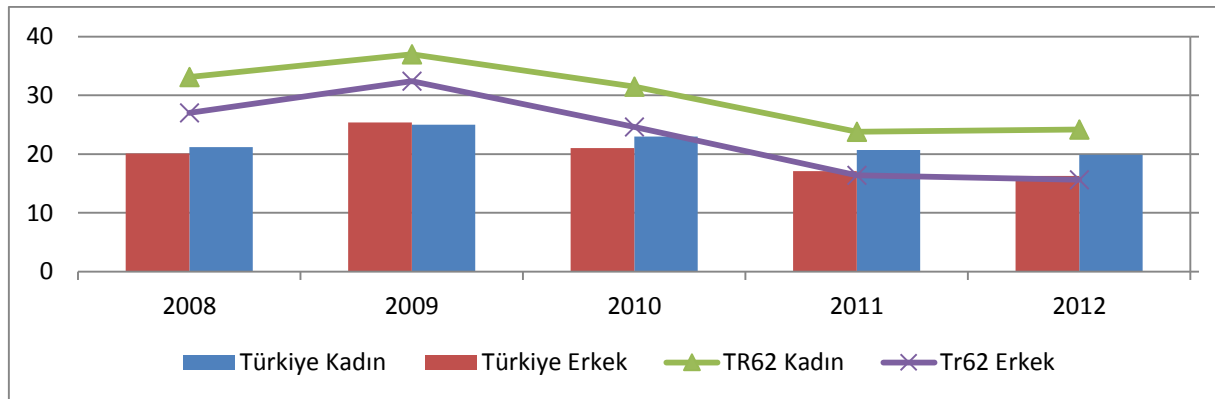
Kaynak: TÜİK; Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2012

Kadın istihdamının sektörlere göre işteki durumu değerlendirildiğinde tarım sektöründe kadınların %64'ü ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Kadın istihdamının %36'sının tarım sektöründe gerçekleştiği düşünüldüğünde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların işsizlik oranlarını aşağıya çektiği ve bu anlamda bölgede gizli işsizlik nedeniyle işsizlik oranının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Gençler

15 – 24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusun işgücüne katılımı Türkiye gibi genç nüfusa sahip ekonomiler açısından önem taşımaktadır. Nitekim TÜİK 2012 verilerine göre TR62 Bölgesinde işgücünün %18,2'si, Türkiye'de ise %16,2'si, 15 – 24 yaş arası gençlerden oluşmaktadır. Genç işgücü bölge ekonomisi açısından önemli bir kesimi oluşturduğu için genç nüfusta işsizlik, işgücü piyasasının mevcut durumunu belirlemede önemli bir role sahiptir.

Şekil 4.39: Türkiye'de ve TR62 Bölgesinde Genç İşsizliğin Gelişimi



Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri 2008 - 2012

TR62 Bölgesinde genç işsizliğin gelişimine bakıldığında Türkiye geneline benzer bir eğilim göstermektedir. Genç işsizlik Türkiye geneli ile uyumlu olarak artmakta ya da azalmaktadır. Bununla birlikte bölge açısından dikkati çeken temel nokta, genç işsizlik oranlarının 2011 ve 2012 yılları hariç Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmesidir. 2011 ve 2012 yıllarında ise yalnızca genç erkeklerde işsizlik oranı Türkiye ortalamasına inebilmiştir.

Genç kadınlarda işsizlik oranı işsizlikteki düşüşe rağmen önemini korumaktadır. İşsizlik oranlarının en yüksek seviyeye ulaştığı 2009 yılında %37 düzeyine kadar yükselen genç kadınlardaki işsizlik oranı 2012 yılında %24,2 seviyesine gerilemiştir. Bu gerilemenin temel nedeninin genç kadınlarda işgücüne katılım oranlarındaki düşüş olduğu söylenebilir.

Genç nüfustaki işsizlik oranları, tarım sektörünün bölge içerisindeki konumu nedeniyle yanıltıcıdır. 2011 yılı verilerine göre tarım dışı işsizlik oranlarına bakıldığında, genç kadınlarda işsizlik %36,4 iken aynı oran erkekler için %19,5 düzeyindedir. Tarım dışı işsizlik oranları da açık biçimde göstermektedir ki istihdamdaki genç kadınların önemli bir bölümü tarım sektöründe yer almaktadır.

Gençlerde eğitim durumuna göre işsizlik oranlarına bakıldığında TR62 Bölgesinde genç erkeklerde en yüksek işsizlik oranı %22,2 ile lise ve dengi meslek okulu mezunlarında görülürken, genç kadınlarda en yüksek işsizlik ise %50 ile yükseköğretim mezunları arasında görülmektedir. Eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte işsizlik oranlarının yükselmesinin nedeni olarak eğitim seviyesinin ilerlemesi ile birlikte işgücüne katılım oranlarının artması, vasıf uyumsuzluğu ve yükselen rezervasyon ücretleri gösterilebilir.

TR62 Bölgesinde genç işsizliği önemli bir sorun alanı olarak görülmektedir. Bölgede genç işsizlerin toplam işsizlere oranı %31,4'tür. Bölgede yaklaşık her üç işsizden birinin genç olduğu düşünüldüğünde gençlerin istihdamını sağlamaya dönük çalışmalar toplam işsizler içerisinde üçte birlik bir kesimi etkileme imkânına sahiptir. Bununla birlikte TÜİK 2012 Hanehalkı İşgücü İstatistiklerine göre daha önce herhangi bir işte çalışmamış olup, iş arayanların %56'sı gençlerden oluşmaktadır. Bu bakımdan ilk işe girişi kolaylaştıracak politika ve çalışmalar genç işsizliği azaltmada önem kazanmaktadır.

Engelliler

Engellilerin işgücü piyasasındaki konumlarına ilişkin en güncel araştırma Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen "İşgücü Piyasasının Özürlüler Açısından Analizi" başlıklı araştırmadır. 2011 yılında gerçekleştirilen araştırma kapsamında Türkiye genelinde 50 ve daha fazla işçi çalıştıran 1.628 özel sektör yetkilisi ile görüşülmüştür. Araştırma sonuçları engellilerin işgücü piyasası içerisindeki konumlarını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

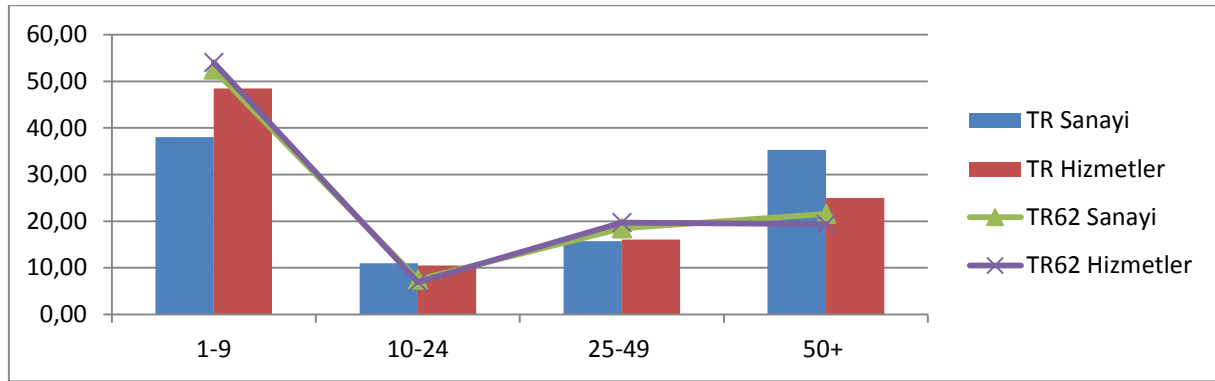
Araştırma sonuçlarına göre engelli istihdam oranı erkeklerde kadınlara göre daha yüksek olup işletme ölçeği ile doğru orantılıdır. Yani işletme ölçeği büyüdükçe engelli istihdam oranı artmaktadır. Engelli işgücünde istihdama etki eden faktörler arasında özür türleri ön plana çıkmaktadır. Ortopedik engel grubundaki engelliler, engelli istihdamında ayrıcalıklı bir yere sahiptirler. Ortopedik engelli grubu dışındaki engel gruplarında işverenler tarafından tercih edilmeme oranı tercih oranından daha yüksektir. İstihdam edilmede en dezavantajlı grup tercih edilmeme oranı %70'lere ulaşan zihinsel engellilerdir. Engelli işgücündeki cinsiyet ve engel grubuna bağlı dengesizlik yanında engelli ve engelli

çalışmaktadır. Bölge %55,4'lik ortalama ile tüm düzey 2 bölgeleri arasında en yüksek 6. bölge konumundadır.

Tarım dışı istihdamda kayıt dışı çalışma oranları incelendiğinde genel olarak kadın çalışanların erkek çalışanlara göre daha dezavantajlı konumda oldukları ve kayıt dışı çalışmanın kadınlar arasında daha yaygın olduğu söylenebilir. Bununla birlikte gençler kayıt dışı çalışmadan en fazla olumsuz etkilenen grup konumundadır. Genç kadın istihdamının düşük olması gençler arasında kadınların erkeklere göre daha avantajlı görünmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle kadınların dezavantajlı konumlarının bu alanda da devam ettiği yorumu yapılabilir.

Kayıt dışı istihdam iş yeri büyüklüğü açısından değerlendirildiğinde işyeri ölçeğinin büyümesi ile birlikte kayıt dışı çalışmanın azaldığı görülmektedir. TÜİK 2012 verilerine göre TR62 Bölgesinde 1-9 arası istihdam sağlayan işyerlerinde kayıt dışı çalışanların toplam çalışanlara oranı %66 gibi yüksek bir düzeydeyken işyeri ölçeğinin büyümesine paralel olarak 50 ve daha fazla istihdam sağlayan işyerlerinde %5 düzeyine kadar inmektedir.

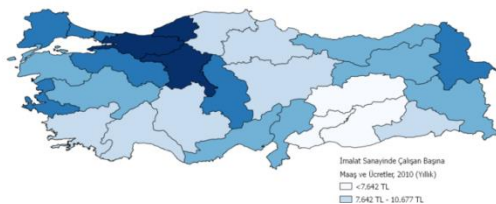
Şekil 4.40: Sanayi ve Hizmetler Sektöründe İşyeri Büyüklüğüne Göre İstihdam Edilenler



Kaynak: Hanehalkı İşgücü İstatistikleri 2012

İşyeri büyüklüğüne göre istihdam edilenlere bakıldığında sanayi sektöründe çalışanların %52,6'sı 1-9 arası işçi çalıştıran işletmelerde görev yapmaktadır. Bu oran Türkiye ortalaması olan %38'in oldukça üzerinde yer almaktadır. Öte taraftan sanayi sektöründe çalışanların %21,6'sı, 50 ve daha fazla işçi çalıştıran işletmelerde istihdam edilmekte olup Türkiye ortalaması olan %35,3'ün çok altındadır. TR62 Bölgesinde sanayi ve hizmetler sektöründe, işyeri büyüklüğüne göre istihdam edilenlere bakıldığında bölgenin çalışma ortamının ağırlıklı olarak küçük ölçekli işletmelerden oluştuğu görülmektedir.

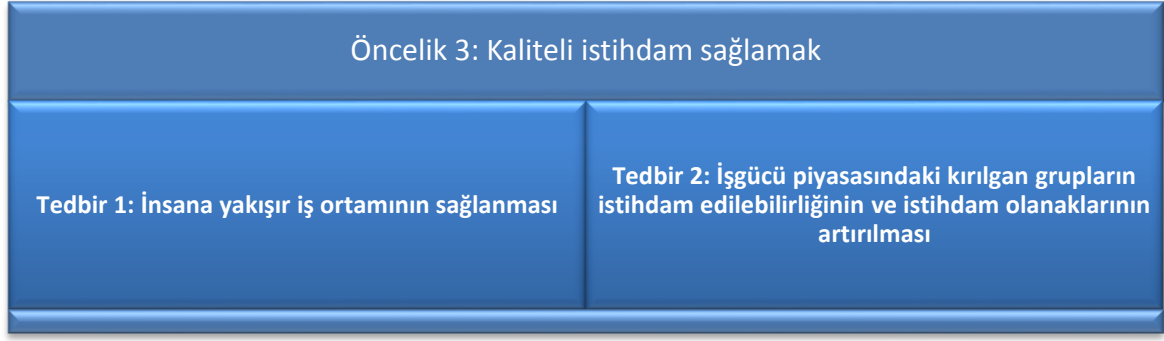
Harita 4.40: Düzey 2 Bölgelerinde İmalat Sanayinde Çalışan Başına Maaş ve Ücretler



Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri NACE Rev.2 - 2010

İmalat sanayinde çalışan başına ücret düzeyine bakıldığında TR62 Bölgesi Türkiye ortalamasının altında bir ücret düzeyi sunmaktadır. Düzey 2 bölgeleri arasında en yüksek ücret düzeyini sunan 13. bölge konumundadır. Bu bakımdan bölgede ücret düzeylerinin düşüklüğü önemli bir sorun alanıdır.

Tedbirler



Bölgede kaliteli istihdam sağlamaya yönelik plan döneminde insana yakışır iş ortamının sağlanması ve işgücü piyasasındaki kırılgan grupların istihdam edilebilirliğinin ve istihdam olanaklarının artırılması tedbirlerinin uygulanması öngörülmektedir:

Tedbir 1. İnsana yakışır iş ortamının sağlanması

TR62 Bölgesi yüksek işsizlik oranlarının yanında kayıt dışı çalışmanın yaygınlığı ve ücret düzeyinin düşüklüğü dikkati çekmektedir. Bu durum bölgede işsizliğin azaltılmasına yönelik politikalar kadar istihdam olanaklarının kalitesinin artırılmasına dönük çalışmalara da ihtiyaç olduğunu göstermektedir. İnsana yakışır iş ortamının oluşturulması, bir yandan bölgesel düzeyde sosyal kalkınmaya katkı sağlarken diğer yandan bölge ekonomisinin rekabet edebilirlik düzeyini yükseltecektir.

Bölgede kayıt dışı istihdamı kayıt altına almaya ve kayıt dışı istihdamı önlemeye yönelik faaliyetler desteklenecektir. Kadınlar ve gençler kayıt dışı istihdamdan en fazla etkilenen gruplar olması nedeniyle bu gruplara yönelik çalışmalara öncelik verilecektir.

İşyerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği yönetim sistemlerinin – çalışanları da içerecek biçimde – oluşturulması, iş ve işçi sağlığı ve güvenliği kültürünün yerleştirilmesine yönelik çalışma ortamlarının ulusal ve uluslararası sertifikasyon süreçleri desteklenecektir.

Bölge içerisinde ücret düzeylerinin düşüklüğü çalışma ortamını olumsuz etkilemektedir. İmalat sanayindeki çalışan başına ortalama yıllık ücret düzeyi Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bu durum ilk bakışta bölgenin rekabet gücünü işgücü maliyetlerinin düşüklüğü nedeniyle olumlu etkiliyor gibi görünse de bölgedeki yetişmiş insan kaynağının bölge dışına göç etmesine sebebiyet vermekte ve bölgesel kalkınmayı olumsuz etkilemektedir. Bu bakımdan bölge içerisinde önemli bir yer tutan küçük ve orta ölçekli işletmelerin kurumsallaşmaları ve profesyonel insan kaynakları yönetimi uygulamalarından faydalanmaları teşvik edilecektir.

Çocuk işçiliği ile ilgili olarak bölgesel düzeyde analiz yapabilecek veri olmamakla birlikte bölgede çocuk işçiliği önemli sorun alanlarından birisidir. Özellikle tarımsal üretimde çocuk işçiliği oldukça yaygındır. Sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin çocuk işçiliğinin önlenmesi ve gelecek yıllarda çocukların eğitim içerisinde yer almalarına yönelik çalışmalar yürütülecektir. Çocukların yeniden

eğitime kazandırılması çocukların sağlık durumlarının iyileşmesinin yanında bölge ekonomisi için ilerleyen yıllarda yüksek düzeyde katkı sağlayacaktır.

Tedbir 2. İşgücü piyasasındaki kırılgan grupların istihdam edilebilirliklerinin ve istihdam olanaklarının artırılması

Son yıllarda TR62 Bölgesindeki işgücüne katılım ve işsizlik oranlarındaki azalmaya rağmen işsizlik önemli bir sorun olarak varlığını korumaktadır. İşsizlik olgusundan en çok etkilenen gruplar arasında; kadınlar, gençler, engelliler ve uzun süreli işsizler yer almakta olup bu grupların istihdamın dışında kalmaları kalkınmanın sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bölgesel kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması için kadınların işgücüne katılım oranlarının artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda aile ve iş yaşamını uzlaştırma politikaları dâhilinde yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından kaliteli ve uygun ücretli çocuk ve yaşlı bakım evleri gibi hizmet merkezleri oluşturulacaktır.

Kadın işsizler içerisinde daha önce herhangi bir işte çalışmamış olup ilk işini arayanların oranı %21 iken; bu oran gençlerde %56'ya çıkmaktadır. İş arama kanallarının etkisizliği nedeniyle ilk işe yerleşmede yaşanan güçlüklerin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar ile işgücü piyasasında enformasyonun daha iyi yayılmasını sağlayacak yenilikçi uygulamalar kadın ve genç işsizliğinin azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Bölgedeki işgücünün %60'tan fazlası lise altı eğitimlidir. Bölgedeki beşeri sermayenin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir. Genç istihdamının artırılmasında uygulanacak mesleki eğitim programlarının hangi nitelikteki gençleri hedeflediği önem taşımaktadır. Okulu erken bırakmalarına bağlı olarak düşük eğitim seviyesine sahip olan vasıfsız gençlere verilen eğitimlerin genelde başarılı sonuçlar vermediği, gençlere yönelik olarak verilen eğitimlerin gençlerin eğitim seviyesine bağlı olarak etkinlikleri arttırdığı görülmektedir (BETAM, 2010, s. 68). Bu nedenle genç işsizliğinin azaltılmasına yönelik olarak gençlerin eğitim seviyesine uygun programların düzenlenmesinin yanında gençlerin örgün eğitim sistemi içerisinde kalmaları teşvik edilecektir.

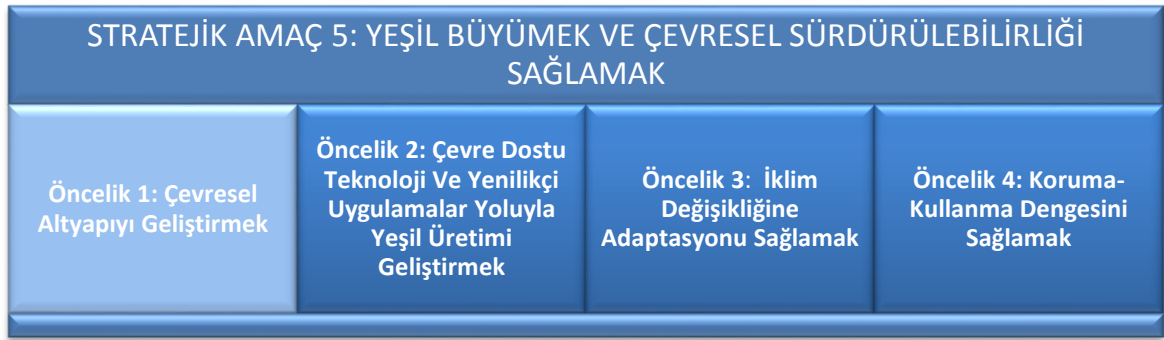
İşgücü piyasasının bugün ve gelecekte talep edeceği niteliklerin belirlenmesine yönelik analiz çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgede öne çıkan sektörlerle yönelik olarak işgücü piyasası analiz çalışmaları gerçekleştirilecek, engel gruplarına göre sektör düzeyinde engellilerin istihdam edebilirlik şartlarının belirlenmesine yönelik iş ve meslek analiz çalışmaları hayata geçirilecektir.

Normal şartlar altında işgücü piyasasında çalışma imkânı kısıtlı olan ağır engelli bireylerin işgücüne katılımlarının artırılması ve istihdamının desteklenmesi amacıyla korumalı işyerlerinin oluşturulması ve var olan işyerlerinin korumalı işyeri statüsü kazanmaları teşvik edilecektir. Genel olarak engelli grupların istihdamına önem verilmeli, engelliler içerisinde zihinsel, görme engelli ve birden fazla engeli bulunan gruplar ile kadın engellilerin istihdamına öncelik verilecektir. Aynı zamanda fiziksel ortamın engelli bireylere göre düzenlenmesi ve araç ve gereçlerin ergonomik tasarımları konusunda işverenler bilgi, teknik ve mali yönden desteklenecektir.

4.5. STRATEJİK AMAÇ 5: YEŞİL BÜYÜMEK VE ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ SAĞLAMAK

20. yüzyıl sonlarına doğru sürdürülebilir kalkınma dünya gündemine girmiş ve uluslararası antlaşmalarla küresel bir uygulama planı haline gelmiştir. İklim değişikliği ile mücadele ve uyum, sürdürülebilir üretim ve tüketim kavramları son yıllarda büyük önem kazanmıştır. Bu doğrultuda 2014-2023 Çukurova Bölge Planı'nda "yeşil büyüme ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak" amacına yönelik olarak "çevresel altyapıyı geliştirmek", "çevre dostu teknoloji ve yenilikçi uygulamalar yoluyla yeşil üretimi geliştirmek", iklim değişikliğine adaptasyonu sağlamak" ve "koruma-kullanma dengesini sağlamak" öncelik alanları belirlenmiştir.

4.5.1. Öncelik 1: Çevresel Altyapıyı Geliştirmek



Yerleşmelerin daha sağlıklı, güvenli, yaşanabilir yerler olmasını sağlamak için çevre kalitesini yükselten altyapı ihtiyaçlarının giderilmesi temel bir ilke olarak kabul edilmektedir. Hem insan sağlığı hem de çevrenin korunması için etkin atık yönetimine, atıkların ekonomik değere dönüştürülmesi için de geri dönüşüm ve geri kazanıma ihtiyaç vardır.

Durum Analizi

Belediye altyapı hizmetlerinden yararlanma düzeyi bakımından Çukurova Bölgesinde yer alan iki il ile kırsal ve kentsel bölgeler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Çevresel altyapı hizmetlerinden yararlanan nüfus oranı Adana ilinde oldukça yüksek iken, Mersin'de göreceli olarak düşük kalmaktadır.

Çevresel altyapının en önemli hizmet alanlarını, içme ve kullanma suyuna erişim, atık su arıtma, kanalizasyon ve katı atık yönetimi oluşturmaktadır. 6360 sayılı Kanun çerçevesinde büyükşehir belediyelerinin sınırlarının il mülki sınırları olarak belirlenmesi çevresel altyapı ve hizmetlerin daha bütünsel bir yaklaşımla ele alınmasını sağlayacaktır.

Atık Su

Atık su arıtma tesisi (AAT) ile hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı Adana'da %83 iken Mersin'de %43'tür. TR62 Bölgesi ortalaması %66 olup bu değer, Türkiye ortalaması olan %62'nin üzerinde bir seviyeyi göstermektedir. Ancak özellikle Mersin'in atık su arıtma hizmetlerinden yararlanma düzeyinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Adana'nın merkez ilçelerinden Seyhan ve Çukurova'nın kentsel atık suları Seyhan (Batı) Atık Su Arıtma Tesisinde; Yüreğir ve Sarıçam'ın atık suları Yüreğir (Doğu) Atık Su Arıtma Tesisinde bertaraf edilmektedir. Adana'nın Karaisalı, Kozan ve Yumurtalık ilçelerinin ayrı atık su arıtma tesisleri bulunmaktadır. Mersin'de Büyükşehir Belediyesi'nin Karaduvar Atık Su Arıtma Tesisinin dışında Erdemli, Silifke ve Tarsus ilçelerinde atık su arıtma tesisi vardır. Mersin Mezitli ve Adana Ceyhan atık su arıtma tesisi kurulması çalışmaları ise sürdürülmektedir.

TR62 Bölgesinde bulunan 4 adet organize sanayi bölgesinden Adana Hacı Sabancı OSB ve Mersin Tarsus OSB'de atık su arıtma tesisi bulunmaktadır. Ancak Adana ve Mersin'deki endüstri tesislerinin tamamında atık su arıtma tesisi bulunmaması ve atık suların arıtılmadan alıcı ortama verilmesi sonucu nehir ve deniz kirliliği oluşmaktadır.

Çukurova Bölgesi Ceyhan, Seyhan ve Doğu Akdeniz Su Havzalarının birleşiminde yer almaktadır. Çevresel altyapı planlarında su havzalarının bütünsel yönetim yaklaşımı benimsendiği takdirde kirliliğin önlenmesinde başarılı olunabilecektir.

Kanalizasyon

Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusu içindeki payı Adana'da %91 iken, bu oran Mersin'de %72'dir. TR62 Bölgesi ortalaması %83 olup bu değer Türkiye ortalaması olan %88'in altında kalmaktadır. Bu çerçevede özellikle Mersin'in kanalizasyon hizmetlerinden yararlanma düzeyinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Adana'daki toplam 37 belediyenin 21'inde, Mersin'de toplam 55 belediyenin 23'ünde kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilmektedir. Kanalizasyon şebekesi ile hizmet alamayan ilçeler arasında Adana'nın Karataş ve Mersin'in Bozyazı, Gülnar, Aydıncık ve Çamlıyayla ilçeleri bulunmaktadır. (TUİK, 2010) Bölgedeki beldelerin büyük bölümünde de kanalizasyon şebekesinin olmadığı veya yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

İçme Suyu

TUİK 2010 yılı verilerine göre, içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu oranı Türkiye genelinde olduğu gibi bölgede de %98 oranı ile oldukça yüksektir. Bu durumun bölgedeki tek istisnası Adana'nın Feke ilçesidir. Feke ilçesinde belediye nüfusunun %80'i içme ve kullanma suyu şebekesiyle hizmet alabilmekte iken Türkiye ortalaması %99'dur. Bu çerçevede Feke'de içme ve kullanma suyu şebekesi hizmetinin tüm nüfusa yaygınlaştırılması gerekmektedir.

İçme ve kullanma suyu arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun, toplam belediye nüfusuna oranı Adana'da %84 seviyesinde iken; bu oran Mersin'de %69'dur. TR62 Bölgesi ortalaması %77 ile Türkiye ortalaması olan %54'ün oldukça üzerinde bir seviyededir. Belediyelere ait, Adana'da 1 ve Mersin'de 3 içme suyu arıtma tesisi bulunmaktadır. Adana'da Karaisalı hariç tüm metropol ilçeler, Mersin'de ise tüm metropol ilçelerin yanında Tarsus ve Erdemli ilçeleri bu hizmetten yararlanmaktadır.

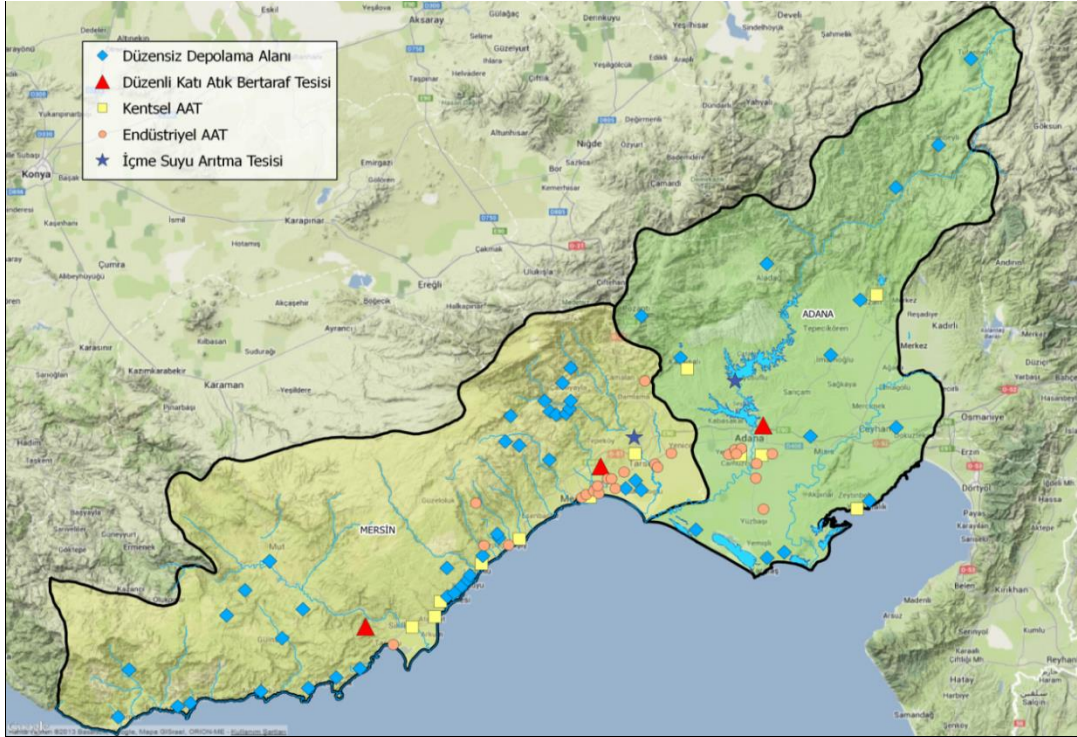
Katı Atık

TÜİK 2010 yılı verilerine göre atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfus içindeki oranı Adana'da %90, Mersin'de %87'dir. Adana'da kişi başı günde ortalama 1,21 kg atık toplanırken Mersin'de bu değer 1,08'dir. Toplanan kişi başı belediye atık miktarında Türkiye ortalama değeri ise 1,14 kg'dır.

Katı atığa ilişkin temel sorun metropol alan dışındaki çoğu ilçede atıkların vahşi depolama ile bertaraf edilmesidir. Vahşi depolamada uygun bulunan açık alanlara ve akarsu kenarlarına kontrolsüz bir şekilde dökülen atıklardan kaynaklanan sızıntı sularının yüzey ve yeraltı sularını kirletmesi ciddi bir sorun oluşturmakta ve ekosistemi olumsuz etkilemektedir. Metropol bölge dışında sadece Silifke'de düzenli depolama sahası bulunmaktadır. Tarsus'ta ise düzenli depolama yapılmaktadır ancak tesisin lisans alma süreci devam etmektedir.

Adana'da Sofulu Entegre Katı Atık Bertaraf Tesisi 2011 yılında işletmeye alınmıştır. Tesiste bulunan 15,6 MW kurulu güçteki biyogaz tesisinde organik atıklardan enerji elde edilmektedir. Geri dönüştürülebilir atıklar ise ayrılarak lisanslı geri dönüşüm tesislerine gönderilmektedir. Mersin'de kullanılan atık bertaraf yöntemi düzenli depolamadır. Mersin'de de entegre bir tesis kurulması ile atıklar bertaraf edilirken ekonomik fayda elde edilmesi mümkündür.

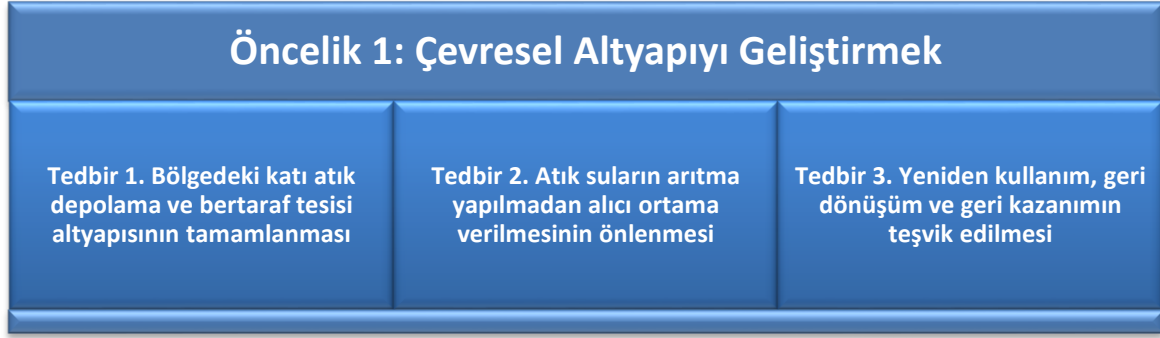
Harita 4.41: TR62 Bölgesi Çevresel Altyapı Haritası



Kaynak: Havza Koruma Eylem Planlarından derlenerek oluşturulmuştur.

Altyapı verileri genel olarak değerlendirildiğinde, toplam belediye nüfusu içerisinde içme suyu, kanalizasyon, arıtma ve katı atık hizmeti alan nüfus oranı bölge için yüksek olmakla birlikte, Mersin ve kırsal alanların altyapı yatırımlarının en kısa sürede tamamlanması önemlidir.

Tedbirler



Çevresel altyapıyı geliştirmek önceliği altında “bölgedeki katı atık depolama ve bertaraf tesisi altyapısının tamamlanması”, “atık suların arıtma yapılmadan alıcı ortama verilmesinin önlenmesi” ve “yeniden kullanım, geri dönüşüm ve geri kazanımın teşvik edilmesi” tedbirleri belirlenmiştir.

Tedbir 1. Bölgedeki katı atık depolama ve bertaraf tesisi altyapısının tamamlanması

Düzenli depolanmayan veya bir tesiste bertaraf edilmeyen atıklar çevre kirliliği yaratmakla kalmayıp aynı zamanda halk sağlığı için de bir tehdit oluşturmaktadır. Etkin atık yönetiminin sağlanması amacı ile ulusal hedeflere paralel olarak 2023 yılı sonuna kadar belediye atıklarının tamamının katı atık bertaraf tesislerinde bertaraf edilmesi ve vahşi depolama sahalarının tamamının kapatılması veya rehabilite edilmesi sağlanacaktır. Bu doğrultuda yeni atık bertaraf tesisleri kurulacak ve atıkların düzenli depolanmasına yönelik altyapı ihtiyaçları giderilecektir. Mersin’in batı ilçeleri ve Adana’nın kuzey ilçelerinin atıklarının il merkezlerine taşınması rasyonel olmayacağı için gerekli analizler yapılarak uygun alanlara yeni depolama alanları kurulacaktır. Ek olarak maliyet etkinliği sağlamak üzere ihtiyaç duyulan yerlerde katı atık aktarma merkezleri oluşturulacaktır.

Katı atık yönetiminde atıkların çevreye zarar vermeden bertaraf edilmesinin yanında atıkların geri dönüştürülmesi ve yeniden kazanımı da önemli aşamalardır. Bunların bir arada gerçekleştirilmesini kapsayan entegre katı atık yönetimi Adana’da mevcut olup, Mersin’de de entegre bir tesis kurulması ile atıkların ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.

Tedbir 2. Atık suların arıtma yapılmadan alıcı ortama verilmesinin önlenmesi

Endüstriyel ve evsel atık suların arıtma yapılmadan alıcı ortama deşarj edilmesi su kirliliğine yol açmakta, bölgedeki su kalitesini düşürmekte ve insan sağlığı için tehdit oluşturmaktadır.

Mersin il merkezinde Mezitli’de yapılması planlanan atıksu arıtma tesisi hayata geçirilerek bölgedeki kentsel arıtma eksikliği giderilecektir. Aynı zamanda kanalizasyon şebekesine sahip olmayan ilçeler ve beldelerde kanalizasyon altyapısı tamamlanarak yerleşimlerin (özellikle Adana’nın kuzey ve kıyı ilçeleri ve Mersin’in batı ilçeleri) atıksuları bir atıksu arıtma tesisine bağlanacaktır.

Su yönetiminde havza bazlı koruma yaklaşımı gereği Ceyhan, Seyhan, Berdan ve Göksu Nehirlerinin havzalarına giren diğer bölgelerde de gerekli tedbirlerin alınması teşvik edilecek ve çalışmalar bölgeler arasında koordinasyon içinde yürütülecektir.

Tarsus Kùltür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi, Berdan Nehri yoluyla Tarsus'tan, TDO kanalı ve Seyhan Nehri yoluyla da Adana'nın batısından gelen sanayi kökenli kirliliğe; akarsular ve drenaj kanalları ile denize ulaşan tarımsal ilaç ve gübre kaynaklı kirliliğe maruz kalmaktadır. Kıyı turizminin planlandığı bölgede turizmin gelişmesi için denize ulaşan kirlilik yükünün önlenmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

Ayrıca Tarsus Turizm Bölgesi'nde planlanan tesislerin atık su ve katı atık yönetiminde münferit çözümlerden ziyade bütünsel bir yaklaşımın benimsenerek, kanalizasyon sistemi ile atık suyun bir arıtma tesisinde arıtılması ve katı atık toplama, bertaraf hizmetlerinin ortaklaşa gerçekleştirilmesi teşvik edilecektir.

Su ve deniz kirliliğini azaltmak için Adana ve Mersin'de bulunan endüstri tesislerinin atık sularının yeni AAT'ler kurularak ve kolektör hatları ile toplanarak arıtıldıktan sonra alıcı ortamlara deşarj edilmesi sağlanacaktır.

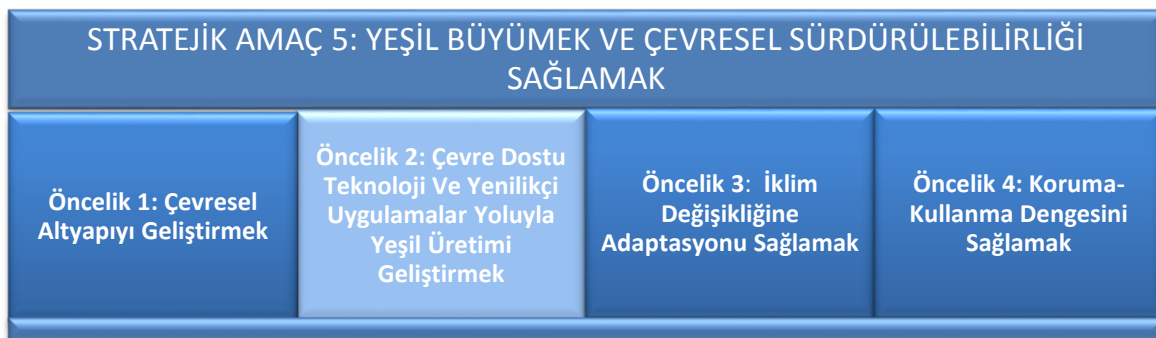
Tedbir 3. Yeniden kullanım, geri dönüşüm ve geri kazanımın teşvik edilmesi

Oluşumu önlemeyen atıkların yeniden kullanımı, yeniden kullanılamayan atıkların geri dönüşümü ve enerji elde edilmesi yoluyla atıkların geri kazanımı sağlanarak atıkların ekonomiye kazandırılması gerekmektedir. Bu amaçla evsel atıkların kaynağında ayrılmasına yönelik toplumsal bilinç oluşturulacak ve geri dönüştürülebilir atıkların diğer atıklardan ayrılması için toplama ayırma merkezleri çoğaltılacaktır.

Özel sektörde ise kaynakların verimli kullanılmasına yönelik olarak endüstriyel atıkların yeniden kullanım ve geri dönüşüm kapasitesini arttırmak için gereken fiziki ve teknolojik altyapının oluşturulması sağlanacaktır.

Bölgede sanayi yoğunluğundan dolayı oluşan tehlikeli atıkların yönetiminde en yaygın kullanılan yöntem geri kazanım olup atıklar yakma, beraber yakma gibi işlemlerden geçirilerek enerji elde edilmektedir. Geri kazanım ile bertaraf teşvik edilerek bölgenin sürdürülebilir büyümesine katkı sağlanacaktır.

4.5.2. Öncelik 2: Çevre Dostu Teknoloji ve Yenilikçi Uygulamalar Yoluyla Temiz Üretimi Geliştirmek



Giderek önem kazanan temiz üretim ve kaynak verimliliği endüstriyel simbiyoz gibi modellerin yaygınlaştırılmasını sağlamaktadır. Ayrıca enerji ihtiyacının giderek arttığı günümüzde temiz enerji kullanımı ve enerji verimliliği de üretimde önemli diğer bir bileşendir. Rekabet gücünü artırmak için çevre teknolojilerinin kullanıldığı, Ar-Ge ve yenilikle desteklenmiş bir üretim yapısına geçilmesi gerekmektedir.

Durum Analizi

Dünyada yaşanan ekonomik ve çevresel problemler sürdürülebilir kalkınma çerçevesi altında yeşil büyüme kavramını ortaya çıkarmıştır. OECD, UNEP gibi uluslararası örgütler yeşil büyüme kavramını, çevresel iyileştirmelere katkı sağlayan mal ve hizmetlerin yatırım ve tüketimini önceliklendiren bir anlayış olarak tanımlamaktadır. Bu bakış açısı ile çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlanırken ekonomik gelişme, gelir artışı ve fakirliğin azaltılmasına da katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Avrupa Birliği ise yeşil ekonominin sürdürülebilir üretim, tüketim, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı ile yeni iş imkânlarının yaratılmasının insan refahının artırılmasıyla yakından ilişkili olduğunu öne sürmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı; Sürdürülebilir Kalkınma Portalı).

İklim değişikliği ve küresel gelişmeler ışığında etkin enerji, su ve hammadde kullanımı, temiz üretimin iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılmasının yanı sıra endüstriyel atıkların önlenmesi, yeniden kullanım ve geri dönüşüm, kimyasalların ve tehlikeli atıkların akılcı yönetimi de önem kazanmaktadır. Endüstriyel atıkların kaynağında azaltılmasına yönelik olarak yönetsel önlemler alınması, daha iyi süreç kontrolü, malzeme değişimi, ekipman modifikasyonu gibi uygulamaların hayata geçirilmesi ile temiz üretime geçilecektir.

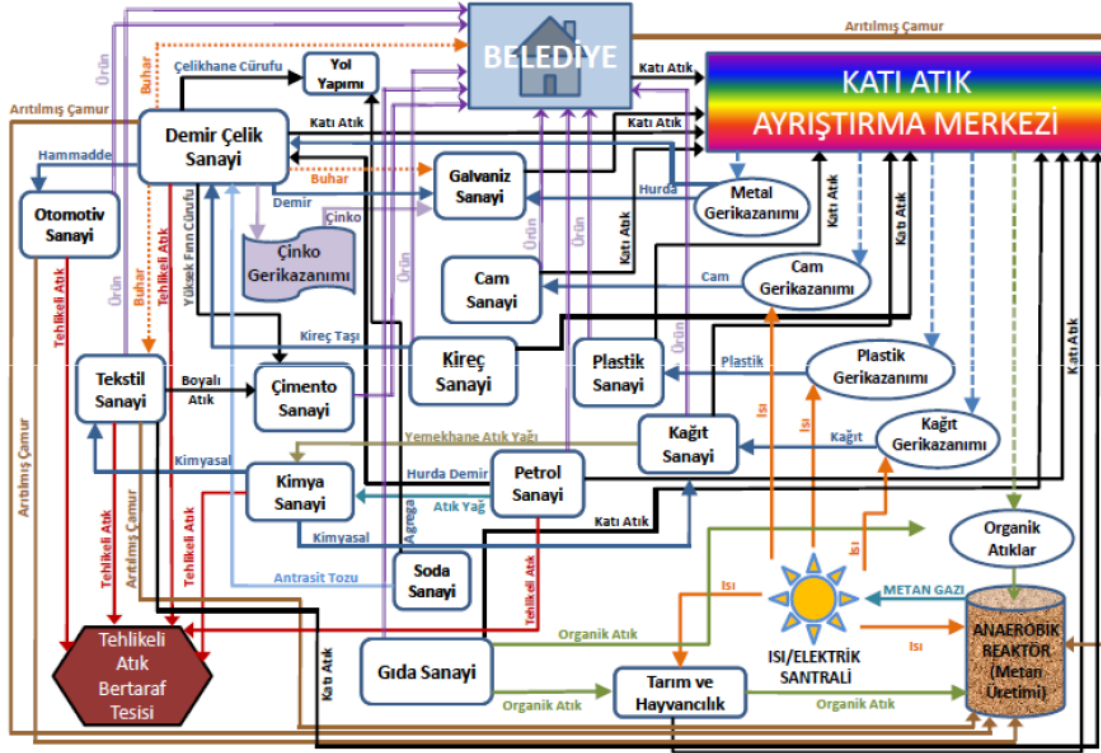
Son yıllarda kaynak verimliliğine yönelik önem kazanan kavramlardan biri endüstriyel simbiyozdur. Endüstriyel simbiyoz birbirine yakın iki bağımsız endüstriyel işletme arasında madde ve enerji değişimi olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda, endüstriyel simbiyoz tercihen birbirine fiziksel olarak yakın iki veya daha fazla endüstriyel işletmenin bir araya gelerek hem çevresel performansı hem de rekabet gücünü artıracak uzun süreli ortaklıklar kurulmasını ve dayanışma içinde çalışılmasını temsil eder. Bu ağ yapı, malzeme, enerji, su ve yan ürünlerin fiziksel değişimi de dahil olmak üzere, her türlü varlığını, lojistik ve uzmanlık kaynaklarının paylaşımı anlamına gelmektedir.

Aşağıdaki simbiyotik ağ örneğinde farklı sanayi kollarının birbirleri ile ilişkileri ve atıkların kullanımı şema ile gösterilmiştir. Bir katı atık ayrıştırma merkezi vasıtasıyla metal, cam, plastik ve kâğıtların geri dönüşümü maksimum düzeyde gerçekleştirilebilirken farklı sanayi dalları arasındaki madde değişimi kaynak verimliliğini yükseltmektedir.

Kaynak verimliliğin yükseltilmesi yeni süreç tasarımları ve teknoloji kullanımını gerektireceğinden aynı zamanda çevre teknolojilerinin gelişmesini hızlandıracaktır. Bu da enerji verimliliğinin artmasına ve temiz enerji kullanımının yaygınlaştırılmasına katkıda bulunacaktır. Bunun yanı sıra Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca Türkiye'de bina sektöründe %30, sanayi sektöründe %20 ve ulaşım sektöründe %15 olmak üzere enerji tasarruf potansiyeli olduğu belirlenmiştir. Çukurova Bölgesinde son yıllarda

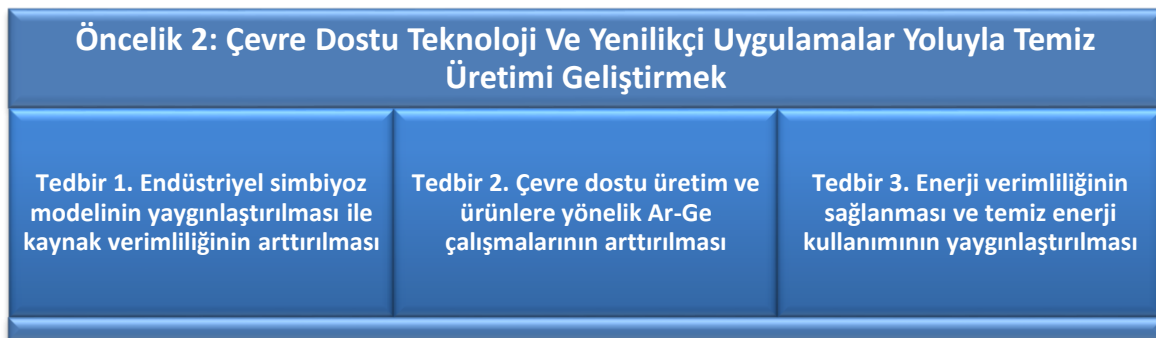
elektrik kayıp kaçak oranında azalma sağlansa da 2011 yılında bu oran Adana'da %13,4 iken, Mersin'de %14,2 olarak tespit edilmiştir.

Şekil 4.41: Çukurova Bölgesinde Uygulanabilecek Bir Endüstriyel Simbiyoz Ağı Örneği



Kaynak: UNDP; İskenderun Körfezi'nde Endüstriyel Simbiyoz Projesi Sunumu, 2010

Tedbirler



Çevre dostu teknoloji ve yenilikçi uygulamalar yoluyla temiz üretimi geliştirmek önceliği altında “endüstriyel simbiyoz modelinin yaygınlaştırılması ile kaynak verimliliğinin artırılması”, “çevre dostu üretim ve ürünlere yönelik Ar-Ge çalışmalarının artırılması” ve “enerji verimliliğinin sağlanması ve temiz enerji kullanımının yaygınlaştırılması” tedbirleri belirlenmiştir.

Tedbir 1. Endüstriyel simbiyoz modelinin yaygınlaştırılması ile kaynak verimliliğinin artırılması

İskenderun Körfezi'nde Endüstriyel Simbiyoz Projesi uygulanmış olup İskenderun, Osmaniye, Adana, Mersin illerini kapsayan bölgede doğal kaynak kullanımının azaltılması ile çevre üzerindeki baskının hafifletilmesi amaçlanmıştır. Proje kapsamında atık ısının ısınma amaçlı kullanılması, organik atıklardan biyogaz elde edilmesi, bir şirketin atıklarının diğer şirkete girdi olması gibi fırsatlar ile demir çelik, çimento, kimya, tekstil, soda sanayi gibi sektörlerin daha sürdürülebilir ve yenilikçi kaynak kullanımına dönük simbiyotik ilişkiler tespit edilmiştir.

Endüstriyel Simbiyoz modelinin bölge içinde bilinirliğinin sağlanması ve daha çok işletmenin simbiyotik ilişki içine girmesi desteklenecektir. Proje kapsamında yapılan çalışma TR62 Bölgesi için ilk aşamada TR63 Bölgesi ile, uzun vadede ise diğer bölgelerle işbirliği fırsatı doğurmaktadır. Sistemin tüm ülke geneline yayılması, etkin atık yönetimi ve yüksek kaynak verimliliği sağlanmasını hızlandıracaktır.

Tedbir 2. Çevre dostu üretim ve ürünlere yönelik Ar-Ge çalışmalarının artırılması

Temiz üretim süreçlerinde enerji talebinin azaltılması, uygun hammadde ve süreçlerin seçilmesi, kayıp kaçakların azaltılması sera gazı salınımlarının azaltılmasında büyük öneme sahiptir. Aynı zamanda, yenilenebilir enerji kullanımının artması ve atıkların üretim aşamasında önlenmesine yönelik teknoloji ve yenilik kapasitesinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

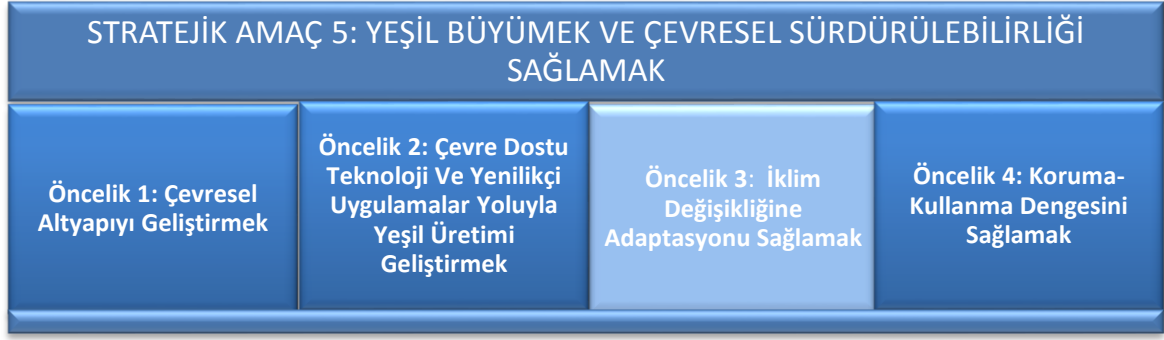
Giderek daha çok önem kazanan çevre teması, çevre teknolojilerinin de gelişmesini gerekli kılmıştır. Gerek üretim süreçlerinin gerekse çevre dostu ürünlerin ve binaların tasarlanması için özel sektörün ve araştırma kurumlarının ayrı ayrı yaptığı çalışmalar kadar üniversite-sanayi işbirliği de stratejik adımlardan biridir. Çevre teknolojilerine yönelik yapılacak Ar-Ge çalışmaları bölge ekonomisinin rekabet gücünü yükseltecek ve çevrenin korunmasında önemli rol oynayacaktır.

Tedbir 3. Enerji verimliliğinin sağlanması ve temiz enerji kullanımının yaygınlaştırılması

Fosil yakıt kullanımına dayalı enerji üretim ve tüketim süreçlerinde ortaya çıkan sera gazı emisyonları küresel ısınma ve iklim değişikliğinin en önde gelen nedenleri arasındadır. Bölgenin güneş, rüzgâr, biyogaz gibi yenilenebilir kaynaklardan enerji elde etme potansiyeli incelendiğinde birçok fırsatın mevcut olduğu görülmektedir. Bu fırsatların değerlendirilmesi ve çevrenin korunması açısından bölgede enerji üretiminde yenilenebilir kaynak kullanımı arttırılacaktır.

İklim değişikliği ile mücadele kapsamında enerji üretiminden kullanımına kadar olan süreçte teknoloji kullanımı artırılarak enerji verimliliği yükseltilecek ve enerji talebi azaltılacaktır. Enerji tasarrufunun yükseltilmesi teşvik edilecektir. Atıklardan geri kazanım yoluyla enerji elde edilerek atıkların ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır. Ayrıca elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımındaki kayıpların asgariye indirilmesi ve dağıtımda kaçak kullanımın engellenmesi sağlanacaktır.

4.5.3. Öncelik 3: İklim Değişikliğine Adaptasyonu Sağlamak



İklim değişikliğinin önlenemeyen etkilerinin belirlenmesi ve bu etkilerin yönetilmesi gerekmektedir. Çukurova Bölgesinde yer alan havzalar iklim değişikliğinden en çok etkilenecek alanlar arasındadır. Uzun vadede bölgedeki sıcaklıklarda, su kapasitesinde ve ürün deseninde değişimler söz konusudur. Küresel ölçekte olduğu gibi bölgesel ölçekte de tedbirler alınması ve iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlanması gerekmektedir.

Durum Analizi

Gelecekte iklim değişikliğinin sonucu olarak tüm dünyada;

- Yaşlılar ve kent yoksulları arasında hastalık ve ölümlerde artış, kuraklık ve sele maruz bölgelerde tarım ve mera veriminde azalma,
- Sel, toprak kayması ve çığ hasarı olaylarında, kıyı ekosistemlerinin olumsuz etkilenmesinde, bulaşıcı hastalıklara yakalanma riskinde artış,
- Enerji temini güvenliğinde, su kaynaklarının hacminde ve kalitesinde azalma beklenmektedir (TTGV).

İklim değişikliğine uyum, küresel bir yaklaşım gerektiren sera gazlarının kontrolünün aksine bölgesel ve yerel açıdan ele alınması gereken bir konudur. Uyum kapsamında, iklim değişikliğinin özellikle toplumun yoksul kesimlerine olumsuz etkilerini azaltmak için önlemler alınması ve doğal kaynaklara dayalı tarım, ormancılık, hayvancılık gibi hassas sektörlerde ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesi önem kazanmaktadır.

Ulusal çapta hazırlanan İklim Değişikliği Eylem Planı'nda su kaynakları yönetimi, tarım sektörü ve gıda güvenliği, doğal afet risk yönetimi, ekosistem hizmetleri, biyolojik çeşitlilik ve ormancılık ve insan sağlığı başlıklarında hedef ve stratejiler belirlenmiştir. Tüm ülkede olduğu gibi Çukurova Bölgesinde de bu stratejilerin uygulanması önemlidir.

BM Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli 'nin 2013 raporunda dünya karbon bütçesinin yarısı ile 2/3'ü arasında bir kısmının harcandığı ortaya konmuştur. İklim değişikliğinin etkisi altındaki önemli havzalardan biri olan Doğu Akdeniz Bölgesi Seyhan Üst-Havzası'nda su ve karbonun ekosistem içerisindeki etkileşim düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma yapılmıştır. Buna göre havzanın su girdisinin güncel durum için yıllık toplam 13,6 km³ olduğu, 2070 yılı sonrası için 10.81 km³ olacağı tahmin edilmiştir. Seyhan Üst-havzası toplam karbon bütçesi azalma oranı %26 ve su bütçesi azalma

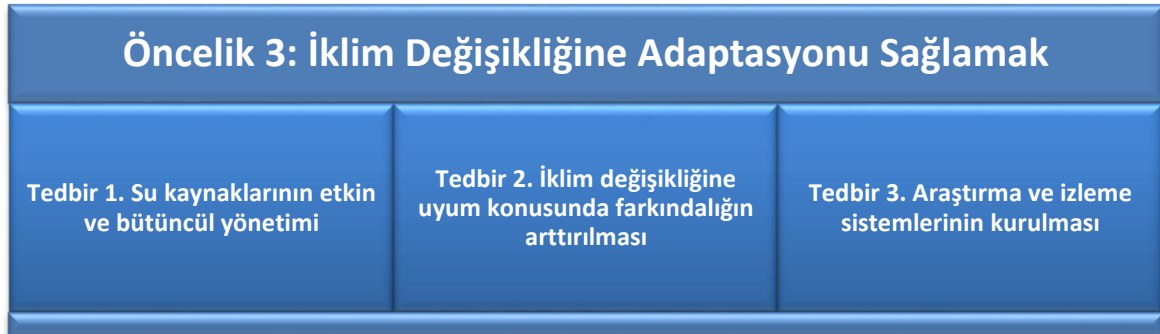
oranı %20 düzeyindedir. (BERBEROĞLU & DÖNMEZ) Bu bütçe değişimleri dikkate alınıp, sera gazı salınımlarını önemli oranda azaltacak politikalar uygulanması elzemdir.

Bölgede yapılan diğer bir çalışma ise 2008 yılında MTA tarafından “Küresel Isınmaya Bağlı Deniz Seviyesi Değişimlerinin Türkiye Kıyıları Üzerindeki Etkilerinin Ua ve Cbs Teknikleri İle Araştırılması: Mersin-Adana-Hatay Kıyı Kuşağı Pilot Çalışması” adlı proje kapsamında yapılmıştır. Proje ile bölgeye ait deniz suyu sıcaklık ve bulanıklık haritaları üretilmiş olup bu haritalarda özellikle Seyhan Nehri delta ağzında hem sıcaklık hem bulanıklık açısından değişimin gözlendiği tespit edilmiştir.

Ayrıca, Çukurova Kalkınma Ajansı doğrudan faaliyet desteği kapsamında “Adana Tarımsal Sulama Altyapısının Analizi” yapılmıştır. Adana’da sulamaya açılan arazilerin yaklaşık %98’i açık kanal sistemine göre projelendirilmiştir ve Aşağı Seyhan ve Ceyhan Ovalarındaki toplam su randımanı %43 olarak belirlenmiştir. Suyun etkin ve verimli kullanılması için basınçlı sulama sistemlerine geçilmesi ve bakım onarım ve teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması önerilmiştir. Diğer yandan bölgedeki büyükşehir belediyeleri kayıtlarına göre su kayıp kaçak oranları 2011 yılında Adana için % 49,7, Mersin için % 48’ler seviyesindedir.

Çukurova Bölgesi, Türkiye’de iklim değişikliğinden en çok etkilenecek alanlar arasında yer almasından dolayı pilot çalışmalara konu olmuştur. Bu kapsamda Türkiye’nin İklim Değişikliğine Uyum Kapasitesinin Geliştirilmesi BM Ortak Programı çerçevesinde, Bölge’de 2009 yılında başlatılan “Seyhan Havzası’nda İklim Değişikliğine Uyum Hibe Programı” uygulanmış, yöre halkının ve kurumların iklim değişikliğine uyum kapasitelerini geliştirmeye yönelik projeler desteklenmiştir.

Tedbirler



İklim değişikliğine adaptasyonu sağlamak önceliği altında “su kaynaklarının etkin ve bütüncül yönetimi”, “iklim değişikliğine uyum konusunda farkındalığın artırılması”, “turizm hizmetlerinde kalitenin artırılması” ve “araştırma ve izleme sistemlerinin kurulması” tedbirleri belirlenmiştir.

Tedbir 1. Su kaynaklarının etkin ve bütüncül yönetimi

Su ihtiyacı nüfus, kentleşme ve sanayileşme ile birlikte günden güne artmakta ve bu ihtiyacın küresel ısınmanın etkileri ile daha da artacağı öngörülmektedir. Giderek kritik önem kazanan su yönetimine yönelik olarak TR62 Bölgesinde öncelikle altyapı eksiklikleri giderilecektir. Tarımsal sulamada açık kanal

sisteminden basınçlı sulama sistemlerine geçilecek, drenaj hatları yenilenecek, küçük sulama alanları yeniden yapılandırılarak suyun bütüncül yönetimi sağlanacaktır. Su şebeke kayıp ve kaçakları Seyhan ve Ceyhan Havza Koruma Eylem Planları'nda yer aldığı üzere %15'in altına çekilecektir. Atıksuyun geri kazanılıp tarımda ve endüstride kullanılması sağlanacak ve su kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bunların yanında toplum su kirliliği, su tasarrufu ve suyun etkin kullanılması hakkında bilgilendirilecektir.

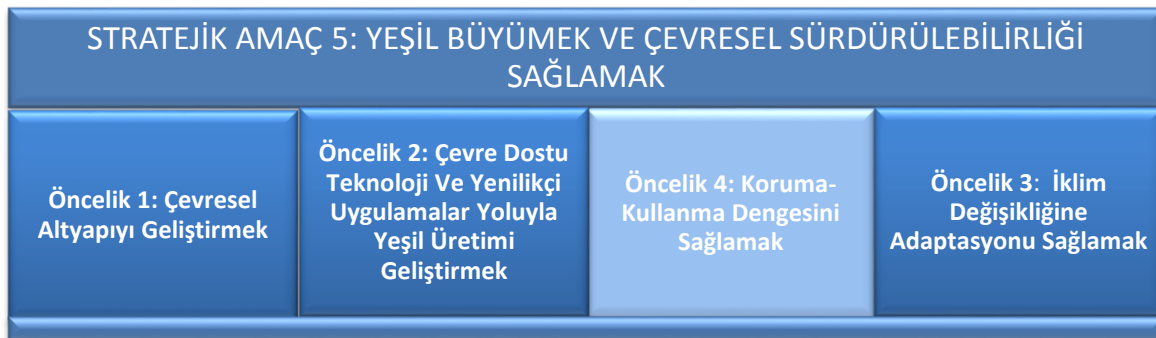
Tedbir 2. İklim değişikliğine uyum konusunda farkındalığın artırılması

İklim değişikliğinin yaratacağı olumsuz etkiler sonucu yağışların azalması, deniz seviyesinin yükselmesi, sıcaklıkların artması ve ekosistem dengesinin bozulması söz konusudur. Ayrıca sel, taşkın gibi doğal afetler, tuzlanma ve erozyon, tarım ve su kaynakları açısından olumsuz etkiler oluşacağı beklenmektedir. İklim değişikliği ile mücadele konusunda yapılması gerekenler ve iklim değişikliğine uyum kapsamında gereken dönüşümler konusunda toplumun her kesiminin farkındalığı arttırılacaktır. Daha bilinçli kaynak kullanımı desteklenecek ve iklim değişikliğinin sonuçlarına karşı alınması gereken tedbirler yaygınlaştırılacaktır.

Tedbir 3. Araştırma ve izleme sistemlerinin kurulması

İklim değişikliği ile mücadele edilmesi ve adaptasyon sağlanması için insan sağlığı, orman ve kıyı alanları, biyolojik çeşitlilik, su kaynakları ve tarımsal üretim, doğal afet riski gibi alanlara yönelik etkiler tespit edilecek ve mekânsal etki analizleri yapılacaktır. Bu kapsamda üniversiteler, ilgili kamu kurumları ve STK'lar arasında işbirliği geliştirilerek iklim değişikliğinin etkilerine yönelik araştırma ve çalışmalar çoğaltılacak, etkilerin düzenli bir şekilde izlenmesine yönelik sistemler kurulacaktır. İklim değişikliği üzerine yapılan bölgesel araştırma sonuçlarının komşu bölgeler başta olmak üzere yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

4.5.4. Öncelik 4: Koruma-Kullanma Dengesini Sağlamak



Gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakmak ve ekosistemin korunması için koruma kullanma dengesinin gözetilmesi gerekmektedir. Çukurova Bölgesinde önemli sulak alanlar, koruma alanları ve korunması gereken türler mevcuttur. Biyolojik çeşitliliğin korunarak, üretim ve tüketim süreçlerinin tamamında sürdürülebilirliğin gözetilmesi TR62 Bölgesi için önemlidir.

Durum Analizi

Doğal kaynaklara yönelik talep 1966'dan itibaren iki katına çıkmıştır. Mevcut durumda faaliyetleri sürdürürebilmek için 1,5 gezegene eşdeğer kaynak kullanılmaktadır. Yaşama ve iş yapma biçimleri bugünkü gibi devam ettiği takdirde, yapılan tahminler 2030 yılında yıllık talebi karşılamak için iki gezegene ihtiyaç duyulacağını göstermektedir. (WWF, 2012)

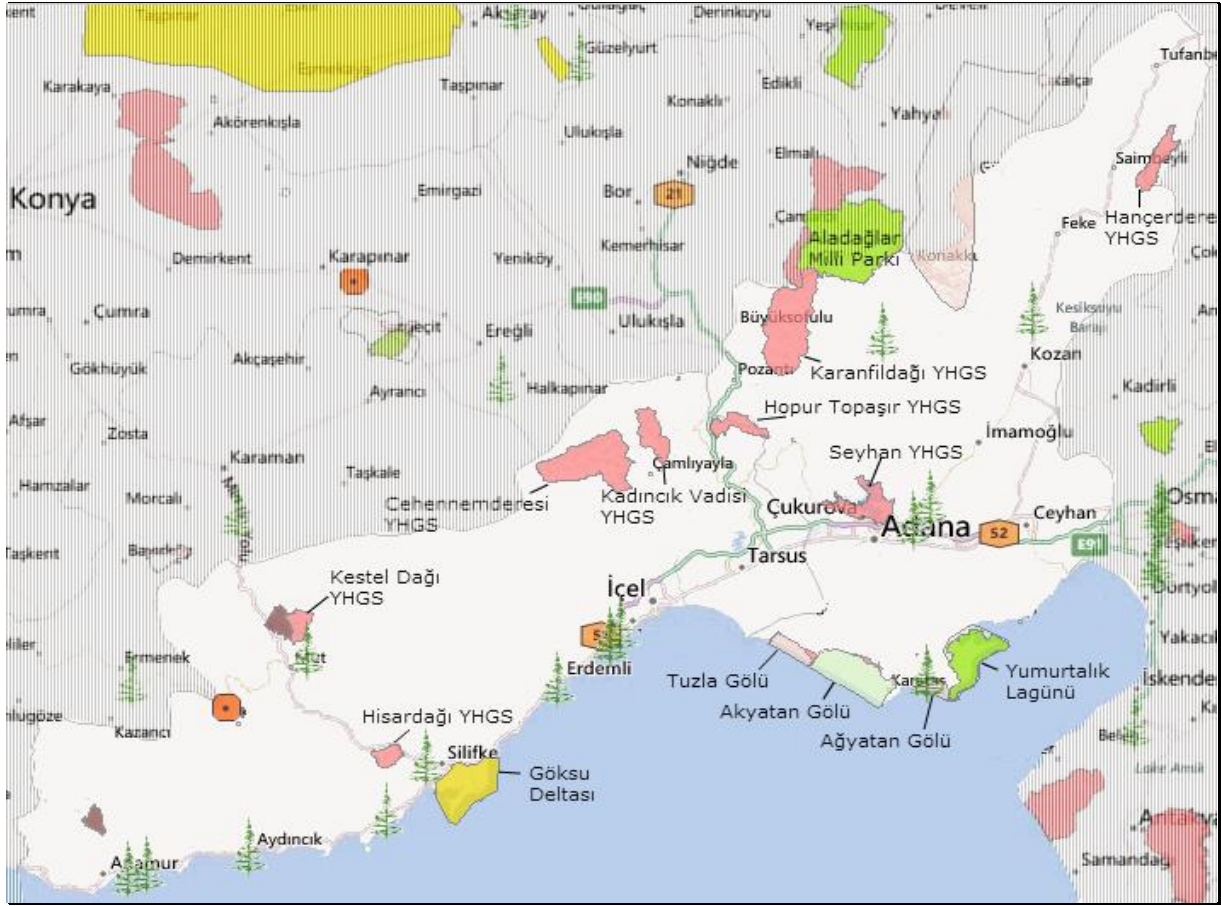
WWF tarafından hesaplanan Yaşayan Gezegen Endeksi, 1970-2008 arasında biyolojik çeşitliliğin % 30 gerilediğini göstermektedir. Toplumların ve ekonomilerin temelini oluşturan ve doğal sermaye olan biyolojik çeşitlilik, ekosistemler ve ekosistem hizmetlerinin korunması elzemdir.

TR62 Bölgesinde ulusal ve uluslararası düzeyde öneme haiz birçok alan bulunmaktadır. Bölgede çok sayıda tabiat parkı, tabiat anıtı, yaban hayatı geliştirme sahası ve bir adet milli park mevcuttur. Bunların yanında TR62 Bölgesi dünya çapında önemli sulak alanlara sahiptir. Türkiye'deki koruma altına alınmış 13 Ramsar alanından üçü bölgede bulunmaktadır (Akyatan Lagünü, Yumurtalık Lagünü ve Göksu Deltası). Bu alanlardan Göksu Deltası aynı zamanda Türkiye'deki 15 Özel Çevre Koruma Bölgesi'nden birisidir.

Akyatan, Tuzla, Ağyatan ve Yumurtalık Lagünlerinin yer aldığı Çukurova Deltası ve Paradeniz Lagünü ve Akgöl'ün yer aldığı Göksu Deltası önemli kuş alanları olup dünyanın sayılı kuş göç yolları arasındadır. Bugüne kadar Akyatan Lagününde 250 kuş türü, Göksu Deltasında ise 332 kuş türü tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalar özellikle kış aylarında ve göç zamanında kuş popülasyonunun ve tür sayısının önemli ölçüde arttığını ortaya koymuştur. Deltalar özellikle büyük flamingolar için düzenli kullanım alanı olmalarından dolayı ayrı bir öneme sahiptir.

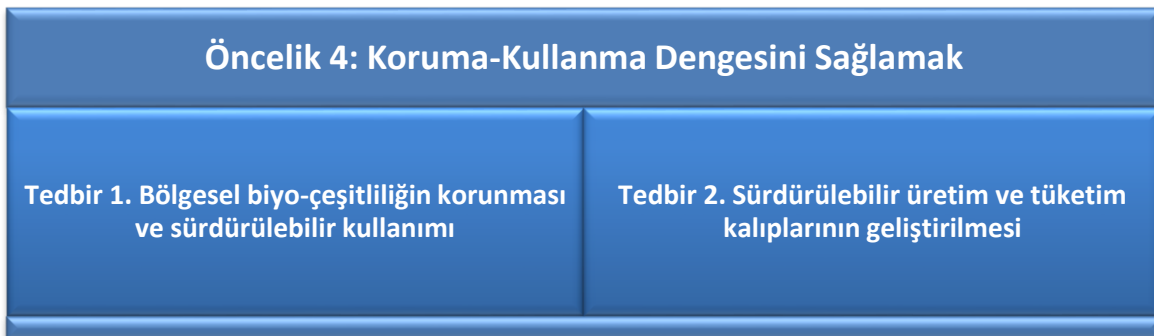
Diğer yandan Bölge, korunması gereken birçok türe de ev sahipliği yapmaktadır. Yumurtalık, Akyatan, Kazanlı, Alata, Anamur sahilleri ve Göksu Deltası nesli tehlike altındaki yeşil deniz kaplumbağası ve iribaş deniz kaplumbağasının (Caretta Caretta) en önemli yaşama ve yuvalama alanlarındandır. Akyatan Yaban Hayatı Geliştirme Sahası nesli tehlike altındaki türlerden saz kedisinin; Alanya ile Taşucu arasındaki kıyılar ise nesli tehlike altındaki Akdeniz fokunun önemli yaşam alanlarındandır.

Harita 4.42: TR62 Bölgesi Korunan Alanlar



Kaynak: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı; Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veritabanı, <http://www.nuhungemisi.gov.tr/BiyolojikCesitlilikHarita.asp>

Tedbirler



Koruma-kullanma dengesini sağlamak önceliği altında “bölgesel biyo-çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı” ve “sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarının geliştirilmesi” tedbirleri belirlenmiştir.

Tedbir 1. Bölgesel biyo-çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı

Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı'nda "Tabiatın bir parçası olarak yaşayan, biyolojik çeşitliliğe değer veren, doğanın yerine koyabileceğinden fazlasını tüketmeyen ve gelecek nesillere biyolojik çeşitlilik açısından zengin bir doğa bırakan toplum oluşturmak" amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda ekosistem, tür, gen ve biyolojik işlevleri olan çeşitliliğin kayıt altına alınması için araştırma ve envanter çalışmaları yapılacak, ekonomik değer taşıyan unsurlar belirlenecektir. Biyolojik çeşitliliği oluşturan bileşenlerin kendini yenileme kapasitesi göz önüne alınarak uygun yöntemlerle ve uygun seviyede kullanılması sağlanacaktır. Hassas konumda olan, tehdit ve tehlike altındaki türlere ve ekosistemlere, kritik habitatlara, ekonomik değere sahip türlere dair toplum bilgilendirilecek ve bilinçlendirilecektir.

Önemli sulak alanların bulunduğu Karataş, Yumurtalık ve Silifke İlçelerinde gerçekleştirilecek turizm faaliyetlerinde doğada tahribat yaratılmamasına ve sürdürülebilir kaynak kullanımına özellikle dikkat edilecektir.

Tedbir 2. Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarının geliştirilmesi

2002 yılında yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Uygulama Planı'nda yer aldığı üzere sürdürülebilir kalkınma, insan sağlığının ve çevrenin korunması için sürdürülebilir olmayan üretim ve tüketim kalıplarının değiştirilmesini gerektirmektedir.

Yeşil ürün tasarımında ürünün hayat döngüsü içinde çevre üzerinde yaratabileceği olumsuz etkilerin en aza indirilmesi gerekmektedir. Ürünlerin etkin enerji ve su kullanması, gereksiz detaylardan arındırılmış ve ayrışabilen parçalardan oluşması yeşil ürün tasarımının diğer önemli noktalarıdır. Bölgedeki üretim süreçlerinin ve ürünlerin çevre dostu tasarımlara sahip olması teşvik edilecek, bu sayede sürdürülebilirlik sağlanırken bir yandan da rekabet avantajı kazanılacaktır.

Sürdürülebilir tüketim kalıpları üzerine özellikle gençlerin ve toplumdaki diğer grupların farkındalığı artırılacak ve tüketim tercihlerinde doğa dostu ürünlerin kullanımının yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılacaktır. Geri dönüştürülmüş veya geri dönüştürülebilir malzemelerden yapılmış hatta doğal ve doğada çözünebilir malzemelerin kullanıldığı ürünlerin kullanımı teşvik edilecektir.

Ayrıca tüketiciler tarafından atıkların kaynağında azaltılması ve geri dönüşüme yönelik kaynakta ayırma konusunda da tüketicilere görevler düşmektedir. İlçe belediyeleri, STK'lar ve diğer ilgili paydaşlarla işbirliği içerisinde atık yönetimi konusunda tüketiciler bilinçlendirilmesi için çalışmalar yapılacaktır.

4.6. STRATEJİK AMAÇ 6: KENTSEL YAŞAM KALİTESİ YÜKSEK CAZİP METROPOLLER OLUŞTURMAK

2014-2023 Çukurova Bölge Planı'nın 6. stratejik amacı "Kentsel Yaşam Kalitesi Yüksek Cazip Metropoller Oluşturmak" olarak belirlenmiştir. Bu stratejik amaç altında tespit edilen iki öncelik ise, "Kentlerde Fiziki Çevre Kalitesinin Yükseltilmesi" ve "İnsan Odaklı Planlama Yaklaşımıyla Yaşanabilir Kentlerin Oluşturulması"dır.

4.6.1. Öncelik 1: Kentlerde Fiziki Çevre Kalitesini Yükseltmek



Günümüzde artma eğilimini sürdüren nüfusumuzun yaklaşık %78'inin kentli olduğu bilinmektedir. Diğer gelişmekte olan ülkelere benzer biçimde ülkemizde de hızlı biçimde gerçekleşen kentleşme süreçleri şehirlerimizde aşırı yığılmalara ve çeşitli altyapı sorunlarına sebep olmaktadır. Altyapı sorunları ile ortaya çıkan fiziki çevre kalitesindeki düşüklük, kentsel yaşam kalitesini etkileyen en temel unsurlardan biridir. Çukurova Bölgesinde de sıklıkla gözlenen kentsel altyapı sorunlarını gidermek ve fiziki çevre kalitesini yükseltmek önceliği altında nüfus, göç, ulaşım, sosyal ve kültürel donatı alanları gibi başlıklarda durum analizi yapılması gerekmektedir.

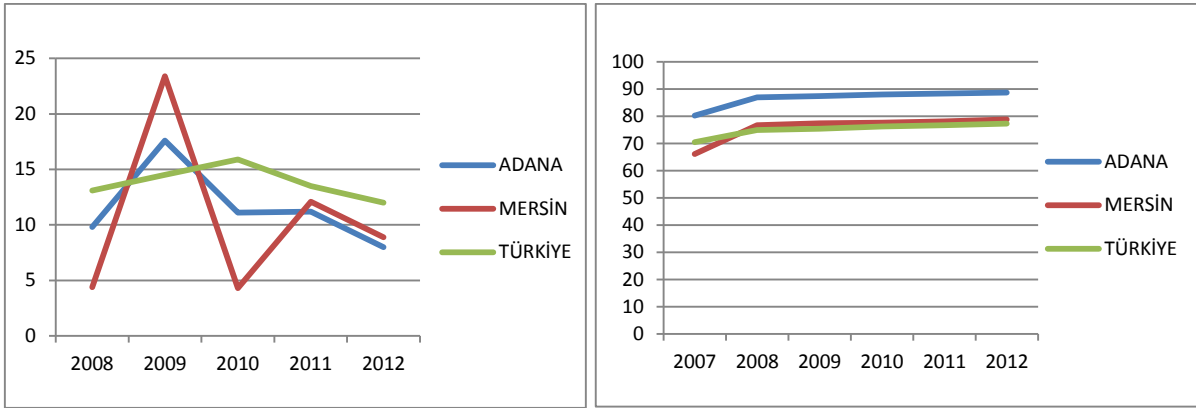
Durum Analizi

Yapılan öngörülere göre 2023 yılında Türkiye nüfusunun yüzde 90'ının kentlerde yaşaması beklenmektedir. Çukurova Bölgesi de kentsel nüfus büyüklüğü ile öne çıkan bir bölge niteliğinde olduğu için bölgenin demografik bazı özelliklerinin incelenmesinde fayda bulunmaktadır.

Artan Kentsel Nüfus ve Azalan Nüfus Artış Hızı

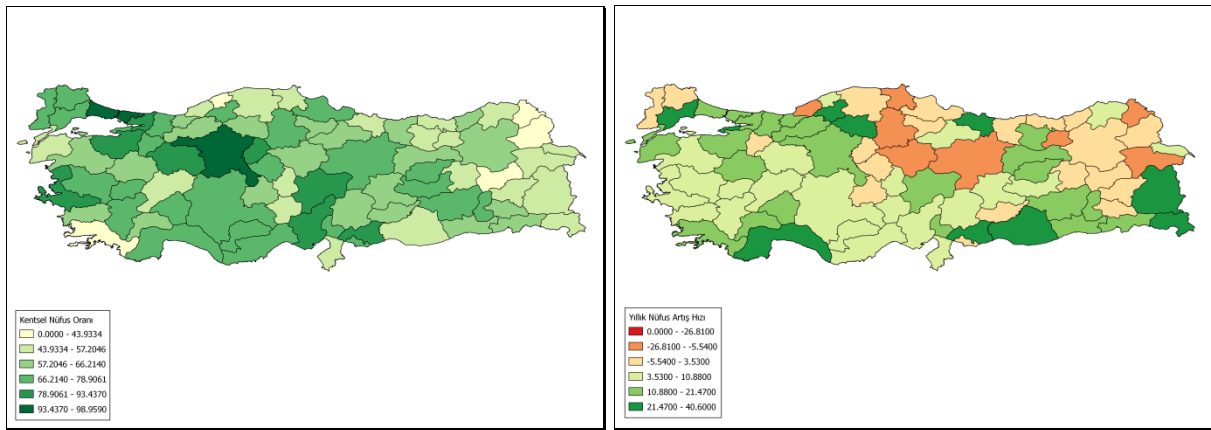
Bölge nüfusunun büyük bölümü il ve ilçe merkezlerinin oluşturduğu kentsel alanlarda yaşamaktadır. 2012 Yılı TÜİK verilerine göre, şehir nüfusunun toplam nüfus içerisindeki oranı Adana'da %88,8 ve Mersin'de %78,9'dur. Bu oranlar ile her iki ilin şehirleşme oranları Türkiye ortalaması olan %77,3'ün üzerinde yer almaktadır. Buna karşın, bölgedeki nüfus artış hızı son yıllarda düşme eğilimindedir. Yıllık nüfus artış hızı Adana'da binde 7,9 ve Mersin'de binde 8,9'dur. Bu oranlar Türkiye ortalaması olan binde 12'nin altındadır.

Şekil 4.42: Nüfus artış hızları (binde) ve şehirleşme oranları (yüzde)



Kaynak: TÜİK.

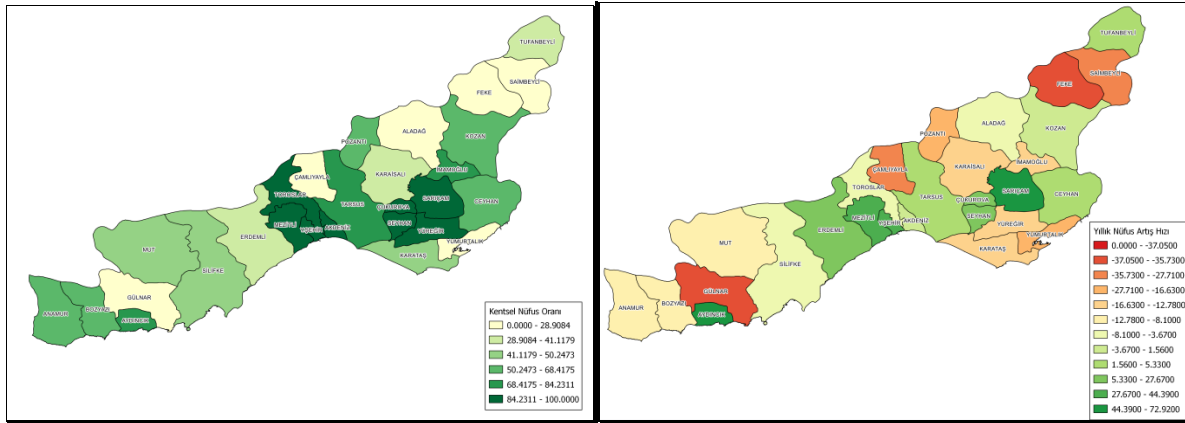
Harita 4.43: Türkiye’de Kentsel Nüfus Oranı İle Yıllık Nüfus Artış Hızlarının Dağılımı



Kaynak: TÜİK verilerinden haritalandırılmıştır.

Adana ili merkezinde yer alan 5 metropol ilçede yaşayanların toplam il nüfusuna oranı %78, Mersin ilinde yer alan 4 metropol ilçede yaşayanların toplam il nüfusuna oranı ise %54’tür. Böylelikle Çukurova Bölgesinde yer alan iki ilin oluşturduğu metropol merkezlerde yaşayanların toplam nüfusa oranı yaklaşık %68,4’tür. Buna iki il arasında yer alan Tarsus ilçesini de ilave edersek Mersin-Tarsus-Adana aksı boyunca metropol merkezde yaşayan nüfus bölgenin toplam nüfusunun %77’sini oluşturmaktadır. Bu metropoliten merkez, bölge nüfusunu yoğunlukla barındırmasının yanında ekonomik faaliyetlerin büyük bölümüne de ev sahipliği yapmakta ve bölgenin çekim merkezini oluşturmaktadır. Harita 4.44’te bölgenin çekim merkezini oluşturan ana gelişme koridorları şematik olarak ifade edilmektedir.

Harita 4.45: TR62 Bölgesinde Kentsel Nüfus Oranı İle Yıllık Nüfus Artış Hızlarının Dağılımı (2012)



Kaynak: TÜİK verilerinden haritalandırılmıştır.

Yıllık nüfus artış hızlarına baktığımız zaman Adana'da Sarıçam, Çukurova ve Seyhan metropol ilçelerinin en hızlı nüfus artışına sahip olduğu görülmektedir. Mersin'de ise, Aydınçık, Yenişehir ve Mezitli ilçeleri yıllık en yüksek nüfus artış hızına sahip bulunmaktadır. Buna karşın, bölgede en fazla nüfus kaybeden ilçe Mersin'in Gülnar ilçesi iken onu Adana'dan Feke, Mersin'den Çamlıyayla ve Adana'dan Saimbeyli ilçeleri takip etmektedir. Bölge illerinin merkez ilçeleri ile Tarsus, Ceyhan, Erdemli ve Kozan gibi büyük ilçeleri dışında kalan ilçeler büyük çoğunlukla nüfus kaybetmektedirler.

İlçeler ve Alt-bölgeler

Ekonomik faaliyet ve ilişkiler, kümelenmeler, coğrafi konum, nüfus ve kır-kent oranları gibi kriterlerin birlikte değerlendirilmesi sonunda, Adana ve Mersin kentlerinin merkez ilçeleri hariç olmak üzere Çukurova Bölgesinin 8 alt bölgeden oluşmakta olduğu ifade edilebilir. Adana-Mersin metropoliten çekim merkezleri etrafında yer alan Ceyhan ve Silifke ilçeleri ikinci derece, Anamur ve Kozan ilçeleri ise üçüncü derece bölgesel alt merkezleri oluşturmaktadır. Alt-bölgeler ve ilçelerin dağılımı Harita 4.46'da gösterilmektedir. Buna göre alt-bölgeler, batı-doğu yönünde; Anamur-Aydınçık-Bozyazı; Mut-Gülnar; Silifke-Erdemli; Tarsus-Çamlıyayla; Pozantı-Aladağ; Ceyhan-Yumurtalık-Karataş; Kozan-İmamoğlu ve Feke-Saimbeyli-Tufanbeyli olarak sıralanmaktadır.

Plan kapsamında belirlenen stratejilere mekânsal olarak anlam katan bu alt bölgeler böylece benzer özellikler gösteren ilçeleri birlikte ele alırken birbirinden farklı tipolojilerde ve gelişmişlik seviyelerinde bölge parçaları oluşturmuştur. Bir yanda, TR62 Bölgesinin iki metropol kenti arasında kalan ve aslında bölge metropol merkezinin bir parçası olan Tarsus ilçesi, kırsal özellikteki Çamlıyayla ilçesi ile beraber sosyo-ekonomik göstergeler açısından güçlü bir alt bölge meydana getirirken, bölgenin kuzeyinde yer alan Feke, Saimbeyli ve Tufanbeyli ilçelerinden oluşan alt bölge tamamıyla kırsal karakteri ile öne çıkmakta ve buna yönelik kalkınma stratejilerinin gerekliliğine işaret etmektedir. Bölgenin kuzey ve batı kesimleri nispeten az gelişmiş özellikler göstermekte ve çoğunlukla tarım ve hizmetler sektörü faaliyetleri öne çıkmaktadır. Adana ve Mersin merkezleri ile Tarsus ilçesinden oluşan bölge metropoliten merkezinin dışında, bölgede alt merkez özelliği gösteren iki ilçe Ceyhan ve Silifke olmaktadır. Özellikle sanayinin göreceli olarak gelişmiş olduğu bu ilçeler bölgesel gelişmeye ilişkin stratejilerin belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Son olarak Anamur ve Kozan ilçeleri de daha yerel

Ulaşım ve Çevresel Altyapı

Refah seviyesinin yükselmesi ve oto sahipliliğinin giderek yaygınlaşmasıyla, büyük kentlerde araba kullanımındaki artışa paralel olarak kentsel yayılma süreçlerinin yaşandığı gözlemlenmektedir. Toplu taşıma hizmetlerinin sunumu özel araç kullanımıyla rekabette yetersiz kalmakta, dolayısıyla ulaşımdan kaynaklanan çevre kirliliği sürdürülebilir kentleşmeyi tehdit eden önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çukurova Bölgesinde özellikle metropol alanda toplu taşıma hizmetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede metro, hafif raylı sistem ve bölgesel demiryolu yatırımlarıyla toplu taşıma sisteminin geliştirilmesi ve sunulan hizmetlerin iyileştirilmesi önem arz etmektedir.

Kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi, insan sağlığı ve çevrenin korunması için çevresel altyapı ihtiyaçlarının en iyi biçimde karşılanması gerekmektedir. Çevre altyapısı bakımından Adana'nın Mersin'e göre daha olumlu göstergelere sahip olduğu önceki bölümlerde vurgulanmıştı.²⁶Bölgedeki ilçeler arasındaki altyapı farklılıklarının giderilmesi, yaşam kalitesinin topyekûn iyileştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Sosyal ve Kültürel Altyapı Eksiklikleri

Çukurova Bölgesinde kentsel sosyal ve kültürel altyapı genel olarak Türkiye ortalamasının üzerinde değerler almaktadır. Buna karşın, bölgedeki sosyal ve kültürel donatı ve etkinliklerin metropollerde yoğunlaştığı, ilçelerde ise sosyal ve kültürel altyapının yeterli olmadığı ifade edilmelidir. Özellikle ilçelerde sosyal ve kültürel faaliyetlerin artırılması için gerekli altyapının sağlanması önem arz etmektedir. Metropol alanlarda ise konser ve konferans salonu ile kent müzesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Adana'da 4 ve Mersin'de 8 olmak üzere bölgede toplam 12 adet müze bulunmaktadır. Bölge müze sayıları itibariyle Türkiye'deki 26 düzey 2 bölgesi arasında 3. sırada bulunmakla birlikte, bu müzelerde sergilenen eser ve ziyaretçi sayıları oldukça düşük kalmaktadır. 2007 verilerine göre Türkiye'deki müzelerde müze başına ortalama 16,771 eser sergilenirken ve her bir müzeyi yılda ortalama 72,343 kişi ziyaret ederken TR62 Bölgesinde müze başına ortalama 9,754 eser sergilenmekte ve her bir müzeyi yılda ortalama 15,112 kişi ziyaret etmektedir.

Yıllık toplam tiyatro seyircisi sayısına bakılarak yapılan bir değerlendirmede TR62 Bölgesi Türkiye'deki 26 bölge içerisinde 5. sıradadır. Buna karşın, bin kişi başına düşen tiyatro koltuk sayısı bakımından illerin durumu incelendiğinde gelişmişlik seviyesi iyi durumda olan illerden Adana, Mersin, Konya ve Gaziantep gibi iller Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bin kişi başına düşen tiyatro koltuk sayısı Türkiye'de ortalama olarak 2,1 iken bu oran Adana'da 0,8 ve Mersin'de 0,6'dır. TR62 Bölgesi ortalaması ise 0,7 olmaktadır.

²⁶ TR62 Bölgesi'nin çevresel mevcut durumu 5. stratejik amaç altında yer alan "Çevresel Altyapıyı Geliştirmek" önceliği kapsamında detaylı şekilde incelenmiştir.

Tablo 4.35: Düzey 2 Bölgeleri Tiyatro Koltuk Ve Seyirci Sayıları

Sıra	Bölge Kodu	Bölge Adı	Tiyatro Koltuk Sayısı	Seyirci Sayısı
1	TR10	İstanbul	54.736	1.736.783
2	TR51	Ankara	7.306	646.300
3	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	8.588	566.041
4	TR31	İzmir	27.840	441.880
5	TR62	Adana, Mersin	4.989	257.756
6	TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	8.412	251.109
7	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	6.553	174.353
...
24	TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	6.298	28.881
25	TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	1.635	9.170
26	TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	150	9.150

Kaynak: TÜİK, (2011).

Yıllık toplam sinema seyircisi sayısına bakılarak yapılan bir değerlendirmede TR62 Bölgesi Türkiye'deki 26 bölge içerisinde 6. sıradadır. Buna karşın, bin kişi başına düşen sinema koltuk sayısı Türkiye'de ortalama olarak 3,4 iken bu oran Adana ve Mersin illerinde yaklaşık 2,6'dır. Bu değerlerle her iki il Türkiye'de ilk 20 il arasında bulunmamaktadır.

Tablo 4.36: Düzey 2 Bölgeleri Sinema Koltuk Ve Seyirci Sayıları

Sıra	Bölge Kodu	Bölge Adı	Sinema Koltuk Sayısı	Seyirci Sayısı
1	TR10	İstanbul	90.024	13.435.241
2	TR51	Ankara	26.863	4.424.255
3	TR31	İzmir	16.208	2.719.564
4	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	12.949	2.330.285
5	TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	10.374	1.861.906
6	TR62	Adana, Mersin	10.217	1.436.478
7	TR32	Aydın, Denizli, Muğla	8.623	1.231.079
...

24	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	1.052	133.137
25	TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	1.399	124.128
26	TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	454	18.800

Kaynak: TÜİK, (2011).

Bin kişi başına kütüphane yararlanma sayıları incelendiğinde ise TR62 Bölgesinin diğer gelişmiş bölgelere benzer biçimde oldukça düşük değerler aldığı görülmektedir. Bunda nüfus büyüklüğünün önemli payı vardır. Özellikle büyük metropollerde kütüphane sayıları nüfus büyüklüklerine göre yetersiz kaldığı için yararlanma sayıları da düşmektedir.

İklim Değişikliğinin Kent Üzerine Etkileri ve Enerji Verimliliği

Küresel iklim değişikliği ve sera gazı salımlarındaki artışa bağlı olarak iklimsel aşırılıklar, gıda yetersizlikleri, biyolojik çeşitliliğin azalması ve bazı türlerin yok olması, kitlesel göçler ve sosyal sorunların ortaya çıkması kentlerin gittikçe artan oranda kırılgan olmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda kentler, hızlı nüfus artışı ve yüksek enerji talebi ile artan risklerle karşı karşıyadır.

Türkiye'de 1990-2009 yılları arasındaki sera gazı salımlarındaki artış yaklaşık olarak %98'e ulaşmış, olup kişi başına karbondioksit salımlarının 2020 yılında yaklaşık olarak 8.2 tona yükselmesi beklenmektedir. 2009 yılında binalardan kaynaklanan sera gazı salımlarının payı ise yaklaşık %13 olmaktadır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'un 2011 yılında yaptığı çalışmada kentsel dönüşüm projeleri ve barınma ihtiyacının artışı nedeniyle 2009-2014 yılları arasında bina sektöründe yaklaşık %8,5'lik bir büyüme beklenmektedir. Bir binanın yapılacağı bölgenin iklimi, bina tasarımı, inşa yöntemi ve kullanılan malzemeler, ısıtma ve soğutma sisteminin kalitesi, inşa sonrasında kullanılan ev araçlarının verimi gibi faktörler bir binadan kaynaklanan karbondioksit salımlarını etkilemekte, bir binanın enerji ve karbon yoğunluğunun azaltılmasında binanın enerji verimliliği önemli bir araç olmaktadır. Yaz aylarında yüksek sıcaklık değerlerinin görüldüğü Adana ve Mersin'de bina tasarımı, inşaat yöntem ve malzemeleri ile soğutma sistemleri konularında enerji verimliliği uygulamalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Diğer yandan, aşırı yayılmış kent formlarının kentsel gelişme ve ulaşım açısından sürdürülemez olduğu, küresel ısınmaya yol açtığı, buna karşın yayılmayan ve çok-merkezli kent formlarının daha sürdürülebilir olduğu kabul görmektedir. Kentleşme ve enerji verimliliği, sürdürülebilirlik tartışmaları ile önemi hızla artan bir konudur. Bu kapsamda sanayide enerji verimliliği, binalarda enerji performansı ve ulaşımında enerji verimliliği konularındaki uygulamaların kentsel alanlarda daha geniş ele alınması zorunludur. Çukurova Bölgesinde de bölge ekonomisinde hayati değere sahip tarım alanları kentlerin aşırı ve plansız biçimde yayılmasının tehdidi altındadır. Kent makro-formlarının enerji verimliliği ile olan yakın ilişkisi çerçevesinde mevcut kent formlarının korunması, planlı dikey gelişmenin sağlanması önemlidir.

Ulusal ölçekte iklim değişikliği konusundaki temel hedef ve stratejilerle eylemleri içine alan 2011-2023 İklim Değişikliği Eylem Planı'nda (İDEP), kamu kuruluşlarının bina ve tesislerinde yıllık enerji tüketiminin 2015 yılına kadar %10 ve 2023 yılına kadar % 20 azaltılması, 2017 yılından itibaren yeni binaların yıllık enerji ihtiyacının en az % 20'sinin yenilenebilir enerji kaynaklarından temin edilmesi ve 2023 yılına

kadar yeni yerleşmelerde yerleşme ölçeğinde sera gazı emisyonunun mevcut yerleşmelere göre en az % 10 azaltılması hedefleri yer almaktadır. Eylem Planının ulaştırma sektörü bölümünde, 2023 yılı itibariyle demiryollarının yük taşımacılığındaki (2009 yılında % 5 olan) payının % 15'e, yolcu taşımacılığındaki (2009 yılında % 2 olan) payının ise % 10'a çıkarılması, karayollarının yük taşımacılığındaki (2009 yılında ton-km olarak % 80,63 olan) payının % 60'ın altına, yolcu taşımacılığındaki (2009 yılında yolcu-km olarak % 89,59 olan) payının % 72'ye düşürülmesi hedefleri yer almaktadır.

Enerji verimliliği konusunda ulusal düzeyde belirlenen bu hedeflere ulaşmada, yerel ölçekte yapılacak olan bir strateji çalışması ile tespit edilecek olan öncelik ve tedbirlerin büyük önemi bulunmaktadır. Bu çerçevede Çukurova Bölgesinde yerel ölçekte belirlenecek olan iklim değişikliğine uyum stratejileri, enerji verimliliği politikaları ve eylem planı ulusal hedeflerine önemli katkılar sağlayabilecektir.

Tedbirler



Kentlerde fiziki çevre kalitesini yükseltmek önceliğine yönelik olarak beş tedbir alanı belirlenmiştir. Bunlar, ulaşımda kent içi ve kentler arası bölgesel entegrasyonun sağlanması; çevresel altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve çevre bilincinin artırılması; enerji verimliliği uygulamaları ile enerji ve iklim dostu kentlerin oluşturulması; kent merkezlerindeki tarihi ve kültürel dokunun korunması ve değerlendirilmesi; kongre ve kültür sanat merkezi, kent müzeleri gibi kültürel altyapı eksikliklerinin giderilmesidir.

Tedbir 1. Ulaşım

da kent içi ve kentler arası bölgesel entegrasyonun sağlanması

Kentlerde fiziki çevre kalitesinin en önemli parçalarından biri ulaşımdır. Adana ve Mersin gibi metropol özellikleri gösteren ve birbirine yakın iki büyük kentte, hem kent içi hem de kentler arası bölgesel entegrasyonun sağlanması büyük öneme sahiptir. Bu çerçevede 2014-2023 döneminde öncelikle toplu taşıma hizmetleri iyileştirilecek, hazırlanacak olan bölgesel bir ulaşım master planı ile farklı ulaşım modları arasındaki bağlantılar sistematik biçimde sağlanacaktır. Adana Güney Çevre Yolu, Adana-Karataş karayolu, Antalya-Mersin karayolu, Mersin-Silifke otoyolu gibi karayolu projeleri tamamlanacaktır. Adana metro hattı, üniversite bağlantısını da içerecek şekilde geliştirilecek, Mersin için hafif raylı sistem yapılacak, bölgesel demiryollarının niteliği yükseltilerek özellikle şehir geçişleri güvenli hale getirilecektir. İnşaat çalışmaları süren Çukurova Uluslararası Havaalanı'nın karayolu, otoyol, demiryolu ve liman bağlantıları sağlanacak, Mersin Limanı'na olan karayolu, otoyol ve

demiryolu bağlantıları daha sağlıklı hale getirilecektir. Kent içi ulaşımında bilgi teknolojilerinin etkin biçimde kullanımı için düzenlemeler yapılarak toplu taşıma sistemlerinin hizmet kalitesi ve teknolojik düzeyi yükseltilecektir.

Tedbir 2. Çevresel altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve çevre bilincinin artırılması

Kentsel çevresel altyapıda en öncelikli hizmet alanlarını, içme ve kullanma suyuna erişim, atıksu arıtma ile katı atık toplama ve bertarafı oluşturmaktadır. Bölge illeri içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet alma açısından olumlu verilere sahiptir. Ancak kentsel alanda çevresel altyapının en önemli bütünleyicilerinden biri, kentlerin içme ve kullanma suyu ihtiyacını karşılayan temiz su kaynaklarının kirlenmesinin önlenmesidir. Bu çerçevede Çatalan ve Berdan barajlarının bulunduğu havzalarda kentsel atıksu altyapısı tamamlanacak ve katı atık düzensiz depolama sahaları rehabilite edilecektir.

Atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun oranı Adana'da yüksek olup Mersin'in yaklaşık iki katıdır. Mersin'in kent merkezinin batısına hizmet verecek yeni bir atıksu arıtma tesisinin hayata geçirilmesi ile hem insan sağlığı hem de bölge turizmi olumlu etkilenecektir. Kentsel ve endüstriyel atıksu kaynaklı deniz kirliliğinin önlenmesi ile Mersin sahillerinde yer alan daha fazla sayıda tesis mavi bayrak alacaktır. Adana'da ise özellikle güney mahallelerine yönelik altyapı yatırımları tamamlanacaktır. Ayrıca bölgede arıtma tesisleri tasarlanırken enerji üretme potansiyelinin de değerlendirilmesine dikkat edilecektir.

Atık hiyerarşisinin ilk basamakları olan atık önleme ve atık minimizasyonu katı atık yönetiminde çok önemlidir. Bu kapsamda atık azaltma yöntemleri ile ilgili bilgi birikimi ve çevre bilinci artırılacaktır. Oluşan atıkların bileşimine ve özelliklerine göre kaynağında ayrı toplanması teşvik edilecektir. Geri dönüştürülebilir nitelikteki atıkların ayrı toplanmasıyla yeniden kullanım ve geri dönüşüm yoluyla ekonomiye kazandırma mümkün olabilecektir. Organik atıkların ayrı toplanması ise hem kompost yapımına hem de atıklardan enerji üretilmesine katkıda bulunacaktır.

Adana ve Mersin'de kent merkezinde yoğunlaşmış yüksek nüfus esasen atık yönetimi açısından fırsat sunan bir durumdur. Entegre katı atık yönetimi yaklaşımı ile atıkların ekonomik değere dönüştürülmesi mümkün olmaktadır. Adana'da entegre katı atık bertaraf tesisi mevcut olup tesiste hali hazırda enerji üretilmektedir. Mersin'de ise düzenli depolama yöntemi kullanılmakta ancak entegre bir tesis bulunmamaktadır. Bu nedenle Mersin'de entegre bir tesis kurulacak ve ilçelerdeki atıkların da bu tesiste bertarafı sağlanacaktır. Bu şekilde bölgedeki çevresel altyapı eksikliklerinin giderilmesiyle çevre kalitesinin sürdürülebilir bir şekilde artırılması mümkün olacaktır.

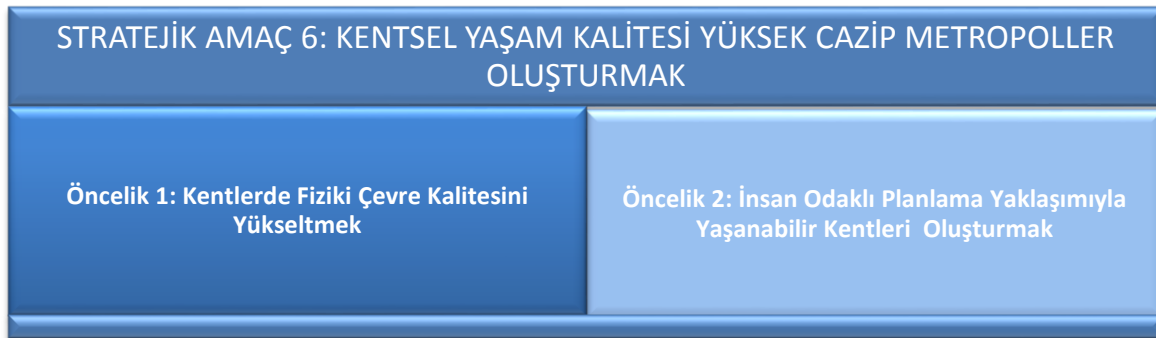
Tedbir 3. Enerji verimliliği uygulamaları ile enerji ve iklim dostu kentlerin oluşturulması

Kent ölçeğinde karbondioksit başta olmak üzere sera gazı salınımlarının azaltılması için enerji, bina, ulaşım, konut, arazi planlaması ve atık yönetimi sektörlerinde düşük karbonlu önlemler alınacaktır. Adana ve Mersin kent merkezleri başta olmak üzere bölgede hava kalitesinin iyileştirilmesine yönelik alınacak olan tedbirler paralelinde, enerji verimliliğinin artırılmasıyla yakıt ve hammadde tasarrufu, işletme giderlerinin azaltılmasıyla ekonomik tasarruf sağlanacaktır. Genel olarak iklim dostu,

Tedbir 5. Kongre ve kültür sanat merkezi, kent müzeleri gibi kültürel altyapı eksikliklerinin giderilmesi

Kültürel etkinlikler kentsel canlanmanın sağlanmasında önemli araçlardır. Film, müzik ve tiyatro festivalleri, sanat etkinlikleri, konserler ve sportif organizasyonlar kentsel imajın iyileştirilerek turizmin geliştirilmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Bölge illerinde son dönemde artan sayıda festival ve kültürel etkinliğin (Altın Koza Film Festivali, Sabancı Uluslararası Tiyatro Festivali, Mersin Uluslararası Müzik Festivali, Adana Dragon Festivali, Mersin Narenciye Festivali, Adana Portakal Çiçeği Karnavalı) gerçekleştirilmesi, 17. Akdeniz Oyunlarının Mersin ili merkezli olarak bölgede düzenlenmesi, bölgenin imajının iyileştirilmesi yönünde önemli katkılar sağlamaktadır. Önümüzdeki dönemde Adana ve Mersin'in fiziki altyapı açısından sağlıklılaştırılmasının yanında, illerin kentsel dokusuna ruhunu ve kimliğini veren kültürel ve sosyal çevre de yenilenecektir. Bu çerçevede, bölge illerinin bu alanda daha fazla yol kat etmesine imkân sağlayacak olan kültürel altyapı yatırımları tamamlanacaktır. Çukurova Üniversitesi Uluslararası Kongre Merkezi, Adana ve Mersin kent müzeleri, kültür sanat merkezleri yapılacak olan kültürel altyapı tesisleri arasındadır.

4.6.2. Öncelik 2: İnsan Odaklı Planlama Yaklaşımıyla Yaşanabilir Kentleri Oluşturmak



2014-2023 Çukurova Bölge Planı'nın "kentsel yaşam kalitesi yüksek cazip metropoller oluşturmak" stratejik amacı altında tespit edilen ikinci öncelik ise, insan odaklı planlama yaklaşımıyla yaşanabilir kentlerin oluşturulmasıdır.

Artan küreselleşme ile birlikte bölgeler ve özellikle kentler ulusal sınırların ötesinde ilişkilerle şekillenmekte ve küresel ağlara daha fazla eklenmektedir. Elli yıl öncesine kadar ülkelerin rekabeti söz konusuken artık kentlerin ve bölgelerin rekabeti öne çıkmaktadır. Bu nedenle yeni ekonomik sistemde bölgeler ve kentler, ulus ötesi sermaye ve beşeri sermayeyi çekmek için birbiriyle yarışmakta, kaliteli ve etkin altyapı hizmetleri ile yüksek yaşam kalitesi olanağı sunan kentler rekabet avantajına sahip olmaktadır. Yaşam kalitesi ile birlikte kentsel mekânın kalitesi kalkınmayı tetikleyici bir çekim unsuru, iş ve yaşam ortamını iyileştiren önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. Kentleri yaşanabilir kılmak için en temel araçlarından biri ise insanı merkeze alan mekânsal planlama anlayışıdır.

Durum Analizi

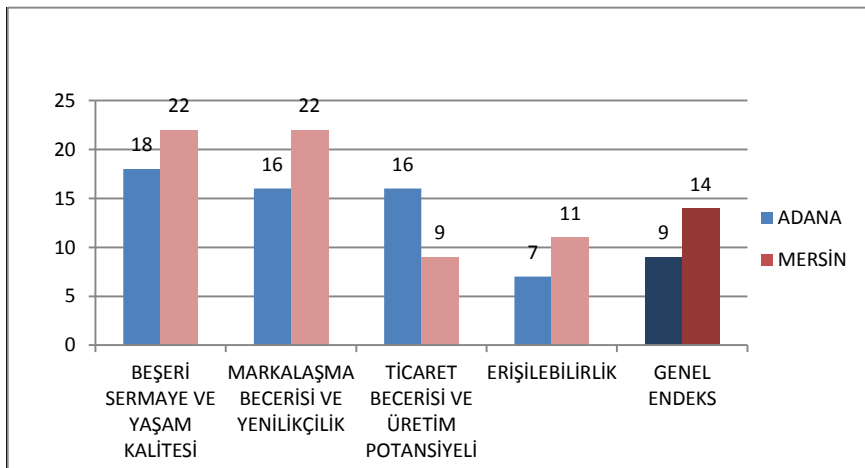
Yaşanabilir kent, bireylerin kendini yeniden üretmesine imkân veren bir ortamda çevreyle uyumunun sağlanması, yerleşmelerin toplum için güvenli bir yaşam olanağı sunması ve toplum içerisindeki tüm kesimlerin kentin meydana getirdiği olanaklara hakça ulaşabilmesi gibi unsurlardan oluşmaktadır. Yaşanabilir kentler için belirlenen ve kabul görmüş ölçütler kavramsal olarak; erişilebilirlik, hareketlilik, sürdürülebilir çevre ve kalkınma, eşitlik ve güvenlik gibi temalardan oluşmaktadır. Bunun yanında yapılan yaşanabilirlik sıralamalarında kişi başına düşen yeşil alan miktarı, sosyal ve kültürel donatı alanları, açık alanlar, rekreasyon alanları gibi kent hayatı göstergeleri, ekonomik göstergeler, eğitim, sağlık, kültür-sanat ve çevre göstergeleri gibi ölçütler göz önüne alınmaktadır. İllerin sahip oldukları rekabet güçlerinin değerlendirilmesi amacıyla farklı zamanlarda yapılan endeksleme çalışmalarında da kentsel yaşam kalitesi kavramı sıklıkla yer almaktadır.

Kentsel Yaşam Kalitesinin Göstergesi Olan Endeksler

URAK (Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu), bazı eğitim, sağlık, tüketim, yatırım, ihracat düzeyi, araç sahipliği, ulaşım ve bilişim altyapısı gibi farklı gelişmişlik kriterlerini kullanarak 2008 yılından beri “İller Arası Rekabetçilik Endeksi” çalışması yapmaktadır. Bu çerçevede, beşeri sermaye ve yaşam kalitesi, markalaşma becerisi ve yenilikçilik, ticaret becerisi ve üretim potansiyeli, erişilebilirlik alt başlıklarında meydana getirdiği endekslerden genel bir iller arası rekabetçilik endeksi oluşturmaktadır. URAK tarafından en son 2009-2010 dönemi için yapılan Türkiye iller arası rekabetçilik endeksinde Adana 9. ve Mersin 14. sırada yer alırken, aynı çalışmada yer alan beşeri sermaye ve yaşam kalitesi alt endeksinde Adana 18. ve Mersin 22. sırada almaktadır. Bu veriler, bölge illerindeki yaşam kalitesi ve beşeri sermayenin, sanayi, üretim ve rekabetçilik ile karşılaştırıldığında göreceli olarak daha kötü durumda olduğunu göstermektedir.

Mersin iller arası rekabetçilik endeksinde yıllar itibariyle sırası devamlı yükselen iller arasındadır. 2008’de 16. sırada yer alan Mersin, 2009’da 15. ve son olarak 2010 yılında 14. olmuştur. Buna karşın, Adana 2008’de 7. iken 2009 ve 2010’da 9. sırayı almıştır. Benzer bir durum beşeri sermaye ve yaşam kalitesi alt endeksinde de görülmektedir. Adana 2008-2010 yıllarında 13. sıradan 18. sıraya gerilerken Mersin 23. sıradan bir basamak çıkarak 22. sıraya yükselmiştir.

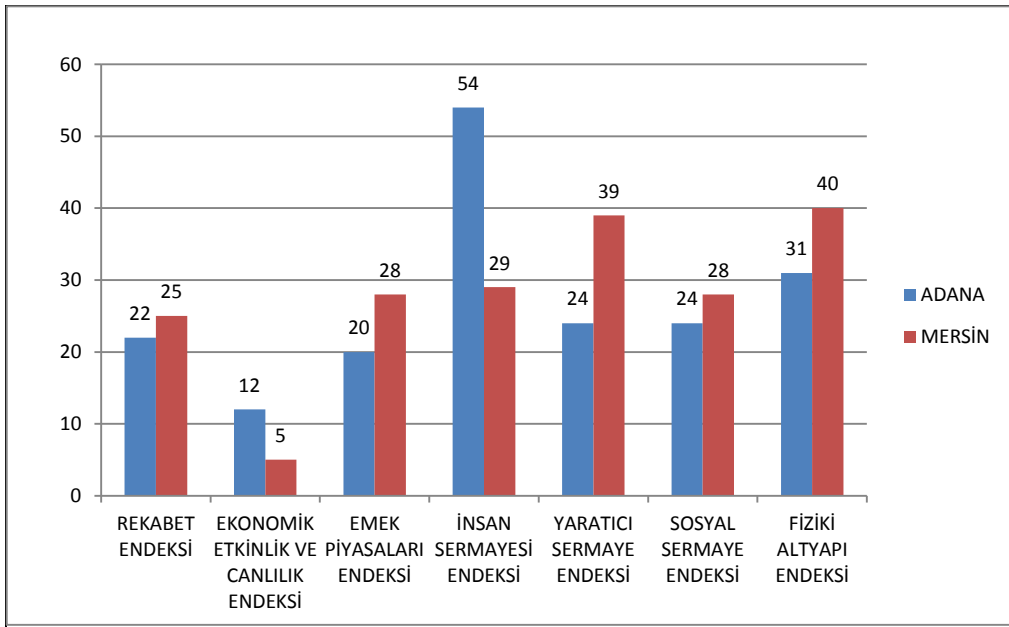
Şekil 4.46: İller Arası Rekabetçilik Endeksi (2009-2010)



Kaynak: URAK, 2010.

EDAM (Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi) tarafından 2009 yılında Türkiye illeri için gerçekleştirilen bir rekabet endeksi çalışmasında ise 81 il ekonomik canlılık ve etkinlik, emek piyasası, yaratıcılık, insan sermayesi, sosyal sermaye ve fiziki altyapı açılarından bir sıralamaya tabi tutulmuştur. Buna göre Adana, ekonomik etkinlik ve canlılık ile emek piyasaları endekslerinde iller arasındaki sıralamada daha iyi bir yer edinirken, insan sermayesi ve fiziki altyapı endekslerinde oldukça gerilerde kalmaktadır. Benzer biçimde, Mersin ekonomik etkinlik ve canlılık ile rekabet endekslerinde daha iyi konumdayken, fiziki altyapı ve yaratıcı sermaye endekslerinde en düşük değerlere sahiptir. EDAM tarafından elde edilen bu sonuçlar, URAK'ın yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına benzer biçimde, bölge illerinde yaşam kalitesinin önemli bir bileşeni olan fiziki altyapı ile insan sermayesinin, ekonomik etkinlik ve rekabetçilik ile karşılaştırıldığında göreceli olarak daha kötü durumda olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.47: Türkiye için Rekabet Endeksi (2009)



Kaynak: EDAM, 2009.

Kentlerin yaşam kalitesinden ve insan odaklı planlama yaklaşımından bahsederken hiç kuşkusuz insan yaşamını doğrudan ilgilendiren deprem, sel, küresel ısınma gibi doğal afetlere hazırlık çalışmalarının öneminin de altı çizilmelidir.

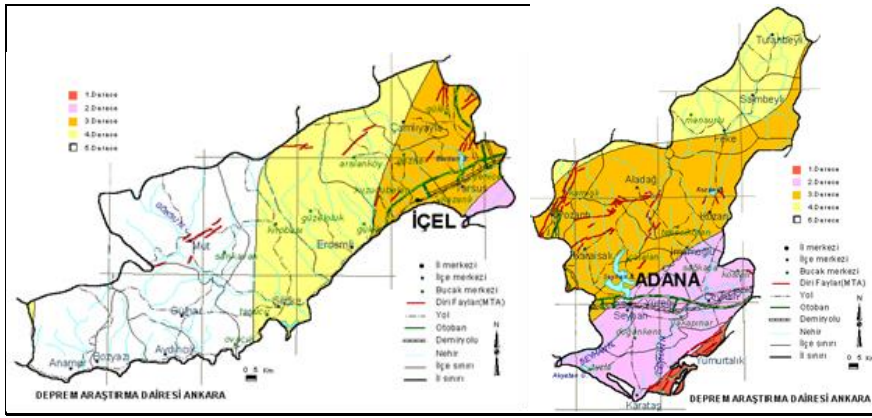
Depremsellik ve Afet Yönetiminin Önemi

Ülkemizde 1950'li yıllardan sonra yaşanan hızlı kentleşme ve yapılaşma süreci, kentlerimizin doğal afetler ve insan kaynaklı tehlikelere karşı dirençsiz ve savunmasız bir biçimde büyümesine neden olmuştur. Başta deprem ve sel olmak üzere doğal afet tehlikelerine açık alanlarda, yer yer imar plana ve mevzuatına aykırı yapıların olduğu kentlerimizde, hızlı kentleşmeye odaklı imar uygulamaları, risk azaltma yöntemlerini içeren planlama yaklaşımından uzak kalmış ve böylelikle kentlerimizde derin "risk havuzları" oluşmuştur.

Marmara Depremi (1999) ve son yıllarda iklim değişikliği ile artan doğal afetler, ülkemizde güvenli ve sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi için, afet sonrası uygulamalar yerine, afet öncesi hazırlıklara yoğunlaşarak afet tehlike ve risklerini giderme/azaltma amaçlı yaklaşımların mekânsal planlama sistemi ile bütünleştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Türkiye Deprem Bölgeleri haritası verilerine göre, Çukurova Bölgesi 1, 2, 3, 4 ve 5. olmak üzere tüm deprem bölgelerini içine almaktadır. Bölgenin doğu-batı doğrultusunda büyük bir coğrafyayı işgal etmesi deprem haritasının da çeşitlenmesine neden olmaktadır. Bölgede batıdan doğuya doğru gidildikçe deprem riski artmaktadır. Adana il merkezi 2. ve 3. derece deprem bölgesinde yer alırken Mersin il merkezi 3. derece deprem bölgesindedir. İllerin geneline bakıldığında ise, Adana, Mersin'e göre daha fazla deprem riskine sahiptir.

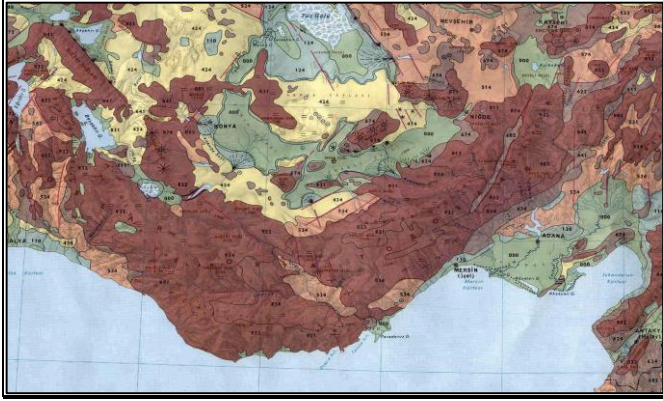
Harita 4.47: Adana ve Mersin Deprem Haritası



Kaynak: AFAD.

Bölgenin bir bölümünün 1. ve 2. derece, Adana il merkezinin büyük bölümünün ise 2. derece deprem kuşağı içinde yer alması afet yönetimi açısından önemli görülmektedir. Adana kentinin kuzey kesimi ve baraj çevresinde jeolojik yapı, kalış ve taraça'dan ibaret iken kentin güney kesimi büyük çoğunluğu alüvyon ovalardan oluşmaktadır. Güney kesimde yapılaşmanın alüvyon zemin üzerinde olması ve yer altı su seviyesinin yüksek olması mühendislik açısından bu bölgenin sorunlu bölgeler içinde olduğunu göstermektedir. Bir depremin oluşturacağı etkinin boyutu, depremin karakteristiği (derinliği, şiddeti, çapı vs.), yerel zemin özellikleri ve mühendislik yapılarının durumuna göre değişir. Bunlar içerisinde zeminlerin zayıflığı ya da sağlamlığı önemlidir. Herhangi bir depremde en büyük tahribat zayıf zeminlerde gerçekleşir. Deprem esnasında alüvyon zeminler, zemin titreşim periyotlarını büyütürken deprem sarsıntısını dolayısıyla depremin yıkıcı etkisini artırır. Nitekim yakın tarihte Ceyhan (27.06.1998, M=6,2) depreminde en çok hasar, ana fay hattından uzakta olmasına rağmen zayıf zemin özelliğindeki güney bölgesinde gerçekleşmiştir. Güney Adana'da inşa edilecek yapılarda zemin iyileştirmesinin yapılması gerekli görülmektedir.

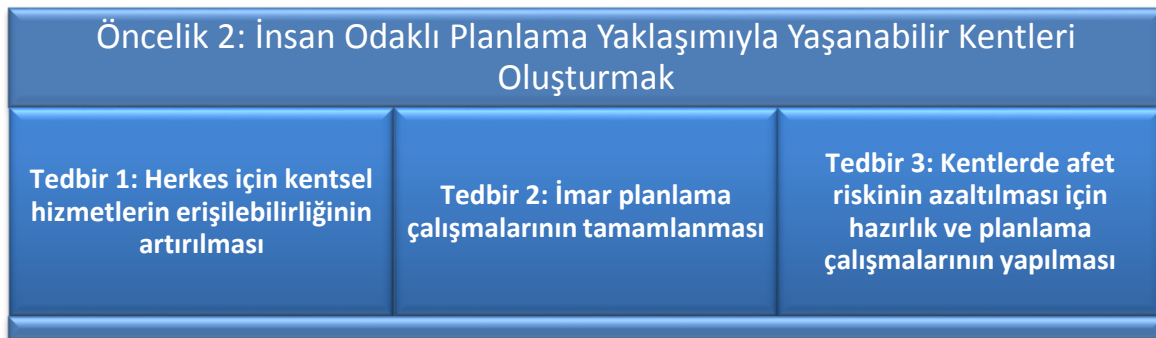
Harita 4.48: Çukurova Bölgesinin Jeomorfolojik Yapısı



Kaynak: Mersin Çevre Durum Raporu, 2004.

Bu kapsamda, kentsel ve kırsal yerleşmeler, turizm, sanayi, liman gibi arazi kullanım kararlarının yer seçimi ve yapılaşma esaslarının belirlenmesinde deprem ve sel gibi doğal afet risklerini azaltıcı önlemlerin alınması önem arz etmektedir. Doğal afetlerden en az zararla kurtulmak için ulusal çapta gerekli yasaların çıkartılmasının yanı sıra yerelde sağlıksız ve çarpık kentleşmenin önüne geçilmesi ve afet zararlarını azaltma stratejilerine dayanan, insan odaklı yeni bir afet yönetim sisteminin oluşturulması gerekmektedir.

Tedbirler



İnsan odaklı planlama yaklaşımıyla yaşanabilir kentleri oluşturmak önceliğine yönelik olarak 3 tedbir alanı belirlenmiştir. Bunlar, herkes için kentsel hizmetlerin erişilebilirliğinin artırılması; imar planlama çalışmalarının tamamlanması ve kentlerde afet riskinin azaltılması için hazırlık ve planlama çalışmalarının yapılmasıdır.

Tedbir 1. Herkes için kentsel hizmetlerin erişilebilirliğinin artırılması

Herkes için kentsel hizmetlerin erişilebilirliği kavramı, sosyal ve fiziksel çevrenin düzenlenerek, planlama ve tasarım aşamasından itibaren tüm engelli gruplar dahil, kentte yaşayan insanların kullanım gereksinimlerini karşılayacak biçimde erişilebilir ve kullanışlı bir kent yaratmayı kapsamaktadır. Bu çerçevede bölgede engelli, kadın, çocuk ve yaşlı dostu kentler yaratmak için fiziksel düzenlemelerin yapılmasının yanında güvenlik ve aydınlatma sistemleri ile kentlilerin huzur ve güvenlik içerisinde

günlük hayatlarına devam etmeleri sağlanacak, her bireyin sosyal yaşama katılabilmesi güvence altına alınacaktır.

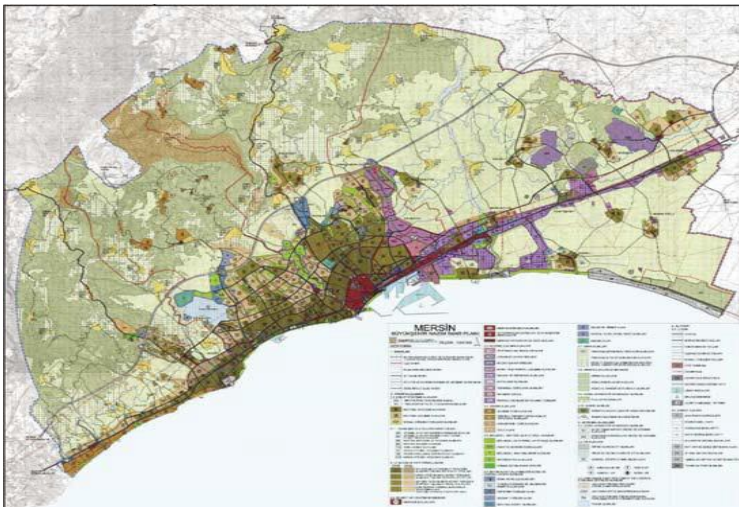
Kentsel hizmetlere erişimin herkese adil biçimde sağlanması çerçevesinde önemli araçlardan bir tanesi yerel eşitlik eylem planlarıdır. Yerel eşitlik politikalarının çerçevesini oluşturan yerel eşitlik eylem planları, yerel düzeyde kadın erkek eşitliğini sağlamayı, eşitlikçi politikalarını sürdürülebilir kılmak için toplumsal cinsiyet yaklaşımını yerel yönetim anlayışına yerleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, bölge kentlerinin eşitlik yol haritaları olarak da adlandırılacak yerel eşitlik eylem planlarının etkin biçimde kullanımı sağlanacak, kadınların yerel karar alma süreçlerine ve karar mekanizmalarına katılımı artırılacak, gündelik yaşam koşullarını iyileştirici stratejiler ve bu stratejilerin uygulanmasını sağlayacak yerel hizmet modelleri geliştirilecektir.

Tedbir 2. İmar planlama çalışmalarının tamamlanması

Kentsel planlama çalışmalarında 1/25.000 ve 1/5.000 ölçekli nazım imar planları, kentlerin gelişmesine yön veren temel dokümanlar oldukları için büyük önem taşımaktadır. Mersin Kent Bütünü ve Yakın Çevresi 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı, 2008 yılında, Adana İli 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı ise, 2011 yılında onanarak yürürlüğe girmiştir. Adana Nazım İmar Planı hakkında yapılan itirazlar neticesinde plan sonradan iptal edilmiş, buna karşın Büyükşehir Belediyesi 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu çalışmalarını tamamlamıştır. Bu arada 1/100.000 ölçekli Adana-Mersin Çevre Düzeni Planı da 2013 yılı içerisinde onaylanmıştır.

Bölgede yer alan iki kentte planlı gelişmenin tam anlamıyla sağlanabilmesi için Büyükşehir Belediyeleri yetki alanı içinde sürdürülmekte olan 1/5.000 ölçekli nazım imar planı çalışmaları üst ölçekli planlarla uyumlu olarak yapılacaktır. Bu çerçevede, yeni yasa ile genişleyen büyükşehir belediyesi sınırlarında eksik nazım imar planı çalışmaları tamamlanacak, yeni çevre düzeni planı ile alt ölçekli imar planlarının uyumu gözetilecektir.

Harita 4.49: Mersin Büyükşehir 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı (2008)



Kaynak: Mersin Büyükşehir Belediyesi.

Tedbir 3. Kentlerde afet riskinin azaltılması için hazırlık ve planlama çalışmalarının yapılması

Yoğun göç, plansız şehirleşme ve kaçak yapılaşmanın yanında politik yaptırım, kaynak, kapasite ve eğitimli teknik eleman eksiklikleri, bilgi, deneyim ve ekipman yetersizlikleri ile gerekli hazırlıkların yapılamaması, doğal afetler karşısında riski artırmaktadır. Risklerin ve toplumun zarar görme ihtimalinin azaltılması, afetlerin olumsuz etkilerinin önlenmesi için potansiyel risklere karşı stratejiler geliştirilecek, hukuki, siyasi ve teknik çalışmalar yapılacaktır. Özellikle deprem ile alakalı afet tehdidinin en fazla olduğu Karataş, Yumurtalık ile Ceyhan, Seyhan ve Yüreğir'in güney kesimindeki yerleşim alanlarında yaşayan ve yoksulluk tehdidi altında olan kişilerin barındıkları konutların kalitesi de dahil olmak üzere yaşam koşulları iyileştirilecektir.

Bölgede öne çıkan öncelikli konulardan biri, kentlerin afet ve özellikle deprem etkilerine karşı yeteri kadar hazırlıklı olmamasıdır. Bu nedenle, afet öncesi "korunma" ve afet sonrası "müdahale ve iyileştirme" süreçlerini kapsayan afet veya risk yönetimi, bütüncül bir yaklaşımla kurgulanacaktır. Doğal, teknolojik ve iklim değişikliği gibi risklerin ulusal olduğu kadar bölgesel ve yerel düzeylerde de yönetilebilir hale getirilmesi hedeflenmektedir.

"Afet Riski Azaltma" çalışmaları, gerekli idari kararlar, eylemsel beceriler, teknik çalışmalar, müdahale kapasiteleri ve hazırlıkların; afet riskinin azaltılması için yasal düzenlemelerle uygulanabilir hale getirilmesini, gerekli strateji ve yöntemlerin belirlenmesini ve devamlı tatbikatlarla uygulanmasını içermektedir. Risk yönetim çalışmaları çerçevesinde, bölge illerinde tehlike ve riskler tespit edilerek analizleri yapılacak, risklerin önlenmesi ve azaltılabilmesi için, imkân, kaynak ve öncelikler belirlenecek, politika, strateji ve insan odaklı eylem planları hazırlanarak uygulamaya geçirilecektir.

5

PERFORMANS GÖSTERGELERİ

5. PERFORMANS GÖSTERGELERİ

PERFORMANS GÖSTERGESİ	MEVCUT DEĞER (2011-2012)	HEDEF DEĞER (2023)
Bölgesel İhracat Değeri (Milyar Dolar)	3,1	10
İhracatçı Firma Sayısı	1.848	3.500
İleri Teknolojili Sektörlerin İhracat İçindeki Payı (%)	0,72	5,0
Bölgesel Bitkisel Üretim Değeri (Milyon TL)	7.329	15.000
Bölgesel Hayvansal Ürünler Değeri (Milyon TL)	740	1000
Organik Tarım Üretim Miktarı (ton)	25.551	75.000
İşsizlik Oranı (%)	10,6	5,0
Kadınlarda İşgücüne Katılım Oranı (%)	28,5	40
Ortalama Eğitim Süresi (yıl)	6,21	7,50
Bölgede Organik Tarımda Üretilen Ürün Çeşidi	60	100
Turizm İşletme Belgeli Tesis Yatak Kapasitesi Artış Oranı (%)	-	100
Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Toplam Geceleme Sayısı	1.106.000	2.500.000
Patent Başvuru Sayısı	48	100
Faydalı Model Başvuru Sayısı	79	150
Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı (%)	83	95
Atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun belediye nüfusu içindeki payı (%)	66	90
Atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfus içindeki oranı (%)	83	97

6

KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME

6. KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME

2014-2023 Çukurova Bölge Planı'nın hayata geçirilmesine yönelik kaynak planlamasının daha etkin yapılması, kaynakların programlama, izleme ve değerlendirme döngüsü içinde etkin bir şekilde kullanılabilmesi, ancak uygulamayı daha etkin bir şekilde yönlendirecek sistematik bir izleme-değerlendirme altyapısı ile mümkündür. Plan kapsamında belirlenen temel amaç, öncelik ve tedbirlere dönük performans ölçmenin ve hesap verebilirliğin zeminini oluşturacak güçlü bir izleme ve değerlendirme mekanizması kurulması gerekmektedir. Yürütülen faaliyetlerin sonuçlarından da yararlanarak, nakdi ve fiziki gerçekleştirmelerle birlikte göstergeler bazında ilerlemeyi de ortaya koyacak bütüncül bir izleme sistemi bu çerçevede büyük öneme sahiptir.

Öte yandan, etki değerlendirmesine yönelik kapasitenin geliştirilmesi ve uygulanan programlar için etki değerlendirmesinin yapılması bu Planın uygulama aşamasında yapılacak önemli faaliyetler arasındadır. Bölge Planı tüm bölgesel aktörler marifetiyle uygulanacağı için başta yerel yönetimler olmak üzere, ilgili kurumların ve aktörlerin proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme konularında kapasitelerinin artırılması Plan kapsamındaki faaliyetlerin izlenmesini de kolaylaştıracaktır. İl yönetiminin, yerel yatırımların planlaması, uygulanması, koordinasyonu, izlenmesi ve değerlendirilmesinde etkinliğinin artırılması da bu noktada önemlidir.

İşbirliği içerisinde bir bölgesel izleme ve değerlendirme sisteminin kısa zamanda faal hale getirilmesi konusunda bölgedeki yerel yönetim ve paydaşlara önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu doğrultuda öncelikle yerel kurum ve kuruluş temsilcilerinden bir Bölge Planı İzleme Komitesinin (BPİK) kurulması faydalı görülmektedir. Çukurova Kalkınma Ajansı Plan izleme komitesinin kurulmasında öncü olacaktır. Bu komitenin kurulmasında Plan'ın hazırlanma sürecinde düzenlenen toplantı ve çalıştaylara katılarak önemli katkılar sağlayan yerel paydaşlara gönüllülük esasına dayanılarak öncelik verilecektir. Ayrıca ÇKA Kalkınma Kurulu temsilcilerinin de Plan izleme komitesinde yer alması faydalı görülmektedir.

BPİK, Plan kapsamında öncelikli olarak belirlenen performans göstergelerinin değerlendirmesini gerçekleştirerek Planın hayata geçirilmesi sürecini takip edecektir. Komite, planın uygulama süreci başlangıcından 1 yıl sonra, yani 2015 yılı başından itibaren hazırlayacağı yıllık raporlar ile Plan uygulamasının takibini gerçekleştirecektir. Planın uygulama sürecinin 5. yılı olan 2018 yılı sonunda ise bir ara rapor hazırlayacaktır. İzleme komitesi kendi belirlediği çalışma takvimi çerçevesinde belirli aralıklarla toplanacak ve Plan uygulama sürecinin izlenmesini bu takvim çerçevesinde gerçekleştirecektir. Bu toplantıların koordinasyonu ve raporlanması için bir sekreteryaya da oluşturulacaktır.

7

FINANSMAN

7. FİNANSMAN

Çukurova Bölge Planı'nın uygulama dönemi olan 2014-2023 yılları arasında, Plan çerçevesinde belirlenmiş olan önceliklere ve tedbirlere ulaşırken gerçekleştirilmesi düşünülen faaliyetlere kaynak oluşturacak tahmini Çukurova Kalkınma Ajansı bütçesinin yaklaşık olarak 400 milyon TL olacağı tahmin edilmektedir. Ajansın ilk elden sağlayabileceği bu kaynağın yanı sıra, çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör kuruluşları da plan döneminde çeşitli finansman olanaklarını bölgenin kullanımına açacaktır. Söz konusu bu finansman kaynakları, plan döneminde planın hayata geçirilmesi için doğrudan ve dolaylı olarak katkı sağlayacaktır.

SODES kapsamında 2011 ve 2012 yıllarında Adana toplam 78 proje ile 10,4 milyon TL, Mersin ise toplam 76 proje ile 9 milyon TL destek almıştır. Bölgede yıllık yaklaşık 10 milyon TL gibi bir destek söz konusudur. Bu çerçevede 2023'e kadar 10 yıllık süre boyunca yaklaşık 100 milyon TL'lik bir finansman bölge için sağlanabilir. 2012 yılında KOSGEB tarafından verilen desteklerden yararlanma durumuna bakıldığında Adana ve Mersin illerinin destek miktarı yaklaşık olarak 15 milyon TL'dir. 10 yıl içerisinde yaklaşık 150 Milyon TL'lik KOSGEB finansman desteği de bölgede kullanılabilir görülmektedir.

Bölge Planının uygulanabilmesi bölgenin özel ve kamu finansmanının harekete geçirilmesiyle sağlanacaktır. 2011 Yılında Adana için 10.743.000.000 TL ve Mersin için 7.617.000.000 TL toplam mevduatın bölgede kullanılmış olduğu görülmektedir. Böylece bölgede kullanılan toplam mevduat yaklaşık olarak 18,4 milyar TL olmaktadır. 2011 Yılında Adana'da toplam 13.722.000.000 TL ve Mersin'de toplam 9.630.000.000 TL olmak üzere yaklaşık 23,4 milyar TL kredi kullanılmıştır.

Bölge Planı'nda belirtilen stratejik amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilecek faaliyetlere kaynak oluşturmak için ülkemizin AB ile müzakere sürecinde yararlandığı Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA 2014-2020), AB HORIZON 2020 ve diğer AB fonlarından ilgili alanlarda faydalanılması hedeflenmektedir.

Tarım sektörünün sürdürülebilir gelişimine katkı sağlamak ve kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla kurulmuş Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu özellikle kırsal kesimi ilgilendiren önemli programları yönetmektedir. 2014-2023 dönemleri için düşünülen program üzerinde hâlihazırda çalışılmakta ve ayrılması muhtemel kaynak üzerinde gerekli görüşmeler yapılmaktadır. Verilecek destekler ile bölgenin gıda güvenliği, hayvan sağlığı, bitki sağlığı ve çevreye duyarlı üretim ile ilgili AB standartlarına uyumu teşvik etme amacına yönelik olması beklenmektedir.

Yatırım teşvik belgeleri incelendiğinde 2001 yılından 2013 yılının mayıs ayına kadar Adana'da 800 yatırım teşvik belgesi alınmış olup toplam sabit yatırım tutarının 27,3 milyar TL olduğu görülmektedir. Aynı süre zarfında Mersin'de 860 yatırım teşvik belgesi alınmış ve toplam 4,6 milyar TL sabit yatırım tutarı olmuştur. 2013-2023 döneminde bölge toplamında yılda ortalama 15 milyar TL olmak üzere 150 milyar TL'lik sabit yatırım tutarı öngörülmektedir.

Bölge toplam kamu yatırımları açısından bakıldığında 2012 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile Adana için 265.061.000 TL, Mersin için ise 460.100.000 TL kaynak ayrılmıştır. 2013 Yılı kamu yatırımlarında Adana için 361.099.000 TL, Mersin için ise 511.121.000 TL kaynak ayrılmıştır.

8

KAYNAKÇA

8. KAYNAKÇA

Adana, Mersin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, DSİ 6. Bölge Müdürlüğü. (2010). *Mersin Tarsus KTKGB Kuyuları Karasal Kirlilik Kaynaklarının İncelemesi Değerlendirilmesi Yönetimi Komisyon Raporu*.

Adana İl Özel İdaresi. (2007). *Adana Çevre Düzeni Planı*

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011). *İşgücü Piyasasının Özürlüler Açısından Analizi*. Ankara: Mattek Matbacılık Basım Yayın.

Balcı, Ö. (2012). *Odun Dışı Orman Ürünleri Kurumsal Sunumu*. OGM Bitkisel Ürünler Şube Müdürlüğü. Ankara: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü.

Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü. (2013). *Su Ürünleri İstatistikleri*. Ankara: T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü.

BETAM. (2010). *İstihdamda Dezavantajlı Grupların İşgücüne Katılımını Arttırmak*. İstanbul.

BM. (2002). *Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Uygulama Planı*. WSSD.

Can, E. (2008). *Aladağ(Adana-Kayseri arası) Krom Yataklarının Yıllara Göre Üretim Envanterinin Çıkarılması-Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Jeoloji Mühendisliği Ana Bilim Dalı.

ÇSGB. (2010). *Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Kaynaklarının İyileştirilmesi Genelgesi*. 27531 sayılı Resmi Gazete.

ÇSGB. (2012). *Alt İşverenlik, Geçici İş İlişkisi ve Uzaktan Çalışma*.

Çukurova Ü. (tarih yok). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sağlık Durumları*.

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi. (2003). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sağlık Durumları*. Adana.

ÇKA.(2010a). *2010 - 2013 Çukurova Bölge Planı Mevcut Durum Analizi*

ÇKA.(2010b). *2010 - 2013 Çukurova Bölge Planı Değerlendirme Raporu*

ÇYGM. (2010). *Ceyhan Havza Koruma Eylem Planı*.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *9. Kalkınma Raporu; Hayvancılık Özel İhtisas Raporu*. Ankara: DPT.

Doğan, T. (2012). *Sosyal Politika Kavramları Sözlüğü*.

Dünya Bankası. (2011). *Barro&Lee EDSTATS*.

DTM.(2011) *İl İl Dış Ticaret Potansiyeli Araştırması*, 28 Mayıs 2013 tarihinde Ekonomi Bakanlığı Araştırma ve Raporlar, <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/7EF56F48-D8D3-8566-452092D48A1F70B1/kitapmakro.pdf>.

EDAM.(2009)*Türkiye için Bir Rekabet Endeksi*

- ENERJİSA. (2007). Tufanbeyli Enerji Santrali Kapasite Artırımı Projesi Tanıtım Dosyası. Ankara.
- EPDK. (tarih yok). Nisan 11, 2013 tarihinde EPDK Web Sitesi: www2.epdk.org.tr/lisans/elektrik/proje/yenilenebilir.xls adresinden alındı
- ERG. (2009). *Eğitim İzleme Raporu*.
- ERG. (2012a). *Mesleki ve Teknik Eğitimde Kalite Strateji Belgesi*. İstanbul.
- ERG. (2012b). *Mesleki ve Teknik Eğitimde Güncellenmiş Durum Analizi*. İstanbul.
- ERG. (2012c). *Meslek Eğitiminde Ne Çalışıyor, Neden Çalışıyor?* İstanbul.
- ERG. (2012d). *Erken Çocukluk Eğitimi ve 4+4+4 Düzenlemesi*.
- ERG. (2013). *Türkiye'de Devlet Liselerinde Akademik Dirençlilik Profili: PISA 2009 Türkiye Verisinin Analizi*.
- Erjem, Y. (2009). *Mersin'de Göç, Kentleşme ve Sosyal Problemler*. Mersin.
- ETKB. (2009). *Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi*.
- ETKB. (2010). *Stratejik Plan 2010-2014*. Ankara.
- ETKB. (2012). *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sayın Taner Yıldız'ın Bakanlığın 2013 Yılı Bütçesini TBMM Plân ve Bütçe Komisyonuna Sunuş Metni*. Ankara.
- ETKB. (tarih yok). *Nükleer Güç Santralleri ve Türkiye*. Nükleer Enerji Proje Uygulama Daire Başkanlığı.
- FAO. (2008). *Turkey's Fishery Country Profile*. Rome: FAO.
- FAO. (2012). *The State of World Fisheries and Aquaculture 2012*. Rome: FAO.
- FAO. (2013). *State of World Aquaculture*. <http://www.fao.org/fishery/topic/13540/en>. adresinden alınmıştır
- FAOSTAT. (2011). *Honey Production and Beehives Stocks*. FAO.
- Gültekin, M., & Anagün, Ş. (2006). AB'nin Eğitimde Kaliteyi Belirleyici Alan ve Göstergeleri Açısından Türk Eğitim Sisteminin Durumu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 145-170.
- Hatzichronoglou, T. (1997), "Revision of the High-Technology Sector and Product Classification", 1 Mart 2013 tarihinde OECD Science Technology and Industry Working Papers: <http://dx.doi.org/10.1787/134337307632>.
- ILO. (1999). *Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi*.

ILO (2008). *Toolkit for Mainstreaming Employment and Decent Work*. 4 Haziran 2013 tarihinde http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---exrel/documents/publication/wcms_172612.pdf.

İSKEN. (tarih yok). *İSKEN Sugözü Enerji Santrali*. Nisan 9, 2013 tarihinde <http://www.isken.com.tr/images/kataloglar/detaytanitimbrosurutr.pdf> adresinden alındı

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi. (2012a). *Mevsimlik Tarım Göçünden Etkilenen 6-14 Yaş Grubu Çocuklar İçin Temel Araştırma*. Ankara.

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi. (2012b). *Çukurova'da Mevsimlik Tarım İşlerinde Çalışan Çocuklar İçin Model Eylem Planı*. Ankara.

Kekeçoğlu, M., Soysal, M. İ., & Gürcan, E. K. (2007). *Türkiye Arı Yetiştiriciliğinin Bal Üretimi Bakımından Durumu*. Tekirdağ: Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi.

Kumova, U., & Korkmaz, A. (2009, Haziran). Arıotu Yetiştiriciliği. *Arıcılık Araştırma Dergisi*(1.).

Merk, O., Bagis, O. (2013). "The Competitiveness of Global Port-Cities: the Case of Mersin Turkey", OECD Regional Development Working Papers, 2013/01, OECD Publishing.

Mersin İl Özel İdaresi. (2010). *Mersin İli Turizm Master Planı*.

Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı, MiGA. (2012). *Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti*.

MTA. (2008-2009). *Küresel Isınmaya Bağlı Deniz Seviyesi Değişimlerinin Türkiye Kıyıları Üzerindeki Etkilerinin Ua Ve Cbs Teknikleri İle Araştırılması*.

MTA. (tarih yok). *Adana İli Maden ve Enerji Kaynakları Raporu*.

OECD (2003), "Classification of Manufacturing Industries Based on Technology", OECD Science, Technology and Industry Scoreboard (s. 155-157), Paris: OECD Publishing.

Onuncu Kalkınma Planı 2014 – 2018

Orman Genel Müdürlüğü. (2004). *Türkiye Ormanlarında Odun Dışı Ürünler*. T.C Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü: Ankara.

Rudkovskaya, D. A. (1999, Ekim). An Analysis of Turkey's Competitiveness. *Capital Dergisi*.

Sıralı, R. (2009, Haziran). Türkiye'nin Önemli Bal Üretim Bölgeleri. *Arıcılık Araştırma Dergisi*(1), 12.

Şerefoğlu, H. (2009, Aralık). Arı Sütü Üretimi ve Önemi. *Arıcılık Araştırma Dergisi*(2), 16-20.

T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *9.Kalkınma Planı Balıkçılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

T.C Mersin Valiliği İl Tarım Müdürlüğü. (2011). *Mersin Tarım Master Planı*. 2011: Maestro Danışmanlık A.Ş.

T.C. Başbakanlık. (2010). *İyi Tarım Uygulamaları Hakkındaki 27778 Sayılı Yönetmelik*.

- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *9.Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C. Devlet Planlama Teşkilatı.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *9.Kalkınma Planı Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *9.Kalkınma Planı; Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (tarih yok). *İskenderun Körfezi Kıyı Alanları Bütünsel Planlama ve Yönetim Projesi Raporu*. Ankara.
- T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (Mayıs, 2013). Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Performansı Endeksi. *Kalkınmada Anahtar Verimlilik*, 44-47.
- T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (tarih yok). *Üniversitelerarası Yenilikçilik ve Girişimcilik Endeksi 2012 Sıralaması*. 06 16, 2013 tarihinde T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Web Sayfası: <http://www.sanayi.gov.tr/Pages.aspx?pageID=744&lng=tr> adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı. (2008). *Atıksu Arıtımı Eylem Planı 2008-2012*.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2004). *Mersin Çevre Durum Raporu*.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2009). *Mersin - Karaman Çevre Düzeni Planı*.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2012). *İklim Değişikliği Eylem Planı 2011-2023*. Ankara.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2012). *Kümelere İçin Ortak Rekabet Alanları Stratejisi Raporu*. Ankara.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı. (201). *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Raporu*.
- T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2012). *İyi Tarım Uygulamaları Nasıl Yapılır?*.
- T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2013). *Stratejik Plan 2013-2017*. Ankara: T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2014 - 2023 (Taslak)*. Ankara
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (tarih yok). *Sürdürülebilir Kalkınma Portalı*. Nisan 2013 tarihinde <http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/> adresinden alındı
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2011). *Turizm İstatistikleri*.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı Taslağı 2013-2017*.
- T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü. (2009). *Bal Ormanı Eylem Planı*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.
- T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü. (2012). *Orman Genel Müdürlüğü Stratejik Planı 2013-2017*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.

T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı. (tarih yok). *Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veritabanı*. Mayıs 2013 tarihinde <http://www.nuhungemisi.gov.tr/BiyolojikCesitlilikHarita.asp> adresinden alındı

T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. (tarih yok). *Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi: Hedef 2023*.

T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. (2010). *Ulaştırma Kıyı Yapıları Master Plan Çalışması Sonuç Raporu*.

TCMB. (2011). *Uluslararası Yatırım Pozisyonu Raporu*.

TEPAV. (2012). *Konya'da Tarımsal Sanayide Yapısal Özelliklerin Analizi ve Rekabet Stratejilerinin Belirlenmesi*. TEPAV.

TTGV. (tarih yok). *İklim Değişikliği ve Teknoloji Uygulamaları*.

TÜİK. (2013). *Tarımsal İşletmelerde Ücret Yapısı 2012*.

TÜBİTAK. (2011). *Ulusal Su Ar-Ge ve Yenilik Stratejisi*. Ankara.

TÜBİTAK MAM. (2010). *Seyhan Havza Koruma Eylem Planı*.

TÜİK. (2002). *Türkiye Özürlüler Araştırması*.

TÜİK, TOBB. (2009-2012). *Açılan Kapanan Şirket İstatistikleri*.

Tüysüz, N. (2011), "Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması", Ankara: Kalkınma Bakanlığı.

UNCTAD. (2012). *WIR, Overview*.

UNDP. (2010). *İskenderun Körfezi'nde Endüstriyel Simbiyoz Projesi Sunumu*. Ankara.

UNFPA, Harran Üniversitesi. (2012). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması*. Anakra.

URAK. (2009-2010). *İllerarası Rekabetçilik Endeksi*.

Uygur, Ş. (2010, Aralık). Polen ve Propolis Üretimi. *Arıcılık Araştırma Dergisi*(4), 24-28.

Yasan Ataseven, Z., & Gülaç, Z. (2011). *Durum Tahmin: Süt ve Süt Ürünleri 2011/2012*. Ankara: T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü(TEPGE).

Yeldan, E., Taşçı, K., Voyvoda, E., & Özsan, M. (2012), "Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye?", *İstanbul: TÜRKONFED*.

Adana, Mersin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Verileri.

BOTAŞ Verileri.(2012)

SGK Verileri.(2008-2012)TÜİK İstatistikleri.

EKLER

9. EKLER

EK 1: TEDBİR - ALT BÖLGE İLİŞKİ TABLOSU

Amaç	A.1 Uluslararası Çekim Merkezi ve Üretim Üssü Olmak					
Öncelik	Ö.1	Ö.2	Ö.3	Ö.4	Ö.5	Ö.6
I. Alt Bölge Anamur, Bozyazı, Aydıncık	T.2	T.1	T.5	T.1, T.4, T.5	T.3, T.4	T.1, T.3
II. Alt Bölge Gülnar, Mut	T.1, T.2	T.1		T.1, T.2, T.3, T.4, T.5		T.3
III. Alt Bölge Silifke, Erdemli	T.2	T.1	T.1, T.2, T.5	T.1, T.2, T.3, T.4, T.5	T.3, T.4	T.1, T.2, T.3
IV. Alt Bölge Tarsus, Çamlıyayla	T.2	T.1, T.2	T.1, T.2, T.4, T.5	T.1, T.2, T.3, T.4, T.5	T.1, T.2, T.3, T.4	T.1, T.2, T.3
V. Alt Bölge Pozantı, Aladağ, Karaisali	T.2	T.1		T.1, T.2, T.4, T.5		T.3
VI. Alt Bölge Ceyhan, Yumurtalık, Karataş	T.1	T.1	T.1, T.2, T.4, T.5	T.1, T.3, T.4, T.5	T.1, T.2, T.3, T.4	T.1, T.2, T.3
VII. Alt Bölge Kozan, İmamoğlu		T.1	T.1, T.2, T.5	T.1, T.2, T.3, T.4, T.5		T.1, T.2, T.3
VIII. Alt Bölge Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli	T.1, T.2	T.1		T.1, T.2, T.4, T.5		T.3
Kent Merkezleri	T.2	T.1, T.2	T.1, T.2, T.3, T.4, T.5	T.1, T.2, T.3, T.4, T.5	T.1, T.2, T.3, T.4	T.1, T.2, T.3
Amaç	A.2 Bölge İçi Gelişmişlik Farklarını Azaltmak					
Öncelik	Ö.1			Ö.2		
I. Alt Bölge Anamur, Bozyazı, Aydıncık	T.3, T.4, T.7			T.1, T.2		
II. Alt Bölge Gülnar, Mut	T.1, T.3, T.6, T.7			T.1, T.2, T.3, T.4		
III. Alt Bölge Silifke, Erdemli	T.1, T.2, T.3, T.4, T.5, T.6, T.7			T.1		
IV. Alt Bölge Tarsus, Çamlıyayla	T.1, T.2, T.3, T.5, T.6, T.7			T.1		
V. Alt Bölge Pozantı, Aladağ, Karaisali	T.1, T.2, T.3, T.5, T.6, T.7			T.1, T.2, T.3, T.4		
VI. Alt Bölge Ceyhan, Yumurtalık, Karataş	T.3, T.4			T.1, T.2		
VII. Alt Bölge Kozan, İmamoğlu	T.2, T.3, T.4, T.5, T.6			T.1, T.2		
VIII. Alt Bölge Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli	T.1, T.2, T.3, T.4, T.5, T.6, T.7			T.1, T.2, T.3, T.4		
Kent Merkezleri	T.5, T.6					
Amaç	A.3 Sosyal Uyum Sorunlarını Çözmek					
Öncelik	Ö.1		Ö.2		Ö.3	
I. Alt Bölge Anamur, Bozyazı, Aydıncık	T.3		T.1, T.2, T.3		T.1, T.2, T.3	
II. Alt Bölge Gülnar, Mut	T.3		T.1, T.2, T.3		T.1, T.2, T.3	

III. Alt Bölge Silifke, Erdemli	T.3, T.7	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	
IV. Alt Bölge Tarsus, Çamlıyayla	T.2, T.3, T.5, T.6	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	
V. Alt Bölge Pozantı, Aladağ, Karaisali	T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	
VI. Alt Bölge Ceyhan, Yumurtalık, Karataş	T.3, T.7	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	
VII. Alt Bölge Kozan, İmamoğlu	T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	
VIII. Alt Bölge Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli	T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	
Kent Merkezleri	T.1, T.2, T.4, T.5, T.6, T.7	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	
Amaç	A.4 Nitelikli İnsan ve Kaliteli İstihdam Sağlamak			
Öncelik	Ö.1	Ö.2	Ö.3	
I. Alt Bölge Anamur, Bozyazı, Aydıncık	T.1,T.2	T.1,T.2	T.1,T.2	
II. Alt Bölge Gülnar, Mut	T.1,T.2	T.1,T.2	T.1,T.2	
III. Alt Bölge Silifke, Erdemli	T.1,T.2	T.1,T.2	T.1,T.2	
IV. Alt Bölge Tarsus, Çamlıyayla	T.1,T.2	T.1,T.2	T.1,T.2	
V. Alt Bölge Pozantı, Aladağ, Karaisali	T.1,T.2	T.1,T.2	T.1,T.2	
VI. Alt Bölge Ceyhan, Yumurtalık, Karataş	T.1,T.2	T.1,T.2	T.1,T.2	
VII. Alt Bölge Kozan, İmamoğlu	T.1,T.2	T.1,T.2	T.1,T.2	
VIII. Alt Bölge Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli	T.1,T.2	T.1,T.2	T.1,T.2	
Kent Merkezleri	T.1,T.2	T.1,T.2	T.1,T.2	
Amaç	A.5 Yeşil Büyüme ve Çevre Dostu Üretim Yapmak			
Öncelik	Ö.1	Ö.2	Ö.3	Ö.4
I. Alt Bölge Anamur, Bozyazı, Aydıncık	T.1, T.2, T.3	T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2
II. Alt Bölge Gülnar, Mut	T.1, T.2, T.3	T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2
III. Alt Bölge Silifke, Erdemli	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2
IV. Alt Bölge Tarsus, Çamlıyayla	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2
V. Alt Bölge Pozantı, Aladağ, Karaisali	T.1, T.2, T.3	T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2
VI. Alt Bölge Ceyhan, Yumurtalık, Karataş	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2
VII. Alt Bölge Kozan, İmamoğlu	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2
VIII. Alt Bölge Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli	T.1, T.2, T.3	T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2
Kent Merkezleri	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2, T.3	T.1, T.2

Amaç	A.6 Kentsel Yaşam Kalitesi Yüksek Cazip Metropoller Oluşturmak	
Öncelik	Ö.1	Ö.2
I. Alt Bölge Anamur, Bozyazı, Aydıncık		T.1
II. Alt Bölge Gülnar, Mut		T.1
III. Alt Bölge Silifke, Erdemli	T.1, T.2	T.1
IV. Alt Bölge Tarsus, Çamlıyayla	T.1, T.2, T.4	T.1, T.3
V. Alt Bölge Pozantı, Aladağ, Karaisali		T.1
VI. Alt Bölge Ceyhan, Yumurtalık, Karataş	T.1	T.1, T.3
VII. Alt Bölge Kozan, İmamoğlu		T.1
VIII. Alt Bölge Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli		T.1
Kent Merkezleri	T.1, T.2, T.3, T.4, T.5	T.1, T.2, T.3

EK 2: ÇUKUROVA BÖLGE PLANI İLE ONUNCU KALKINMA PLANI VE BÖLGESEL GELİŞME ULUSAL STRATEJİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİ TABLOSU

2014 – 2023 Çukurova Bölge Planı		Onuncu Kalkınma Planı
Amaç	Öncelik	Dönüşüm Programı
SA1	İmalat sanayinde rekabet gücünü artırmak	Üretimde Verimliliğin Artırılması Programı
SA5	Çevre dostu teknoloji ve yenilikçi uygulamalar yoluyla temiz üretimi geliştirmek	
SA1	İmalat sanayinde rekabet gücünü artırmak	İthalata Olan Bağımlılığın Azaltılması Programı
SA1	Bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek	
SA5	Çevresel altyapıyı geliştirmek	
SA5	Çevre dostu teknoloji ve yenilikçi uygulamalar yoluyla temiz üretimi geliştirmek	
SA1	İmalat sanayinde rekabet gücünü artırmak	İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi Programı
SA1	Bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek	
SA4	Eğitimde erişilebilirliği ve kaliteyi artırmak	İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı
SA4	Mesleki ve teknik eğitimin altyapı ve kalitesini iyileştirmek	
SA4	Kaliteli istihdam sağlamak	
SA1	İmalat sanayinde rekabet gücünü artırmak	Öncelikli Teknoloji Alanlarında Ticarileştirme Programı
SA1	Bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek	
SA1	Enerji üretim ve dağıtım merkezi olmak	Yerli Kaynaklara Dayalı Enerji Üretim Programı
SA1	Enerji üretim ve dağıtım merkezi olmak	Enerji Verimliliğinin Geliştirilmesi Programı
SA5	Çevresel altyapıyı geliştirmek	
SA6	Kentlerde fiziki çevre kalitesini yükseltmek	
SA2	Kırsal alanda fiziki altyapıyı iyileştirmek	Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı
SA5	İklim değişikliğine adaptasyonu sağlamak	
SA1	Bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek	Sağlık Endüstrilerinde Yapısal Dönüşüm Programı
SA1	Bölgenin turizm potansiyelini harekete geçirmek	Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı
SA1	Bölgenin stratejik konumunu lojistik avantaja dönüştürmek	Taşımacılıktan Lojistiğe Dönüşüm Programı
SA3	Göçle gelen nüfusun sosyal ve mekânsal bütünleşmesini sağlamak	Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Programı
SA4	Eğitimde erişilebilirliği ve kaliteyi artırmak	
SA4	Mesleki ve teknik eğitimin altyapı ve kalitesini iyileştirmek	
SA1	Bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek	Nitelikli İnsan Gücü İçin Çekim Merkezi Programı
SA4	Eğitimde erişilebilirliği ve kaliteyi artırmak	
SA1	Tarımdan elde edilen katma değeri yükseltmek	

SA6	İnsan odaklı planlama yaklaşımıyla yaşanabilir kentleri oluşturmak	Sağlıklı Yaşam ve Hareketlilik Programı
SA3	Göçle gelen nüfusun sosyal ve mekânsal bütünleşmesini sağlamak	Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı
SA3	Sosyal içermeye yönelik politikaları etkinleştirmek ve yaygınlaştırmak	
SA4	Kaliteli istihdamı sağlamak	
SA6	İnsan odaklı planlama yaklaşımıyla yaşanabilir kentleri oluşturmak	
2014 – 2023 Çukurova Bölge Planı		Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi
Amaç	Öncelik	Amaç Strateji
SA1	Bölgenin stratejik konumunu lojistik avantaja dönüştürmek	MA 1 Metropol ekonomilerin ileri teknoloji kullanan sektörler, ihtisaslaşmış hizmetler, sosyal ve kültürel sektörlere odaklanması
SA1	İmalat sanayinde rekabet gücünü artırmak	
SA1	Bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek	MA 1 Metropol alanların sanayi ve teknolojik alt yapılarının geliştirilmesi: Üniversite, Ar-ge ve fikir kurumlarında mükemmellik
SA6	Kentlerde fiziki çevre kalitesini yükseltmek	MA1 Kentsel alt yapı ve kentsel kültürün geliştirilmesi
SA6	İnsan odaklı planlama yaklaşımıyla yaşanabilir kentleri oluşturmak	
SA1	İmalat sanayinde rekabet gücünü artırmak	MA2 İşletmelerin uluslararası piyasalarda rekabet güçlerinin artırılması
SA5	Çevre dostu teknoloji ve yenilikçi uygulamalar yoluyla temiz üretimi geliştirmek	
SA1	Bölgenin stratejik konumunu lojistik avantaja dönüştürmek	MA2 Bölgelerin uluslararası erişilebilirliğinin artırılması ve küresel üretim sistemlerine entegrasyonun güçlendirilmesi
SA1	Bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek	MA2 Üretken altyapının geliştirilmesi
SA5	Çevresel altyapıyı geliştirmek	
SA3	Sosyal sermayeyi geliştirmek	MA2 Beşeri sermayenin ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi
SA4	Mesleki ve teknik eğitimin altyapı ve kalitesini iyileştirmek	
SA4	Kaliteli istihdamı sağlamak	
SA2	İlçelerin içsel potansiyelini harekete geçirerek doğal kaynakları endüstriye kazandırmak ve kırsal ekonomiyi çeşitlendirmek	MA6 Kırsal alanların kalkınmasının hızlandırılması ve kentsel alanlarla işbirliklerinin desteklenmesi
SA2	Kırsal alanlarda fiziki altyapıyı iyileştirmek	
SA3	Sosyal sermayeyi geliştirmek	YA1 Merkezi ve yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılması ve işbirliklerinin geliştirilmesi

SA1	Bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek	YA3	Bölgelerin yenilik kapasitelerinin geliştirilmesi
SA5	Çevre dostu teknoloji ve yenilikçi uygulamalar yoluyla temiz üretimi geliştirmek		
SA1	Bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek	YA3	Girişimciliğin geliştirilmesi
SA1	İmalat sanayinde rekabet gücünü artırmak	YA3	Kümelenmenin geliştirilmesi
SA1	İmalat sanayinde rekabet gücünü artırmak	YA3	Yatırım imkânlarının tanıtımı ve yatırım sürecinin desteklenmesi
SA1	Bölgenin turizm potansiyelini harekete geçirmek	YA3	Turizm potansiyelinin yerel ve bölgesel kalkınma için etkili kullanımı
SA2	İlçelerin içsel potansiyelini harekete geçirerek doğal kaynakları endüstriye kazandırmak ve kırsal ekonomiyi çeşitlendirmek		
SA1	Bölgenin Ar-Ge ve yenilik kapasitesini geliştirmek ve girişimcilik ortamını iyileştirmek	YA3	Üniversitelerin buldukları bölgeler ile bağlantılarının güçlendirilmesi
SA1	Bölgenin turizm potansiyelini harekete geçirmek	YA4	İşbirliğine dayalı olarak iktisadi kalkınmanın hızlandırılması
SA5	Çevresel altyapıyı geliştirmek	YA4	Çevrenin, doğanın ve ortak kültür mirasının korunması
SA5	Çevre dostu teknoloji ve yenilikçi uygulamalar yoluyla temiz üretimi geliştirmek		
SA5	İklim değişikliğine adaptasyonu sağlamak		
SA5	Koruma-kullanma dengesini sağlamak		
SA6	Kentlerde fiziki çevre kalitesini yükseltmek		
SA6	İnsan odaklı planlama yaklaşımıyla yaşanabilir kentleri oluşturmak		
SA3	Göçle gelen nüfusun sosyal ve mekânsal bütünleşmesini sağlamak	YA4	Sosyal kalkınma ve sosyal uyum bağlarının güçlendirilmesi
SA3	Sosyal içermeye yönelik politikaları etkinleştirmek ve yaygınlaştırmak		
SA3	Sosyal sermayeyi geliştirmek		
SA4	Eğitimde erişilebilirliği ve kaliteyi artırmak		
SA1	Bölgenin stratejik konumunu lojistik avantaja dönüştürmek	YA4	Altyapı ve hizmet sunumu imkânlarının geliştirilmesi ve beşeri, ticari, kültürel altyapı alanlarında somut işbirliklerinin oluşturulması
SA5	Çevresel altyapıyı geliştirmek	YA5	

SA5	Çevre dostu teknoloji ve yenilikçi uygulamalar yoluyla temiz üretimi geliştirmek		Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme
SA5	İklim değişikliğine adaptasyonu sağlamak		
SA5	Koruma-kullanma dengesini sağlamak		
SA2	Kırsal alanlarda fiziki altyapıyı iyileştirmek	YA6	Ulaşım ağının ve erişilebilirliğin geliştirilmesi
SA1	Bölgenin stratejik konumunu lojistik avantaja dönüştürmek		

EK 3: YOĞUNLAŞMA ENDEKSİ (LOCATION QUOTIENTS) ANALİZİ

$$LQ_s^i = \frac{\frac{e_s^i}{e_s^t}}{\frac{e_n^i}{e_n^t}}$$

e_s^i = Bölgede i sektöründe gerçekleştirilen ihracat

e_s^t = Bölgede tüm sektörlerde gerçekleştirilen toplam ihracat

e_n^i = Ülkede i sektöründe gerçekleştirilen ihracat

e_n^t = Ülkede tüm sektörlerde gerçekleştirilen toplam ihracat

$LQ_s^i < 1$ ise ilgili sektörde bölge uzmanlaşmamıştır.

$LQ_s^i > 1$ ise ilgili sektörde bölge uzmanlaşmıştır.

EK 4: SHIFT SHARE ANALİZİ

$$\Delta E_{ir} = IM_{ir}^t + NS_{ir}^t + RS_{ir}^t$$

E: Bölgede gerçekleşen büyüme t: dönem

i: belirli bir endüstri/sektör r: belirli bir bölge

1. Beklenen Büyüme Unsuru (NS)

$$NS_{ir}^t = E_{ir}^{t-1} \times \left(\frac{E_{TR}^t}{E_{TR}^{t-1}} - 1 \right)$$

t: dönem t-1: önceki dönem

i: belirli bir endüstri/sektör r: belirli bir bölge

2. Endüstriyel Bileşim Unsuru (İM)

$$IM_{ir}^t = E_{ir}^{t-1} \times \left[\left(\frac{E_{iTR}^t}{E_{iTR}^{t-1}} \right) - \left(\frac{E_{TR}^t}{E_{TR}^{t-1}} \right) \right]$$

t: dönem t-1: önceki dönem

i: belirli bir endüstri/sektör r: belirli bir bölge

3. Bölgesel Rekabet Gücü (RS)

$$RS_{ir}^t = E_{ir}^{t-1} \times \left[\left(\frac{E_{ir}^t}{E_{ir}^{t-1}} \right) - \left(\frac{E_{iTR}^t}{E_{iTR}^{t-1}} \right) \right]$$

t: dönem t-1: bir önceki dönem

i: belirli bir endüstri/sektör

r: belirli bir bölge

EK 5: ÜÇ YILDIZ ANALİZİ

Analiz kapsamında sektörler her ölçüt için bir yıldız atanmakta ve 3 yıldız alan sektörler rekabetçi olarak nitelendirilmektedir.

$$\text{Büyüklik} = \frac{e_i}{E_i}$$

$$\text{Başatlık} = \frac{e_i}{e_t}$$

$$\text{Uzmanlaşma} = \left(\frac{e_i}{e_t} \right) / \left(\frac{E_i}{E_t} \right)$$

e_i : Analiz edilen alt bölgenin i sektöründeki istihdamı

e_t : Analiz edilen alt bölgenin toplam istihdamı

E_i : Referans alınan üst bölgenin i sektöründeki istihdamı

E_t : Referans alınan üst bölgenin toplam istihdamı

EK 6: Eşdeğer Ülke Sayısı

$$EÜS = 1 / \sum_{j=1}^n \frac{X_{j,t}^2}{X_{toplam,t}}$$

EÜS = Eşdeğer ülke sayısı

$X_{j,t}$ = j ülkesine t yılında yapılan ihracat

$X_{toplam,t}$ = t yılındaki toplam ihracat

EK 7: BÖLGE PLANI ÇALIŞMALARI KAPSAMINDA DÜZENLENEN TOPLANTI VE ÇALIŞTAYLARA İLİŞKİN KATILIMCI LİSTELERİ

Çukurova Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu Toplantıları					
No	Ad - Soyad	Kurum	No	Ad - Soyad	Kurum
1	Ragıp BEKAROĞLU	Adana Büyükşehir Belediyesi	2	Deniz KÖSE	Tüm Sanayici İşadamları Derneği – Adana Şubesi
3	Prof. Dr. S. Seyhan TÜKEL	Çukurova Üniversitesi	4	Av. Elif DOĞAN TÜRKMEN	Adana İş Kadınları Derneği
5	Prof. Dr. Ahmet Fazıl ÖZSOYLU	Bilim ve Teknoloji Üniversitesi	6	Suat YAHŞI	Müstakil İşadamları Derneği – Adana Şubesi
7	Mehmet Zeki KOÇBERBER	Adana İl Özel İdaresi	8	Didem GÖRGÜN	Çukurova Genç İşadamları Derneği
9	Fatih AYDEMİR	Seyhan Belediyesi	10	Süleyman SÖNMEZ	Adana Sanayici ve İşadamları Derneği
11	Yıldıray ARIKAN	Çukurova Belediyesi	12	Tamer GÜLCAN	Adana Genç İşadamları Derneği
13	Ahmet ZENBİLCİ	Sarıçam Belediyesi	14	Cafer TAYYAR ZAIMOĞLU	ÇURTOB
15	Ertuğrul BOZKURT	Yüreğir Belediyesi	16	Seyfettin ALPAT	Anadolu Girişimci İşadamları Derneği
17	Kazım ÖZGAN	Kozan Belediyesi	18	Nesrin GÖÇHAN	TÜRSAB
19	Hayriye ERBİL	Adana Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü	20	Ahmet AKKURT	Çukurova Sanayici ve İş Dünyası Federasyonu
21	Rezmi ÖZDOĞAN	Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü	22	Kemal ATTİLA	Sağlık Turizmi Derneği
23	Hamit AYGÜL	Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü	24	Prof. Dr. A. Hamit SERBEST	Adana Güçbirliği VAKFI
25	Nevzat AKSU	DSİ 6. Bölge Müdürlüğü	26	A. Alper TANSEL	Adana Kültür, Eğitim, Sanat ve Araştırma Vakfı
27	Durmuş Ali ŞAHİN	TÜİK Adana Bölge Müdürlüğü	28	Edip GÜLNAR	Türk-İş 4. Bölge Temsilciliği
29	Hüseyin SÖNMEZLER	İl Bank A.Ş.	30	Kamil KÖSE	Kamu-Sen Adana Temsilciliği

31	Ahmet Durmuş ÇAKICI	Çukobirlik	32	Muhammet ERDOĞAN	Memur-SEN Adana İl Temsilciliği
33	Zahit BALBAY	Hacı Sabancı OSB Müdürlüğü	34	Abdurrahman YÜCEL	Hak-İş Adana Şubesi
35	Hamit SUCU	KOSGEB Adana Hizmet Merkezi Müdürlüğü	36	Prof. Dr. Kadir AYDIN	Çukurova Teknoloji Geliştirme Bölgesi Yönetici A.Ş.
37	Ahmet COŞAR	Serbest Muhasebeci Müşavirler Odası	38	Cevdet ŞEKER	Adana Ticaret Odası
39	Hüseyin SAYAR	Adana Sanayi Odası	40	Muammer ÇALIŞKAN	Adana Ticaret Borsası
41	Sema KARTALMIŞ	Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	42	Şeref CAN	Ceyhan Ticaret Odası
43	Mehmet YAĞAN	Kozan Ticaret Borsası	44	Behçet HOMURLU	Adana Çiftçiler Birliği
45	Şaban BAŞ	Çukurova Fuarçılık A.Ş.	46	Prof. Dr. Yüksek ÖZDEMİR	Mersin Üniversitesi
47	Prof. Dr. Çetin BEDESTENCİ	Çağ Üniversitesi	48	Prof. Dr. Durmuş Tayyar ŞEN	Toros Üniversitesi
49	Ali Ekber ASKER	Mersin Büyükşehir Belediyesi	50	Vedat GÜNGÖR	Mersin İl Özel İdaresi
51	Fatih DAMATLAR	Silifke Kaymakamlığı	52	Orhan Şefik GÜLDİBİ	Tarsus Kaymakamlığı
53	Kadir ÇİFTEPALA	Mersin İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	54	Mustafa ŞAHİN	Mersin Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü
55	Ahmet Fazıl TÜRK	Akdeniz Belediyesi	56	Enver KÜÇÜKKALIÇ	Mezitli Belediyesi
57	Burhanettin KOCAMAZ	Tarsus Belediyesi	58	Murat ORHAN	Mut Belediyesi
59	Ali KAPLAN	Toroslar Belediyesi	60	İbrahim GENÇ	Yenişehir Belediyesi
61	Cihad GÜNDOĞAR	Mersin Ticaret ve Sanayi Odası	62	Korer ÖZBENLİ	Mersin Deniz Ticaret Odası
63	Raif OKUTUCU	Mersin Ticaret Borsası	64	Gürhan DAYIÇIK	Mersin Ziraat Odası
65	Talat DİNÇER	Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	66	Hasan Ruhi KOÇAK	Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası
67	Feridun TORUNOĞLU	Anamur Ticaret ve Sanayi Odası	68	Orhan SARI	Erdemli Ticaret ve Sanayi Odası
69	Nurettin KAYNAR	Silifke Ticaret ve Sanayi Odası	70	İsmail Haluk TEKELİ	Tarsus Ziraat Odası
71	Murat KAYA	Tarsus Ticaret Borsası	72	Ahmet Dursen ŞAHİN	Mersin İli Turunçgil Üreticileri Birliği
73	Ümit SARI	AKİB	74	Halil YILMAZ	Tarsus OSB

75	Özgür DURMAZ	Mersin Teknoloji Geliştirme Bölgesi Kurum ve İşletici A.Ş.	76	Bedrettin GÜNDEŞ	Mersin Sanayici ve İşadamları Derneği
77	Yusuf YILMAZ	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği – Mersin Şubesi	78	Yakup ATEŞ	Tarsus Sanayici ve İşadamları Derneği
79	Mehmet Serkan İZOL	Mersin Girişimci İşadamları Derneği	80	Gazi DAĞLI	Akdeniz Sanayici ve İşadamları Derneği
81	M. Sevil YETKİN	Mersin Girişimci İşkadınları Derneği	82	Emin UCUZ	Türk – Arap İşadamları Derneği
83	A. Hamit İZOL	Mersin Turizm İşletmecileri Derneği	84	Mehmet TÜRKER	Tüm Sanayici İşadamları Derneği
85	Kemal KAÇMAZ	Yaş Sebze ve Meyve İhracatçı Birlikleri Sektör Kurulu	86	Atilla OLÇUM	Memur – Sen Mersin Temsilciliği
87	İrfan GÜLTEKİN	Türk – İş Mersin Temsilciliği	88	Hüseyin ATEŞ	Kamu-Sen Mersin Temsilciliği

Tematik Çalıştaylar					
No	Ad - Soyad	Kurum	No	Ad - Soyad	Kurum
1	Cengiz KILIÇASLAN	DSİ 6. Bölge Müdürlüğü	2	Yaşar KAHYA	Adana Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği
3	Ömer ERDOĞAN	Adana İl Özel İdaresi	4	Zeynep KUTLUAY	Adana Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü
5	Nurten ERGÜZEL	Adana Sağlık İl Müdürlüğü	6	Akben Sönmez UĞURLAR	İl Bank A.Ş. Adana Bölge Müdürlüğü
7	Güzin TÜLÜCÜ	Adana Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü	8	Ejder YÜCEL	Adana Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü
9	Işlay LAVKOR	Adana Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü	10	Hakan DOĞAN	Adana Orman Bölge Müdürlüğü
11	Ogün ŞENASLAN	Adana Orman Bölge Müdürlüğü	12	Songül KÖZBERİ	Adana Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü
13	Filiz ÜNLÜ	Adana Büyükşehir Belediyesi	14	Lütfiye Barut KARADENİZ	Mersin Orman Bölge Müdürlüğü
15	Murat YÜRÜK	Mersin Orman Bölge Müdürlüğü	16	Ender ÖZBEK	Mersin Valiliği
17	Gökhan ŞENER	Mersin orman Bölge Müdürlüğü	18	Mustafa KAYA	TEDAŞ Mersin İl Müdürlüğü
19	Murat HAMACIOĞLU	TEDAŞ Mersin İl Müdürlüğü	20	Sibel AZRAK	Mersin Büyükşehir Belediyesi
21	Nihat ÖZTÜRK	Mersin Büyükşehir Belediyesi	22	Senem AKTÜRK	İl Bank A.Ş. Adana Bölge Müdürlüğü
23	Sabri MERCAN	Mersin Ziraat Odası	24	Şebnem KURT	Mersin Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü
25	Fatih BURHAN	Adana İŞKUR	26	M. Tolga YANAR	Adana Ticaret Odası
27	Prof. Dr. Mahir FİSUNOĞLU	Çukurova Üniversitesi	28	Prof. Dr. Nejat ERK	Çukurova Üniversitesi
29	Eda YALÇINER	TÜİK Adana Bölge Müdürlüğü	30	Sadi SÜRENKÖK	Adana Sanayi Odası
31	Durmuş Ali ŞAHİN	TÜİK Adana Bölge Müdürlüğü	32	Remzi ÖZDOĞAN	Adana Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü
33	Aysun SERTİÇ	Adana Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü	34	Mehmet TANRIÖVER	Adana Gümrük ve Ticaret İl Müdürlüğü
35	Hasan K. GÖKDOĞAN	Adana Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü	36	Orhan BİLİCİ	Adana Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü

37	Kenan BOYACI	Adana Ticaret Borsası	38	Mustafa ACILAR	Mersin Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü
39	Mustafa ASPARUK	TARGİD A.Ş.	40	Özgür DURMAZ	Mersin TEKNOPARK
41	Hürrem BETÜL	Mersin Ticaret ve Sanayi Odası	42	Levent ERDAL	Mersin Ticaret ve Sanayi Odası
43	Berna KARAKUŞ	Mersin İŞKUR	44	Yıldız EMRE	Mersin İŞKUR
45	Mustafa DEVECİOĞLU	Mersin İŞKUR	46	Alper GİRGEÇ	Mersin Serbest Bölge
47	Rasim SARI	Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası	48	Mahmut ZEYBEK	Mersin Ticaret İl Müdürü
49	Hakan BAYINDIR	Mersin Turizm Platformu	50	Osman ÜNEL	Tarsus OSB
51	Murat DEMİR	MERTİD	52	Osman YILDIRIM	TCDD 6. Bölge Müdürlüğü
53	Ahmet ÇİL	TEİAŞ 18. İTİGM	54	Alkan C. SÖNMEZ	ASKİ
55	Fazilet TÜLÜ	Adana Büyükşehir Belediyesi KUDEB	56	Sevgi SAĞOL	Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü
57	Nuh YILDIZ	Adana Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü	58	Mesut ÜNAL	Adana İl Özel İdaresi
59	Aydın CİNT	Adana İl Özel İdaresi	60	Berna Umut ÖZBEK	Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
61	Naci SERTER	UDH 5. Bölge Müdürlüğü	62	Songül YÜREK TÜRKMEN	Adana Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
63	Serdar BÖLÜKBAŞI	Karayolları 5. Bölge Müdürlüğü	64	Mustafa KAYA	TEDAŞ Mersin
65	Ali Engin AYHAN	TEDAŞ Mersin	66	Sinan BURAT	Mersin Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
67	İbrahim KANBAL	Mersin İŞKUR	68	Mehmet ÇAĞLAYAN	Mersin İŞKUR
69	Tufan NAYİR	Halk Sağlığı Müdürlüğü	70	Sait ÖZGÜR	Mersin Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü
71	Burak BEYHAN	Mersin Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	72	Leman AKKAŞ	MESKİ
73	Dr. Zafer ÖZER	MESKİ	74	Ahmet KOCA	Mersin İl Özel İdaresi
75	Recep ORHAN	Adana İl Emniyet Müdürlüğü	76	Eda YALÇINER	TÜİK Adana Bölge Müdürlüğü
77	Yusuf GÜRÇINAR	Çukurova Üniversitesi	78	Müge K. DAVRAN	Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi

79	Filiz YURTAL	Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi	80	Adnan GÜMÜŞ	Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi
81	Bediz YILMAZ BAYRAKTAR	Mersin Üniversitesi İİBF	82	Hüseyin ASLAN	Akdeniz GÖÇ-DER
83	Gurbet KAPANDAR	Akdeniz GÖÇ-DER	84	Ramazan TÜRKOĞLU	Mersin İl Emniyet Müdürlüğü
85	Nurettin AMBAROĞLU	Tarsus MEM	86	Kadir ÇEKER	Mersin MEM
87	Müberra ATEŞ	TEGV	88	Ali DAĞDELEN	Tarsus MEM
89	M. Ali ERDOĞAN	Tarsus MEM	90	Ata TEZBAŞARAN	Mersin Üniversitesi
91	Banu İNANÇ	Çukurova Üniversitesi	92	Uğur ALPTÜRK	Yüreğir MEM
93	Sait ALTIPARMAK	Teknik Eğitim Vakfı Adana Şubesi	94	Filiz YURTAL	Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi
95	Ünsal GÜÇLÜ	Türk Eğitim Vakfı	96	Eda YALÇINER	TÜİK Adana Bölge Müdürlüğü
97	Yusuf GÜRÇINAR	Çukurova Üniversitesi	98	Ali ÖZDEMİR	Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü
99	Cevdet KAVUŞ	Adana Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	100	Hakan KÜÇÜK	Şehit Samet SARAÇ HEM
101	Fatih BURHAN	Adana İŞKUR	102	Hüseyin ERBAY	Şehit Samet SARAÇ HEM
103	Sadık BARIŞIK	Şehit Samet SARAÇ HEM	104	Mustafa ÖZAKDOĞAN	Şehit Samet SARAÇ HEM
105	A. Galip ÖZÇALICI	Çukurova MEM	106	Sezai SARP KAYA	Adana Bilim ve Sanat Merkezi
107	Zeynel GİRENTE	Şehit Samet SARAÇ HEM	108	Ali BİLGİÇ	Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü
109	Metin ERDEM	Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü	110	Ali ATAŞ	Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü
111	Mahmut ALAN	Yenişehir Kent Konseyi	112	Nalan YETİM	Mersin Üniversitesi
113	Hanife KÖRÜNOĞLU	BPW- Mersin	114	Sezai HAZIR	Stratejik yerel Yönetişim Projesi
115	Turgut ŞİMŞEK	MERGİYOD	116	Burçin YEŞİLTEPE	Stratejik Yerel Yönetişim Projesi
117	Mehmet SARICA	Kalkınma İnişiyatifi Grubu	118	S. Ulaş BAYRAKTAR	Mersin Üniversitesi
119	Süleyman AKGÜN	Mersin Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü	120	Gülçin AYTAN AÇIKALIN	MTSO Akdeniz Toplum Merkezi Müdürlüğü
121	Ayşegül ÇELİK	MTSO Akdeniz Toplum Merkezi Müdürlüğü	122	Bahar TANER	Mersin Üniversitesi
123	Gülşah SEYDAOĞLU	Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi	124	Özlem KARA	AKDAM

125	Nurcihan TEMUR	AKDAM	126	Özge YILMAZTÜRK	STGM Adana
127	Rocio Alamillos SANCHEZ	AGBİDER	128	Sibel AKDEMİR	Avrupa Sivil Toplum Geliştirme Derneği
129	Sebahat USTABŞIOĞLU	KA-DER Adana	130	Münire DAĞ	AKDAM
131	N. Yelda SEÇKİN	Adana Kent Konseyi Kadın Meclisi	132	Serap Z. BALTACI	Adana Kent Konseyi Kadın Meclisi
133	Gül ÇAPAR	Adana Kent Konseyi	134	Sibel TÜMER	Adana Kent Konseyi
135	Ayşe BİRGÖLGE	Türk Kadınlar Birliği – Adana	136	Sezi DAĞDEMİR	BPW
137	Kezbannur AKSU	Adana Barosu Kadın Komisyonu	138	Merva ERGEN	Adana Barosu
139	Elif Doğan TÜRKMEN	Adana İş Kadınları Derneği	140	Saniye ÇELİK	Türk Kadınlar Birliği – Seyhan
141	Nermin MAT	0-6 Yaş Kimsesiz Çocukları Koruma Derneği	142	Fikriye YETER	0-6 Yaş Kimsesiz Çocukları Koruma Derneği
143	Sema VAROL	0-6 Yaş Kimsesiz Çocukları Koruma Derneği	144	Durdu YALIM	AÇEV – Adana
145	Elen AK	Adana Kent Konseyi Engelliler Meclisi	146	Filiz ÖZCAN	Adana İl Emniyet Müdürlüğü
147	Şule ERDEN	Çukurova Üniversitesi	148	Fuat ALTINSOY	Adana İl Emniyet Müdürlüğü
149	Aydın GÖRGÜN	CANEV Vakfı	150	Ali KİNİK	Adana Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
151	Amir AKDAĞ	Adana Kent Konseyi Çocuk Platformu	152	Fazilet AKSU	Uçan Balon Çocuk ve Gençlik Derneği
153	Şerife KOÇER	Oğuz Kağan Köksal Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	154	Ali Duran KARAKAYA	Adana Kent Konseyi Engelliler Meclisi
155	Ahmet ATAŞ	ÇÖZDER	156	Celal KARADOĞAN	Adana Genç Engelliler Spor Kulübü
157	Aziz SÖKMEN	KAMU –ENDER	158	Mustafa BAŞ	Türkiye Özürlüler Spor Federasyonu – Adana
159	Özlem SAVCI	Yedipınar Engelli Çocuklar Merkezi	160	Hakkı KODAL	CANEV Vakfı
161	Taciser CEYLAN	EBİMED – DER	162	H. Mustafa ERDOĞAN	Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü

163	Sibel ANIL	Görmeyenler Kültür ve Birleşme Derneği	164	Ali KILIÇ	ATODER
165	Ayşe COŞGUN	Adana İl Sağlık Müdürlüğü	166	Seval Bilgin URAN	Adana İl Sağlık Müdürlüğü
167	Ümmühan MUSTAN	ZİÇEV	168	Didem SÜRENLER	ARTI Özel Eğitim Derneği
169	Nuri Can BAYAT	AIESEC	170	Düşlem DOĞAN	AEGEE
171	Kadir SARIASLAN	AGBİDER	172	İsmail Selim DOĞAN	TOG
173	Mahmut ÜNNÜ	GPS-DER	174	Emrah ALKAYA	TTGV
175	Duygu PEHLİVAN	Mersin İŞKUR	176	Deniz GÜNEŞ	Mersin İŞKUR
177	Hale Aylin DEVRİMCİ	Toros Tarım A.Ş.	178	Ferihan TUNA	Toroslar Belediyesi
179	Aslıhan GÜCEK	Toroslar Belediyesi	180	Halil KUMBUR	Mersin Üniversitesi Çevre Mühendisliği
181	Mustafa ÖZYURT	Mersin Üniversitesi Çevre Mühendisliği	182	Mehmet Ali MAZMANCI	Mersin Üniversitesi
183	Nurcan KÖLELİ	Mersin Üniversitesi Çevre Mühendisliği	184	Zehra KORKMAZ	Mersin Çevre Mühendisleri Odası
185	Sinan CAN	Mersin Çevre Mühendisleri Odası	186	Derya BOZKURT	Mezitli Belediyesi
187	Sibel AZRAK	Mersin Büyükşehir Belediyesi	188	Hatice ÜNAY	Mersin Büyükşehir Belediyesi
189	Murat KUŞ	Mersin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü	190	Zeynep YALDIZ	Mersin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
191	Selahattin SAÇMA	Mersin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü	192	Belma ALTINTOP	Mersin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
193	Çağatayhan B. ERSÜ	Çukurova Üniversitesi Çevre Mühendisliği	194	Sanem UĞURLU	Toros Tarım San. ve Tic. A.Ş.
195	Berna Umut ÖZBEK	Adana KUDEB	196	Doç. Dr. Osman GÜLNAZ	Çukurova Üniversitesi
197	Mustafa DAĞ	Adana Büyükşehir Belediyesi	198	Hülya KUŞ	Adana büyükşehir Belediyesi
199	Kadriye KARAÇALI	Adana Çevre Gönüllüleri Derneği	200	Seher CİVELEK	Adana Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
201	Neriman DLAKIRAN	Adana Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü	202	Emrah ALKAYA	TTGV

No	Ad - Soyad	Kurum	No	Ad - Soyad	Kurum
1	Kamil SÖLPÜKER	Adel Otomotiv	2	Halil SAKA	Ceytech Makina
3	Bülent UDGU	Durmazlar Makina	4	Abdullah BAKIŞ	Berdan Cıvata
5	Alpar BAYKOZİ	Adana Ticaret Odası	6	Yusuf Ziya AKBULUT	Çelkonsan Makina
7	Mehmet ÖZERDEM	Sarmak Makina	8	Gülhan ÖZDEMİR	Adana Sanayi Odası
9	Yusuf ORAZ	Gimtaş Makina	10	İbrahim ORAZ	Gimtaş Makina
11	Şehmus ALPARSLAN	Adana İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	12	Ahmet PAN	Adana İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
13	Rüveyda AKGÜNGÖR	Çukurova Üniversitesi	14	Ayşe Suna BEKMEZ	Çukurova Üniversitesi
15	Hamit AYGÜL	Adana İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	16	Işıl VAR	Gıda Mühendisleri Odası
17	İsmail BAŞARAN	Amlyum Nişasta	18	Barış Gökhan TOPAL	Adana Ticaret Odası
19	Ali TILTAY	Tiltay Gıda	20	Nil Ece YAMANYILMAZ	SASU Su ve Tarım Ürünleri
21	Zerrin ERGİNKAYA	Çukurova Üniversitesi	22	Ferman AYÇOBAN	Akyem Beyza Piliç
23	Birsen ERGÜN	Adana İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	24	Uğur YILMAZÖZ	Adana İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
25	Sonay ASLAN	Adana İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	26	M. Ali TEKİN	Adana İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
27	Uğur ÖZTÜRK	Sunar Grup	28	Ahmet KİLİTCİOĞLU	Özler Tarım
29	Emir GEYLANİ	Adana İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	30	Mustafa ASPARUK	Mersin Tarım Gıda Platformu, TARGID
31	Kubilay AKDAĞ	Yörüksüt	32	Rezan Şergo YORNUK	Yörüksüt
33	Mustafa BALIKÇI	Turnip Şalgam	34	Alaaddin GÜÇ	TARGIB
35	Mücahit OCAK	Ocak Ticaret	36	Seniye KAZANÇ	Kadioğlu Baharat
37	Ahmet YALINKAYA	Yalınkaya Giyim, Genç Giyim	38	Erdem ŞEN	Karat Tekstil
39	İsmail TAŞKINIRMAK	Taşkınırmak Giyim	40	Hanife KÖRÜNOĞLU	Mersin Giyim Odası
41	Cevdet TEKBAŞ	Mersin ESOB	42	Bora GÜNER	C. Steinweg Levant
43	Mustafa AÇIKGÖZ	MEGAD	44	Adem GÜLER	UTIKAD
45	Pelin TEMURÇİN	Saraçoğlu Lojistik	46	Ahmet KORKUT	Kozan Belediyesi
47	Aydın CİNT	Adana İl Özel İdaresi	48	Yaşar GÖK	Kozan Belediyesi

49	Mahmut HAZIRLAR	Adana İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	50	Tevfik YILDIRIM	Adana İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü
51	Murat İsmet HASEKİ	Çukurova Üniversitesi	52	Fatih DAĞ	Riva Reşatbey Otel
53	Zeki ÇAPAR	Mavi Sürmeli Otel	54	Mustafa İNAN	Mavi Sürmeli Otel
55	Jem ULUN	İbis Adana	56	Mehmet Yağan	Ceyhan Belediyesi
57	Gözde GÖREGEN	Ceyhan Belediyesi	58	Gamze Koray CEYLAN	Adana Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu
59	Emine TEMUÇİN	Adana Büyükşehir Belediyesi	60	Mehmet HEREKLİOĞLU	Yumurtalık Belediyesi
61	Dr. Akın KAYA	Pozantı 80. Yıl Devlet Hastanesi	62	Doç. Dr. Mehmet Cihan YAVUZ	Çukurova Üniversitesi
63	Sıdika HAKLIKUL	Adana Büyükşehir Belediyesi	64	Teyfik KISACIK	Karataş Turizm Platformu
65	Saycan SAY	Kozan Belediyesi	66	Meltem ÖZDEMİR	Ülkem Turizm
67	Nadiye GÜR	Soda Sanayi	68	Mehmet İÇÖZ	Toros Tarım A.Ş.
69	Yusuf KARABÜBER	MHD Kimya Sanayi	70	Doç. Dr. Çağatay B. ERSÜ	Çukurova Üniversitesi
71	Prof. Dr. Bilgehan GÜZEL	Çukurova Üniversitesi	72	Prof. Dr. Selahattin SERİN	Çukurova Üniversitesi
73	İsa ÜNLÜKURT	Kimya Mühendisleri Odası	74	Ali ÇELİK	Kimya Mühendisleri Odası
75	Alper KAVUZLU	Artenius Turkpert	76	Namık Kemal ERLER	BTC Co.
77	Ümit SARI	AKİB	78	Burcu ŞENEL	AKİB
79	Burcu AKGÖZ	Wavin Pilsa	80	Güven KAYA	SASA
81	Alper ERSOY	Turka Altyapı Enerji Sistemleri	82	Numan AKLAN	Turka Altyapı Enerji Sistemleri
83	Ruhi BAYIK	RSB Yapı	84	Rıza DURDU	İstek Ltd. Şti.
85	Raif OKUTUCU	Mersin Ticaret Borsası	86	Zehra KORMAZ	Çevre Mühendisleri Odası

Alt-Bölge / İlçe Çalıştayları					
No	Ad - Soyad	Kurum	No	Ad - Soyad	Kurum
1	M. Kemal KARATAŞ	Taşucu Yurt Müdürlüğü	2	Erkan ARICI	Silifke Özel İdare Md.
3	H. Hüseyin AKTURAL	Silifke Gençlik Hizm. Ve Spor İlçe Md.	4	Sinan KEKEÇOĞLU	Silifke Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
5	Pınar AYDIN	Silifke Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	6	Mustafa TAHLIOĞULLARI	Silifke İlçe Halk Kütüphanesi Md.
7	İshak KOZAK	Selçuk Üniversitesi Silifke Taşucu MYO	8	Adnan YALÇINKAYA	Silifke İlçe Müftülüğü
9	Mehmet SÖYLER	Silifke Meteoroloji Md.	10	Ahmet ÖZBAY	Silifke Tapu Md.
11	Ali ZİHNİ	Silifke Nüfus Md.	12	Hakan ÇELİKÖRS	Silifke Tapu Kadastro Md.
13	Suat DEMİR	Silifke Kaymakamlığı	14	Muharrem CANİK	Silifke Gümrük Md.
15	Mahire CAN	Silifke Ziraat Odası Bşk.	16	Yrd.Doç.Dr. Ali Şükrü ÇETİNKAYA	Selçuk Üniversitesi Silifke Taşucu MYO
17	Ali ERMENEK	Silifke İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	18	Ahmet TARLACI	Silifke Tur.Der.Bşk. Tolya Hotel Genel Müdürü
19	Nurettin KAYNAR	Silifke Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanı	20	Fatih DAMATLAR	Silifke Kaymakamı
21	Yusuf ÖZSU	Silifke Sulama Birliği	22	Ali ÇOLAK	Silifke İlçe Sağlık Müdürlüğü
23	Çilem TOPBAŞ	Silifke Belediyesi	24	Mehmet COŞKUN	Silifke Kent Konseyi
25	Zafer KOÇAK	Silifke Kaymakamlığı	26	Mahmut TECE	Silifke TEDAŞ
27	Ersagun ERDOĞAN	Mut SYD Vakfı Md.	28	Yusuf Tarık TATLI	Mut SYD Vakfı
29	Eyüp CÜLÜÇ	Mut Esnaf ve Sanatkarlar Odası Bşk.	30	Ali TÜTÜN	Mut Şoförler Odası Bşk.
31	Emine ÇOPUR	Mut Engellilere Umut Derneği Bşk.	32	Kasım PIRER	Mersin Üniversitesi Mut MYO
33	Kerime KARAGÖZ	Mut Kaymakamlığı SYİ	34	Erkan KAYA	Mut Belediyesi
35	Osman ÇÖL	Gülınar Belediyesi Bşk. V.	36	Şakir YILMAZ	Mersin Üniversitesi Gülınar MYO Md. Yrd.
37	Bülent MERDİN	Mut Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Bşk.Yrd.	38	Mustafa DEVAM	Mut Tic. Ve San. Odası Genel Sekreteri

39	Öznur DERYAL	Mersin Üniversitesi Mut MYO	40	Önder AKAR	Mut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
41	Tekin DÜNDAR	Gülnar Kaymakamı	42	Hacı Ali AY	Aydıncık İlçe Müftülüğü
43	İsmail Remzi BARDAK	Aydıncık Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	44	Aygün CEMALOĞLU	Aydıncık Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
45	Mustafa TEKELİOĞLU	Aydıncık Halk Eğitim Merkezi	46	Kazım Alp ALKAN	Aydıncık İlçe Milli Eğitim Md.
47	İsmail İNAN	Aydıncık Mal Md.	48	Ahmet AYHAN	Aydıncık Nüfus Md.
49	Yaşar ÇELEN	Aydıncık TEDAŞ İşletme Şefi	50	Savaş ÇELİK	Bozyazı Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
51	Hasan DOĞAN	Bozyazı İlçe Milli Eğitim Md.	52	A. Hakan AVCI	Bozyazı İlçe Sağlık Md.
53	Muharrem ÇÖMEZ	Bozyazı İlçe Emniyet Müdürlüğü	54	Halil BUÇGÜN	Bozyazı Belediyesi
55	Serkan ŞENGÜL	Bozyazı İlçe Sağlık Müdürlüğü	56	Ahmet DEĞİRMENCI	Bozyazı Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanlığı
57	Şerife İLKIDIR	Bozyazı Kaymakamlığı SYİ	58	İbrahim KARACA	Bozyazı İlçe Tarım Md.
59	Hikmet NARLI	Anamur Engelliler ve Engelli Aileleri Dayanışma Derneği Bşk.	60	Tuğrul AYHAN	Anamur Huzurevi Yaptırma ve Yaşatma Derneği
61	Ali AYHAN	Anamur Belediye Bşk. Yrd.	62	S. Semra ÜNAL	Anamur Esnaf ve Sanatkarlar Odası Genel Sekreteri
63	Sakine ŞİMŞEK	Çarıklar Belediyesi	64	İsa USTA	Anamur İmalatçılar Sanayi Sitesi Koop. Bşk.
65	Nevzat GÜNDÜZ	Anamur Ticaret ve Sanayi Odası	66	Devrim TURGUT	Anamur Turizm Danışma Bürosu
67	Özcan ÇELİK	Anamur Muz Üreticileri Birliği	68	İsa ŞAHİN	Anamur Tarım Çevre ve Doğa Derneği
69	Dr. Sena ÖZDEMİR	Ceyhan İlçe Sağlık Md. V.	70	Dr. İbrahim KARCI	Ceyhan Toplum Sağlığı Merkezi
71	Macit KAYA	Ceyhan Devlet Hastanesi Md.	72	Cahit YILDIRIM	Ceyhan İlçe Emniyet Md.
73	İbrahim ÜLKER	Ceyhan Ticaret Borsası	74	Mehmet ALVUR	Ceyhan Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Md.

75	Ülkü SABANCILAR	Ceyhan Nüfus Md.	76	Selahattin GÜLER	Ceyhan Bakkallar ve Bayiler Odası Bşk.
77	Alemdar ÖZTÜRK	Ceyhan Kent Konseyi	78	H. İbrahim İLDEŞ	Ceyhan Ziraat Odası
79	Fevzi OKUYAN	Ceyhan Vergi Dairesi Md.	80	Mehmet YAĞAN	Ceyhan Belediyesi
81	Ahmet Fehmi AVCI	Sarımazı Belediyesi Fen İşleri Md.	82	Ö. Faruk YILDIZ	Yumurtalık Belediyesi
83	Mustafa KOCABIYIK	Aladağ İlçe Tarım Md.	84	Ahmet ÜNAL	Türkiye Beyazay Derneği Kozan Şb.
85	Ali TATLI	Kozan Gençlik Hizm.ve Spor İlçe Md.V.	86	Davut KELEŞ	Kozan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
87	Ender AYGÜN	Kozan İlçe Milli Eğitim Md.	88	Adnan GÖKTAN	Çukurova Üniversitesi Kozan MYO Md. Yrd.
89	Kasım DAĞLI	Çukurova Üniversitesi Kozan MYO Y.okul Sekreteri	90	Saycan SAY	Kozan Belediyesi
91	Yaşar GÖK	Kozan Belediyesi	92	Ahmet KORKUT	Kozan Belediyesi
93	Mahmut KÖŞELİ	Kozan Şoförler Odası	94	Faruk SÖNMEZ	Kozan İlçe Milli Eğitim Md. V.
95	Hasan USAR	Kozan Toprak Mah. Md.	96	Muhittin YEMENLİ	Kozan İlçe Özel İdare Md.
97	Halil SARIKOL	Gaziköy Belediyesi	98	Muhammet YILDIRIM	Kozan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
99	Nacim YILDIZ	Kozan Vergi Dairesi Md. V.	100	Fatih Ercan ALTIPARMAK	Kozan Kuvayi Milliye Mücahitler Derneği
101	Yakup ÇETİN	Kozan Ziraat Odası	102	Akif AKINCI	Kozan TEDAŞ İşletme Başmüh.
103	Fatih AYDIN	Kozan Organize Sanayi Bölgesi Md.	104	Cumali KOCA	İmamoğlu İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü
105	Adem BAYRAM	İmamoğlu İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü	106	Ergün ERCAN	İmamoğlu Ziraat Odası Bşk.
107	Metin EKER	İmamoğlu İlçe Özel İdaresi	108	Hasan ACAR	İmamoğlu İlçe Milli Eğitim Md.
109	İcabi KIRCALI	İmamoğlu Belediyesi	110	Memet KAYMAZ	Pozantı İlçe MEM
111	Koray GÜLER	Pozantı Kaymakamlığı	112	Hıdır TEPE	Pozantı Türkan İrfan Akün Çok Programlı Lisesi

113	Gülten Kaçar AVCI	Pozantı İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü	114	Mehmet Ali ŞAHİN	Pozantı İmam Hatip Lisesi
115	Erol YALINIZ	Pozantı İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü	116	Ergün BATLI	Pozantı İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü
117	Sadık KILINÇ	Pozantı İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü	118	Ali DERELİ	Pozantı Belediye Başkanlığı
119	Hakan AYVALI	Pozantı Belediye Başkanlığı	120	Selçuk TAŞYÜREK	Karaisalı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
121	Dr. Burak SALTUK	Karaisalı İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü	122	İsmail DAĞLI	Karaisalı İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü
123	Duran Ali KARATAŞ	Karaisalı Sağlık Grup Bşk.	124	Cumali ÖZCAN	Karaisalı Belediyesi Fen İşleri Md.
125	Ali PAMUK	Karataş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	126	Galip ÜNVER	Karataş S.S. Su Ürünleri Koop. Bşk.
127	Namet YILMAZ	Karataş S.S. Su Ürünleri Koop. Üyesi	128	Volkan KÜÇÜKGÖDE	Karataş İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Md.
129	Fatih BALIKÇI	Karataş Belediye Bşk.	130	Haluk ULUSOY	Tarsus Gençlik ve Spor Md.V.
131	Çiğdem DUMAN	Mersin Üniversitesi Tarsus MYO	132	Enderun AYBAY	Tarsus Bölge Trafik Bşk.
133	Zeynep Erenler ERKEK	Tarsus Kültür Merkezi Md.	134	Uğur EŞME	Tarsus Teknik Eğitim Fakültesi
135	K. Türkan PAKSOY	Ş.Kerim Vergi Dairesi	136	Osman AYARTEPE	Tarsus İlçe Emniyet Müdürlüğü
137	Özgün ÜNKÜZ	Güney TV	138	Hüseyin ÇAKICIOĞLU	Tarsus Orman İşletme Md.
139	Rabia ÖNORTAÇ	Çamlıyayla Kaymakamlığı Yazı İşleri Md.	140	Z. Filiz DALGIÇ	Çamlıyayla Kaymakamlığı Yazı İşleri Müdürlüğü
141	Dr. Mehmet SARI	Tarsus İlçe Sağlık Md.	142	İsmail SEYHANLI	Tarsus Toprak Su Kay. Araştırma Ens.
143	Doç.Dr. S. Metin SEZEN	Tarsus Toprak Su Kay. Araştırma Ens.	144	Ali KURU	Yenice Belediye Bşk.
145	Erol CANPOLAT	Tarsus Kadastro Birimi	146	Murat ÇETİN	Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Merkezi
147	Bahar ÇETİN	Tarsus İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	148	Ayhan KIZILELMA	Tarsus Ayna Gazetesi
149	Yılmaz KÜLAHLIOĞLU	Tarsus PTT Md. V.	150	Muhittin ŞENOL	Tarsus Kızılmurat V.D.

151	Arif KILINÇ	Tarsus Emekliler Derneği	152	Ahmet AK	Karadiken ve Civarı Köyleri Kırsal Kalkınma Derneği
153	Mustafa GELİVA	Bahşiş Belediyesi	154	İsmail TAŞ	Tarsus İlçe Emniyet Müdürlüğü
155	Ümran EĞRİ	Tarsus Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	156	Dr. Ferhat COŞKUN	Tarsus Toplum Sağlığı Merkezi
157	Oğuzhan YILDIZ	TEDAŞ Tarsus İlçe İşletme Md.	158	Günsu ATAĞ	TAGEM Tarsus Arş. Enst.
159	Havva AKÇA	TAGEM Tarsus Arş. Enst.	160	Yeşim Bozkurt ÇOLAK	TAGEM Tarsus Arş. Enst.
161	Alper BAYDAR	TAGEM Tarsus Arş. Enst.	162	Yusuf TÜLÜN	TAGEM Tarsus Arş. Enst.
163	Hasan BAŞ	Tarsus Kütüphane Md.	164	Ali ESMER	Karadiken Köyü Muhtarı
165	M. Ali ÇEKERBİÇER	Tarsus İŞKUR Şb.Md.	166	Yakup BONCUK	Tarsus Ekspres Gazetesi
167	Ahmet UYANIK	Saimbeyli Kiraz Üreticileri Birliği Bşk.	168	Mahmut DAL	Saimbeyli Belediyesi Fen İşleri Md.
169	Adnan İLERİ	Saimbeyli Kaymakamlığı Yazı İşleri Müdürlüğü	170	Sunay TEKERLEK	Saimbeyli Kaymakamlığı SYİ
171	Ferhat YARDIMCI	Saimbeyli Kaymakamlığı SYİ	172	Ahmet SARIBIYIK	Saimbeyli İlçe Milli Eğitim Md.
173	Mehmet GÜNEL	Saimbeyli Ziraat Odası	174	Adem DAL	Saimbeyli İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü
175	Dönay Tanrıkulu PUYAN	Saimbeyli İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü	176	Esat YETKİN	Saimbeyli İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü
177	Uğur KARA	Saimbeyli İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü	178	Mustafa UYANIK	Tufanbeyli Belediyesi Fen İşleri Md.V.
179	Filiz GÖKÇEL	Tufanbeyli İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü	180	Yusuf YILDIRAN	Tufanbeyli İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü
181	Mevlüt KÜRKÇÜ	Feke İlçe Özel İdare Md.	182	Fehmi HAYTAOĞLU	Feke İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Şb. Md.
183	Fatih KUGA	Feke İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü	184	Ali YILDIZ	Feke Sosyal Güvenlik Merkezi Md.
185	Musa AZGIN	Feke İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü	186	Muammer KAVŞAK	Feke İlçe Müftüsü

187	Seyhan KARAKÖSE	Feke Halk Eğitim Merkezi Md. V.			
-----	-----------------	------------------------------------	--	--	--